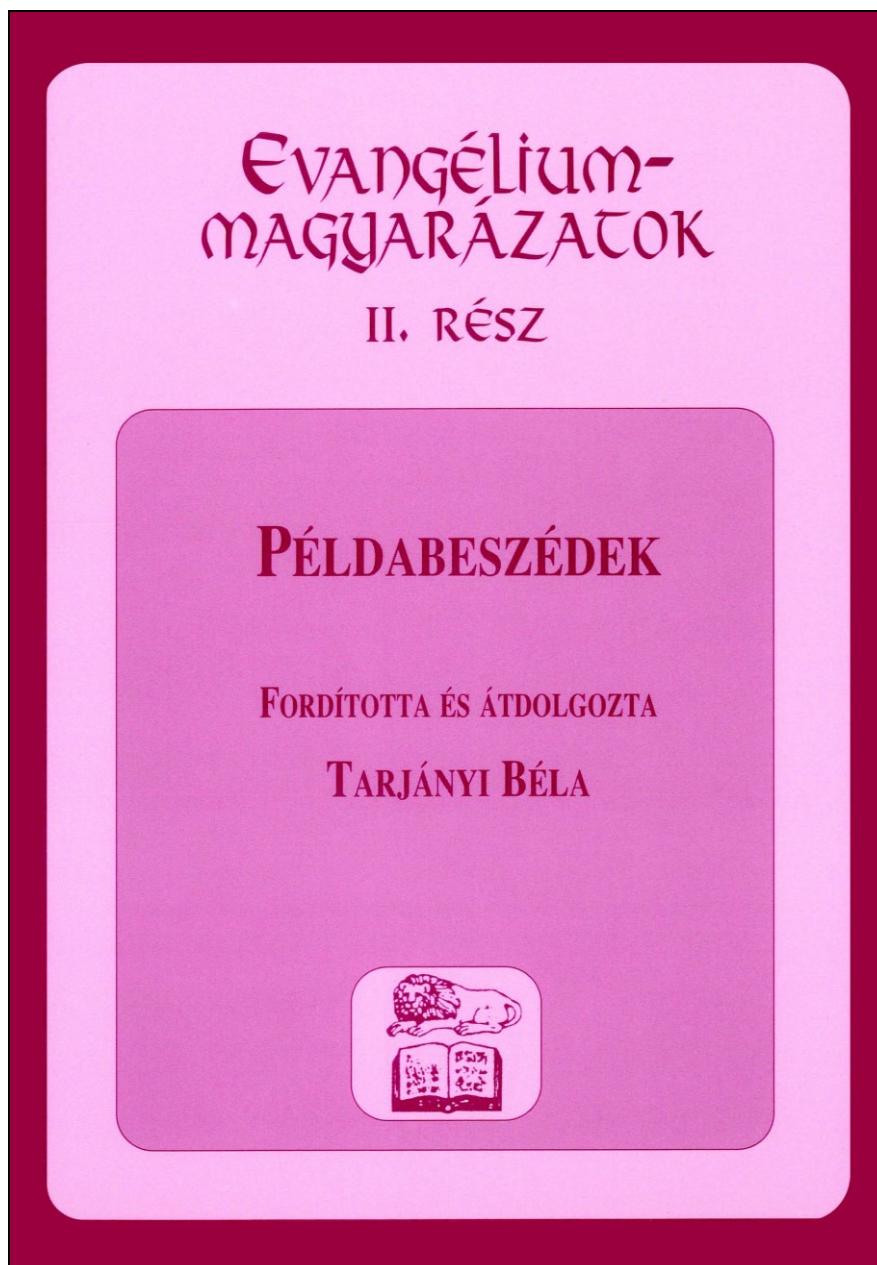

Tarjányi Béla Példabeszédek

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Tarjányi Béla (fordította és átdolgozta)
Példabeszédek

Eredeti cím:

Gleichnisse Jesu

Bibelarbeit in der Gemeinde, Themen und Materialien

Band 3

Hrsg.: Anton Steiner, Volker Weymann

Friedrich Reinhardt Verlag Basel / Benziger Verlag, Zürich-Köln

© 1979 by Benziger Verlag, Zürich-Köln / Friedrich Reinhardt Verlag, Basel

© Magyar fordítás: Tarjányi Béla

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 2000-ben jelent meg a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat kiadásában, az ISSN 1418 7256 és ISBN 863 85890 8 6 azonosítóval, az „Evangéliummagyarázatok” című sorozat II. részeként. Az elektronikus változat Tarjányi Béla professzor, a Társulat igazgatója engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat tulajdona.

A könyv szövegét Felsővályi Kinga vitte számítógépbe.

Ez a jegyzet a Bibelarbeit in der Gemeinde, Themen und Materialien c. sorozat második kötete alapján készült, amely Gleichnisse Jesu címmel 1979-ben jelent meg Anton Steiner és Volker Weymann kiadásában a Benziger (Zürich-Köln) és F. Reinhardt (Basel) kiadóknál. Munkatársak: Helen Busslinger-Simmen, Xaver Pfister, Peter Siber, Anton Steiner, Helen Stotzer-Kloo, Volker Weymann és Sr. Sigmunda May.

Őszinte köszönetet mondok a szerzőknek és a kiadóknak a fordítás és a kiadás jogának átengedéséért, mindenekelőtt Anton Steinernek, a Svájci Bibliaközpont vezetőjének, valamint Volker Weymann-nak, az Evangélikus Felnőttképzés Német-Svájci Központja vezetőjének készséges segítségükért.

Tarjányi Béla

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	6
A példabeszéd a beszélgetés egyik formája	6
1. A példabeszéd új felismerést közvetít	6
2. A példabeszéd magába építi a hallgatót	8
3. A példabeszéd lehetőséget ad	10
4. A példabeszéd felszabadít	12
Az emberi beszéd Jézus példabeszédeinek tükrében	12
1. Jézus példabeszédei hozzánk szóló felhívást tartalmaznak	13
2. „Példabeszéd-hatások” a mi beszédünkben	14
Az Isten országáról szóló példabeszédek	16
1. Az Isten országával kapcsolatos várakozások Jézus korában	17
2. A példabeszédek összhangban állnak Isten országával	20
Jézus példabeszédeinek formája és áthagyományozása	22
1. Jézus példabeszédeinek formája	22
2. Jézus példabeszédeinek áthagyományozása	25
Jézus példabeszédekben tanít	28
I. Jézus találni hív – A szántóföldbe rejtett kincs (Máté 13,44)	32
Alapgondolat	32
Szöveg: Máté 13,44	32
Adatok	32
Szövegmagyarázat	33
A példabeszéd helye a szöveggörnyezetben	33
A példabeszéd dinamizmusa	33
A példabeszédek világa	35
Bibliaóra	37
A. óravázlat (egy alkalomra)	37
B. óravázlat (két alkalomra)	38
II. Jézus nyitott életre hív – Az ünnep, amelyet az apa fiainak rendez (Lukács 15,11-32)	40
Bevezető gondolatok	40
Szöveg: Lukács 15,11-32	40
Adatok	41
Szövegmagyarázat	41
A példabeszéd dinamizmusa	41
Kiindulási helyzet	42
A fiatalabb fiú útja	42
Nyitott ünnep	43
Az idősebb fiú tiltakozik az ünnep ellen	44
Az apa alakja	45
A példabeszéd világa	47
Bibliaóra	49
A. óravázlat (egy alkalomra)	49
B. óravázlat (két-három alkalomra)	51
III. Jézus hív, hogy bontakozzunk ki – Konkoly a búza között (Máté 13,24-30)	56
Alapgondolatok	56

Szöveg: Máté 13,24b-30	56
Adatok	56
Szövegmagyarázat	57
A példabeszéd dinamizmusa	57
Valamit tenni kell!	57
A gazda válasza bosszantó	58
Az aggodalmat felváltja a nyugalom	59
Példabeszéd, amely bátorságot ad.....	59
A zelóták, a példabeszéd lehetséges hallgatói.....	61
A példabeszéd kialakulása	61
Jézus szavai.....	65
Biblióra.....	68
A. óravázlat (egy alkalomra).....	68
B. óravázlat (két alkalomra).....	70
IV. Jézus hív, hogy sorsközösséget vállaljunk – Az irgalmas szamaritánus (Lukács 10,25-37)	74
Szempontok a példabeszéd feldolgozásához	74
Szöveg: Lukács 10,25-37	74
Adatok	74
Szövegmagyarázat	76
A szöveg egysége	76
A szöveg felépítése	76
A beszélgetés részletei	77
Biblióra.....	82
A. óravázlat (egy alkalomra).....	82
B. óravázlat (két alkalomra).....	84
V. Jézus kitartásra hív – A bíró és az özvegy (Lukács 18,1-8).....	87
Szempont a példabeszéd feldolgozásához	87
Szöveg: Lukács 18,1-8	87
Adatok	87
Szövegmagyarázat	88
Szerkesztéstörténet.....	88
Magyarázat.....	88
Kitartó ragaszkodás Istenhez	90
Isten kész segíteni	91
A példabeszéd áthagyományozása	91
Biblióra.....	92
A. óravázlat (egy alkalomra).....	92
B. óravázlat (két alkalomra).....	95
VI. Jézus terhektől mentes életre hív – Munkások a szőlőben (Máté 20,1-15).....	99
Szempontok a példabeszéd feldolgozásához	99
Szöveg: Máté 20,1-15	99
Adatok	99
Szövegmagyarázat	100
„Hasonlít a mennyek országa...”	100
A napszámosok megfogadása	100
Meglépő fizetség.....	101
„Rossz szemmel nézed, hogy jó vagyok?”	102
Hagyománytörténet.....	103
Biblióra.....	104

A. óraváltozat (egy alkalomra)	104
B. óravázlat (két alkalomra).....	108
VII. Jézus ünnepelni hív – Példabeszéd az ünnepi lakomáról (Lukács 14,15-24)	112
Szempontok a példabeszéd feldolgozásához	112
Szöveg: Lukács 14,15-24.....	112
Adatok.....	112
Szövegmagyarázat	114
Szerkesztéstörténet.....	114
Magyarázat.....	114
Ünnepi meghívás	115
Kifogások.....	115
A háziúr haragja	116
Az ünnepet megtartják	117
Még mindig van hely	117
Hogy házam tele legyen.....	118
A házigazda	118
A mai hallgató	119
Hagyománytörténet.....	119
Változások Lukácsnál	120
Változások Máténál	120
Bibliaóra.....	121
A. óravázlat (egy alkalomra).....	122
B. óravázlat (két alkalomra).....	123
Levél a szerzőkhöz és a kiadókhöz.....	128
Ajánlott irodalom	129
Munkalapok	131
A szántóföldbe rejtett kincs (Mt 13,44). VI. Munkalap	131
Az apa és két fia (Lk 15,11-32). VII. Munkalap	132
Konkoly a búza között (Mt 13,24-30). VIII. Munkalap.....	133
Az irgalmas samaritánus (Lk 10,25-37). IX. Munkalap	134
A bíró és az özvegy (Lk 18,1-7). X. Munkalap	135
Munkások a szőlőben (Mt 20,1-15). XI. Munkalap.....	136
Meghívás az ünnepi lakomára (Lk 14,15-24). XII. Munkalap	137

Bevezetés

A példabeszéd a beszélgetés egyik formája

Jézus tanításában – főként az első három evangéliumban – gyakran találkozunk példabeszédekkel. A példabeszédek Jézus tanításának egyharmadát teszik ki. Bár nem ő volt az első, aki mondanivalóját példabeszédekben fogalmazta meg, ez a beszédmód mégis igen jellemző az ő tanítására. Ezért eleve valószínűnek látszik, hogy a példabeszédek tanulmányozása betekintést enged mindabba, amit Jézus közölni akart, ahogyan az emberekhez közeledett, ahogyan az embert magát gondolkodásra igyekezett készíteni.

Talán meglepő, hogy a példabeszédeket beszélgetésnek nevezzük. Hiszen kifejezett beszélgetés, párbeszéd csak elvétve fordul elő a példabeszédekben vagy azok kapcsán (pl. a tékozló fiú története, Lk 15,11-32). Egyébként nem szerepelnek beszélgetőpartnerek: csak Jézus beszél, aki elmondja a történeteket. Sőt, még a példabeszéden kívül, a példabeszéd kapcsán sem mindig találkozunk partnerekkel, akik az elbeszélővel, Jézussal beszélgetnének. A leggyakoribb eset az, hogy az evangéliumok nem beszélnek azokról, akik Jézust kérdezik, vele vitatkoznak, akiknek Jézus elmondja a példabeszédet. A példabeszéd csak ritkán épül be tényleges beszélgetésbe (mint pl. az irgalmas szamaritánus története, Lk 10,25-37).

Mindezt figyelembe véve vajon helyes-e mégis beszélgetésnek nevezni a példabeszédeket? Látszólag inkább beszédek, elbeszélések ezek. Valóban azok is: beszédek, elbeszélések. Ugyanakkor azonban indokolt a beszélgetés megjelölése is, mert a példabeszédek minden esetben konkrét hallgatókat feltételeznek és tartanak szem előtt. Itt és most valakihez, valakikhez szólnak, nem általános kijelentések, amelyeket bárki megismerhet. A konkrét hallgatóság annyira jelentős a példabeszéd szempontjából, hogy ha kifejezetten nincs is szó róla, jelen van, szinte alkotóeleme a példabeszédnek. Jézus példabeszédei így valójában mindig beszélgetések: a hallgatóság jelen van, Jézus hozzájuk szól, őket akarja tanítani, meggyőzni, cselekvésre indítani. Ez a kérdés olyan lényegesnek tűnik, hogy az alábbiakban közelebbről, részleteiben meg kell vizsgálnunk.

1. A példabeszéd új felismerést közvetít

A példabeszédek legfeltűnőbb vonása a szemléletesség, képszerűség. Ezért a példabeszédet képes beszédnek is nevezhetjük. De érdemes közelebbről megvizsgálnunk, mi a célja és hatása a példabeszéd képi nyelvének. Ezt a következő három dologban jelölhetjük meg: a példabeszéd ábrázol valamit; összehasonlít különböző dolgokat; ezáltal feltár valamit, ami egyébként nem látható.

A kép alkalmas arra, hogy ábrázoljon valamit. Gondoljunk például egy fényképre. De gondolhatunk olyan képekre is, amelyeket beszéddel rajzolunk, például ha valamit szóban leírunk, mondjuk egy napfelkeltét, vagy a vízen látszó aranyhidat. A példabeszéd is ilyen leírás. Legtöbbször nem is csak egy kép, hanem képsorozat, tehát nem is annyira a fényképhez, hanem inkább a mozgófilmhez hasonlíthatjuk, a szóbeli kifejezés területén pedig egy szóban leírt képsorozathoz. Képpel, leírással kapcsolatban a néző (hallgató) két kérdést vethet fel: Mit ábrázol a kép? És: hűen adja-e vissza a kép az ábrázolt dolgot? (Hiszen megtéveszteni, hazudni is lehet képpel!)

Természetesen a példabeszéd esetében nem is ez a leglényegesebb, mert a példabeszédnek nem az ábrázolás az elsődleges célja. Gondoljunk például a magvetőről szóló példabeszédre (Mk 4,1-9). Jézus nem azért mondja el ezt a példabeszédet, hogy megismerjük,

mi történik vetéskor, mit tesz a magvető, mi lesz a sorsa a vetőmagnak. A hallgató mindezt már eleve tudja. Az elbeszélő tulajdonképpen csak emlékeztet erre, hogy az ismert kép felidézésével valami mást elmondjon. A példabeszédek kapcsán tehát igen fontos, hogy különbséget tegyünk a kép és a mondanivaló között.

Amikor a beszélő ismert jeleneteket mutat be, nemcsak ábrázolni akar, hanem összehasonlítani. A hagyományos felfogás szerint a példabeszédek célja az, hogy általuk láthatóvá és érthetővé váljék valami elvont dolog. Így például a szívtelen szolgáról szóló példabeszéd (Mt 18,21-35) azt szemlélteti, hogy amíg Isten megbocsát az embereknek, az emberek nem képesek egymásnak megbocsátani. A szemléltetés úgy jön létre, hogy a képet párhuzamba állítjuk, összehasonlítjuk az ábrázolt dologgal. Ahogyan a képben a király az adós szolgával szemben viselkedik, úgy viselkedik Isten az emberrel szemben; és ahogyan a szolga a szolgatársával szemben viselkedik, többnyire úgy viselkednek az emberek egymással szemben. A példabeszéd értelmezésének kulcsa ez az összehasonlítás („ahogyan... úgy...”). De kérdés, hogy megállhatunk-e az egyszerű megállapító összehasonlításnál, vagy talán felfedezhetünk a példabeszédben valami mélyebb dinamizmust, lendületet? Érdemes ezt közelebbről megvizsgálni.

Ha a példabeszéd tanulmányozása során figyelmünket a kép és az ábrázolt fogalom összehasonlítására összpontosítjuk, fennáll annak a veszélye, hogy a példabeszéd lendülete elvész. A példabeszéd ugyanis befolyásolni akarja a hallgatót, változásra, megváltozott módon való cselekvésre ösztönözi. Ezt a tulajdonságot nevezzük a példabeszéd lendületének. Ezt egyébként esetenként más-más formában meg is fogalmazhatjuk. A szívtelen szolgáról szóló példabeszéd kapcsán például: „Isten ajándéka kötelez.” De amikor ezt megfogalmazzuk, nem tekinthetjük az így kapott mondatot egyszerűen megismert igazságnak, új felismerésnek. Ezzel ugyanis még mindig állva maradnánk, szemlélve a képet és levonva egy elvont következtetést, igazságot. A legfontosabb azonban egyáltalán nem ez!

Hogy mi, azt éppen a szívtelen szolgáról szóló példabeszéd kapcsán sejtethetjük meg. Megtörténhet ugyanis, hogy nem csak pusztán szemlélők vagyunk, hanem mi magunkat ismerjük fel a példabeszéd egyik szereplőjében (a szívtelen szolgában). Közben észrevesszük, hogy mi magunk kerültünk önellentmondásba: bűnbocsánatra szorulunk, de mi nem bocsátunk meg. Közben azt is tapasztaljuk, hogy mégis szabadok vagyunk: Szabadon dönthetünk, hogy megbocsátunk-e vagy sem.

Láthatjuk tehát, hogy a példabeszéd a hallgatót magával ragadja, önmagába építi. Így tud igazán tanítani, megszólítani, mozdítani. Nem nézők vagyunk, hanem szereplők, akik így vagy úgy magunk cselekszünk.

Lehetséges tehát a szemlélő összehasonlítás, amikor a képet és az ábrázolt dolgot hasonlítjuk össze, más szóval azt keressük, mit ábrázol a kép, mi magunk pedig kívülállók vagyunk. De lehetséges beépülő összehasonlítás is, amikor a hallgató önmagát hasonlítja össze, azonosítja a példabeszéd szereplőivel. Így a példabeszéd nem egyszerűen szemléltet, bemutat, megvilágít valamit a néző előtt, hanem a hallgató önmagát fedezi fel, önmagát ismeri fel a példabeszédben – egészen új szemszögből. Ez egyébként nemcsak az Újszövetség példabeszédei esetében igaz, hanem érvényes sok más képes beszédre is. Például a „találkozás”-téma kapcsán használhatjuk a következő hasonlatot: „A találkozás olyan, mint a diótörő. Össze is tudja zúzni, de szabaddá is tudja tenni a gyümölcsöt.” Ennek a hasonlatnak nem az az igazi érdekessége, hogy a kép jól szemlélteti a találkozás természetét, hanem az, hogy a hasonlat dolgozni kezd a hallgatóban, felszínre hívja saját, ellentmondó tapasztalatait, állásfoglalására, meghatározott cselekvésre ösztönzi.

A résztvevő, beépülő összehasonlítás során a hallgató világosabban lát(ja önmagát), felfedez valami újat, ő maga megváltozik, történik vele valami. A szemlélő összehasonlítás során a képet és az ábrázolt fogalmat hasonlítjuk össze. A résztvevő összehasonlítás viszont történés, folyamat; a példabeszédben történik valami, és egyben: a példabeszéd történést hoz

létre. Jézus például az Isten országát sohasem azonosítja valami evilági dologgal, eseménnyel. Nem mondja: Isten országa kincs a szántóföldben. Isten országa inkább azzal a hatással, változással áll összefüggésben, amelyet a váratlan lelet kivált a megtalálóban. Ezért kezdődnek így a példabeszédek: „Úgy van az az Isten országával, mint a kincsel a szántóföldben.” Ezt követi a történet az emberről, aki megtalálja a kincset, boldogan elad mindent, és megveszi a szántóföldet (Mt 13,44). És miközben elhangzik a példabeszéd, a hallgatót megérinti, megmozdítja a lényeg. Jézus példabeszédei tehát olyan módon tanítanak és mozdítanak, ami másként nem volna lehetséges.

Foglaljuk össze, miben áll a példabeszédek képi nyelvének hatása. Ezek a képek nem ábrázolni akarnak, amint P. Klee mondja: „A művészet nem a láthatót adja vissza, hanem láthatóvá tesz.” Ez érvényes a példabeszédekre is: nem ábrázolnak, hanem feltárnak valami újat a hallgató előtt, és feltárják a hallgatót annak befogadására. A példabeszédek lényege nem a szemléltető összehasonlítás, hanem a résztvevő összehasonlítás, amikor a hallgató maga is részévé, szereplőjévé válik a történetnek. A példabeszéd nem állít és megállapít, hanem feltár és indít.

2. A példabeszéd magába építi a hallgatót

A hallgató azért fedezheti fel önmagát és saját világát a példabeszédben, mert a beszélő tekintettel van a hallgató életkörülményeire, ő maga építi a hallgatót a példabeszéd keretébe. A hallgató új dolgokat fedez fel, mert a példabeszéd eleve tekintettel van a hallgatóra, és a hallgatót olyan beállításba helyezi, amely egyébként nem fordul elő az ő életében. Az új, amit a hallgató felfedez, nem eddigi nézőpontjából, magatartásából, beállítottságából következik, hanem ő maga olyan ellentmondásba kerül, amely elősegíti, hogy az eddigiből kilépve az újat felfedezze.

Hogy a hallgató hogyan épül be a példabeszédbe, hogyan fedezheti fel azt, amit eddig nem látott, milyen ellentmondással kerül szembe, amely benne fordulatot idéz elő – tanulmányozhatjuk egy példabeszéd alapján, amikor Jézus Simon farizeus házában a farizeussal és a hivatlanul érkező asszonnyal találkozik (Lk 7,36-50). Simon, aki Jézust meghívta, a váratlanul, tolakodóan belépő asszonyt legszívesebben kiutasítaná házából. Jézus viszont megengedi az asszonynak, hogy érintse őt, hogy könnyeivel elárassza, hogy megcsókolja, megkenje. Simon bosszankodik, méltatlankodik magában: „Ha próféta lenne, tudná, hogy... bűnös asszony ez.” Jézus megtöri a lélegzetelállító csendet. Simonhoz fordul, és a következő történetet meséli neki: „Egy hitelezőnek két adósa volt. Az egyik ötszáz dénárral tartozott neki, a másik ötvennel. Nem volt miből fizetniük, hát elengedte mind a kettőnek. Melyikük szereti most jobban?” Figyelemreméltó, hogy Jézus nem intelmekkel, szemrehányásokkal illeti Simont, hanem egy történetet, példabeszédet mond el neki, és így szabad teret enged Simonnak az állásfoglaláshoz.

Simon felismerheti önmagát a példabeszédben. A példabeszéd érezhetően komolyan veszi őt, aki, mint jó farizeus, arra törekszik, hogy ne legyen sok „adóssága”. De megszűnik az a távolság, amelyet addig érzett önmaga és az asszony között. Ő az asszonyt legszívesebben kiutasította volna, most azonban, a példabeszédben váratlanul az asszony mellett találja magát. Ezzel a példabeszéd megnyitja szemét. Arra a kérdésre, hogy a két adós közül melyik fogja a hitelezőt jobban szeretni, Simon, vonakodva bár, de természetesen azt feleli: „Úgy gondolom, az, akinek többet engedett el.” Mindenesetre ez a beismerés nehéz számára, ellenkezést vált ki belőle. Talán nem is az a fontos, hogy minél kevesebb adósságunk legyen? Nem attól függ életünk értéke, hogy a jót tesszük vagy a rosszat? Talán az a helyes, ha élvezzük a szabadságunkat, erre alapozzuk életünket? A példabeszéd élére állítja ezeket a problémákat, megkérdőjelezi a farizeus alapvető életfelfogását. Ez az ellentmondás arra hivatott, hogy a farizeust és a hallgatót nyitottá tegye, és ne eleve biztos álláspontról

szemlélje a fordulatot, amely a példabeszéd kapcsán az asszony javára bekövetkezik.

E példabeszédnek megvan az az előnye, hogy ismerjük a konkrét körülményt is, amikor elhangzott. De figyelniük kell két dologra. A példabeszéd maga nem épül be a beszélgetésbe. Mielőtt elhangzana, az evangélium már ismerteti a helyzetet, beszél a jelenlévőkről, majd következik a farizeus hallgatása. A beszélgetés a példabeszéddel indul; a példabeszéd teljesen új módon állítja be a tényleges körülményeket. Akik azután később továbbadták a példabeszédet, így Lukács evangélista is, figyelembe veszik azt a tényt, hogy a példabeszéd nem is Simonhoz szól már, hanem sok más hallgatója van (= a keresztények). Tanulságos figyelni arra, hogy a példabeszéd kapcsán megismert körülmények hogyan módosulnak, mennyire új helyzet áll elő a továbbadás során.

A Simonnak elmondott példabeszéden kívül más példabeszédek mellett is találunk ilyen adatokat, amelyek a körülményeket tartalmazzák. De minden esetben felmerül a kérdés, vajon ezek az adatok hűen tükrözik-e azt az eredeti helyzetet, amelyben a példabeszéd elhangzott, vagy inkább újabb helyzetet tárnak elénk, amely az őskeresztény egyház számára kifejezőbb volt. Az elveszett bárányról szóló példabeszéd lukácsi megfogalmazásában (Lk 15,17) még nagy valószínűséggel felismerhetjük, milyen körülmények között mondta el Jézus ezt a példabeszédet. Az evangélista ezt írja: „A farizeusok és az írástudók méltatlankodva mondták: Ez bűnösökkel áll szóba, sőt eszik is velük.” Jézus erre válaszolva mondja el a példabeszédet. Máténál viszont már nem ilyen helyzetben látjuk viszont a példabeszédet. Ő olyan összefüggésbe helyezi, ahol a keresztények közös életével kapcsolatos intelmekről van szó. Nála már nem „elveszett”, hanem „eltévedt” bárányról van szó. Itt tehát a példabeszéd témája már nem azonos az eredeti beállítással (Jézus magatartása azokkal szemben, akik elvesztek), hanem abba a vonatkozásban igyekszik eligazítást adni, hogy a példabeszéd hallgatói hogyan viselkedjenek a tévelygő keresztényekkel szemben. Egészen más tehát az eredeti beállítás, és az új szempont, az evangélista beállítása. De ha el is tér egymástól a két nézőpont, az mindkét esetben világos, hogy a példabeszéd tudatosan, lényegénél fogva egy adott helyzetet tart szem előtt, azt akarja feltárni. Adott helyzetben lévő hallgatókat akar valamely konkrét magatartásra, cselekvésre ösztönözni.

Van azonban az Újszövetségben egy sor olyan példabeszéd is, ahol semmiféle adattal, körülménnyel nem találkozunk. Vajon érthetetlenek számunkra ezek a példabeszédek? Nem, ez csak akkor lenne így, ha a példabeszédek mondanivalóját egyedül a körülmények tükrében ismerhetnénk fel. Ennek éppen az ellenkezője igaz (amint ezt a Simonnak elmondott példabeszédnél láttuk): a példabeszéd olyan beállításba helyezi a hallgatót, amely az ő életében elő sem fordul. Ahol megtaláljuk a körülményekre vonatkozó adatokat, fennáll az a veszély, hogy a külső körülményeket és a példabeszéd mozzanatait ok nélkül azonosítjuk. Ez esetben nem lépnénk túl a szemléltető összehasonlítás keretein, a hallgató nem válnék részévé a példabeszédnek. Így lefékezni a példabeszéd lendületét. Ezért nagyon fontos arra figyelniük, hogyan építi magába a példabeszéd a hallgatót, hogyan nyitja fel, teremti újjá és változtatja meg az élethelyzetet.

A hallgatók felfogását, magatartását tulajdonképpen mindig tükrözi a példabeszéd. Akkor is, ha nincs róluk kifejezetten szó a példabeszédben. Így például a szőlőműkásról szóló példabeszéd is tükrözi ezt, bár erre vonatkozóan semmiféle adatot nem közöl (Mt 20,1-16). Ki ne értené meg azon munkások méltatlankodását, akik egész nap dolgoztak? Érthető, hogy elégedetlenek, amikor az utoljára jövők ugyanannyit kapnak, mint ők. És akiben ez az elégedetlenség rokonszenvre talál, máris beépült a példabeszédbe. A hallgatót legmélyebb énjében szólítja meg a példabeszéd, saját gondolatvilágában, természetes magatartásában. Ha nem erre figyelne az elbeszélő, nem érné el célját: azt, hogy a hallgatók megértsék őt, elfogadják tanítását.

A hallgatót egészen komolyan veszi a példabeszéd, és a továbbiakban sem hagyja magára. A szőlőműkásokról szóló példabeszédben a hallgató olyan, számára kifogásolható,

érthetetlen eseménnyel kerül szembe, amellyel nem tud mit kezdeni az igazságérzete. De éppen ez az esemény tartalmazza annak lehetőségét, hogy a hallgató helyzete megváltozzék, kilépjen eddigi nézőpontjából, életfelfogásából, világszemléletéből. Így tehát a példabeszéd szem előtt tartja a hallgató álláspontját, és egyben megszünteti annak a zártságát, előkészíti a változásra. A hallgatót nemcsak ott szólítja meg, ahol van, hanem magával ragadja arra az útra, ahol felfedezheti mindazt, amit a példabeszéd feltár. Így a torlasz, az ellentmondás, az ellenállás mind arra szolgál, hogy a hallgatót az új felé terelje.

A példabeszéd azt is eredményezi, hogy a hallgató kilép önmagából, kívülről tekint önmagára. És éppen ez a távolság teszi lehetővé, hogy pontosabban lásson. Így látja meg igazán, hol áll, hogyan viselkedik. Természetesen ez csak akkor sikerülhet, ha saját nézőpontjából és viselkedésmódjából is kimozdul. A példabeszéd hatása hasonló a vicc hatásához. A vicc hallgatása során a csattanó hatására valami történik a hallgatóval: nevet. Amikor nevetek, kilépek önmagamból – azáltal, hogy valami közel kerül hozzám és kimozdít engem, megszabadít magamhoz való kötöttségemtől. Az új, a felszabadító – ami eljut a hallgatóhoz Jézus példabeszédeiből – közelebb kerülhet hozzám, mint önmaga, és így létrehozhatja az önmagától való eltávolodást.

Amikor tehát a példabeszéd a hallgatót önmagába építi, ott szólítja meg, ahol van, magával ragadja őt, és ellentmondások útján új életre vezet. Jézus példabeszédei ott hangzanak el, ahol Jézus áll, ahol valaki a másikat egészen komolyan veszi – jövőjével együtt –, és magával ragadja saját, Istenbe vetett bizalmába, társául fogadja a halál által az életre vezető úton.

3. A példabeszéd lehetőséget ad

A példabeszéd önmagába építi a hallgatót, ezáltal a hallgató saját magát ismerheti fel a példabeszédben. Azonosíthatja magát valamely résztvevő személlyel, valamely felfogással vagy magatartással, amelyet a példabeszéd ábrázol, tárgyal vagy kivált. Jellemző azonban, hogy ez az azonosulás nem közvetlenül, hanem közvetve, elidegenítés által történik. Például Jézus nem Simonról és az asszonyról beszél a példabeszédben, hanem két adósról (Lk 7,41k). Az elidegenítés lehetővé teszi, hogy a hallgató önmagából kilépjen, önmagát kívülről szemlélje, és így saját helyzetére új szemszögből, mintegy pártatlanul tekintsen. A kívülről való visszatekintés arra is lehetőséget ad a hallgatónak, hogy saját korlátai leomoljanak, és megnyílják az út az új megoldások felé. Az elidegenítés szabaddá tesz: senki sem kényszeríti a hallgatóra az azonosulást és az új lehetőséget, hanem rendelkezésre bocsátja. Mert az elidegenítés, a kívülről való szemlélés nem kényszer, hanem meglepetés. Az elidegenítés távolságot eredményez, és így lehetővé teszi a pontosabb látást, az új látást. Simon megláthatja, hogy végeredményben az is csak adós, aki kevesebbel tartozik. Ha mégis előnyösebbnek látná ennek helyzetét, mondván: jobb neki, mert kevesebbel tartozik – váratlanul új szempontot ismerhet fel: akiről azt hinnénk, hátrányosabb helyzetben van, többet kapott. Így a példabeszéd nemcsak lehetőséget ad az azonosulásra, hanem új felismerésekhez, új életfelfogáshoz is segíthet.

A példabeszéd lehetőséget ad. Ezzel túllép a valóságon. Nem úgy, hogy semmibe veszi azt, hanem behatóbban, új szemszögből vizsgálja. A szőlőmunkásokról szóló példabeszédben (Mt 20,1-16) a munkások nem ok nélkül várták, hogy mindenki munkájához mértén arányosan kapjon fizetséget (mert ez felel meg a valóságnak, a dolgok rendjének). A példabeszéd azonban meglepő – és egyesek számára bosszantó – módon túlmegy ezen a valóságon, a természetes elvárásokon. De mégsem úgy, hogy elszakadna a valóságtól. A szőlőtulajdonos komolyan veszi az elsőként munkába álló emberek elégedetlenkedését. Először emlékezteti őket arra, hogy ők igenis megkapták azt, amiben megállapodtak. Itt ütközik meg a valóság az új lehetőséggel, amely mások számára feltárult. De az ő számukra

is lehetséges, hogy megnyíljanak a lehetőség felé, amely előttük lezártnak tűnt, mégpedig kifejezetten, a kérdés által: „Vagy rossznak tartod azt, hogy én jó vagyok?” (15. v.) – A példabeszéd tehát túllépi a valóságot, és új lehetőségeket, távlatokat nyit meg.

A példabeszéd többnek mondja a valóságot, mint ami az valójában. A való világban egy szőlőtulajdonos teljesítette volna az első munkások elvárásait. Valójában nem is a valóságot mondja többnek a példabeszéd, hanem Isten országát annál, mint aminek azt Jézus kortársai tartották. Jézus idejében a korabeli zsidóság szigorúan e világon kívülinek tartotta Isten országát. Szerintük a jelen világ élesen elüt az ezt felváltó, ezután következő Isten világától. Jézus példabeszédei viszont Isten uralmát kapcsolatba hozzák a jelen világgal; nem túlvilág és merőben jövő az többé, hanem közel áll a mostani világhoz, egybefonódik azzal. Ez világosan kitűnik sok példabeszédben. Így például az ünnepi lakomáról szóló példabeszédben (Lk 14,15-24): a lakoma kész, most hívnak, az ünnepet nem lehet elhalasztani.

A példabeszédek közel hozzák Isten országát a hallgatókhoz, a hallgató világához. Ez úgy történik, hogy a hallgató és a világ megnyílik, feltárul Isten országának jövetele előtt. Ez a kétirányú közeledés a példabeszédben gyakorlatilag úgy mutatkozik meg, hogy egyrészt teljesen evilági képek szemléltetik Isten országának jövetelét, másrészt a képek elmélyítik, megnyitják, megváltoztatják, vagy éppen lerombolják az ember tapasztalatát a világgal kapcsolatban. Ezért fokozottan figyelniük kell arra, hogy a példabeszéd mennyiben, hol és mikor módosítja a világgal kapcsolatos felfogásunkat, mennyire meglepőnek, szokatlanak, ellentmondásosnak, újnak ábrázolja a valóságot. Mert a megszokott világ módosult formában jelenik meg a példabeszédben. Az a kép, amelyet a példabeszéd fest a világról, nem áll teljes összhangban az általunk ismert világgal. Ez az ábrázolásmód teljesen megfelel annak a célnak, hogy a példabeszéd új lehetőségeket, távlatokat tárjon fel a hallgatók előtt, amelyeket egyébként nem találnak meg saját magukban és a világban.

A való világ és a példabeszédben ábrázolt világ közötti feszültség többféleképpen megmutatkozhat a példabeszédekben. Váratlan fordulatot vehetnek például az események (mint pl. a szőlőmunkásokról szóló példabeszédben az utolsók fizetése, Mt 20,1kk). Vagy valaki egészen másként reagál, mint várnánk (pl. a tékozló fiú apjának kitörő öröme és szeretete, Lk 15,11kk). Esetleg a példabeszéd magát a meglepő dolgot mondja el (pl. a kincsről szóló példabeszéd, Mt 13,44). Máshol a valóságosan meglévő különbségek egymás mellé kerülve éles ellentétet képeznek (pl. a mustármagról szóló példabeszéd; a többinél is kisebb magot szembeállítja a belőle növekvő hatalmas növényvel, Mk 4,30kk). Figyelniük kell arra, hogyan viszonylik egymáshoz a valóságos és a példabeszédben ábrázolt dolog, hogy felismerjük, milyen új lehetőségeket, távlatokat nyit meg a példabeszéd a hallgató előtt.

Az új lehetőségekkel kapcsolatban még két dolgot kell hangsúlyoznunk: a szereplés mozzanatát, vagyis hogy a hallgató belép arra a játéktérre, amelyet a példabeszéd nyit meg számára, és az ellentét mozzanatát, vagyis hogy az emberi valóság és a példabeszédben feltárt lehetőségek egymással összeütközésbe kerülnek.

Miközben a példabeszéd magával ragadja a hallgatót, a hallgató eltávolodik önmagától. Maga lesz a szereplője annak a jelenetnek, amely szeme előtt játszódik. Ebben a játékban tulajdonképpen már Isten országának jövetelét látjuk, az új lehetőségek megvalósulását. Ez a játék segítheti az embert abban, hogy az új, meglepő és felszabadító igazság alapján életét új módon értse meg, és ennek megfelelően megváltoztassa. De ha a játék szereplője vissza is tér eddigi felfogásához, nem tud a régi maradni. A lehetőség, amely előtte feltárult, legalábbis megkérdőjelezi eddigi felfogásának természetes voltát.

A meglepő és felszabadító igazság összeütközésbe kerül a valósággal is. A példabeszéd megerősíti az ember valóságérzetét is, miközben őt, mint önmagánál többet szólítja meg. Az ember pontosabban látja a világot, a világ értékeit és problémáit. Ezzel szemben állnak azok a lehetőségek, amelyeket a példabeszéd feltárt. De ez a feszültség, ez az ellentmondás, amely a hallgató eddigi felfogása, a való világ között és az ábrázolt világ között fennáll, hasznára

válík mind az embernek, mind a világnak. Természetesen a régi és az új határán a kereszt áll.

4. A példabeszéd felszabadít

A példabeszéd nem tesz mást, csak elbeszél, és közben megnyitja, magába építi a hallgatót, új lehetőségeket ad. A kényszerítő logika hiányzik belőle. Éppen ez a példabeszéd nagy lehetősége, előnye: nem erőszakos, nem kényszerít, hanem megnyit, megszabadít. Jézus példabeszédei sürgetik a hallgatót, küzdenek érte. De ezt a sürgetést ki lehetne fejezni felhívás, parancs, bizonyítás formájában is. Ezekkel szemben a példabeszéd meghagyja a hallgató szabadságát. Az élet távlatait nyitja meg, meglepő utakon vezet a régiből az újba. Mondhatnánk bizonyításnak is, hisz újat közöl, és meggyőzi a hallgatót. De logikája nem kényszerítő, hanem felszabadító.

A példabeszéd meg is adja azt, amire a hallgatót tanítja. Ezért egyben Isten kegyelme, evangélium. Jézus nem parancsol, hanem kér, amikor elmondja példabeszédeit. Mert Isten országát nem lehet erőszakkal, fenyegetésekkel megvalósítani. A példabeszéd kérés: várja a hallgató egyetértését. A hallgató egyetértését nem rábeszéléssel, nyomás gyakorlásával szerzi meg, hanem maga közvetíti a hallgató számára a belátást. Bár Jézus számtalan lehetőséget tár fel a hallgató előtt, mégis megmarad a kérés mellett, mint aki szegény: nem tud, nem is akar kényszeríteni. Mivel meghagyja a szabadságot, nyitottak maradnak példabeszédei, és a hallgatók reakciói is. Merész kezdeményezés, hogy meghagyja a szabadságot: példabeszédeivel önmagát a hallgató rendelkezésére bocsátja, de kiteszi magát a visszautasításnak is. „Keresztre vele, káromkodik!” – volt az egyik válasz, amit példabeszédeire adtak. „Ez valóban Isten Fia volt” – hangzott a másik, éppen a kereszt tövében.

Bár az emberek újra meg újra elzárkóznak előle, Jézus a példabeszédekben azt kéri, hogy merjünk bízni Istenben. A példabeszédekkel ott közelíti meg az embert, ahol szabadabbá lehet, hogy bízzék Istenben.

Az emberi beszéd Jézus példabeszédeinek tükrében

Az előző részben láttuk, hogy a példabeszédek nem csak szemléletes, életszerű történetek. Inkább párbeszéd, beszélgetés Jézus és hallgatói között. Ez a felismerés új vonást jelent Jézus alakjában. Nem csak az a fontos, hogy mit jelentenek szavai, hanem a beszélgetés folyamán fontos az ő egész magatartása, amely láthatóvá válik, miközben elmondja példabeszédeit. Megfigyelhetjük, hogy hogyan viselkedett Jézus a beszéd során, és ebből – saját okulásunkra – következtetéseket vonhatunk le, új meglátásokkal gazdagodhatunk a mi saját beszélgetéseinkre vonatkozóan is. Miközben beszélget, Jézus mindig tudatosan kapcsolatban marad Istennel, közel marad hozzá. Amikor elmondja példabeszédeit, nem ítél, nem int, nem fenyeget, nem követelődzik, hanem hallgatóit új lehetőségek felismerésére segíti. Azzal, hogy Jézus így – és nem másként – mondta el példabeszédeit, az Isten országáról szóló örömhír közvetítése mellett valami újat adott az emberi beszéd vonatkozásában is: a másik emberhez való közeledés új, megszabadító, megvilágosító módját. Mind tanításának tartalma, mind külső formája, a beszédmód – meglepő volt hallgatói számára. Feszültséget, ellenkezést váltott ki bennük. Mi, a példabeszédek mai hallgatói is érezzük ezt a feszültséget, ellenkezést önmagunkban. Amikor a példabeszédekkel foglalkozunk, számolnunk kell ezzel a bennünk lévő ellenkezéssel is. Miután ezt a saját magunkban lévő feszültséget, ellenkezést tudatosítottuk, összehasonlíthatjuk a kétféle beszélgető magatartást: Jézusét és a miénket. Természetesen nem az erkölcs-csősz szigorával, nehogy elveszítsük kedvünket. Az a célunk ezzel, hogy az összehasonlításból eredő kihívás ösztönözzön bennünket. Erősítsen meg ilyen irányú, bátortalan próbálkozásainkban, vagy

alakítsa át gyökeresen beszélgetéseinket, embertársainkkal való kapcsolatainkat.

1. Jézus példabeszédei hozzánk szóló felhívást tartalmaznak

Jézus példabeszédeit vizsgálva feltűnik, hogy történeteivel – állandóan, kitartó türelemmel – „hidat épít” a hallgatók felé, komolyan veszi beszélgetőtársait, kellő módon figyelembe veszi azok életkörülményeit, és közben valami újat indít el bennük. Ez azért is igen figyelemreméltó, mert Jézus nem mond egyszerűen igent a meglévőre, nem azt mondja a hallgatónak, amit az hallani szeretne. A példabeszédekben adott tanítás kényelmetlen, gyakran felkavarja, megijeszti a hallgatót, mert más, mint a megszokott. Jézus azonban csöndes szeretettel lehetőséget ad mindenkinek, hogy elfogadja ezt a tanítást. Jézus példabeszédei szelíd kérést, barátságos hívogatást tartalmaznak. És most fel kell tennem a kérdést: vajon ez jellemzi-e az én beszélgetéseimet? Amikor beszélek, többnyire fogolyként zárva maradok saját világomban. Minden mást saját szemszögemből ítélek meg, érvekkel vagdalkozom, és észre sem veszem, hogy ezzel elnémítok, bezárkózásra készítetek másokat. Erre még kétségbeesettebben keresem a megoldást – magam körül kerengve –, egyre többet beszélek. De minél többet beszélek, annál inkább egyedül maradok, érzem, hogy egyre kevésbé értenek meg, és egyre távolabb vagyok annak lehetőségétől, hogy másokat elérjek. Vagy elnémulok, mindent feladva, mert elveszítettem a reményt, hogy másokkal beszélgetve előbbre, új felismerésekhez jutunk. Néha-néha próbálkozom még azzal, hogy beszélgetést kezdeményezzek (mint a rabok, kopogok cellám falán...), azzal a csalóka reménnyel, hogy mégis lesz valami értelme.

Ilyen háttér előtt Jézus példabeszédei egészen sugárzóak az emberi beszélgetések területén. Mindegyikünkben él a vágy, hogy hozzá hasonlóan el tudjuk érni beszédünkkel a másik embert, és a másik ember is visszataláljon hozzánk. Jézus beszélgetéseiben beteljesedik az, ami alapvető igényünk: hogy el tudjuk mondani, át tudjuk adni, ami bennünk él, hogy megértsenek, más szóval – hogy kapcsolatot tudjunk teremteni. Ugyanakkor az a mód, ahogyan Jézus hallgatóival beszél, hívást, felszólítást is tartalmaz. Egyszer egy jellegzetesen eredménytelen beszélgetés kapcsán valaki megjegyezte: Mi nem tudjuk megkönnyíteni a másik ember számára, hogy megértsen bennünket, mint Jézus tette! Valóban nem?

Az emberi beszédben rejlenek olyan lehetőségek, amelyek elősegítik a kinyílást. Jézus példabeszédei alapján ezeket a lehetőségeket világosabban láthatjuk. Észrevehetjük, hogy a mi beszélgetéseink is új irányt vesznek, ha – a labdázó gyermekhez hasonlóan – kérdéseinkkel, válaszainkkal, tapasztalatainkkal, élményeink közlésével, megfelelő történetek elmondásával kezére játszunk a másik embernek. Olyan játék ez, amely egészen komoly, amely fordulatot hozhat, és új energiákat szabadíthat fel. A jó beszélgetésnek rendkívüli hatása van! Teret, levegőt ad a másiknak, bátorságot ahhoz, hogy szóljon, hogy éljen. Akivel jól beszélgetünk, az az egész világot új színben láthatja. A beszélgetés résztvevőiben kialakulhat a meggyőződés: Így már tudok (tovább) élni, vállalkozhatok valamire, mert leomlottak a gátak és falak, amelyeket magam köré építettem, vagy amelyeket mások építettek körém. Mégis megtörténhet, hogy jó irányba fordul életem. Jézus példabeszédeinek ilyen lehetett a hatása. Látható az összefüggés e között, ami a példabeszédek hallgatóinak lelkében történt, és aközött, amire néha a mi beszédünk is képes. Beszélgetéseink során időnként mi is megsejthetünk valamit abból, ami Jézusnál állandóan előfordult. A továbbiakban a beszéd megnyitó, felszabadító hatását „példabeszéd-hatás”-nak fogjuk nevezni.

2. „Példabeszéd-hatások” a mi beszédünkben

Ha vannak pillanatok beszélgetéseink során, amikor jól hallgatunk egymásra, nyitottak vagyunk, megérintjük a másikat, amikor szabadok vagyunk a hatalomvágytól, erőszaktól, kényszertől, mint Jézus – ez igen nagy örömet jelent számunkra. Sikertől valami, amire régen vártunk, valamit megérintünk az élet gazdagságából, bőségéből, megsejtjük a kibontakozás, változás lehetőségét.

Mikor találkozunk mi ilyen „példabeszéd-hatásokkal”? Mikor lehetséges számunkra az a beszédmód, ahogyan Jézus beszélt? Ha ezt felismerjük, egyrészt bátorítást kapunk, másrészt közelebből tanulmányozni tudjuk ezeket a hatásokat.

Bátorító nyitottság

Jézus beépíti példabeszédeibe a hallgatót, – és minket is. Ott szól hozzánk, ahol állunk; saját felfogásunkban, magatartásunkban szólít meg bennünket. Amikor már részei vagyunk a példabeszédnek, elmondhatjuk: Ilyenek vagyunk mi, emberek – és ez nem okvetlenül negatív megállapítás. Mert a példabeszéd nem egyszerűen tükröt tart elénk, amely magatartásunkat – amelytől gyakran szenvedünk – egyszerűen visszatükrözi. A példabeszéd ugyanis mindenkit biztosít: Minden lehetőség nyitva áll előtted. Van még jövőd! Olyan nyitottsággal találkozunk itt, amely új utakat tár fel, széttöri a korlátokat, kimozdít önmagunkból, lehetőséget ad a változásra. – Jézus nyitott, amikor a példabeszéd elmondásával hozzánk fordul, de ő mégis önmaga marad. Betekintést enged Istenhez való viszonyába, megosztja velünk reményeit, saját életét, Isten iránti bizalmát. Sőt Isten országának hirdetésével új jövőt mutat számunkra.

Sokszor biztatjuk egymást mi emberek, hogy legyünk a beszélgetések során nyitottak, – megvalósítani azonban ritkán tudjuk ezt. Sokszor észrevesszük, hogy mást mondunk, mint amit gondolunk, és másként gondolkozunk, mint ahogy beszélünk. Ezt az is érzi, akivel beszélünk. Éber és bizalmatlan ő is, mindegyikünk fontolgatja, mi is az igazság, mi rejtőzik a szavak mögött. Mindenki két vágányon fut: egyrészt buzgón beszélgetünk, másrészt igyekszünk átlátni a szavakon, a másikon. A beszélgetés átláthatatlanná válik, energiánkat lekötí a kételkedés és a kölcsönös bizalmatlanság. Ezzel szemben az is lehetséges, hogy ahelyett, hogy így bezárkóznánk önmagunkba, saját nézeteinket, meggyőződésünket őszintén feltárjuk a beszélgetésben, és közben nyitottak is maradunk a másik ember és az új lehetőségek felé. Így megvalósulhat, hogy minden irányban nyitottak vagyunk, nem utasítjuk vissza mások új, a miénktől eltérő meglátásait, teret engedünk azoknak, készségesen fogadjuk az újat, a szokatlant. Amikor nem félünk az új kérdésektől, kérdésfeltevésektől, amikor örülni tudunk a beszéd új fordulatainak, amikor bizalmat ajándékozunk a másik beszélőnek – megtapasztalhatunk valamit Jézus nyitottságából, felszabadító közeledéséből.

Kilépés önmagunkból

Jézus példabeszédeiben szerepelteti hallgatóit, de ezt természetesen burkoltan, közvetve éri el: a példabeszéddel arra ösztönöz, hogy kilépjünk önmagunkból. Gondoljuk csak el: vajon Jézus beszélhetett volna-e nyíltan hallgatóiról, leleplezhette volna-e közvetlenül azok helytelen magatartását? Mind megszégyenültek volna, elbátortalanodva, leverten távoztak volna. Sőt ez a beszédmód még mi magunkat is gyakran megszégyenítene, elkedvetlenítene. De ha Jézus másokról beszél, „egyszeri” emberekről, lehetőséget ad a hallgató számára, hogy szabadon, megszégyenülés nélkül észrevegye a hasonlóságot, azonosságot az egyszeri szereplő és saját maga között. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy Jézusnál ez a beszédmód nem ügyes módszer, nem cseles fogás, hogy megkerülje a hallgató érzékenységét. Ez a beszédmód általános emberi sajátosság, sőt, Keleten még sokkal gyakoribb is, mint nálunk.

De a mi beszédünkéből is sok példát hozhatnánk föl erre: ilyenek a szólások, hasonlatok, tanmesék, adomák, viccek. De hadd ismertessünk egy konkrét példát. Az egyik plébánián a búcsú közeledtével a plébános összehívta a képviselőket, hogy megbeszéljék az ünnep menetét. A megbeszélés során azonban minden értelmes ötlet megbukott az egyik képviselő nagyhangú, makacs ellenállása miatt. A jelenlévők már teljesen elveszítették kedvüket. Úgy tűnt, hogy minden terv meghiúsul. Hiába hozakodtak elő okos érvekkel, nem lehetett az illetőt meggyőzni. Kínos csend állt be. Egyszerre csak megszólalt az, aki mindent megkontrázott: „Olyan vagyok én itt, mint egy alaposan megkötözött csomag. Nincs senki, aki a csomókat el tudná oldani, még én magam sem.” Ez a hasonlat megváltoztatta a hangulatot. Maga a beszélő is mosolygott önmagán. De a többiek is megjegyezték: „Igen, velem is megtörténik nem egyszer!” A beszélgetés felszabadultan folytatódott, és sikerült mindenre jó megoldást találni.

Az ilyen beszédmód, az ún. elidegenítés távolságot hoz létre, és így mindenki szabadon, kötelező személyes azonosítás nélkül, tárgyilagosan szemlélheti az illető dolgot, magatartásmódot. Természetesen ennek a beszélgetésmódnak a pozitív hatása nem gépiesen érvényesül. Előfordulhat, hogy éppen egy hasonlattal, példával hallgattatunk el valakit, vagy erőszakoljuk rá nézetünket a másokra. A döntő az, hogy mi a célunk az elidegenítéssel. Ha a beszélgetésből nem akarunk mindenáron győztesként kikerülni, ez a beszédmód, az ilyen elidegenítés animálhatja, felélénkítheti beszélgetésünket, – mint ahogy a hűsítő ital felélénkíti a szomjúságban. Ki ne tapasztalta volna, hogy amikor egy beszélgetés során senki sem érti már a másikat, megfelelő helyen mondott tréfa például új alapra helyezheti a beszélgetést: egy nevetés, amely felszabadít, nevetés önmagunkon, saját görcsös erőfeszítéseinken, amely segít kilépni önmagunkból, feloldja feszültségeinket. Beszélgetéseink általában fárasztóak, feszültek. A felszabadító nevetés, a játékos elidegenítés egészen más ütemet, lendületet kölcsönöz a beszédnek, megkönnyebbülést hoz, reményt ad. Ez a „példabeszéd-hatás”.

Erkölcsei prédikációk nélkül

Nagyon figyelemreméltó, hogy Jézus, aki példabeszédeiben olyan szenvedélyesen küzd az emberért, mennyire nem kényszerít, nem erőszakos, nem fenyeget, nem prédikál. Ezzel szemben nekem olyan nehezemre esik, hogy beszélgetéseimben ne igyekezzek nyomást gyakorolni másokra. Szeretek erkölcsi kényszert alkalmazni, prédikálni, hogy megváltoztassak másokat, és nem veszem észre, hogy éppen ezzel teszem lehetetlenné az eredményt. Meg akarom változtatni a másik embert, a saját jól kitaposott utamra akarom kényszeríteni őt: nem másként, így kell beszélned, gondolkoznod, ilyennek kell lenned! Akivel beszélek, érzi, hogy egy adott, konkrét magatartást várok tőle, de elvárásaimat képtelen teljesíteni, nem tud az én eszemmel gondolkodni, és más, közbeeső megoldást is nehezen talál. Mindegyikünk megmarad saját álláspontjánál. Végül csak azt láthatjuk be, hogy az erkölcsi prédikáció eredménytelen, fölösleges energia-pocsékolás, amely inkább megrögzöttséget eredményez. Jézus viszont ajánlatot tesz az embernek példabeszédeiben, mondanivalóját kérés, hívás formájában tárja elő. Lehetőséget ad a világos látásra. Amikor nekünk is sikerül gondolatainkat ajánlat, barátságos kérés, hívás formájában szőni beszélgetésünkbe, a bizalom és a kapcsolat új légréteget születik meg. Sokszor kockázatnak tűnhet az, hogy lemondunk az erőszakról. Lemondást jelent, csalódás lehet a következménye, – máskor azonban jó kapcsolat, bizalom és szabadság származik belőle.

Szavak, amelyek újat hoznak

Jézus határozottan szakít azzal a felfogással, amely szerint az Isten országa merőben jövődőlő és túlvilági, független a mi világunktól, amelyben élünk. A példabeszédek

kapcsolatba hozzák ezzel a világgal Isten uralmát, amely közeledik feltartóztathatatlanul. Természetesen nem tagadja ennek az országnak jövőbeni jellegét sem. De a jelennel való összekapcsolás által Jézus fordulatot idéz elő, új történelmet. A példabeszédekben Jézus nyitottá tesz bennünket az Isten országa számára, eléri, hogy foglalkozzunk azzal, szembenézzünk az akadályokkal, örüljünk a közeledésnek. Vajon a mi beszélgetéseinkben vannak-e ehhez hasonló vonások, segít-e a beszélgetés abban, hogy átgondoljunk dolgokat, fordulatok jöjjenek létre? Vannak-e szavaink, amelyek újat teremtenek?

Vizsgáljuk meg beszélgetésünk menetét: Megtörténik, hogy beszélgetésünk során nincs már köztünk kapcsolat, minden megmerevedett, megbénult. Inkább visszavonul, visszakozik mindenki, saját ellentmondásaiba bonyolódik. Kínos csend áll be, a korábban létező kapcsolatok is megszakadnak. Meddő minden próbálkozás, hogy a beszélgetést értelmesen folytassuk. Valaki mégis megtalálhatja itt is a megfelelő szavakat: szavakat, amelyek világítanak a sötétségben, amelyek lehetőséget adnak az újrakezdésre. Olyan szavakat, amelyek meghozzák a fordulatot, amelyre tulajdonképpen mindenki vár. Felélednek a tönkrement kapcsolatok, óvatosan újra összjáték kezdődik, a beszélgetés új, jobb alapon folytatódik. Az is előfordulhat, hogy egy valaki a beszélgetők közül kész hívni a többieket; megnyílik, nyitottan és tele bizalommal a többiek kezébe teszi mindazt, ami ő, amiye van. De visszautasítják, nevetnek rajta, elítélik, hibáit az orrához dörgölik, erkölcsi prédikációt tartanak neki. Vagy ami még rosszabb; észre sem veszik, meg sem értik erőfeszítéseit, amelyeket azért tesz, hogy létrejöjjön a kölcsönös megértés. Így tehát a legokosabbnak, leglogikusabbnak az látszik, ha az ember ilyen visszautasítás után visszavonul, megállapítva, hogy ennek az égvilágon semmi értelme. De ha mégis kitart, türelmesen küzd a többiekért újra meg újra, akkor is, ha úgy látszik, fáradozásai nem hoznak gyümölcsöt, – végül meg fog mozdulni valami, megszületik valami új. Az, akivel így beszélgetnek, nem marad érzéketlen sohasem, ha látszólag mozdulatlan is. Ha a nyitott közeledést nem adják fel, egyre értelmetlenebbé válik a csökönyös zárkózottság.

Más szavak is eredményezhetnek újat: az engesztelő, bocsánatkérő szavak, a barátság szavai, szavak, amelyek feltárják a régi elrejtett dolgokat, és így megszüntetik a mélybe ásott dolgok romboló hatását. Ezenkívül ilyenek a bizalom, a hűség szavai, az erősítő, biztató szavak, amelyek megadják a másoknak a szükséges bizonyosságot, amelyek a kapcsolatokat életben tartják, ahelyett, hogy elsorvadni hagynák azokat. Ki képes újat hozni szavaival? Az, aki a beszélgetésben csak a pillanatnyi helyzetre figyel, aki nem gondol kalandozva minden másra, akinek a jelenléte jólesően tapasztalható a beszélgetés során. Aki azonos azzal, amit mond.

Örömmel állapíthatjuk meg tehát, hogy a mi beszélgetéseinkben is vannak olyan lehetőségek, amelyek megújíthatják, elmélyíthetik kapcsolatainkat. Vannak építő gondolatok, sokszor hétköznapi szavak, amelyek mások számára nyugalmat, békét jelentenek. Ezek nagyon fontosak témánk szempontjából is, mert hatásuk „példabeszéd-hatás”.

Miután saját beszédünket összehasonlítottuk Jézus beszélgetésével, látjuk, hogy a mi beszédünk hatása többnyire egészen más, mint Jézus beszédeié, de felfedeztünk olyan vonásokat is, amelyek az ő beszédéhez hasonlóan szabaddá tehetnek másokat. Kívánatos, hogy ezeket a mozzanatokot fokozottan szemünk előtt tartsuk. Felismertük ugyanis annak lehetőségét, hogy beszédünkkel mi is „példabeszéd-hatást” érjünk el, és ha Jézus példabeszédeivel behatóbban foglalkozunk, ez pozitív irányban befolyásolhatja, alakíthatja beszélgetéseinket is.

Az Isten országáról szóló példabeszédek

Példabeszédeiben Jézus az Isten országáról beszél. Ezt mindenekelőtt onnan tudjuk, hogy a példabeszédek többsége olyan bevezető fordulattal kezdődik, amely a példabeszédet

kifejezetten kapcsolatba hozza Isten országával. A magától növekedő vetésről szóló példabeszéd például így kezdődik: „Hasonlít az Isten országa a földműveshez, aki elveti a magot a földbe...” (Mk 4,26). A bevezető formula nem téveszthet meg bennünket: az Isten országa nem egy mozzanathoz, egy szereplőhöz hasonlít, hanem a felnövekvő és termést hozó vetéshez, amelyről a példabeszéd a továbbiakban beszél. Isten országát tulajdonképpen nem lehet ábrázolni, képen bemutatni. Mégis, a kép, vagy inkább a történet, amelyet a példabeszéd elénk tár, valamit megmutat abból, ami az Isten országa: történés, növekedés, kitárulás. Máté inkább a mennyek országáról beszél. A „mennyek országa” kifejezés zsidó beszédmód, az a célja, hogy az Isten szó használatát elkerülje, körülírja azt. A mennyek országa nem ország, amely fönt van az égben, hanem uralom, amely előbb az égben, majd a földön is érvényre jut. Máté nem azt akarja mondani, hogy ahol az ég van, ott az Isten, – inkább azt, hogy ahol Isten közel kerül az emberhez, ott van az ég.

Természetesen számos példabeszéd esetében hiányzik az ilyenfajta bevezető formula. Néha teljesen hiányzik a bevezetés, mint például a vetőmagról szóló példabeszédben: „Kiment a magvető vetni...” (Mt 13,3). Máskor kérdéssel kezdődik egy példabeszéd, mint az elveszett bárány története: „Ki az közületek, akinek száz birkája van, és ha egy elveszik közülük...?” (Lk 15,4). De ezekben az esetekben is Isten országáról szól a példabeszéd, arról, hogy Isten országa milyen meglepő módon érkezik ebbe a világba; arról, hogy miként változik meg az ember élete Isten felszabadító közelsége folytán.

Akár Isten országáról, akár Isten uralmáról beszélünk, könnyen félreértésnek eshetünk áldozatul. „Ország” alatt óhatatlanul valamiféle területet, állapotot értünk, amely időben és térben körülhatárolt. A példabeszédek azonban másféle jellegű „ország”-ról beszélnek. Szó esik például egy emberről, aki hozzáfog valamihez, elindít egy folyamatot, például a szőlőtulajdonos (Mt 20,1), vagy egy tárgyról, amely valakiből valamilyen cselekvéssorozatot vált ki, mint pl. az elrejtett kincs (Mt 13,44). A példabeszédek nem valamely helyzetről, a dolgok valamilyen állásáról beszélnek, hanem mindig eseményekről, történésekről. Nem területről, hanem hatásról. Hogy Isten országának ezt az esemény- és történésjellegét kiemeljük, helyesebbnek látszik, ha inkább Isten „uralmáról” beszélünk. Igaz, ez is félreérthető. Hiszen ha „uralom”-ról hallunk, azonnal a hatalomra, a hatalmi eszközökre gondolhatunk, a hatalmat pedig rendeletekkel, fenyegetésekkel, kényszerrel szokás fenntartani. A példabeszédek ezzel szemben ajánlatot, hívást tartalmaznak, nem parancsokat; formájuk a kérés, nem fenyegetnek. Sajnos, jobb szavunk nincs, amelyet kevésbé lehetne félreérteni. Ha vigyázunk, elkerülhetjük a félreértéseket, és felismerhetjük a példabeszédekből, milyen (más) is valójában Isten országa, uralma.

Ezzel kapcsolatban két dolgot fogunk megvizsgálni. Egyrészt a Jézus működése idején uralkodó Isten-országa várakozásokat a zsidóság körében, amelyek kétségtelenül szerepet játszottak Jézus beszélgetései során (a hallgatókat pozitíve vagy negatíve lehatárolták; Jézusnak tekintettel kellett lenni erre). Ennek kapcsán egy mai párhuzammal is találkozni fogunk. Jézus tekintettel volt kortársai elképzeléseire, saját mondanivalóját élesen elhatárolta azok nézeteitől, várakozásaitól. Ezért tehát először Jézus kortársainak elképzelésével foglalkozunk.

Emellett feltűnő az is, hogy Jézus majdnem kizárólag példabeszédekben beszél Isten országáról. Ebből sejthetjük, hogy a példabeszéd a legalkalmasabb beszédmód arra, hogy Isten országának mibenlétét, jellegzetességeit közvetítse a hallgató számára. A második kérdés tehát, amit vizsgálunk: a példabeszéd áll leginkább összhangban Isten országával.

1. Az Isten országával kapcsolatos várakozások Jézus korában

A Jézust körülvevő zsidó világban élénken élt az Isten országának gondolata, de ez csak egy volt a sok teológiai tétel között. Jézus azonban igehirdetése középpontjába állította ezt a

gondolatot.

Isten uralma régóta Izrael hitének, reményeinek tárgya. Ezt a hitet, ezeket a reményeket elsősorban a zsoltárok tartották ébren, azok, amelyekben Isten királyi uralmát énekelték meg: „Énekeljétek Istenünknek, zengjétek! Énekeljétek Királyunknak, zengjétek! Isten az egész föld királya, zendítsetek hát ünnepi dalra...!” (Zsolt 47,7-8) Ezekben a zsoltárokból a zsidó nép azt az eseményt ünnepelte, amikor Isten majd kiterjeszti királyi uralmát az egész világra. Az istentisztelet az örömteli várakozást és a hitet élesztette azáltal, hogy Isten uralmát már tényként ünnepelte. Milyen erős hit volt az, amely dacolt a valósággal, és ennyire bízott az ígéretek megvalósulásában. Hiszen minden ellene mondott ennek a hitnek. Izraelt körülvette, elnyomta a pogány népek tengere, a világban az Istennel szembenálló hatalom érvényesült, gyötrelmem, bűn és halál uralkodott. Izrael mégis hitt abban, hogy Isten a világ királya, remélt abban, hogy az ő uralma el fog érkezni. – Ez a remény Jézus korában több különböző, konkrét formát öltött. Az alábbiakban a három legfontosabbat tárgyaljuk: az apokaliptikus, a zelóta és a farizeus elképzeléseket.

Apokaliptikus Isten-országa várás (katasztrófa-elmélet)

Az apokaliptika olyan vallásos, szellemi irányzat, amely ugyan nem volt egységes, de különböző ágai annyiban megegyeztek egymással, hogy Isten országának bekövetkezését valamilyen végső katasztrófa által várták. A jelen világ szenvedés és gyötrelmem, tele bajjal, veszélyekkel. Az apokaliptika látomásai, jelenései, várakozásai szerint ennek a világnak véget fog vetni egy átfogó katasztrófa, és megkezdődik Isten uralma. Igaz, az apokaliptika inkább beszél egy jövő világról, mint Isten országáról, inkább a jelen korszakot (eónt) állítja szembe az eljövendő korszakkal: „Isten két országot rendelt, két korszakot (eónt) teremtett és rendelt. A jelen világot (kozmoszt) átadta a gonosznak, de ez jelentéktelen, és gyorsan elmúlik. A jónak a jövő korszakot adja, amely nagy és örökké tart.” (Ál-Kelemen, Prédikációk 20,2). A mi világunk a gonosz hatalmában van, a gonosz hatalmak döntő támadásra készülnek, közben az igazak szenvedései a végletekig fokozódnak. A korszakváltás úgy következik be, hogy a túlvilági (jó) hatalmak harcba szállnak a gonoszokkal. Az igaz egyetlen ereje az eljövendő korszak jövetelébe vetett remény, a várakozás. Isten meg fogja azt valósítani, sőt: már küszöbön van a változás. Az apokaliptikus látók számításokkal, szám-spekulációkkal bizonyítja is, hogy saját kora a régi korszak utolsó órája. Az ember ugyan tehetetlenül áll a világ szenvedése, nyomorúsága előtt, de biztos lehet abban, hogy Isten hamarosan megvalósítja a szabadulást, az új világot.

Ez a két dolog jellemzi az apokaliptikát, ez a két dolog fonódik benne egygyé: sötét borúlátás, és az a törekvés, hogy erre a sötét világképre pozitív megoldást találjon – az új korszaknak várásában, abban a meggyőződésben, hogy Isten legyőzi a rosszat. Isten uralma még nincs itt, és szöges ellentétben áll a jelen világ gyötrelmeivel, de éppen a szenvedés, a nyomorúság fokozódása a jele annak, hogy közel van már az átalakulás órája. A jelen világ hatalmai az utolsó pillanatban teljes erőből kitombolják magukat az igazakon.

A zelóták várakozása

Az a felfogás, hogy az emberiség történetében a világosság fiai és a sötétség fiai állnak szemben egymással (vö. Kumrán), a zelóták mozgalmát is jellemezte. Ők azonban távolról sem tétlenül várták Isten országát, hanem tevékenyen közre akartak működni megvalósításában. A zelóták mozgalma zsidó felszabadítási mozgalom volt, amelynek gyökerei visszanyúlnak a Kr. e. első századra. Alapbeállítottságuk a Törvény iránti buzgóság (innen a nevük: zelóta = buzgó). Amikor Kr. u. 6-ban Palesztina római fennhatóság alá került, új lendületet kaptak a zelóta törekvések. Az ellenállás többféle konkrét formában nyilatkozott

meg. Megtagadták az adót a római császárnak, mert ezzel elismerték volna annak hatalmát Izrael felett. Inkább engedték, hogy halálra kínozzák őket, mintsem a császárt „Úr”-nak nevezzék (= Küriosz; szerintük ez a cím csak Istent illeti meg). Végül: fegyverrel küzdöttek a pogány betolakodók és a zsidó törvényszegők ellen, hogy Izraelt megtisztítsák, és így előkészítsék az utat Isten országa számára. Tekintettel arra, hogy az országban tekintélyes római erők állomásoztak, inkább gerilla-harcot folytattak. Többnyire a zsidó hegyvidék keleti szakadékaiban tanyáztak. Az egyszerű zsidók szimpatizáltak velük, titokban támogatták őket. Szabadságharcukat kifejezetten úgy fogták föl, mint előcsatározásokat Isten országáért: „Akkor majd szabadítók vonulnak fel Sión hegyére, hogy Ézsau nagy városa felett ítéletet tartsanak. Jahve királyi uralma megnyilvánul majd a föld minden lakója felett, és Jahve királyi uralma örökké fog tartani.” (Obadja targum, 21)

A zsidó-nemzeti remények és Isten országának gondolata egybefonódott a zelóták gondolkodásában. Arra törekedtek, hogy Isten egyeduralmát megvalósítsák politikai eszközökkel. Isten uralmát közelinek hitték. Ez fokozta harci kedvüket. Megalkuvás nélkül, teljes bevetéssel küzdöttek.

A farizeusok várakozása

A farizeus-párt, amelynek szellemi vezetői az írástudók voltak, elvetette azt a gondolatot, hogy Isten uralmának megvalósulását erőszakkal, a pogány hatalmak elleni fegyveres harccal kellene elősegíteni. Ezt a kezdeményezést a farizeusok önhatalmúnak tartották és elítélték. A rabbinista irodalomban Isten országának gondolata szinte kizárólag az alábbi két fordulatban szerepel: „magunkra venni Isten országának igáját” és „Isten uralma kinyilvánul”. Ezek a szólások azt juttatják kifejezésre, hogy az embernek az a feladata, hogy az egy Istent királyának ismerje el, utasításait fogadja el, parancsait tartsa meg. Szerintük mindez kötelessége az embernek, olyan, mint a járom. Akkor is hordozni kell, amikor terhes. Az embernek döntenie kell, állást kell foglalnia ellene vagy mellette. Ezért „Isten uralmának igáját eldobni” is lehet. Ez feltételezi, hogy Isten a jelenben úgy gyakorolja uralmát, hogy az még nem nyilvánvaló. Ezért a buzgó zsidóság állandó imában könyörög Isten országának megnyilvánulásáért.

A farizeusok meggyőződése szerint tehát Isten uralma már jelen van a világban. Ezt a hitüket és a mellette való elkötelezettségüket gyakran ki is fejezik hitvallás-jellegű fordulataikkal. Az ő várakozásuk pusztán arra irányul, hogy Isten uralma mindenki előtt nyilvánvalóvá váljék az idők végén.

Isten uralma Jézus tanításában

Jézus egész tanítása kapcsolatban áll Isten uralmának várásával, megnyilvánulásával. Jézus környezetében az Isten országa-gondolat csak egy a többféle vallásos elképzelés között. Jézus tanításában viszont a középpontban áll. „Beteljesedett az idő, közel van az Isten országa. Tartsatok bűnbánatot és higgyetek az Evangéliumban” (Mk 1,15). Jézusnál örömhír ez, amelyhez nem kapcsolódik az apokaliptika borongós alaphangulata, – inkább alapvető, egységes nyitottság az ember felé, az ember élete, tapasztalatvilága irányában. Emellett az ország megvalósulásának időpontja teljességgel kiszámíthatatlan, nem úgy, mint az apokaliptikában (vö. Lk 17,20k).

Szemben a zelótákkal, Jézus örömhíre nem is harcra hívó szó, nem is felhívás arra, hogy Isten uralmának jövetelét tevékenyen, erőszakos cselekedetekkel elősegítsük. Inkább magának Istennek szabadító érkezése, az új élet lehetőségének feltárulása az ember számára. Amíg a farizeusok csak megcsontosodott fordulatokban emlegetik Isten uralmát, addig Jézus színes történetekkel mutatja be, sőt saját életével, működésével meg is valósítja.

Az apokaliptikus, a zelóta és a farizeusi Isten országa-várás alapvetően különbözik egymástól, mégis, abban mind megegyeznek egymással, hogy Isten uralma ezután fog megvalósulni. Igaz-e, hogy ezzel szemben Jézusnál egészen közel van az Isten uralma? Természetesen nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy az apokaliptika is tartalmaz olyan kijelentéseket, hogy Isten országa közel van, az ajtó előtt áll; és viszont: Jézus általában Isten országának jelenlétét hangsúlyozza (vö. Lk 10,20), de gyakran beszél arról is, hogy a jövőben fog megvalósulni (pl. Mk 10,15). Többször megkísérelték már bebizonyítani, hogy a jelenlétre vonatkozó kijelentések Isten országa kezdetére, a jövőre vonatkozók pedig az ország beteljesedésére vonatkoznak. De valóban csak az lenne a különbség Jézus tanítása és a környező világ felfogása között, hogy Isten országa és a jelen valóság közelebb vagy távolabb van egymástól?

Jézus valójában nem időbeli távolságról, távlatról beszél, amely megszüntethető, amelyet kénytelenek volnánk elfogadni, vagy amelyet megrövidíthetnénk. Ő azt mondja, hogy „az idő betelt, az ember közelébe jött, – és az ember is Isten közelébe került.” A jövő behatol a jelenbe, így a jelen nyitott a jövő felé. Jézus szavaiban, működésében Isten országa közel van az emberekhez. Éppen a példabeszédekben ismerhetjük fel, mennyire közel jön Isten az emberhez, az ember életmódjához, felfogásához. Ugyanakkor Isten országa továbbra is jön. A példabeszédek bemutatják, milyen új lehetőségeket nyit meg az emberek előtt Isten országának jövele.

Jézus környezetének Isten országa-várákozásaiban Isten uralma jövőbeli, remélt valóság, Jézusnál már megérkezett, de továbbra is érkezik, jön. Ezért van az, hogy Jézus – környezetétől eltérő módon – Isten országáról mindig példabeszédekben szól.

2. A példabeszédek összhangban állnak Isten országával

Ami a világban van, megállapítható, leírható. Ami még nincs, de a jövőben várható, el tudjuk képzelni, ezt az elképzelést meg tudjuk fogalmazni. De vajon Isten országával kapcsolatban is adott ugyanaz a két lehetőség? Vagy van – akkor megállapíthatjuk, leírhatjuk; vagy még nincs, de jönni fog – akkor meghatározhatjuk elképzeléseinket. Nem, a példabeszédek nem írják le, amilyenek mi a jövőt elképzelhetjük. De azt sem, ami már adott, amit mindenki láthat, felismerhet. A példabeszédek nem a várható dolgokat írják le. A példabeszéd megszólít, feltár, a hallgatót a leírtak részévé teszi – elképzeléseivel, tapasztalataival együtt. A példabeszéd nem állapít meg dolgokat, hanem feltár, betekintést enged. Világosan látszik ez például az elrejtett kincsről szóló példabeszédben (Mt 13,44). Ez a történet egy értékes dologról szól, amit valaki megtalál, arról az örömről, amelyet a kincs a megtalálásban kivált, arról a változásról, amelyet a kincs a megtaláló életében létrehoz.

Életünkben nem csak meglévő és várható dolgok vannak, hanem meglepetések, váratlan fordulatok is, amelyek valami újat hoznak létre. Isten uralma sem valami meglévő, tehát megfigyelhető, nem is várható, tehát elképzelhető. Inkább olyan esemény, amely által az ember élete új irányt vesz, amely új, nem várt lehetőségeket ad számára. A párbeszéd tehát, amely megszólít és váratlan fordulatokat tár fel, lényegi rokonságban van Isten országával: Isten országa olyan esemény, amely az embert kimozdítja megszokott elképzeléseiből, szokásos viselkedésmódjából. Jézus példabeszédei Isten országát úgy mutatják be, mint eseményt, amely magával ragadja, viszi a hallgatót.

Jézus példabeszédei kapcsán föltűnik, hogy milyen természetesen, mennyire maradéktalanul emberi módon beszél Jézus Isten országáról. Hallunk a búza között lévő konkolyról, a szőlőben dolgozó munkásokról, az igazságot kereső özvegyről, az apáról és fiáról. Nem volna inkább helyénvaló, hogy Isten országáról rendkívüli események formájában beszéljünk? Hiszen a példabeszédekben olyan természetes dolgokról van szó, amelyek nap mint nap előfordulnak (mint a konkoly a búzában), vagy adott körülmények

között minden további nélkül előfordulhatnak (mint a munkások megfogadása). Amikor az apokaliptika Isten országának jöveteléről beszél, szokatlan, drámai képeket használ, titkokat emleget. Jézus példabeszédeiben viszont saját életünket, a hétköznapi élet egy-egy jelenetét látjuk viszont. Honnan ered a példabeszédeknek ez a meglepő hétköznapisága, természetessége? Valószínűleg összefüggésben áll ez Isten országának jövetelével. Isten gondolata egyszerű emberi szavakban, beszédmódban ölt testet. Isten igazán a világba jött, ezért lehet az Ő uralmáról ilyen természetesen, ilyen emberi módon beszélni.

Vajon Isten uralma nem veszít így sajátos jellegéből? Nem szabad megfélekednünk arról, hogy a példabeszédek világa – minden természetességük ellenére – nem azonos teljesen a mi világunkkal. Természetes lenne például, hogy ha a konkoly elburjánzik, minden lehetséges eszközzel igyekezzünk minél előbb kiirtani. A példabeszédben azonban nem szabad kitépni a konkolyt, hagyni kell, hogy feljön a búzával együtt. A mi világunkban az a szabály (vagy legalábbis annak kellene lenni), hogy egyenlő munkáért egyenlő fizetséget kapjunk. A szőlőmunkásokról szóló példabeszédben a tulajdonos mégis másként jár el. A való világ és a példabeszédekben ábrázolt világ között látható különbségek arra utalnak, hogy a természetes világ mozzanatait, menetét nem lehet azonosítani Isten országával, inkább a természetes világot kell azonosítani, Isten uralmával, annak megfelelően átalakítani.

A példabeszédek alkalmasak annak kifejezésére, hogy Isten a világba jön, de úgy, hogy – Isten és a világ igazi java érdekében – különböző marad a világtól. E tekintetben is a példabeszéd a legszerencsésebb módja az Isten országáról szóló beszédnek: ki tudja fejezni egyszerre azt, hogy Isten a világba jön és azt, hogy Isten és a világ különböző.

Emellett az is feltűnő a példabeszédeknél, hogy milyenek mutatják be Isten jövetelét: Isten országa eljön az emberhez, de nem fenyegetve, hanem szabaddá téve őt. A példabeszéd nem szorítja sarokba a hallgatót, nem akarja gúzsba kötni, hanem szabad teret, lehetőséget ad számára. Aki végighallgatja a szőlőmunkásokról szóló példabeszédet, egyet fog érteni az első munkásokkal, akik zúgolódnak a tulajdonos eljárása ellen, amikor az az utolsóként érkezőknek ugyanannyit fizet, és így végső soron az utolsókból elsőkké teszi őket. Amikor a példabeszéd az eseményt bemutatja, a hallgató szabadon támaszkodhat saját felfogására, tapasztalataira, szabadon mondhat maga is ítéletet a kérdéses dologról. Igaz, éles ellentétben áll egymással a szőlőtulajdonos meglepő jósága és a természetes igazságérzet, mégsem hangzik el sem vád, sem szemrehányás a szőlősgazda részéről, csak egy kérdés: „Rossznak tartod azt, hogy én jó vagyok?” (Mt 20,15) Isten uralma úgy közelíti meg a hallgatót, hogy kérdezi a „véleményét”, lehetőséget ad neki, hogy maga ítéljen, mérlegeljen, döntsön, de arra is, hogy azonosuljon Isten uralmával.

A példabeszéd éppen azért képes mozdítani az embert, mert szabadon hagyja. A szabadság nem távolság, hanem mozgási lehetőség, szabad tér, amelyben Isten országa megközelítheti a hallgatót, és a hallgató is közeledhet Isten országa felé. Isten országa nem is azt közelíti meg, ami a hallgató, hanem ami lehetne. Alapelvem az, hogy a teljesítménynek és a bérnek arányosnak kell lennie, abban a felfogásban élek, hogy „annyi vagyok, amennyit alkotok”. Vagy talán éppen az a meggyőződés, hogy „én mindig az utolsó leszek”. De azzal, hogy a példabeszéd hatására kilépek ebből a meggyőződésből, felfogásból, amelyet kialakítottam magamnak, tulajdonképpen igazi önmagamhoz is közelebb kerülök. Mert ha az a felfogásom, hogy „én mindig az utolsó leszek”, magamat nem tárgyilagosan látom, hanem a rohanó élet tükrében. Ha azt gondolom, hogy „annyi vagyok, amennyit alkotok”, mindig egy nem létező önmagam után futok. Hol az időmet, energiámat igyekszem jobban beosztani, hol önmagamot akarom utolérni – így is, úgy is elmaradok magamtól. Ehelyett a példabeszéd által Isten uralma azt az éneket közelíti meg, aki valójában vagyok és lehetek.

A példabeszédben Isten országa úgy közelít a hallgatóhoz, hogy szabadon hagyja őt, teret ad neki, teret, amelyben elhelyezheti eddigi önmagát, magatartását is, de amelyben új álláspontra is helyezkedhet, önmagára kívülről is tekinthet. A példabeszédekben ugyanis Isten

országa közelebb kerül a hallgatóhoz, mint aki ő jelenleg. Ezért is mondhatjuk: A példabeszédek teljes összhangban állnak Isten országának szabadító közelségével.

Ebben a részben azt a kérdést tárgyaltuk, hogy Jézus miért beszélt példabeszédekben. Három szempontot vizsgáltunk meg. Ezek során megállapíthattuk, hogy a példabeszéd mint beszédmód, mint a szóbeli közlés és kapcsolatteremtés eszköze, a legalkalmasabb annak kifejezésére, hogy Isten országa eljött, és továbbra is jön szünet nélkül. Jézus példabeszédeiben éppen ezért feltárul Isten országa két szempontból is: feltárják Isten országának közelségét, és feltárják azokat a hatásokat, amelyeket Isten uralma életünkben és világunkban kifejt. Könyvünknek ez a része ebben akar segítségünkre lenni: Isten országának feltárásában, feltárásiában. Reméljük, hogy ez az összeállítás, a Bibliával való, ilyen jellegű foglalkozás az élet legkülönbözőbb vonatkozásaiban ajtókat fog nyitogatni számunkra.

A példabeszédekkel kapcsolatban – érdekes módon – két kérdés nyitva marad. Nem tudjuk meg, vajon az idősebb fiú megnyugszik-e az apa válaszában, és részt vesz-e az ünnepen (Lk 15,11-32); vagy, hogy a búzáért aggódó szolgák valóban ott hagyják-e a konkolyt a vetésben? (Mt 13,23-20); vagy azok, akik egész nap dolgoztak, tudnak-e végül is örülni annak, hogy a tulajdonos jót tett? (Mt 20,1-15) Nyitva marad tehát a példabeszédek cselekménye. De a példabeszédek a hallgató vonatkozásában is nyitva maradnak. Senki sem kényszeríti őket, hogy így vagy úgy döntsenek. Csak hívják őket. Nyitottak a példabeszédek: újabb vonás, amely jól érzékelteti Isten országának állandó közeledését.

Jézus példabeszédeinek formája és áthagyományozása

1. Jézus példabeszédeinek formája

Vannak emberek, akiket szívesen hallgatunk. Ez azért van, mert egyrészt az az érzésünk, hogy van mondanivalójuk, másrészt mondanivalójukat jól ki tudják fejezni. Beszédüket történetekkel világítják meg, képeket, hasonlatokat alkalmaznak. Szavaik bővelkednek váratlan fordulatokban. Olyan gondolatokat vetnek fel, olyan tapasztalatokra hivatkoznak, amelyek a hallgatót közvetlenül érintik. Nem a tudósok nehéz fogalmaktól hemzsegő nyelvezetét használják, hanem a tapasztalt ember képekben gazdag nyelvét. Szoros kapcsolatban állnak embertársaikkal, – és mégis van saját mondanivalójuk.

Szemléletes beszédmódjuk, az általuk használt képek, hasonlatok, történetek nem fölösleges kitérők, nem is csupán díszítőelemek beszédjükben, hanem a megértést szolgálják, segítik elő. Emellett kellemessé, szórakoztatóvá, szinte játékosá teszik a közölt dolgok felfogását, elsajátítását.

Metaforák egy mondatban

A képes beszéd legegyszerűbb formája az, amely nem több egy mondatnál. X azt mondja Y-nak: „A feleségem fürge, mint a nyúl.” Vagy: „Vártam őt, mint a lerobbant autós a szerelőkocsit.” Az ilyen mondatok többet és pontosabban fejeznek ki, mint amit elvont fogalmakkal kifejezhetnénk. Természetesen X mondhatná azt is, hogy a felesége minden munkát rendkívül gyorsan és ügyesen végez el. Gyorsan észrevesz mindent és habozás nélkül hozzákezd feladataihoz. Egyszóval: fürge, ügyes asszony. De ez a mondat: „Feleségem fürge, mint a nyúl” – többet mond. A „nyúl” képéhez olyan ismeretek és tapasztalatok társulnak, amelyek a jellemzett asszony fürgeségét jobban és átfogóbban kifejezésre juttatják, mint a közvetlen, részletes leírás. A másik mondatban arról ugyan nem értesülünk, hogy a beszélő milyen körülmények között várta látogatóját, nem tudjuk meg, miről beszéltek, milyen segítségre volt szüksége. De a felhasznált kép (lerobbant autós az országúton) a hallgatóban

meghatározott érzéseket, képzeteket idéz fel (tehetetlenség, félelem, kiszolgáltatottság, türelmetlenség, új remény, bizalom...), így a szóban forgó találkozás jelentőségét sokkal közvetlenebbül és mélyebben megismerhetjük. A képi hasonlat a találkozást pontosabban leírja, mint a beszélő lelkiállapotának közvetlen ecsetelése.

Aki mással közölni akar valamit, gyakran használ olyan összehasonlításokat, amelyeket metaforának nevezünk. A metaforában közleményünket olyan fogalmakkal, tapasztalatokkal hozzuk összefüggésbe, amelyek valójában teljesen függetlenek attól. X nem azt mondja, hogy a felesége nyúl, és aki barátjáról beszél, nem azt állítja, hogy a szerelőkocsi érkezett meg, amikor tehetetlenül állt az országút szélén. Mégis, a beszélő valami közöset ismer fel a közlemény és a felhasznált képek, tapasztalatok között, és az ilyen képes beszéd segítségével találóbban, érthetőbben közli hallgatójával, milyen a felesége, vagy milyen érzésekkel várta barátját. Olyan ismeretekre, tapasztalatokra épít, amely benne is, a hallgatóban is azonosak, és ezek közvetítésével eléri azt, hogy a hallgató mintegy közvetlenül, személyes tapasztalatként ismerje meg a közleményt, olyan közvetlenül, amely közvetlenséget nem érhetne el bármily hosszán magyarázkodnék is.

Metaforák történet formájában

Közleményeinket természetesen nem csak egyetlen képpel világíthatjuk meg (pl. „nyúl”), hanem egész történettel is. Ha történetet használunk mondanivalónk kifejezésére, példabeszédben beszélünk. Valaki például így beszél: „Ha valakivel beszélgetek, először úgy érzem magam, mintha egy meleg nyári napon fürödni megyek. Amikor beleugrom a vízbe, először megijedek, megborzongok. De amint úszni kezdek, a hús vízben egyre jobban érzem magam. Amikor kimászom a partra, már egészen jól érzem magam: felfrissültem, felélénkültem.”

Ez a kis történet önmagában teljesen érdektelen, mindannyiunk közös élménye. Talán arra sem érdemes, hogy szavakba foglaljuk. De mihelyt kapcsolatba hozom a találkozás gondolatával, rendkívül hasznosnak bizonyul, mert a találkozás, beszélgetés során átélt tapasztalatokat kitűnően meg tudja világítani. Aki e történet felhasználásával beszél a találkozásról, általa a hallgatókban feleleveníti a találkozással kapcsolatos bizonyos tapasztalatokat, és feltárja előttünk az új tapasztalatok szerzésének lehetőségét. Azáltal, hogy a találkozás-élmények és a fürdés-élmények között a meglepő egyezéseket feltárja, olyan dolgokat hoz egymással kapcsolatba, amelyeket egyébként csak egymástól függetlenül szokás figyelembe venni. Ebből a feszültségből új meglátások születnek.

Az a dolog, amit a beszélő egy képpel új megvilágításba helyez, lehet egy fogalom. Vonatkozhat azonban valamely problémára is, vagy valamilyen meghatározott helyzetre. Bármire is vonatkozzék, a példabeszéd történetének menete által a hallgatók új meglátásokkal gazdagodnak. Ez érvényes a teológiai fogalmakra, kérdésekre is, amelyeket olyan nehéz közvetlenül megfogalmazni. Ezért használ Jézus oly gyakran példabeszédeket igehirdetésében. Sőt, Máté evangéliuma ezt mondja: „Ezeket mind példabeszédekben mondta el Jézus a népnek, s példabeszéd nélkül nem szólt hozzájuk”. (Mt 13,34)

Jézus példabeszédei

Bizonyára mindannyiunknak feltűnt már, hogy milyen fontos szerepet játszanak a példabeszédek Jézus tanításában. Tulajdonképpen a példabeszédek közvetítik az örömhírt, az evangéliumot. Jézus nem csupán pedagógiai, didaktikai célzattal használja példabeszédeit, hanem azért, mert ez a kifejezésforma felel meg leginkább az általa hozott üzenetnek. Ezekben Isten uralmának valóságát összekapcsolja az emberek mindennapi tapasztalataival, és így Isten uralmát közel hozza az emberekhez, az embereket megnyitja, megfelelő

magatartásra indítja. (Vö. fentebb „A példabeszéd a beszélgetés egyik formája” és alább „Jézus példabeszédekben tanít” c. fejezeteket.) Természetesen beszélhetett volna egészen másként is – hisz saját tanító, igehirdető tapasztalatunkból jól ismerjük a vallásos nyelv másfajta beszédformáit: az olyan beszédet, amelynek során az ember megkülönböztet, megpróbálja leírni a túlvilági dolgokat, követelményeket állít fel. Jézus azonban többnyire történeteket mond és hallgatói ezek alapján megértik, hogy mi a fontos Istennek – és öneki – ezzel a világgal kapcsolatban, ezek között az emberek között. És éppen ezek a történetek, amelyeket a mindennapi életből vett, világították meg Jézus isteni üzenetét. Rajtuk keresztül a hallgató még ma is felfedezheti, hogy a hétköznapi tapasztalatokban, a mindennapi életben Jézus milyen távlatokat tár fel és mélyít el. A történetek arra ösztönöznek, hogy feszülten, élvezettel figyeljünk, beleéljük magunkat a leírt helyzetekbe, saját világunkban megtapasztaljuk Isten közelségét, és így Jézussal azonos szemléletet alakítsunk ki magunkban.

A történetek néhány formai sajátossága

Ha megkíséreljük Jézus példabeszédeit közelebről leírni, mindenekelőtt a jellemző bevezetések tűnnek fel. Például ezt olvassuk: „A mennyek országa hasonlít a szántóföldben elrejtett kincshez...” (Mt 13,44) vagy: „A mennyek országa hasonlít a mustármaghoz...” (Mt 13,31). Sok más példabeszédet találunk még, amely ugyanígy kezdődik (vö. Mt 13,24.33.45.47). Jézus ezekkel a szavakkal kezdi leírni azt a dolgot, amelyet kapcsolatba hoz Isten országával (pl. „kincs” vagy „mustármag”). Ez a dolog a görög eredetiben mindig részes esetben áll. Ezért ezeket a példabeszédeket „részes esettel kezdődő példabeszédeknek” is szokás nevezni.

Más példabeszédek külön bevezető szavak nélkül mindjárt a történettel kezdődnek. Például ez áll a szövegben: „Egy embernek volt két fia...” (Lk 15,11); vagy: „Egy hitelezőnek két adósa volt...” (Lk 7,41); vagy pedig: „Egy ember Jeruzsálemből Jerikóba ment, és rablók ütöttek rajta...” (Lk 10,30). Hasonló módon kezdődnek még a következő példabeszédek is: Lk 14,16; 16,1.19; 18,2.10; 19,12. Ezeknek a kezdete tulajdonképpen nem tér el más történetek kezdetétől. Feltűnő azonban, hogy az eredeti szövegben a történet elején soha nem találunk időmeghatározást (pl. „Történt egyszer...”) vagy helymeghatározást („Az egyik városban...”). Az elbeszélés a főszereplő megjelölésével kezdődik, akinek a neve alanyesetben áll. Ezért ezeket a példabeszédeket „alanyesettel kezdődő példabeszédeknek” szoktuk nevezni.

A történet részleteit, egyes mozzanatait, amelyeket a hallgató nagyon jól el tud képzelni mindennapi tapasztalatai alapján, az elbeszélés – a népies elbeszélés szabályainak megfelelően – röviden, de szemléletesen mondja el. Csak arról esik szó, ami fontos. Viszonylag kevés személy szerepel, és pedig névtelenül. A szereplők közül egyszerre kettőnél több sohasem beszél egymáshoz. Helyszín és időmeghatározás nincs, a szereplők érzelmeiről általában nem történik említés. A történet mégis élénk: mozgalmassá teszik a szereplők rövid, egyenesen közölt megnyilatkozásai és röviden megemlített cselekedetei. A szereplők által használt eszközöket, anyagokat (étel, munkaeszköz, mennyiség) pontosan leírja, ami az elbeszélést szemléletessé teszi. Amint az gyakori a szóbeli elbeszéléseknél, a történetben bizonyos megfogalmazások, jelenetek ismétlődnek. A történet nem terjedős, nem bonyolult, nem mesterkéltségekkel. A példabeszédeknek általában nincs külön befejezésük. Olyan metaforák, amelyeknek így is megfelelő kifejező erejük van. Néha előfordul, hogy Jézus valamely példabeszéd után még visszakérdez, maga is kérdést tesz fel annak, aki előtt a példabeszédet elmondta (Lk 7,42; 10,36). Az Újszövetségben számos olyan példabeszédet olvashatunk, amelyek végén alkalmazást találunk. Ezek közül valószínűleg csak keveset vezethetünk vissza Jézusra.

Összehasonlítás a rabbinikus példabeszédekkel

Jézus példabeszédei metaforák. Egészen sajátos szerepük van, amely formájukban is kifejezésre jut. Ezt leginkább azáltal ismerhetjük fel, ha összehasonlítjuk ezeket a példabeszédekkel más történetekkel, mégpedig a rabbinikus példabeszédekkel. A törvénytudók példabeszédei, amelyeket Jézus korában a zsidó oktatásban igen gyakran alkalmaztak, alapvetően különböznek Jézus példabeszédeitől. Az alábbi példából ez nyilvánvalóvá válik.

A MTörv-höz írt Rabba midrásban a következő magyarázatot olvassuk a MTörv 28,1 szavaihoz (megőrzöd és megteszed minden parancsodat): „Ehhez azt mondta rabbi Simon ben Halafta: Annak, aki a Törvény szavait megtanulja (MTörv 28,1: megőrzöd), de nem teljesíti (MTörv 28,1: megteszed), nagyobb a büntetése, mint azé, aki még csak meg sem tanulja. Mihez lehet ezt hasonlítani? Egy királyhoz, akinek volt egy kertje, átadta két bérlőnek. Az egyik fákat ültetett bele, azután kivágta azokat; a másik semmit sem ültetett, de nem is vágott ki semmit. Melyikükre fog jobban haragudni a király? Nyilván arra, aki ültetett és kivágott. Így lesz azzal is, aki megtanulja a Törvény szavait, de nem teljesíti. Az ő büntetése nagyobb, mint azé, aki még csak meg sem tanulta.”

Simon rabbinál a példabeszédnek egészen más szerepe van, mint Jézusnál. Ez nem is annyira a formai ismertetőjegyekből látható (rész esettel kezdődik, rövid, némileg szerkesztett), mint inkább az összefüggésből. Rabbi Simon a Törvény egyik mondatából (MTörv 28,1) levezetett egy tételt a büntetésre vonatkozóan, amely az olyan embert éri, aki Isten parancsait jól ismeri, de nem követi. A törvénytudó a tételt eleve leszögezi. A példabeszéd csak arra szolgál, hogy annak érvényességét utólag nyilvánvalóbbá tegye. A példabeszéd nem közvetít új felismerést. Ez tulajdonképpen fölösleges is lenne. A lényeg, amire vonatkozik, vagyis a tétel, megismétlődik az alkalmazásban. Jézus példabeszédeinek ezzel ellentétben nincs meg ez a megvilágító szerepük. Nem csupán a szemléltetés eszközei. Nem előzik meg tantételek, nem követi alkalmazás, amely a tételt újból összefoglalja, megfogalmazza. Jézus példabeszédei tulajdonképpen hordozói az ő tanításának. Ezekben mondja ki Jézus, amit mondani akar.

2. Jézus példabeszédeinek áthagyományozása

Az első részben beszéltünk Jézus példabeszédeinek formájáról. Most azzal a ténnyel kell szembenéznünk, hogy ezek a példabeszédek nem az eredeti formájukban vannak a kezünkben. Jézus példabeszédeit a hagyomány közvetítésével, mindenekelőtt a szinoptikus (Mt, Mk, Lk) Evangéliumokból ismerjük. Amikor az evangélisták leírták őket, már hosszú múlt volt mögöttük. Történetük azóta is folytatódott a következő évszázadokon át egészen napjaink prédikációjáig, hitoktatásáig, kifejezésformájáig, amelyben megvan a sajátos értelmezés- és hatástörténetük.

Az olyan szöveget, amely életet kelt és mozgató, nem lehet egyszerűen ismételni. Az átvétel és továbbadás során szövege megváltozik, éppen mert maga is élő valami. A példabeszédek áthagyományozásának első korszakát a szinoptikus evangéliumok tükrözik. De a megfogalmazásra már itt is rányomta bélyegét az ősegyház megelőző hagyománya és az evangélisták szerkesztő munkája. Csak a szinoptikus szövegek beható elemzése által közelíthetjük meg Jézus eredeti szövegét és azokat a konkrét körülményeket, amelyek között Jézus elmondta azokat. Azt mindenképpen meg kell állapítanunk, hogy a példabeszédek eredetileg olyan hatékonyak, találóak voltak, hogy meg tudták indítani az áthagyományozás folyamatát, és ennek során mégis megőrizték eredetiségüket – Jézus tanításának eredetiségét.

Mennyiben változtak meg a példabeszédek?

A ránk hagyott példabeszédek az eredetihez képest főként a következő három tekintetben változtak meg:

- a. A szövegösszefüggés következtében, amelybe az evangélisták állították őket;
- b. a hozzáfűzött megjegyzések, értelmezések által;
- c. magának a szövegnek a módosítása által.

a. Változás a szövegösszefüggés által

Nem valószínű, hogy Jézus olyan beszédeket mondott, amelyekben példabeszédet példabeszédre halmozott. Mégis, az evangéliumokban ilyen gyűjteményeket találunk (pl. Mk 4,1-35; Mt 13,1-53; Lk 15). Azt viszont ritkán tudjuk meg, hogy Jézus milyen körülmények között mondta el példabeszédét (kivételek: pl. Lk 10,30-35 és Lk 7,41-42). Az összefoglaló körülmény-meghatározásokat (szummáriumok, pl. Lk 15,1-2; Lk 18,1) többnyire az evangélisták szerkesztő munkájának tulajdoníthatjuk. Számos példabeszédet ismerünk, ahol hiányzik mindenféle adat az eredeti hallgatóságra, a hallgatók életkörülményeire vonatkozóan. De az evangélista még ilyen esetekben is értelmezi a példabeszédet azáltal, hogy milyen összefüggésbe helyezi. Ez az összefüggés nem okvetlenül ugyanaz, mint Jézus életében. Így például Máté azáltal, hogy a szántóföldbe rejtett kincsről szóló példabeszédet (Mt 13,44) a jelenlegi helyére illeszti (a konkolyról és a hálóról szóló példabeszédek közé), ezt a példabeszédet is hasonló értelemben fogja fel, azaz szerinte a kincsről szóló példabeszéd is sürgető felszólítást tartalmaz, hogy a jövődő dicsőségért mindent odaadjunk, és így elnyerjük az életet.

b. Változás hozzáfűzött magyarázat által

A történetek, amelyeket Jézus mint példabeszédeket mondott el, Jézus és a hallgatók számára mindent kimondtak, ami szükséges volt. Későbbi időpontban, más hallgatóság előtt viszont már nem okvetlenül. Mivel mégis meg akarták érteni, vagy talán éppen valamely időszerű teológiai mondanivaló megvilágítására használták fel, szükségessé vált, hogy a példabeszédekhez ilyen esetben alkalmazást, részletes magyarázatot fűzzenek. Közismert például a magvetőről szóló példabeszéd magyarázata (Mk 4,13-20). De megtaláljuk az evangéliumban a konkolyról szóló példabeszéd részletes magyarázatát is (Mt 13,36-43), amely legnagyobbbrészt Mátétól származhat. Rövid alkalmazást találunk a szőlőmunkásokról szóló példabeszéd végén is, amely nem a példabeszéd eredeti értelmének felel meg, hanem annak, ahogyan Máté érti és alkalmazza a történetet: „Így lesznek az elsőkből utolsók, és az utolsókból elsők” (Mt 20,1-15).

c. Változások a szöveg módosítása által

A keresztény igehirdetők, akik Jézus örömhírét továbbadták, valamint az evangélisták nem csupán a szövegösszefüggést módosították, nem csak alkalmazást, magyarázatot fűztek a példabeszédekhez, hanem alkalmasint a példabeszédek szövegét is megváltoztatták. Különösen jól látható ez, ha a lakomáról szóló példabeszéd két változatát összevetjük (Lk 14,15 – Mt 22,1-10). Feltehető, hogy Lukács is, Máté is ugyanazt a szöveget vette alapul. Máté azonban céljainak megfelelően módosít. Így lesz nála a meghívó házigazda (Lk) királlyá (Mt), aki fia számára menyegzői lakomát készít. A meghívott vendégek, akik Lukácsnál megfelelő indokkal kimentik magukat, Máténál bántalmazzák a király küldötteit, sőt meg is ölik őket. Míg Lukácsnál a házigazda mindjárt elküldi szolgálait új vendégekért, addig Máté szerint a király előbb büntető expedícióra küldi szolgálait. – Észrevehetünk bizonyos módosításokat a konkolyról szóló példabeszéd szövegében is (Mt 13,24-30, ld. alább a szöveg tárgyalásánál). Minden egyes esetben későbbi idők teológiai igénye indokolta

ezeket a változásokat.

A példabeszédek allegorikus értelmezése

Jézus példabeszédei részévé váltak a keresztény egyház történelmének. A történelmet magukba ötvözték és újjáteremtették. Az újraértelmezések egyik csoportját allegorikus magyarázatnak nevezzük. Ez alatt azt értjük, hogy így a példabeszéd már nem egyetlen kérdést, dolgot világít meg, mint egységes egész, például Isten uralmát, hanem a példabeszéd egyes mozzanatainak külön-külön is metaforikus jelentése van. Így a magvetőről szóló példabeszédben az őskeresztény értelmezés szerint a különböző talajtípusoknak saját, önálló értelmük van (Mk 4,13-20 p.).

Ugyanígy, az ünnepi lakomáról szóló példabeszédet Máté úgy beszéli el, hogy ezáltal bemutassa az üdvtörténet különböző szakaszait. A király Isten, aki meghívja népét, Izraelt Fiának messiási menyegzőjére. A szolgálak, akiket küld, a próféták – az emberek bántalmazzák, sőt megölik őket. A büntető expedícióval Máté nyilván Jeruzsálem elfoglalására és lerombolására utal, amely 70-ben, röviddel írásának megfogalmazása előtt történt. Akiket ezután meghívnak, a pogányok: Máté idejében már ők képezték a keresztény egyház híveinek többségét.

Az újszövetségi hagyomány teológiai irányulásai

Az a hangsúly-eltolódás, amelyet Jézus példabeszédeinél megfigyelhetünk az új szövetségi hagyományban, a megváltozott helyzet következménye. Az új helyzetben főként a következő szempontok hatottak, mint befolyásoló tényezők:

1. Jézus Isten uralmának közeli voltát hirdette. Jézus halála és feltámadása után viszont maga Jézus vált az apostolok, a keresztény igehirdetők tanításának legfőbb tárgyává. Ő a Messiás, akit Isten, feltámadása által, az új messiási kor Urává tett. Ő a Fiú, akiben Isten közölte önmagát a világgal, az emberekkel. Egyes esetekben ezért a példabeszédek úgy módosulnak, hogy hatására a hallgatóság felismeri Jézus Krisztust (pl. ő a fiú, akinek menyegzőjére a király meghívja a vendégeket, Mt 22,1).

2. Jézus úgy beszélt Isten uralmáról, hogy közvetlen közelségét fel lehetett ismerni. A dicsőséges jövőt, amelyet vártak, hallgatói már itt és most, a jelenben érezkelhették a példabeszédek által. A húsvét utáni egyházban viszont a közbeeső időre irányult a figyelem, amely Jézus földi élete és eljövetele közé esik. Ezért kezdték a példabeszédeket úgy továbbadni, hogy helyet, értelmet kapjon bennük a jelen történelem is. A keresztény közösség tapasztalatait, az egyház történetét is bele kellett foglalni, értelmezni kellett ezen képek által. Ez a szándék érezhető például az ünnepi lakomáról szóló példabeszéd megfogalmazásában Máté evangélistánál (Mt 22,1-14).

3. A hallgatóság is megváltozott. Jézus mindenkire szólt, aki hallgatta őt. Különbségtétel nélkül beszélt az emberekhez, hogy megnyerje őket az örömhírek. Szólt a bizonytalankodókhöz is, akik még nem tudták, mit gondoljanak a vándorprédikátor Jézus felől, szólt a kételkedőkhöz, és azokhoz, akik már ott tartottak, hogy végleg elzárkóznak előle. A keresztény hagyományban ezzel szemben a példabeszédek a prédikáció anyagává váltak, ami mindenekelőtt hívő keresztényeknek szólt. Ezek az emberek már döntöttek Jézus örömhíre mellett. Ezért Jézus példabeszédei az újszövetségi hagyományban gyakran erkölcsi jelleget öltenek. A gonosz bíróról szóló példabeszédnek most már arra kell ösztönöznie a (keresztény) hallgatóságot, hogy „mindig imádkozzanak, és soha abba ne hagyják” (Lk 18,1). Vagy a szőlőmunkásokról szóló példabeszéd: arra inti a keresztényeket, hogy ne legyenek elbizakodottak, mert az utolsó ítéleten esetleg „az utolsókból elsők lesznek, az elsőkből pedig utolsók” (Mt 20,16).

Ez a csodálatraméltó szabadság, amellyel az ősegyház Jézus példabeszédeit kezeli, természetesen kérdéseket is vet fel. Meddig terjed az egyház szabadsága, hogy Jézus példabeszédeit megváltoztassa, átértelmezze? Nem áll fenn annak a veszélye, hogy végül olyan értelemben alkalmazza Jézus példabeszédeit, hogy többé már semmi közük az eredetihez, amely Istenre, Isten tevékenységére utalt? Egyes újszövetségi példabeszédek esetében nem egészen indokolatlanok ezek a kérdések (ld. pl. könyvünkben a konkolyról szóló példabeszéd tárgyalását, Mt 23,24-30). Ebben a könyvben Jézus példabeszédeivel kapcsolatban elsősorban azok eredeti jelentését, értelmét, kifejezőerejét igyekszünk előtárni. Tudatában vagyunk azonban annak, hogy a példabeszédek végleges, sokszor átértelmezett formája képezi a Szentírást, tehát Isten üzenetét, amelyet a Szentlélek szavatol.

Jézus példabeszédekben tanít

Jézus történetei – Jézus története

A teológusok szerint a példabeszédek képezték Jézus igehirdetésének magvát. A názáreti Jézus alakjával, személyével a legközvetlenebb módon a példabeszédekben találkozunk. Az ő szavával, ővele magával találkozunk a példabeszédekben. Milyen ember is az, aki újra meg újra példabeszédben szól, aki elkötelezettségét történetek által juttatja kifejezésre?

Egy biztos a példabeszédekkel kapcsolatban: nem lehet elválasztani őket az elbeszélőtől, Jézustól. Elveszítik erejüket, ha nem Jézus ajkáról hangzanak el. Jézus és az ő példabeszédei összetartoznak. Jézus benne van a példabeszédekben, személye sugárzik belőlük. A példabeszédek nem általános igazságokat fejeznek ki, nem is Jézus esetleges elméleti ismereteit, hanem kifejezik Jézus elkötelezettségét hallgatói irányában. Példabeszédeiben Jézus azt mondja el, ami áthatja, alapvetően meghatározza saját életét. Önmagát mondja el a példabeszédekben. A példabeszédek nemcsak beszélnek az ő életéről: ezek az ő élete. Jézus szava nemcsak ismereteket közöl, hanem bátorít. Szava nemcsak jelent valamit, hanem kapcsolatot teremt. Nemcsak láthatóvá tesz, hanem közösséget hoz létre. Az ő szava: ő maga, felénk való nyitottsága, és az Atya felé való nyitottság. Ki ez az ember, aki ilyen egységben van önmagával, hogy így ki tudja mondani önmagát anélkül, hogy szavai mögé rejtőzne?

Az a meglepő, hogy a történetek, amelyeket példabeszédeknek nevezünk, és a lehetőségek, amelyeket azok a hallgatók életében feltárnak, egybeesnek Jézus személyével. Aki őt meg akarja ismerni, elég, ha meghallja történeteit. Aki történeteire hagyatkozik, őrá magára hagyatkozik. Nem álomvilágban jár, nem jár szép, de ingatag talajon. Jézus jótáll történeteire, ő maga áll azok mögött. Ő maga a történet. Szava őt magát hordozza, azonosul szavával. Azonos a saját örömhírével. Ő és az örömhír egy. Nincs köztük semmi, nincs köztük különbség. Lehetőséget ad, nem vitatkozik.

A názáreti Jézusra a történetmondás jellemző, nem a vitatkozás éles elméjű küzdelme, nem a bizonyítékok számító alkalmazása, nem a kiszámított szavak harca, nem is az átgondolt bizonyítás, cáfolat – nem, az ő jellegzetessége a történetmondás. A bizonyítékok felsorolása védekezésre készíti a másikat. Aki bizonyít, támadja a másikat, és számíthat a másik ellentámadására. Aki megfontoltan igazol vagy cáfol, azt akarja elérni, hogy igaza legyen, nem azt, hogy köze legyen a másikkal. Aki válogatott szavakkal küzd, növeli a távolságot, nem közeledik senkihez, semmihez. Vita során az ellenfél felcserélhető. Aki azonban elbeszél, utat épít, útra hív, közös keresésre. A valóság keresésére. Aki elbeszél, nem tart távolságot, – viszi őt is a történet. Az elbeszélés közelséget, közösséget teremt. A történet hallgatója más, mint az érvek hallgatója. Érvekkel a beszélő távol tartja magától a hallgatót, elbeszéléssel pedig közel hozza magához. A bizonyításból a kényszer fakad, – az elbeszélésből a szabadság, szabad együttműködés, önkéntes változás. Aki bizonyít, a hallgató

gyöngéit keresi, aki elbeszél, komolyan veszi a másikat. A tékozló fiúról szóló példabeszédben (Lk 15,11-32) nem kap szemrehányást az idősebb fiú, bár tiltakozik a lakoma ellen. Az apa teszi meg a küszöbön át az első lépést öfelé is. Nem szidja le őt, inkább hívja őt is, aki neheztel. Nem bélyegzi meg irigy voltát, korlátolt, méricskélő igazságkeresését. Inkább lehetőséget ad neki, hogy kilépjen korlátaiból. A lehetőséget senki nem a másik rovására kapja. Az elbeszélés senkit sem akar kizárni, hanem mindenkit megnyitni afelé, amit a történet mindenkinek közvetíteni akar.

Hogy Jézus elbeszél, tulajdonképpen nem is olyan feltűnő, hisz ez létéből, természetéből fakad. Jézus elbeszélő természete nem színjátszás, nem fölösleges ciráda, hanem az ő létében gyökerezik. Nem engedmény a hallgatóknak, nem arra szolgál, hogy ízéssé tegye beszédét, nem pedagógiai fogás, hogy hallgatóit megnyerje, nem tétova kísérlet, hogy az örömhírt ügyesen előadva könnyebben elfogadtassa másokkal, és azok csak később ébrednek majd arra, hogy hová is jutottak. Az ő elbeszélése inkább létének szavakba testesült valósága.

Jézus az elbeszélést szereti, a vitát nem. Az a helyzet, amelyben elmondja az irgalmas szamaritánus példabeszédét (Lk 10,25-37), világosan mutatja: Jézus nem hajlandó azt a játékot űzni, amelyet a törvénytudó játszani akar, hanem ő hívja meg az írástudót, vegyen részt a mindennapi életből vett történet komolyabb „játékában”. Jézus nem marad a vita által előidézett távolságban, hanem a történettel lehetőséget ad a személyes érdekeltségre, amelynek következtében a törvénytudó a bástyák mögül kilépve önmagára találhat. Az írástudó távol, kívül marad még, amikor megkérdezi, mi a kötelessége. Jézus története azonban személyes közelségbe viszi őt a bajbajutotthoz. Az elbeszélés egészen másként állítja a valóságba az embert, mint a vita. Ha tehát Jézus elbeszéléseit látjuk, betekinthetünk az ő személyiségébe is.

Történetek az ünnepi lakomáról – asztalközösség Jézussal

Amit Jézus elbeszél, éli is. Amit történetei feltárnak, meg is történik a vele való találkozás során. Jézus szava és létmódja egybeesik. Amit Jézus az ünnepi lakomáról szóló történetben elmond (Lk 14,15-24), a valóságban is lejátszódik körülötte, amikor asztalához hívja a vámosokat, a kéjnéket, a megvetetteket, a kisémmizetteket. Az ünnepség, amelyet a példabeszéd házigazdája rendez, ugyanaz az ünnep, amelyet Jézus ül meg újra és újra barátaival, a kitaláltakkal, a kortársakkal. Ezen ünnep miatt éri Őt a szemrehányás: „Íme a falánk, iszákos ember, a vámosok és a bűnösök barátja” (Mt 11,19). Akkor is hív erre az ünnepre, amikor egyesek kifogásolják ezt: „A farizeusok és az írástudók méltatlankodtak miatta. – Ez bűnösökkel áll szóba, sőt eszik is velük – mondták” (Lk 15,2). Ünnepi öröme sokak szemében lerontja hitelét: „Ha próféta volna, tudná, hogy ki és miféle az, aki érinti: hogy bűnös nő” (Lk 7,39). Ez az örömmünnep kihívás a környezet számára, és kiváltó oka annak az elhatározásnak, hogy megöljék Őt: „A főpapok és írástudók keresték a módját, hogyan ölhetnék meg őt. Félték ugyanis a néptől” (Lk 22,2).

Történetei, amelyeket ünnepi meghívásról mond, egybeesnek hívó magatartásával, amelynek nincsenek korlátai. Az elbeszélésekben szereplő lakomák egybeesnek azokkal az étkezésekkel, amelynek során önmagát nyújtja, mint táplálékot, örömet. Hallgatói olyannak ismerik őt, mint aki szívesen asztalhoz ül másokkal, elbeszéléseiben tehát az ő tulajdon életét ismerik fel. De Jézus nemcsak megrendezi az ünnepet. Az ünnep értelme: Ő maga. Ő a vőlegény, aki hív abból az örömből fakadóan, amely személyének mélyéről előtör.

Jézus nem pusztán színes történeteket mesél: történetei az Ő életét mondják el. Amikor asztalához hív másokat, ez nem olcsó próbálkozás, hogy mások közelébe férközzék. A vele való asztalközösség a kitárulkozó jelenlét, az Ő legmélyebb valója. A lakomákról szóló példabeszédek csak szavakba öntik azt a hívást, ami Ő maga. Tetteinek, történeteinek és létének ez az egysége ott sem törik meg, ahol élete a legsúlyosabb fenyegetés előtt áll, akkor

sem, amikor ellenfelei elhatározzák, hogy megölik. Hogy milyen komolyan veszi ezt az életet, hogy mennyire hű ehhez az elkötelezettséghez, hogy mennyire megvan nála a szó, a tett és a lét egysége, végleg megmutatkozik azon étkezés során, amely közvetlenül megelőzi a már biztos halált. Itt már egyáltalán nem lehet Őt megosztani, nem lehet benne különbséget tenni, itt minden egybefonódik: „Ez az én testem... ez az én vérem” (Mk 14,22.24). Halálba indulva is folytatja a hívást. Történetei nem szállnak el ajkáról, nem némulnak el a halálos ítélettel. Kiáll történetei mellett. A végső fenyegetés idején is igaznak bizonyulnak történetei, változatlanul el lehet mondani azokat. Hívása ennyire benne van történeteiben.

Példabeszédek a növekedésről – Jézus kérő magatartása

Amit Jézus elbeszél, azt éli is. A lehetőségek, amelyeket példabeszédei feltárnak, ugyanazok, mint amiket ő ajándékoz a vele való találkozásokban. Jézus szava és léte egybeesik. A növekedésről szóló történetek is (pl. Mt 13,24-20; 13,31-32; 13,33) egybeesnek fellépésének módjával. Bár küldetésének mindent elsöprő nagyságával tisztában van, nem vesz erőszakot másokon. Önmagát nem erőszakolja másokra, nem beszél tele az emberek fejét, nem jár túl mások eszén. Bár döntés elé állít, nem kényszerít a döntésre sem. Időt ad a döntésre: „Hagyjátok, hadd nőjön mind a kettő (búza és konkoly) az aratásig. Aratáskor majd szólok az aratóknak: Előbb a konkolyt szedjétek össze, kössétek kévébe és égessétek el, a búzát pedig gyűjtsétek csűrömbe” (Mt 13,30). Nem erőlteti a dolgot, hanem kér. Tekintélye mint kérés nyilatkozik meg. Teljhatalma nem szorongat, hanem szabaddá tesz. Jézus történetei nem erőszakoskodnak, hanem lehetőséget adnak. Megnyílhatunk előttük, de nem kényszerítenek: be is zárulhatunk. A kicsi magról, a növekedésről szóló példabeszédek a názáreti Jézus szerény, de rendkívüli ígéreteket feltáró életéhez tartoznak.

Az Ő igazsága nem az elsöprő viharban található, amely hegyeket dönt le és sziklákat repeszt. Igazsága nem is a földrengésben található, amely felszínre hoz, sarkából kimozdít mindent. Igazsága a szelíd, csöndes szellőben található (vö. 1Kir 19,8-13). Az Ő igazsága az ajánlatban, a kérésben valósul meg: annak, akit kér, felajánlja a lehetőséget, hogy mássá legyen. „Rossznak tartod talán, hogy én jó vagyok?” (Mt 20,14) Ez a kérdés, amely a szőlőmunkásokról szóló példabeszédben a szorgalmasokhoz hangzik el, nem bélyegzi meg őket, inkább a megtérés útját tárja fel előttük. Jézus kér: nem mondja ki az utolsó szót az ember fölött. Jézus példabeszédei azt a magatartást mutatják be, ahogyan Jézus az emberekkel találkozik.

Jézus az emberektől a figyelmet is csak kéri, nem kényszeríti ki. Ezért hárítja el magától, hogy hatalmának bizonyítására csodajelel műveljen: „Ez a gonosz és házasságtörő nemzedék jelet kíván, de nem kap mást, csak Jónás próféta jelét” (Mt 12,39).

Amikor kér, ezt úgy teszi, hogy az ember szabad maradjon abban, hogy teljesíti-e a kérést. Éppen ezért Jézus szegény is, mert aki kér, nem kelti a gazdag, a bővelkedő benyomását. Aki kér, beismeri, hogy híjával van valaminek. Amikor kér, Jézus szegény – és ezt szabadon választotta. Olyan szegénység ez, amely az övé, mert nem kényszerítették rá: Ő maga vállalta. Szegénysége érzékelteti, hogy hogyan találkozik Ő az emberekkel. Kéri, hogy hallgassák meg, nem harsog. Nem azért szelíd, mert nincs hatalma, hanem, mert lemond hatalmáról. Mivel hű önmagához és küldetéséhez, csak kér. Jézus létmódja a kérésben nyilvánul meg.

A kereszt jele

Jézus senkire sem kényszeríti rá Isten uralmát, csak lehetővé teszi Isten uralmának növekedését. Jézus nem mondja a másoknak: „Így van, nem tehetsz másként.” Jézus történetei mutatják, hogy amíg Jézus maga egész valójával részt vesz a találkozásokban, addig a

másikat nem kényszeríti hasonló magatartásra. Csak hív, nem vezényel. A kérő ugyanis szegény, erőtlén.

Így azután az, aki gazdag, aki hatalmas, keresztre is szegezi őt. Magatartásáért a kereszt a fizetség, de ugyanakkor jele is annak, hogy Jézus még visszautasítva is hű marad hívó magatartásához. A kereszt a jele annak, mennyire komoly és őszinte a kérő magatartás. Megmarad ez a kudarcban, a kudarc után is. Arról tanúskodik, hogy Jézus története csupán lehetőségeket tár fel, mentesek a siker keresésétől, a közszellemnek tett engedményektől. Azt fejezi ki, ami Jézus lényé mélyén rejtőzik. A keresztben végleg bebizonyosodik, hogy Jézus szava és lényé azonos. A keresztet felállították. Jelzi, hogy Jézus hű önmagához és küldetéséhez. Mivel története igazak, nem lehet kitépni őket belőle. Mivel szava azonos lényével, vállalja szavaiért a felelősséget. Kiáll szavai mellett. Az Ő szava: Ő maga.

A kereszt annak a jele, hogy Jézus története sohasem fognak elnémulni, és soha nem lehet őket elnémítani. A kereszt jele annak, hogy Jézus története még akkor is, ott is hirdetni fogják, ahol minden más elnémul, ahol eláll minden szó.

„Ha valaki főbenjáró bűnt követ el, s úgy végzik ki, hogy felakasztják egy fára, éjszakára ne maradjon holtteste a fán, még aznap temesd el. Mert az akasztott ember Istentől átkozott.” (MTörv 21,22-23).

A kereszt – átok, a keresztre feszített – átkozott. A kereszt az elutasítás jele, a megtagadás jele: Nem, nem akarok élni a lehetőséggel, amelyet története feltárnak. Története csak akkor némulnak el, ha ő maga is elnémul. Története csak akkor halnak el, ha ő maga is meghal. A kereszt annak beismerése, hogy Jézus szava és lényé egymástól el nem választható. Szavában Jézus egészen benne van. Amikor szavát visszautasítják, vele őt magát is visszautasítják. A kereszt jele annak, hogy Jézus elfogadja a visszautasítást, ajánlatát nem kényszeríti rá senkire, csak kérve, szabadon felajánlja. A kereszt jele annak is, hogy Jézus komolyan veszi hallgatóit. Története nem fosztja meg tartalmuktól. Őt magát is vissza kell utasítania annak, aki visszautasítja történeteit.

A példabeszédek tehát nem csupán Jézus elbeszélései: Jézust magát beszélnek el. Jézus behelyezi önmagát példabeszédeibe, így azok ő maga lesznek. A keresztény közösség ezért azonosítja Jézus példabeszédeit magával Jézus Krisztussal. Jézus fölmege a keresztre, és ezzel végérvényesen bevonul példabeszédeibe. Most már nem lehet elszakítani azokat az ő személyétől. Mindenhol jelen van, ahol példabeszédeit elmondják. A példabeszédek története az ő története. Ő is jelen van, ahol történeteit felidéznek egymás között az emberek.

I. Jézus találni hív – A szántóföldbe rejtett kincs (Máté 13,44)

Alapgondolat

Megszoktuk, hogy életünket életfeltételeink, kötelezettségeink határozzák meg. Ezek alapján tudjuk – többé-kevésbé –, hogy hová tartozunk, mi a tennivalónk. Néha talán kétségek lepnek meg, hogy vajon mindennek megváltoztathatatlanul így kell-e lennie, és valamilyen döntő eseményről álmodunk, amely lehetővé teszi, hogy kitörjünk a megszokott keretek közül, és mindent új alapokra helyezünk. Él bennünk a vágy új életlehetőségek iránt. De ki ajándékoz meg bennünket ezekkel?

Jézus örömhíre lehet ilyen ajándék az életünkben. Sokszor azt gondoljuk, ehhez előbb erőt kellene vennünk magunkon, többre kellene vállalkoznunk, buzgóbban kellene templomba járnunk, imádkoznunk, szeretnünk az embereket, hogy méltók lehessünk Jézus örömhírére. Pedig valószínűleg inkább az lenne fontos, hogy felfedezzük, mit akar Isten ajándékozni nekünk, mit akar lehetővé tenni számunkra. Mindenesetre Jézus arra törekedett, hogy kortársait ezek felismerésére segítse, és így kicsalogassa őket biztos állásaikból. Ezért beszélte el a szántóföldben elrejtett kincsről szóló példabeszédet.

Szöveg: Máté 13,44

⁴⁴ Hasonló a mennyek országa a szántóföldbe rejtett kincshez. Egy ember megtalálta, újra elrejtette, aztán örömeiben elment, eladta mindenét, amiye csak volt, és megvette a szántóföldet.

Adatok

- Isten uralma Máténál szó szerint: „az egek uralma”. Máté a korabeli zsidó gyakorlatnak megfelelően elkerüli Isten nevének használatát, helyette az „ég”, ill. „eggek” szót használja. A kifejezést a magyarban „mennyek országa”-ként szokás visszaadni, ez azonban egyrészt régies, másrészt nem fejezi ki az eredeti kifejezés dinamizmusát. Ezért mi „ég (ill. Isten) uralmá”-val fordítjuk. A kifejezés teológiai tartalmát ld. alább.
- Elrejtett kincs Mivel régen nem voltak bankok, pánccsaszekrények, a pénzt és egyéb értékeket biztonsági okokból gyakran a földbe ásták. Előfordult, hogy a tulajdonosnak később nem állt módjában elővenni, felhasználni. Utóbb mások véletlenül rábukkanhattak.
- Földvétel A korabeli jog szerint, ha valaki földet vásárolt és kincset talált benne, a kincs az övé volt. A példabeszédben szereplő napszámos tehát jog szerint jár el: a vétel által vitathatatlan tulajdonosa lesz a földben rejtőző kincsnek. A példabeszéd nincs tekintettel arra a kérdésre, hogy eljárása tisztességes volt-e (vö. J. Jeremias, Die Gleichnisse Jesu, 197-198. o.).

Szövegmagyarázat

A példabeszéd helye a szövegkörnyezetben

1. A földbe rejtett kincsről szóló példabeszéd csak Máté evangéliumában található meg, éppúgy, mint a drágagyöngyről szóló példabeszéd. A kettő együtt példabeszéd-párt alkot. Példabeszéd-párnak nevezünk két példabeszédet, ha egymás mellett állnak, ugyanaz a mondanivalójuk és hasonló a felépítésük, csak a képi anyaguk más (pl. földművelés – kereskedés). Többnyire feltételezhető, hogy két példabeszéd már első alkalommal, az élő beszédben is együtt szerepelt, és arra szolgált, hogy az ismétlés által még jobban kiemelje a mondanivalót. Az evangéliumokban Jézus szavai között több más példabeszéd-párt is találunk: példabeszéd a mustármagról és a kovászról (Mt 13,31-33 – Lk 13,18-21); az elveszett bárányról és az elveszett pénzről (Lk 15,4-10); és talán az alkalmatlankodó barátról és a szegény özvegyről szóló példabeszédek (Lk 11,5-8; 18,1-8).

Bár a szántóföldbe rejtett kincsről szóló példabeszéd kétségkívül egy példabeszéd-pár egyik tagja az evangéliumban, azt nem tudjuk biztosan eldönteni, hogy vajon már Jézus ajkán is együtt hangzott-e el a drágagyöngy-példabeszéddel. A példabeszéd megértéséhez azonban nem szükséges ennek a kérdésnek az eldöntése. Mivel nem akarunk túl sok anyagot tárgyalni, az óra keretében csak az elrejtett kincsről szóló példabeszéddel foglalkozunk.

2. A példabeszéd Máté Evangéliumának 13. fejezetében található, ahol az evangélium szerzője egybefűzi az Isten uralmáról szóló példabeszédeket. Az evangélium összefüggésében ennek a beszédnek az a célja, hogy bemutassa Jézus tanítását Isten uralmának közeli megvalósulásáról. Ez a tanítás kihívta sokak ellentmondását, erről sokan vitatkoznak Jézussal (vö. a Keresztelő kérdése, 11,2-6; a farizeusok vádja: Jézus Belzebul segítségével űzi ki a démonokat, 12,24). Emellett Máté a korabeli olvasók érdekében fontosnak tartja kiemelni, hogy nem mindenki képes megérteni Jézus örömhírét (vö. 13,10-17 és a két példabeszéd-magyarázat, 13,18-23.36-43). A példabeszédek ilyen jellegű összeállításában Mátét megelőzte Márk, aki evangéliumának 4. fejezetében közli Jézus példabeszédekben elhangzó tanítását Isten uralmáról. Máté, aki használta Márk szövegét evangéliumának megírása során, más hagyományokat is feldolgozott, így a Márk-féle példabeszéd-gyűjteményt további példabeszédekkel gazdagította. Nem kell tehát azt gondolnunk, hogy Jézus ilyen beszédet mondott (ennyi példabeszédet egymás után). A beszéd körülményeit a Mt 13,1-3-ban és a 13,53-ban szintén az evangélista határozta meg. A példabeszédek szövege viszont minden valószínűség szerint Jézustól származik.

A példabeszéd dinamizmusa

A történet, amelyet Jézus elmond, elásott kincsről szól, amelyet egy mezőgazdasági munkás munkája során megtalál. A lelet olyan értékes számára, és annyira örül neki, hogy mindent elad, amije csak van, hogy feltétlenül megszerezhesse a kincset.

Ha valaki kincsről kezd beszélni, biztos lehet abban, hogy hallgatói nagyon fognak figyelni rá. A kincs – főleg ha még rejtve van – mindenkit érdekel. Ki ne álmodott volna arról, hogy egyszer kincset talál, amely egy csapásra megváltoztatja életkörülményeit? A mesékben, kalandos történetekben ezért van oly gyakran szó kincsekről, amelyeket elrejtnek vagy megtalálnak, őriznek vagy lelepleznek. Mérhetetlen gazdagság, amelynek valaki váratlanul, munka nélkül birtokába jut: ki ne szeretné ezt megérni?

A szántóföldben elrejtett kincs, amelyről itt szó van, véletlenül egy mezőgazdasági munkás kezébe kerül. Nem kereste, nem is sejtette, hogy a földben valami értékes dolog rejtőzik. Ez az ember nyilván napszámos volt, aki elszegődött a tulajdonoshoz, és nem is

gondolt másra, minthogy fáradtságos munkáját végezze. Kilitásai csak addig terjedtek, hogy megszerzi a mindennapi kenyeret. A kényszer, hogy munkát vállaljon – ami mindenkinek nehezebbre esik –; a sokszor hiábavaló várakozás, hogy valaki felfogadja; a bizonytalanság, hogy mit hoz a holnap; az időszakok, amikor egyetlen fillérje sincs – ezek a tapasztalatok neheztedek ennek az embernek a vállára. Figyelme munka közben elsősorban a nap végére s a bérre irányult.

Ez az ember most váratlanul rábukkan az elásott kincsre. Hogyan érinti ez őt? Valószínűleg hinni sem akar a szemének. Megdörzsöli szemét, megcsípi karját, szeretne megbizonyosodni arról, hogy nem álmodik. Lábainál ott fekszik a kincs, amely egy csapásra megváltoztathatná egész életét. Milyen meglepetés, milyen nagy öröm. Ne feledjük: ez az ember nem aranyásó, nem kincskereső. Nem kutatott céltudatosan. Ha kapája kőbe ütközött, ha valami megcsikordult ásója, lapátja élén, nem gondolt mindig arra, hátha most találta meg a keresett kincset. Egyszerű munkás ő, aki tudja, hogy a földből csak kemény munkával, izzadsággal lehet valami hasznot előteremteni. Most azonban, anélkül, hogy erre egyáltalán gondolt volna, kincsre bukkant. Aki a történetet hallgatja, együtt örül vele, azt kívánja, bárcsak lehetne ő maga az illető helyében: egyszer csak ott állok egy korsó pénz, egy láda drágakő előtt, ami senkié, amit senki nem akar elvenni tőlem, ami csak arra vár, hogy magammal vigyem. Egyszerűen az ölembe pottyant. Mit tennék akkor?

Persze az elbeszélő nem hagy sok időt arra, hogy ezen töprengjek. Folytatja történetét. Elmondja, mit tett a szerencsés megtaláló. Az illető azonnal cselekszik, nem áll megkövülten, nem telepszik boldogan a kincs mellé. Az örömteli meglepetés elindít benne valamit, cselekvésre ösztönzi. De nem is tehet mást örömeiben. Tudatában van szerencséjének, amely rászakadt, fel tudja azt mérni. Gyorsan mérlegeli, hogyan juthatna a kincs birtokába, mégpedig úgy, hogy azután senki meg ne támadhassa őt. Nem fog hozzá sóváran számolgatni, értékelni a kincset, nem is igyekszik óvatlanul ruhája alá rejteni és titokban hazavinni. Megfontoltan, értelmesen cselekszik. „Ha ezt a területet megvásárolom, a tulajdonomba kerül a kincs is, amely benne rejtőzik.” Bár telve van örömmel a váratlan szerencse miatt, nem veszíti el a fejét. Szépen betemeti a kincset a földbe, mert előbb meg kell vásárolnia a földet. Hogy a szükséges pénzt előteremtse, kénytelen eladni mindazt, amije csak van. De hisz ez semmi! Határozatlanabb ember az ő helyében nyilván megpróbálta volna megállapítani, hogy a kincs valóban megéri-e ezt az áldozatot. Mennyit is ér az? És mennyi az összesen, ami most a birtokomban van? A mi emberünk gépiesen cselekszik, a kincs lenyűgözte őt. Tudja, hogy elérkezett életének nagy lehetősége. Hogy ezt megragadja, kész mindent a mérleg másik serpenyőjébe dobni.

De mire jó ez a történet? Jézus nem azért mondja el, hogy szórakoztasson, hogy a régi mesék sorát újabbal kiegészítse. Azt akarja megmagyarázni ezzel a történettel, hogy mi az Isten országa, és milyen hatással lehet az emberre. Ezért kezdi a történetet ezekkel a szavakkal: „Az Isten országa hasonlít a szántóföldben elrejtett kincshez...”. Valójában az Isten országáról, uralmáról akar beszélni. De miben is áll ez? Természetesen valami olyan valóság, ami közel áll hozzánk, de nem könnyű meglátnunk. Rejtve van, téves fogalmaink vannak róla, el van temetve gondjaink, terveink, álmunk alatt, valójában nem is hat életünkben. Tulajdonképpen nem is „valami” az, hanem „valaki”: maga a cselekvő Isten, aki kész belépni életünkbe, megjelenni, működni abban. Aki ezt a „jövőt” felfedezi, maga is megmozdul, telve örömmel. A régit elhagyhatja, mert látni akarja a kincs szikrázó szépségét, hozzá akar tartozni.

Szó sincs persze arról, hogy mindenki csupa tűz és lelkesedés volt, aki csak hallotta Jézust beszélni Isten uralmáról. Szeretünk-e odaadni valamit, amit előnyös és hátrányos oldalával együtt jól ismerünk, valami olyan dologért, ami ugyan kívánatosnak tűnik, de még nem bizonyosodott be a kiválósága? Inkább egy veréb a kezemben, mint a galamb az ereszen, szoktuk mondani. Ezért Jézus beszéde is nyilván kételyt, óvatosságot szült sokakban. Ki felel

azért, hogy meg is lesz az, amit ígért? – De Jézus, saját tapasztalata, meggyőződése alapján kijelenti: érdemes ezeket a korlátokat áttörni és átadni magunkat Isten uralma vonzásának. Aki rátalál, örülni fog és boldog lesz. Mint magától értetődő dolgot, odaadja mindenét, szabadul mindentől, ami számára eddig fontos volt, hogy az egészen újnak éljen. Erre hív Jézus a példabeszéddel. Vajon hallgatói nem juthatnak hasonló felfedezéshez?

A példabeszédek világa

Merre indít a példabeszéd? Lehetséges lenne-e meghatározni a körülményeket, amelyek között a példabeszéd elhangozhatott? Azt ugyanis tudjuk, hogy az evangélium a történetet nem az eredeti összefüggésben közli.

Valószínűleg olyan beszélgetés volt az, amelynek során Jézus elmondta ezt a példabeszédet, amely Isten uralma körül forgott. Erről vitatkozhattak, vagy legalábbis ez lehetett a beszélgetés témája. Isten uralmával kapcsolatban természetesen sok vitatéma akad. Jézus környezetében alkalmasint beszélgethettek például arról, hogy mikor fog megvalósulni Isten országa, és milyen apokaliptikus jelek fogják jelezni érkezését (vö. Mk 13,3-4). Elgondolkozhattak arról, mit lehet ettől az eseménytől várni, mindenekelőtt pedig arról, hogy általa hogyan valósul meg a béke teológiai, politikai, társadalmi és gazdasági vonatkozásban. Vagy arról is beszélhettek, hogy mit lehet tenni azért, hogy sietessék megvalósulását.

Abban a beszélgetésben, amelynek során a példabeszéd elhangzott, nyilván nem ezekről volt szó, hanem arról, hogy mi történik, amikor valaki Jézust hallgatva rájön, mit ért ő valójában Isten uralmán. Elképzelhető, hogy a történettel rá akart mutatni, mi is az, ami hallgatóját ösztönzi, mozgatja, hogy csatlakozzék az ő felfogásához, magatartásához. Talán az volt a szándéka, hogy hívja vele az embereket, tegyék meg a döntő lépést, kövessék őt. Például a következő helyzetre gondolhatunk, mint a példabeszéd keretére.

Efraim földműves volt. Kafarnaumban lakott. Földje kint volt, nem messze a város mellett. Gabonát termesztett, de volt szép szőlője is, és jó pár fügefája. Ezenkívül háziállatokat is tartott: kecskét, birkát. Szerencsére a felesége és a gyermekei is segítettek a munkában. Így ki tudott hozni valamit a földjéből, és büszke is volt erre. De időnként – az utóbbi hónapokban mind gyakrabban – lelke mélyén mégis elégedetlenséget érzett. Ilyenkor nem tudott igazán örülni semminek, amije volt, vagyonának, feleségének, családjának. Amint egyik reggel fölébredt, és az az érzés volt szívében, elhatározta, hogy végére jár a dolognak, és a nap folyamán szerzett tapasztalatok alapján, amennyire lehetséges, kideríti nyugtalanságának az okát.

A városból kifelé menet egy vámost látott ülni a kapuban. Ez még jobban felbosszantotta. Gyermekkor óta ismerte az illetőt, rendszeresen látja őt, amint a városba érkező embereket átvizsgálja, és a lehetőségekhez mérten minél nagyobb vámost szed be tőlük. Olyan dologkerülő, aki egyedül a megszálló rómaiaknak köszönheti, hogy bántatlanul molesztálhatja a tisztességes embereket, és becsületes munka nélkül komoly vagyona tehet szert. Ezek a pogányok az okai, akik hatalmukban tartják az országot, hogy a dolgok olyan lehetetlenül mennek. Ahelyett, hogy az ember a mindennapi életét jog szerinti, igazságos rendben élhetné, minden az idegen urak és bérenceik önkényétől függ.

Kint a földjén a fügefák közt dolgozott. A gyümölcsök értek már, kezdte leszedni a termést. Az asszony és a gyerekek örülni fognak, ha hazaérek, gondolta. De azután eszébe jutott, hogy félre kell tennie a tizedet a papok ellátására. Efraim ugyanis a farizeusok testvéri közösségének meggyőződéses híve volt. De ma még ez sem tetszett neki. Mire jó ez a tized? Ha igaz, amit az ember Jeruzsálem felől hall, az ottani papok meglehetősen kétszínű alakok. Vezetőik inkább akarnak tetszeni a rómaiaknak, mint Istennek. És közben meghíznak az adományainkból. Ezeknek kell beszoigáltatni a tizedet, elvonva a termés egy részét a családtól. Itt valami nincs rendjén! Ezt kell valóban csinálnia továbbra is? Hinnie kell abban,

hogy ha ő egyoldalúan, hűségesen megtartja a farizeusok előírásait, Isten és a társadalmi igazságosság közeledik egymáshoz? Nem vagyok én tulajdonképpen buta számár, akit orránál fogva vezetnek?

Amint hazafelé tartott, eszébe jutott a két testvér, Simon és András, akik tőlük néhány háznyira laktak, és nemrégiben még halászok voltak. Pontosabban addig a napig, amelyen egy vándortanító Názáretből, egy bizonyos Jézus fel nem szólította őket, hogy kövessék őt. Kafarnaumban azóta is állandó beszéd tárgya ez. Vajon mi indíthatta ezt a két embert arra, hogy otthagyják munkájukat, családjukat, és útra keljenek ezzel a Jézussal? Ugyan mit ígérhetett nekik? Mivel csábította magához őket? Efraim nem tudott napirendre térni a dolog fölött. Észrevette, hogy Simon és András, meg a tímár Náhum és két egyedülálló leány, Eszter és Judit, akiket az ember gyakran lát Jézus társaságában, nem úgy élnek most, mint azelőtt. Ahelyett, hogy a mindennapok apró-cseprő ügyeivel törődnének, az országban uralkodó állapotok miatt siránkoznának, vagy a köntös alatt öklüket szorongatnák a pogány hivatalnokok ellen, egészen felszabadultan, problémák nélkül élnek. Efraim hallotta egyszer beszélni magát Jézust is a kafarnaumi zsinagógában. Az Isten uralmáról, hogy közel van, sőt elkezdődött. Feltűnt neki, mennyi meggyőződés volt szavaiban. De miként a többi jelenlévő, ő maga is várakozó álláspontra helyezkedett, óvatos volt, bizonytalankodott. Bár Jézus beszéde lebilincselte mindannyiukat, nem tudott felmutatni elegendő bizonyítékot ahhoz, hogy meggyőzze őket kijelentéseinek igazságáról, és a mondottakat elfogadtassa hallgatóival. Viszont azóta, hogy Simonnal, Andrással ez történt, saját nyugtalansága, elégedetlensége egyre fokozódik.

Amikor Efraim hazaért, azzal fogadta az asszony, hogy Jézus ma megint Simonnal van. Erre a hírre elhatározta, hogy felkeresi őt. El is ment hozzá, és elmondta neki kétségeit. Jézus figyelmesen meghallgatta, majd hallgatott, gondolkodott egy kicsit. Azután azt mondta neki: „Nézd, Efraim, a mennyek országa hasonlít a kincshez, amely a szántóföldben el volt ásva. Egy ember megtalálta, újra elrejtette, azután örömeiben elment, eladta mindenét, amiye csak volt, és megvette a szántóföldet!”

Efraim talán megsejtette Jézus válaszából, mit is jelent Jézus örömhíre egyes emberek számára, és mit hoz létre szívükben: örömteli bizonyosságot, miután az ember felismerte, hogy megtalálta élete nagy lehetőségét, és megragadta azt, mert tudja, hogy azért érdemes mindent feladni. Jézus nem mutatja-e meg neki is a kiutat bizonytalanságából? Eddig magába zárta önmagát, szeme túl szomorú volt ahhoz, hogy a rejtett kincset megtalálja. Valami sugárzik Jézusból, ami arra indítja, hogy hinnie kell. Az igazi, a nagy szerencse talán csak karnyújtásnyira van tőle?

Jézus ezen példabeszéde által Isten országát és az ő követését úgy tárta az emberek elé, mint valami rendkívül vonzó dolgot, amelyért mindent boldogan, készséggel odaad az, aki rátalált.

Természetesen meg lehetne a példabeszédet olyan formában is fogalmazni, amely a mai keresztények között gyakorta elterjedt, másféle magatartásmódokat szemlélteti.

Egy példa: A mennyek országa olyan, mint a szántóföldbe elrejtett kincs. Egy ember megtalálta, körülnézett, látja-e valaki. Amikor látta, hogy senki sem nézi, gyorsan magához vette a kincset. Otthon elrejtette a ház földjébe, mert félt, hogy az emberek szájukra veszik, ha kincseiből gazdagon él.

Ezzel a történettel kidomboríthatnánk sok mai keresztény magatartását, aki óvatosan és következetesen véka alá rejti hitét.

Más példa: Az Isten uralma olyan, mint a szántóföldbe rejtett kincs. Egy ember véletlenül megtalálta. Bár először nagy öröm fogta el, később mégis gondolkodni kezdett. Végül megvonta a vállát és így szólt magában: Ez a kincs csak bajt hozna rám. Valójában nincs is szükségem többre, mint amim van. Azután szépen visszatemette a kincset, hazament, és igyekezett elfelejteni a dolgot.

Ezzel a történettel bemutatnánk azt a kételkedő óvatosságot, amellyel sok keresztény az egyébként vonzó lelki kezdeményezések lehetőségét fogadja.

Harmadik példa: Az Isten uralma hasonlít a szántóföldbe rejtett kincshez. Egy ember, aki jól tudta, hogy az életben semmihez sem juthat ingyen, véletlenül rábukkant. Mivel azonban figyelme egyedül a napi bérré irányult, amelyet este le fognak számolni neki, nem nézte meg jobban. Azt gondolta, hogy valami értéktelen kacat. Csak robotolt tovább vakon, a kincs pedig a földben maradt.

Ez a történet rámutat egyes keresztények vakságára, akik életük nagy lehetőségét elveszítik.

Ez a három példabeszéd egészen másként hat, mint az eredeti. Mindegyik esetben bosszant bennünket az élehetlenség, hogy a megtaláló nem képes mit kezdeni az értékkel – jóllehet ez gyakran megtörténik az életben. Ezek a példabeszédek bírálatot tartalmaznak, ostromozzák a hallgató ügyetlenségét vagy vakságát. Jézus példabeszéde viszont hívogat, ösztönöz, bátorít, hogy a megtaláléhoz hasonlóan cselekedjünk.

Jézus példabeszéde megmutatja nekem, hogy Isten uralmát többé nem szabad úgy felfognom, mint valami teljesen túlvilági, megtapasztalhatatlan dolgot. Hiszen a történet főszereplője egészen megfogható kincset talál. Nem is erőfeszítéseim bére Isten országa, hanem ajándék, ami gazdaggá tesz engem, annyira, amennyire csak fel tudom fogni. Az is elképzelhetetlen, hogy Isten országát „megvalósítsam” vallásos összejövetelek vagy rendeletek által. Úgy találom rá, hogy már olyan, amilyen, és ha olyannak látom, amilyen, hatása alatt le is tudom vonni a megfelelő következtetéseket. Nem lennék hű hozzá, ha csak arra vállalkoznék, amit mások is csinálnak. Ha én magam megláttam a kincset, furcsa lenne magatartásomat másokétól függővé tenni, akik a földben csak köveket találnak.

Biblióra

A példabeszéddel kapcsolatban a következő témák feldolgozását javasoljuk:

1. A példabeszédet összehasonlítjuk két-három történet-változattal, ezáltal feltárjuk és megfogalmazzuk, milyen hatással lehet a hallgatókra Jézus példabeszéde a Mt 13,44-ben.
2. Elmélyítjük Jézus példabeszédének hatását.

Ha a második este is rendelkezésünkre áll:

3. A Mt 13,44-hez keret-történeteket írunk, és közelebről meghatározzuk a példabeszéd hatását.

A. óravázlat (egy alkalomra)

1. Téma: A példabeszédet összehasonlítjuk két-három változattal. Megfogalmazzuk, milyen hatással lehet a hallgatókra Jézus példabeszéde a Mt 13,44-ben. (50 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
A példabeszédet és a fentebb közölt változatokat többféleképpen tanulmányozzuk (elolvassuk, felolvassuk, meghallgatjuk), megbeszéljük, összehasonlítjuk egymással azok hatását, az eredményeket kulcsszavakkal lejegyezzük	csoportokban	munkalap a Mt 13,44-hez, magnetofon (előre felvett szöveggel), nagy ívpapír, rostirón
Az eredmények rövid bemutatása	egész közösség	nagy ívpapírok összehasonlítása

2. Téma: *Elmélyülten tanulmányozzuk a példabeszéd hatását (70 perc)*

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Néma beszélgetés a témáról: „Kincset találni az életben”	csoportokban (30 p.)	nagy ívpapír, rostirón
b. Fenti beszélgetés feldolgozása		
c. A csoport a fenti beszélgetés alapján rövid gondolatsorban elmélkedést állít össze a közösség számára		
d. Felolvassuk, amit alkottunk	egész közösség	ívpapírok összehasonlítása

Útmutatás az óravázlathoz

1. Téma

Az óravezető üdvözli a megjelenteket. Kéri őket, vegyenek részt aktívan a rövid példabeszéd feldolgozásában, tanulmányozásában. A munkát ajánlatos kisebb (3-6 fős) csoportokban végezni. A példabeszéd és a megadott változatok összevetésének az a célja, hogy a résztvevők világosabban felismerjék Jézus példabeszédében a hívást, az ösztönzést. Jó, ha magnetofont (kazettás magnetofont) is használunk. A szöveget visszahallgatva a beszélt szó jobban hat ránk. Az is lehetséges, hogy az egyes változatok szövegét egy-egy csoporttag tartja kezében, és kérésre ismételt felolvassa. Az óravezető hívja fel a figyelmet arra, hogy nem csupán a megtaláló cselekvésmódját kell összehasonlítani, hanem az egyes változatoknak a hallgatóra gyakorolt hatását is.

2. Téma

A beszélgetés, amelynek témája ez a gondolat: „Kincset találni az életben”, arra szolgál, hogy személyesen és behatóan foglalkozzunk Jézus példabeszédével. Jó, ha a résztvevők fel tudják fedni nehézségeiket, kétségeiket is, és elmondják váratlan meglátásaikat, a témával kapcsolatos konkrét tapasztalataikat. Az óravezetőnek bátorítania kell őket erre.

A „néma beszélgetés” menete a következő: A beszélgetés címét felírjuk egy nagy ívpapírra, az ívet mindenki által hozzáférhető helyre tesszük (asztalra, falra, táblára). Elegendő, esetleg különböző színű rostirónt, tollat készítünk elő. A csoportok tagjai félkörben helyet foglalnak az ív körül. Gondolkoznak a témán, és ami eszükbe jut (probléma, kiegészítés, kérdés, stb.) szó nélkül, lehetőleg röviden fogalmazva a lapra írják. Nem csak a témát, egymás megjegyzéseit is kommentálhatják (nyilak, kérdőjelek, felkiáltójelek, stb.).

Utána megbeszélik mindazt, amit felírtak a lapra. Ennek során alkalmuk van arra, hogy szóban is kifejtsek, összevessék mindazt, ami foglalkoztatta őket a néma beszélgetés során.

Az óra azzal is zárulhat, hogy a néma beszélgetés meglátásait elmélkedő pontokban röviden összefoglalják, és a közösséggel ismertetik. Ezt a csoportok még előbb, a csoportos munka befejezéseként készítik elő.

B. óravázlat (két alkalomra)

1. Alkalom: azonos az A. óravázlattal
2. Alkalom:

3. Téma: A kerettörténetek figyelembevételével közelebbről meghatározzuk a példabeszéd hatását (120 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Az órávezető elmondja, milyen egy kerettörténet, és felolvassa a Mt 13,44-hez alkotott kerettörténetet	egész közösség (10 p.)	Az „Efraim” kerettörténet a Mt 13,44-hez (59. o.)
b. párhuzamos feladatok	csoportokban (70 p.)	
A. csoport: megfogalmazzák Efraim naplójegyzetét	csoportos beszélgetés	
B. csoport: levelet írnak Jézusnak, miután elmondta a példabeszédet	csoportos beszélgetés	
C. csoport: ma is aktuális kerettörténetet írnak a példabeszédhez	csoportos beszélgetés	
c. Ismertetik, amit alkottak	egész közösség (40 p.)	

Útmutatás az óravázlathoz

A második alkalommal az a célunk, hogy a példabeszéd hatását közelebbről, világosabban megfogalmazzuk azáltal, hogy a képzelt konkrét körülményeket is figyelembe vesszük.

Az A. csoport az elképzelt kortárssal, Efraimmal foglalkozik, akihez a példabeszéd elhangzik. Azáltal, hogy megfogalmazzák, mit írtatott naplójába Efraim a Jézussal való találkozás (előtt és) után, a csoport világosabban meghatározza azt az élethelyzetet, amelyhez a példabeszéd szól, és amelyet mozgásba lendít.

A B. csoport korabeli vagy mai, meghatározott körülmények között élő ember(ek) levelét fogalmazza meg, megfelelő problémákat, meglátásokat beleszőve.

A C. csoport feladata a legnehezebb. Az órávezető a munka megkezdése előtt megkérdezheti a résztvevőket, kinek volt olyan élménye, amelybe beillenék Jézus példabeszéde. Bizonyára szóba kerülnek olyan helyzetek, amelyek alapján egy kerettörténetet meg lehet alkotni.

II. Jézus nyitott életre hív – Az ünnep, amelyet az apa fiainak rendez (Lukács 15,11-32)

Bevezető gondolatok

Aki eljászotta életét és kiégetten, kiút nélkül a semmibe mered, az lehetetlennek tartja, hogy számára olyan ünnep érkezzék el, amely életének útját a halálból az életre fordítja. Aki viszont igaznak, jónak tartja önmagát, az elhatárolja magát azoktól, akiknek életmódja kétes. Lehetetlennek tartja, hogy közösen, velük együtt ünnepet üljön. Az emberek e kétféle típusához szól ez a példabeszéd – olyan ünnepről, amelyet egy apa két, egymástól egészen különböző fiának rendez.

A két fiú személyében olyan eltérés áll előttünk, amely nem csak több ember között fordul elő, hanem egyetlen emberen belül is. Ebben a történetben is arról van szó, hogy valaki elidegenedik önmagától, s ki van szolgáltatva élete értelmetlenségének. Azt mondja el, amikor valaki görcsösen ragaszkodik önmagához, csak magával törődik, egyedül önmaga körül forog. Ez az ünnep, amelyről a példabeszéd beszél, kimozdítja az embert mind az önközpontúságból, mind az önmagával való meghasonlottságból. Arra hív, hogy egyrészt rátaláljon önmagára, másrészt megnyíljék mások felé. Önmagunk terhetől való megszabadulás, és nyitott közeledés a testvérhez: ez a két lehetőség tárul fel az ünnepben, amelyet az apa rendez fiainak.

A példabeszéd hallgatóinak lehetősége van arra, hogy azonosítsák önmagukat az egyik vagy a másik fiúval, hogy önmagukra ismerjenek a példabeszéd szereplőiben; ugyanakkor megtanuljanak új módon közeledni saját életükhöz és a környező világhoz.

Szöveg: Lukács 15,11-32

¹¹ Jézus így szólt: „Egy embernek volt két fia. ¹² A fiatalabb azt mondta apjának: ‘Apám! Add ki nekem az örökség rám eső részét!’ Erre szétszította köztük vagyonát. ¹³ Nem sokkal ezután a fiatalabb fiú összeszedte mindenét, elment egy távoli országba, és ott léha étellel eltékozolta vagyonát. ¹⁴ Miután mindent elpazarolt, nagy éhínség támadt azon a vidéken, és nélkülözni kezdett. ¹⁵ Erre elment és elszegődött egy ottani gazdához, aki kiküldte a tanyájára, hogy őrizze a disznókat. ¹⁶ Szeretett volna jóllakni a disznók eledelével, de abból sem adtak neki. ¹⁷ Ekkor magába szállt, és azt mondta: ‘Apámnak hány bérese bővelkedik kenyérben, én meg itt éhen halok. ¹⁸ Fölkelek, elmegyek apámhoz, és azt mondom neki: Apám! Vétkeztem az ég ellen és teellened! ¹⁹ Már nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezd, csak béreseid közé fogadj be engem!’ ²⁰ Föl is kerekedett, és elment apjához.

Apja már messziről meglátta és megesett rajta a szíve. Eléje sietett, a nyakába borult és megcsókolta. ²¹ A fiú így szólt hozzá: ‘Apám! Vétkeztem az ég ellen és teellened; már nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezd.’ ²² Az apa azonban ezt mondta szolgáinak: ‘Hozzátok hamar a legdrágább ruhát és adjátok rá, húzzatok gyűrűt az ujjára és sarut a lábára! ²³ Azután hozzátok elő a hizlalt borjút, vágjátok le, együnk és vigadjunk, ²⁴ mert ez a fiam meghalt és föltámadt, elveszett és megtaláltatott.’ Aztán elkezdtek vigadozni.

²⁵ Az idősebb fiú pedig a mezőn volt, és amikor hazatérőben a házhoz közeledett, meghallotta a zeneszót és táncot. ²⁶ Odahívott egyet a szolgák közül, és megkérdezte, hogy mi történt. ²⁷ Az így válaszolt neki: ‘Megjött az öcséd, és apád levágta a hizlalt borjút, mivel

egészségben kapta őt vissza.’²⁸ Erre ő megharagudott, és nem akart bemenni. Ezért az apja kijött, és kérlelte.²⁹ Ő azonban ezt mondta apjának: ‘Lásd, hány esztendeje szolgállok neked, soha meg nem szegtem parancsodat, mégsem adtál nekem soha egy kecskét sem, hogy mulathassak barátaimmal.’³⁰ De amikor megjött ez a te fiad, aki a vagyonodat parázna nőkre költötte, levágattad neki a hizlalt borjút.’³¹ Ő azonban azt mondta neki: ‘Fiam! Te mindig velem vagy, és mindenem a tiéd.’³² De vigadozni és örvendezni kellett, mert ez az öcséd meghalt és föltámadt, elveszett és megtaláltatott.’”

Adatok

Öröklés	Jézus korában a családi vagyon egységes egészet képezett, és örökségként a legidősebb fiúra szállt. A fiatalabb fiúgyermek csak az ingóságokból örökölt, mégpedig annak harmadrészét; kétharmad ebből is az elsőszülöttet illette (vö. MTörv 21,17). – A fiatalabb gyermeknek az apa halála előtt való kielégítése nem volt szokatlan dolog.
Kivándorlás külföldre	Jézus idejében Palesztinában csak mintegy félmillió zsidó élt, négymilliónyi viszont a szórványban. Palesztina területe ugyanis mezőgazdasági szempontból annyira elpusztult, hogy nem nyújtott elegendő megélhetést. Így igen sokan kivándoroltak.
Disznópásztor	Egy zsidó mondás szerint „Átkozott az ember, aki disznókat tenyészt” – mivel tisztátalan állatokkal foglalkozik (vö. Lev 11,7).
A tisztelet és hatalomátadás jelei	A csók az egyenlőség jele volt. Az ünnepi ruha a díszvendéget illette. A pecsétgyűrű a teljhatalmat jelképezte. A lábbeli fényezésnek számított: csak szabad ember viselte, szolga nem.

Szövegmagyarázat

A példabeszéd dinamizmusa

A történet menetében legalább három szakaszt különíthetünk el egymástól. Az elsőben a fiatalabb fiú útja idegenbe vezet, egyben önmagával is meg hasonlít, ami még visszatérése során is jellemzi őt. Utána, amikor hazatér, alapvető változás következik: apja fenntartások nélkül, fiaként fogadja, és nagy ünnepet rendez. Végül a harmadik szakaszban az idősebb fiú tiltakozik öccse ilyen fogadása és az ünnep ellen, bár az ünnep előtte is nyitva áll. – A történet kezdetben csak mellékesen tesz említést az idősebb fiúról (11. v.). Mégis érezhető, hogy a példabeszéd kezdettől fogva mindkét fiúról szól, kettejüknek az apához való kapcsolatáról. Ebből adódik az elbeszélésben érezhető feszültség. A középső rész az ünnep, amelyre mindkét fiú hivatalos. Ez képezi a fordulópontot mindhárom szereplő számára. Az idősebb fiú számára is! Az idősebb fiú tiltakozása alkalmat ad az elbeszélőnek arra, hogy az apának ünnepre hívó szavait refrénszerűen megismételje (24. és 32. v.). Az elbeszélés ezzel a hívással zárul, és ezzel a befejezéssel nyitva is marad.

Kiindulási helyzet

A fiatalabb fiú követeli örökségét, megkapja azt, és idegenbe távozik. Ezzel kapcsolatban óvakodnunk kell a fiú elhamarkodott elmarasztalásától. A fiú kérése, hogy az apja adja át neki a vagyon ráeső részét, nem volt szokatlan. Jézus hallgatói minden bizonnyal természetesnek tartották ezt a kérést, nem tekintették lázadásnak, méltánytalan követelésnek. Jogos részét minden további nélkül, huzavona, lebeszélés nélkül átadják neki. Pénzzé teszi és eltávozik. Az sem hálátlanság az apával, a szülői házzal szemben, ha idegenbe megy, mivel abban az időben Palesztinában a zsidó lakosság jó része esetében természetes szükségszerűség volt a kivándorlás. A kényszer mellett ez mindenestre vonzó is volt: elhagyni a szülői ház féltve őrzött kereteit, szabad életet élni. Az apa nem tesz ellenvetést. Ez talán már nem olyan természetes számunkra. Nem kellene legalább megfelelő atyai tanácsokat adnia, hogy vigyázzon, találja is meg szerencsáját? Esetleg búcsúzásakor halk szemrehányással illetni a fiút, hogy majd megtudja még, mit is hagyott el? El tudnánk képzelni azt is, hogy az apa lehangolt, keserű megjegyzést tesz az emberi hálátlanságról. A példabeszédben szereplő apánál ezek egyikével sem találkozunk. (Jó, ha a továbbiakban arra is figyelünk, mennyire eltér a történet attól, amit rendes körülmények között várnánk, és hogy hol meglepő számunkra a történet.) Milyen rossz pedagógus az apa! Nem emeli fel intő ujját („majd megtudod!”), egyáltalán nem törekszik arra, hogy fiát atyai bölcsességgel kioktassa. Hagyja elmenni a fiút. Tudomásul veszi a válaszfalat, amelyet a fiú emel távozásával. Nem akarja kényszeríteni őt semmire. A kényszer még jobban elrontaná a dolgokat. Fia iránti aggodását nem leplezi intelmekkel. Nyitott marad, vár. Elismeri tehetetlenségét, hagyja a fiút, hadd menjen útjára.

Az idegen ország a fiatal fiú számára nem sokáig marad az ígéretek földje. Egy ideig nagylábon, tékozlóan él vagyonából. Élete tékozló, könnyelmű és haszontalan (mindez érezhető a szövegből). Itt a történet azoknak válaszol, akik már a kezdet kezdetén „jól tudták”, mi fog történni, azaz már induláskor, az örökség kikérésekor elveszettnek tartják a fiút. Amikor oda a vagyona, ráadásul éhínség is tör ki, kezdődik a nyomor, amelynél rosszabbat el sem lehet képzelni. Elszegődik az idegen ország egyik polgárához. Nincs más választása, disznókra vigyáz. Jézus hallgatói itt talán úgy érezték, beigazolódott elmarasztaló ítéletük: tisztátalan pogány szolgálatába állt, tisztátalan állatokkal foglalkozik. (Jézus hallgatóinak eszébe juthattak a vámosok, akik a pogányokat szolgálták, tisztátalan munkát végeztek!) De a történet eltereli figyelmünket az ítélező gondolatoktól, és a hallgatók elé azt állítja, aki nagy nyomorba jutott, és nincs egy kéz, aki segítené, nincs étel, amivel csillapíthatná éhségét. A fiatalabb fiú nem haszontalan kölyök itt, akit a vádlottak padjára ültetnek, és tetteiért benyújtják neki a számlát. Inkább olyan valaki, aki szerencsétlenül járt, és nem talál senki emberfiát, aki az élethez a legszükségesebbet megadná neki: az ételt, legyen az akár moslék is. Nincs semmi, amibe kapaszkodhatna, senki, akiben bízhatna. El kell itt tűnnie mindenféle kárörömnök, elmarasztaló megrovásnak. A példabeszéddel Jézus lehetőséget ad hallgatóinak arra, hogy saját szemükkel, igazi valójukban lássák azokat, akiktől megvetően elhatárolják magukat, és akikben egyesek – netán – önmagukra ismerhetnek. Nem véletlen, hogy ezután a tékozló fiú monológja következik.

A fiatalabb fiú útja

A fiatalabb fiú útja egymás után három különböző irányba vezet. Először el a távolba, azután vissza önmagához, végül vissza az apához. Az első, a távolba vezető út kezdetben az önállóság útja volt, és az örökség birtokában a reményteli lehetőségeké. Amint azonban vagyona elfogyott, és vele együtt eltűntek a lehetőségek is, a távoli ország idegen országgá változott. Ezzel együtt önmaga is idegen lett önmaga számára. Nem talál senkit, aki törődne

vele, ő maga is senki önmaga számára.

Ezért az önmagához vezető út saját semmiségéhez vezet. Semminek, elveszettnek tartja önmagát, mert a legszükségesebb létminimumot sem tudja előteremteni magának. Mert rádöbben, hogy ő senki, semmi. (A fiút még manapság is inkább erkölcsi, vallási szempontból szokás elmarasztalni.) Nem erkölcsi, vallási megfontolás alapján tartja semminek önmagát, hisz akkor lehetősége volna, hogy megjavuljon, megváltozzék. De egyáltalán: számításba jöhetnek-e az erkölcsi, vallási szempontok akkor, amikor valaki a megsemmisülés előtt áll? Ezért van az, hogy amikor visszafordul, nem törekszik arra, hogy valamit is jóvátegyen, nem tesz erőfeszítést ebben az irányban (ahogy visszatérését – helytelenül – értelmezni szokás). Visszatérése az egyetlen kiút, amikor a vég előtt áll.

Mivel a vég előtt áll, és önmaga szemében senki, az önmagához vezető úton két kérdést tesz fel. Először: Mit tehetnék? Jöjjön bármi, de nem akarok éhen halni, amikor apám házában a napszámosok is bővelkednek ételben. Úgy látszik, csak egyetlen út marad: vissza az apához. De mindezt szükségképpen követi a másik kérdés: Ki vagyok én? Mások szemében senki, önmaga számára ellenség; ki vagyok hát én? Apját apjaként akarja megszólítani, de ezt nem teheti másként, csak úgy, hogy bevallja: Nincs többé jogom arra, hogy fiadnak nevezze. Igazságérzete szerint a legtöbb, amit kérhet, az, hogy napszámos lehessen. Ezt a kérést is csak az teszi lehetővé számára, hogy elismeri bűnét. Arra nem támaszthat többé igényt, hogy az apja apja legyen. Így indul a visszafelé vezető útra, hogy megkérje apját, sorolja be őt legalább a béresek közé.

A fiú útja az apa felé – egyben az apa útja is a fiú felé. Nem várhatta volna meg az apja nyugodtan, hogy a fiú átlépje a ház küszöbét? Nem kellene kivárnia, amíg a fiú bevallja bűnösségét, vagyis hogy előbb ő próbáljon közeledni apjához? Nem élhetné át egy kicsit az apa a jogos diadalérzetet, hogy a fiú mégiscsak rászorult? Még mindig lenne lehetősége arra, hogy nagylelkűen kezelje őt, és mindezek ellenére fiaként fogadja vissza. – Ezeknek nyoma sincs a példabeszédben. Az apa nem vár a bűnvallomásra, nem követel büntudatot, nincs benne diadalérzet, amikor a visszatérőt látja: nem leereszkedő nagylelkűséggel kezeli őt. Hiszen a fiú útja apjához egyben az apa útja fiához.

Nyitott ünnep

Nem, az apa nem várja meg, hogy a fiú átlépje a küszöböt! Fut eléje, és így eleve kitarja annak lelkét mindaz előtt, ami következni fog. Az apa fut, sőt rohan a fiú elé. És tudnunk kell, hogy az akkori keleten minden tisztos korú ember méltóságán alulinak tartotta a futást, a rohanást. Ez az apa azonban nem törődik saját méltóságával, megrendíti őt fia nyomorúsága. A méltóság különbséget, távolságot jelent: még a leereszkedő magatartás is ebből a távolságból táplálkozik. De ezt az apát nagyon mélyen érinti fiának baja, egészen azonosul azzal, nyomorúságának látványa magával ragadja. Fut eléje, nyakába borul. Nem engedi, hogy fia térdre hulljon előtte. Sőt megcsókolja fiát, mint egyenrangút, és már ezzel fiaként fogadja őt, mielőtt az kimondhatná, hogy nem méltó többé arra, hogy fia lehessen. Valaki a szeretettel találkozik itt, amely túlrad mindenféle önvádon. Amikor pedig a fiú a bűnéről kezd beszélni, és arról, hogy többé már nem lehet őt fiúnak tekinteni – az apa olyan dolgokat tesz, amelyek világosan bizonyítják, hogy maradéktalanul fiának tartja: a díszvendég ruháját adja neki, gyűrűvel ráruházza a hatalmát, saruval ünnepelt emberré teszi. (A fiúnak már módjában sem áll elmondani azt a kérést, hogy legalább napszámosnak fogadja be. Ez a kérés eleve időszerűtlenné válik, tekintve az apa magatartását.) Most pedig hozzátok a hizlalt borjút: erre az ünnepre a legjobb sem elég jó. Éspedig gyorsan! Aki „elsőként” szeret, nem tűr halogatást, mielőbb ünnepelni akar.

Nincs ez elhamarkodva egy kicsit? Mert itt nincs ugyanis feltételekhez szabva, hogy ki vehet részt az ünnepen, az ünnep mindenki előtt nyitva áll. Nem tűznek ki próbaidőt, máris

kezdődik az ünnep. Annak, aki eltékozolta életét, s a jogát ahhoz, hogy fia legyen apjának, annak az apa szeretete eléje megy, még mielőtt átesne a bűnbánó vallomáson. Nem meggondolatlanság ez? – kérdezhetnénk. De milyen mérce szerint gondolkodunk mi, milyen alapokon állva vetjük fel kérdésünket? Mert itt – szemben várakozásainkkal – megsejtjük, mi is valójában a megbocsátás, és mi nem az. Nem feltételekhez szabott kölcsönös közeledés, nem is felülről jövő nagyvonalú gesztus; még kevésbé az, ha valaki félszívvvel napirendre tér a megbántás fölött, és másról kezd beszélni. Sokkal inkább feltétel nélküli, együtt érző azonosulás a másikkal, inkább öröm, amely új távlatokat nyit az életre. Túl gyors? Túl egyszerű? Igen, ez a benyomásunk, ha nem ragad bennünket magával a példabeszéd, és nem érezzük magunkat az apa helyében, aki mindezt együtt szenvedte fiával. A megbocsátás itt annak a kifejezése, hogy valakinek most szüksége van a másokra, oly mértékben, mint soha máskor: „Nem tudok élni nélküled!”

Ezt fejezi ki az ünnepre hívó szó: „Fiam halott volt, és életre kelt, elveszett és megkerült!” (24. v.) Meg volt semmisülve a fiú, ki volt szolgáltatta a halálnak. Semmivel, senkivel nem állt kapcsolatban, ami vagy aki hordozta volna életét. Lehetőségeit eljátszotta, jogát, hogy fiú lehessen – ezáltal elveszett az apa számára. (Az apa nem mondja, mint jó pedagógus: „Tévedett a fiú. De megfizette a tanulópénzt, és szerencsére visszajött.”) Az eredeti szövegben ez áll: „megtaláltatott”, amelyből kicseng, hogy a fiú útja az apához egyben az apa útjává is lett: az apa talált rá újra a fiára. Az apa várakozása, fiáért való kesergése és együttérzése most a megtaláló örömkialtásává változik. És ez az örömkialtás testet ölt a lakomában, zenében, táncban. De tudnunk kell azt is, hogy ez az ünnep nem olyan ünnep, amely csak átmenetileg borít fátylat a szomorú dolgokra, és csak egy időre tereli el azoktól a figyelmet. Ez az ünnep az elvesztés és megtalálás feszültségéből él, az élet hatalmából, amely a halálon diadalt arat. Az ünnepre hívó kiáltásban együtt cseng az apa fájdalma és túláradó öröme. A fájdalmat ez a kirobbanó öröm beszédesebben kifejezi, mint bármiféle kétségbeesett kesergés: „Ünnepeljünk, vigadjunk, mert fiam halott volt és életre kelt, elveszett és megtaláltam!”

Az idősebb fiú tiltakozik az ünnep ellen

Az egész ház ünnepi örömtől árad, amikor az idősebb fiú megjelenik. Elkezdődött már a férfiak tánca is, amely az ünnepi lakomát követi (az elbeszélés forgatókönyve szerint) – így a kurjantások, a lábdobogás messze kihallatszanak. A fiú tehát már kívül tudomást szerez a dologról, és az ünnep ellen tiltakozásul – haza sem akar menni. A szolga, akit magához int, az apa eljárását természetesnek, helyénvalónak tartja: „...mivel egészségben viszontlátta” (27. v.). Az elbeszélő a szolga szavai által tudatosan sugallja, hogy a dolog így természetes. (Tudatában van ugyanis annak, hogy az apa sokkal többet tesz annál, ami hasonló helyzetben egy apától várható.) Ugyanakkor az ellenkezőjére is rámutat: arra, hogy a dolog egyáltalán nem természetes. Mert az idősebb fiú tiltakozása mindenki számára teljesen érthető.

Az apa pedig, amint eléje futott fiatalabb fiának, most idősebb fia felé teszi meg az első lépést, kilépve házának küszöbén. Egyáltalán nem közömbös számára, hogy a fiú távol akar maradni. És ő, aki a fiatalabbhoz sem dorgálva közeledett, az idősebb magatartását sem kifogásolja, nem tesz neki szemrehányást – kéréssel közeledik hozzá is. A fiú bezzeg nem mulasztja el, hogy szemrehányásokkal illesse őt. Az idősebb fiút felháborítja, sőt felbőszíti az, ahogyan apja a tékozló fiút kezeli. Neki azután eszébe sincs a fiút testvérének tartani. Egészen érthető, hogy megütközik az apján. Nem mintha felpanaszolná fáradságos szolgálatait. Hiszen neki is fontos, hogy dolgozzék apja gazdaságában, teljesítse apja parancsait. De van-e ennek egyáltalán valami értelme, ha a kóbor fiút így kezelik? A borjú bizony neki is jól jött volna, hogy barátaival mulathasson. És most eltékozzolják erre az ünnepre, sőt itt még a legjobb sem elég jó. Az apa ekkor csupán arra emlékezteti őt, hogy

valójában semmiben sem szenved hiányt. Mindig vele van, minden a rendelkezésére áll.

A fiú viszont felpanaszolja, hogy hosszú éveken át keményen dolgozott, és az ő kedvéért mégsem ünnepelnek soha. Elkeseredetten tiltakozik az ünnep ellen, amely most minden jogos indok nélkül úrrá lett a házon. Gondolkodásmódja teljesen megfelel a világban megszokott természetes igazságérzetnek, amely szerint a jutalmat a teljesítményhez, a büntetést a vétséghez kell mérni; amely szerint a szeretet tulajdonképpen csak kivétel lehet, sőt inkább ábránd. Ebben a világban nincs helyük a váratlan örömöknek. Hogyan rendezhetsz ilyen lehetetlen indokkal ilyen lehetetlen ünnepet? Az apa szerint viszont nem a lehetségesről vagy a lehetetlenről van szó, hanem mindez egészen természetes. És megismétli a hívást az ünnepre, amely, mint refrén, itt is visszatér (32. v.). Az idősebb fiú vádlóként lép fel a fiatalabb ellen. Fel van háborodva, szemrehányásokat tesz. Az apa viszont az idősebbet is csak kéri, a fiatalabbról pedig együttérzéssel, részvétellel beszél – mind nyomorúságával, mind az új örömmel kapcsolatban. Nem kellene az idősebbnek megértenie, hogy az az öröm, amelyben tulajdonképpen az apa fájdalma jut kifejezésre, nem az ő rovására robbant ki? Kezdetben mégsem tudja az apa szemével látni az ünnepet. Úgy érzi, ő, a tisztességes, kötelességtudó fiú teljesen nevetségessé vált. Nem képes még arra sem, hogy öccsét nevének nevezze. Ezért beszél így: „a fiad..., ez...” (30. v.). Ezzel tulajdonképpen azt juttatja kifejezésre, hogy vagy ő a te fiad, vagy én, de mindketten – soha. Az apa ismételt hívásának szövege ennek megfelelően módosul: „ez az én fiam...” (24. v.), ami azt jelenti: „ez a te testvéred halott volt és életre kelt, elveszett és újra megtaláltuk” (32. v.). Azt a fiút, akinek nem lenne már joga arra, hogy fiú legyen, az apa védelmébe veszi mint fiát: tetteivel, szavaival, az ünneppel. Azt pedig, aki megtagadja testvérét, mint testvérét, megkérdőjelezve így saját fiúi mivoltát: tetteivel, szavaival, az ünneppel kérleli, hogy fogadja el testvérenek testvérét, és így önmaga fiúi voltát is újra fedezze fel. Mindkét fiú számára nyitva az ünnep, amelyben kifejezésre jut az apa fájdalma és öröme. Az ünnepen szükség van mindkettőre, arra is, aki vétke által elveszett, de megkerült, és arra is, aki a tékozló miatti méltatlankodása által el akar veszni, de nem hagyják. Az ünnep által az apa szeretete mindkettőnek elébe megy, annak is, aki már nem tartja méltónak magát erre a szeretetre, és annak is, aki megbotránkozik ezen a mindent megbocsátó szereteten.

Az apa alakja

A példabeszéd lendülete, amely megérinti és magával ragadja a hallgatót, a reményből fakad, amely ugyan nem magától értetődő, de annál határozottabb. Leginkább az apa alakján lehet figyelemmel kísérni, hogy magatartása nem felel meg minden további nélkül az emberi magatartás és elvárás megszokott formáinak. Magatartása egyáltalán nem természetes. Itt könnyen elővesszük azt a magyarázatot, hogy ez azért van, mert Jézus tulajdonképpen Atyjáról, az Istenről beszél. Ez természetesen igaz. De ezzel a magyarázattal kiteszük magunkat annak a veszélynek, hogy Istent magyarázatként fogjuk használni a példabeszéd váratlan fordulataihoz, ahelyett, hogy észrevennénk: maga Jézus az, aki ilyen meglepő módon közeledik hozzánk. Tulajdonképpen kérdéses, hogy amikor Istenre vezetjük vissza a példabeszédet, a váratlan részletek nem veszítenek-e meglepő újszerűségükből (Istennél ugyanis semmi sem meglepő), – vagy az illető részletek éppen ezáltal nyernek megfelelő hangsúlyt.

Az embereknél megszokott felfogáshoz, magatartáshoz mérve az apa magatartása egyáltalán nem természetes. Érdekes viszont, hogy ez a magatartás egészen természetes a példabeszéden belül, a szöveg ezt a magatartást, mint a legtermészetesebb dolgot tárja elénk. Sőt a példabeszéd szerint az a magatartás természetellenes, az a megkérdőjelezhető, amelyet megszokottnak és magától értetődőnek tartunk. Ez azáltal jut kifejezésre, hogy a példabeszéd nem a mi felfogásunkat, hanem az apa magatartását tekinti természetesnek. Úgy látszik, Jézus

elbeszélésében Isten önmagát érteti meg velünk – szemben mindazzal, amit eleve érthetőnek tartunk. Az viszont, ami számunkra nem érthető, a példabeszéd által érthetővé, természetessé válik, új dolgot világít meg számunkra.

Helyes-e ha ez az ember kifogás, szemrehányás, intelem nélkül útra engedi fiát? Az elbeszélés azonban nem hagy bennünket töprengeni: az apa tudomásul veszi a korlátot, amelyet fia a távozással felállít. Hagyja menni, de vár rá, továbbra is nyitott feléje. Nem kellene az apának megvárnia, amíg a fiú bevallja vétkét? A történet itt is tovább visz bennünket magával: az apa szeretete megelőzi a bűnvallomást. Miért nem szab próbaidőt, vezeklésül azért, ami történt? Ehelyett mindjárt kezdődik az ünnep, amelyben öröm és fájdalom, a halálból való életre kelés összecseng. Miért ne maradna kívül az idősebb fiú, a maga bajával elfoglalva, önmagát kizárva? Mégis: az apa kimegy, odamegy hozzá. Miért ne illetné az apa az idősebbet szemrehányással, miért ne kifogásolná magatartását? Mindez nem magától értetődő, de a példabeszéd mégis természetessé teszi.

A példabeszéd valóban tanítást ad Istenről, hogy bizonyos dolgokat tisztázzon; azaz olyan dolgokat mutat be szemléletesen, amit alapjában véve már úgymond tudunk (vagy tudnunk kellene). A példabeszéd eseménnyé teszi Isten szeretetét, ezt mutatja be a történet meglepő módon, ebbe kapcsolódunk bele. Isten szeretete, mint megbocsátás, megszabadítja az embert az elmúlástól. A fiatalabb fiú, aki eddig senki volt, élni kezd; az idősebb fiú előtt feltárul az ünnep, bármennyire is akadályozza őt eddigi kötelességtudó életmódja. Ugyanígy az ember igazságosságán is túllép Isten szeretete, amikor arra kéri az idősebb fiút is, hogy ünnepeljen. A fiú igazságszeretete viszont szembetalálkozik a kéréssel, hogy ne törődjék az igazságosság mérlegelésével, ne mulassza el a lehetőséget, a halálból az életre vezető fordulatot. A fiatalabb fiú, akinek legfeljebb azt engedné meg igazságérzete, hogy napszámos legyen, újrakezdett fiúként díszvendég az ünnepen. Ha a hallgató a példabeszéd által kapcsolatba kerül Isten szeretetével, amely mint megbocsátás és kérés, túllép az ember múltján és igazságérzetén, akkor a halálból az életre jut (24. és 32. v.).

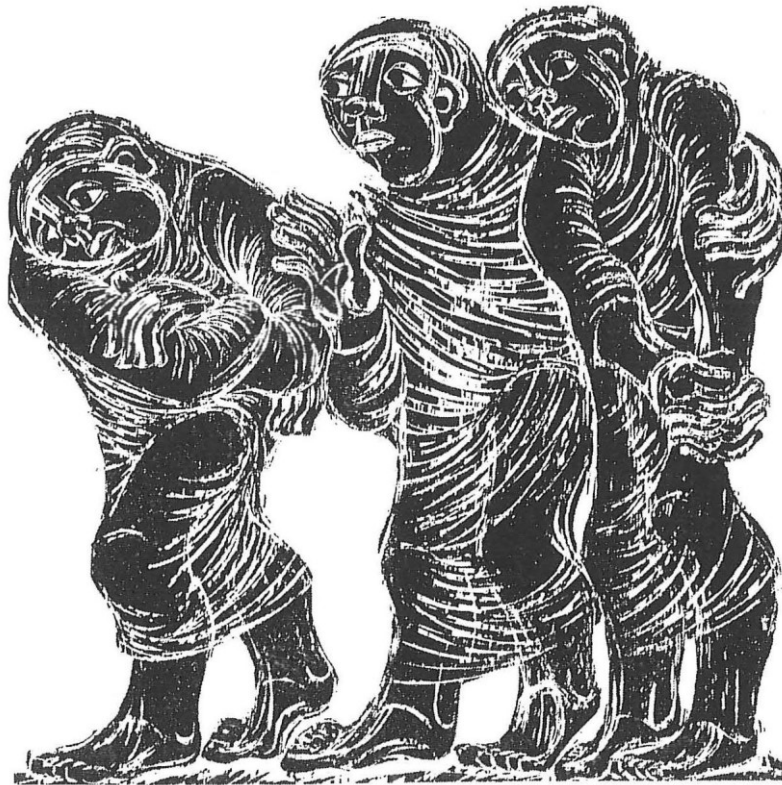
A két fiú alakjában az embernek önmagához való ellentmondásos viszonyával mint az élet alapvető problémájával találkozunk. Egyiküknél az önmagához való görcsös ragaszkodást látjuk, amikor az ember csak maga körül képes forogni; a másiknál azzal, amikor az ember meghasonlik önmagával, idegen önmaga számára, senkinek, semminek tartja önmagát. A szeretet viszont, amely a történetben elébe megy a két fiúnak, belenyúl az emberi életnek ebbe az ellentmondásos problémájába. A példabeszéddel Isten uralma oly közel kerül az emberhez, hogy az ember egyrészt önmagához is közelebb jut, felismerve, hogy ezután is fiúnak tekintheti önmagát; másrészt az ember ezáltal másokhoz is közelebb kerül, meglátva a másikban a testvért. A példabeszéd megszabadítja az embert attól, hogy görcsösen önmaga körül keringjen, segíti, hogy ki tudjon lépni önmagából és eljusson a másokhoz. Megszabadítja az embert az elidegenedéstől is, azáltal, hogy a fenyegető vég elől életre segíti, önmagához olyan közel vezet, amennyire egyáltalán lehetséges.

Ilyen szeretet nincs abban a világban, amelyet mi alakítunk, és amelynek törvényei szerint életünket éljük. Legfeljebb egészen kivételes esetben, inkább, mint elérhetetlen, éppen ezért ez a szeretet szinte kerülendő ábránd számunkra. De ha nem is ismeri ezt a világ, ez a szeretet eljön a világhoz. Meglepi vagy bosszantja az embert, de mindenképpen megmozgatja. Igen, ez a szeretet egyre csak jön. Ezért a példabeszéd is nyitott marad. Ez felel meg a szeretet természetének, amely közli magát a példabeszédben; nem tud mást, mint hívni szabadon, kérni kitartóan. Senkit nem tud és nem is akar kényszeríteni, hogy vegyen részt az ünnepen.

A példabeszéd világa

Példabeszéd, nem képmás

Minden példabeszéd meg akar lepni, meg akar mozgatni. A képmás célja viszont inkább az ábrázolás, a pontos másolás, hogy a dolgot biztosan felismerhessük. A képmás előtt a néző mindig csak néző marad. A példabeszéd viszont azt akarja elérni, hogy a hallgató résztvevő legyen. Ha a képmáson a néző is szerepel, a képmás olyan számára, mint valami tükör, amelyben saját magatartását kívülről szemlélheti. Példabeszéd esetében is felismerhet valamit a hallgató saját magatartásmódjából, de a kép mégis nyitott marad, olyan mozzanatot is tartalmaz, amely nála nincs meg, ezért ez számára váratlan, tehát mozgatni tudja őt, szabaddá tudja tenni.

*Az apáról és két fiáról szóló példabeszéd
Sr. Sigmunda may fametszete*

Példabeszédünkben vannak olyan vonások, események, amelyek alkalmat adhatnak arra, hogy bizonyos emberi csoportokat, magatartásmódokat felismerjünk bennük, amelyekkel a példabeszéden kívül is találkozhatunk. Erre utal az a helyzetkép, amely bevezeti ezt (és a két másik) példabeszédet a Lk 15-ben. Ez a helyzetkép a következő: „A vámosok és bűnösök mind jöttek, hogy hallgassák. A farizeusok és az írástudók méltatlankodtak miatta: Ez bűnösökkel áll szóba, sőt eszik is velük!” (Lk 15,1-2) Egészen természetes, hogy az evangélium a példabeszédet a vámosokra és a farizeusokra vonatkoztatja. De a példabeszéd nem hagyja őket jelenlegi helyükön, hanem mozdítani akarja őket, vinni az útra, amelyen valami újjal találkoznak.

Abban, ahogy az idősebb fiú tiltakozik az ünnep ellen, visszatükröződik a farizeusok méltatlankodása, hogy Jézus egyáltalán asztalhoz ül a bűnösökkel. Azt fejezi ki ez, hogy

Jézus megveti a Törvényt? A farizeusok tiltakozása, kérdése alapján nyilvánvaló, hogy tudják, mi az Isten akarata, és a látszat az, hogy Jézus felborítja a rendet, amelyet Isten alkotott. De ha a farizeusok a példabeszédet hallgatják, az Isten rendje már nem olyan világos és egyértelmű számukra. Az idősebb fiú tiltakozása ezért ad hangot annak, hogy az apa az ünnep megrendezésével valami olyat tesz, ami értelmetlen, alapjában véve visszás és abszurd. De bármennyire hasonlít is a fiú felfogása a farizeusokéhoz (pl. 29. v.: „nem szegtem meg soha egyetlen parancsodat sem”), az azonosítás nem sikerül teljesen. Mert a példabeszéd az eddigi felfogással, beállítottsággal szemben új helyzetet teremt, új utakat tár fel. A példabeszéd az ünnepet nyitva tartja azok számára is, akik szerint Jézus lerombolja Isten rendjét, amikor bűnösökkel asztalközösséget vállal. A példabeszéd igyekszik előmozdítani a farizeusok javát is, amikor magatartás módjukból ki akarja őket mozdítani. Jézusnak ez a története nem egy próbálkozás, hogy saját magatartását, kijelentését igazolja, megvédelmezzze ellenfeleivel szemben. Az elbeszélés mindvégig kér, mindvégig felkínálja az ellenfélnek azt, amit az elutasít.

Amint a farizeusok magatartása kapcsolatban áll az idősebb fiú magatartásával, úgy kapcsolatot fedezhetünk fel a fiatalabb fiú és a vámosok között is. A hasonlóságok szembeötlőek: a fiú az idegen országban dolgozni kényszerül egy gazdánál, tehát egy pogánynál; olyan munkát kell végeznie, amely tisztátalan és tisztátalanná tesz. Amennyiben a példabeszéd összefüggésben áll a vámosokkal kapcsolatos korabeli vallási, társadalmi ítélettel, különösképpen jellemző, hogy a fiatalabb fiút a példabeszéd nem pellengérez ki, nem állítja ítélszék elé. És ami még fontosabb: a vámosokkal kapcsolatban egyébként azt gondolták, hogy őszinte megtérés és megfelelő elégtétel után van még lehetőségük arra, hogy visszatérjenek Istenhez, újra befogadja őket Isten választott népe. A példabeszédben ilyesmiről egyáltalán nincs szó. A fiatalabb fiú az éhhalál küszöbén áll, a megsemmisülés előtt. Hazatérése nem megtérés, bűnbánat, hanem az egyetlen lehetséges kiút. És minden bűnvallomást, amelyet a fiú el szeretne mondani, megelőz az apa feltétel nélküli szeretete.

A képmás csak leszögez, ábrázol. A példabeszéd viszont továbblép azon, ami természetes, új lehetőségeket tár fel, megmozgat. Ezért fontos meglátni, hogy a példabeszédek nem állóképek. Követnünk kell a példabeszédek dinamizmusát, kell, hogy meglepetést váltsanak ki bennünk.

A példabeszéd és Jézus magatartása

A Lk 15,2-ben szereplő helyzetkép, amelybe az evangélista a példabeszédet állítja, történetileg egészen hiteles lehet. Ez esetben még inkább kidomborodik, ami az elbeszélő Jézus ajkán anélkül is érezhető: amikor Jézus egy asztalhoz ül a bűnösökkel, egyben elkezdődik az ünnep, amelyet az apa fiainak rendez. A példabeszéd magának Jézusnak a magatartását mutatja be, azt világítja meg. Az ő tetteivel kezdődik el, amit a példabeszéddel hallgatóinak ígér.

Amikor a példabeszéd elhangzik, valósággá, eseménnyé válik Isten feltétel nélküli szeretete. Jézus magatartásának gyökere és célja Isten magatartásában rejlik, amely a példabeszédben valóság. Jézus nem építhet Istennel kapcsolatban előzetes ismeretekre, hogy tetteit Isten tetteihez kapcsolja. Igaz, az Ószövetségben több olyan helyet találunk, amely közel áll ahhoz, amit Jézus elmond a példabeszédben, például a 103. zsoltár: „Ahogyan az apa könyörül gyermekén, úgy könyörül az Úr azokon, akik őt félik.” De ha Jézus hallgatói számára ez a szentírási hely megkapóan kifejezésre juttatta is Isten irgalmát a bűnösök iránt, szerintük ez az irgalom a bűnös részéről feltételekhez volt kötve. Márpedig ezen az alapon Jézus magatartása kifogásolható volt. De amikor Jézus az elbeszélésben Isten feltétel nélküli irgalmát valóra váltja, az is ténnyé válik, hogy az ő magatartásának célja és alapja Istenben található.

Az apáról és fiairól szóló példabeszéd Isten létmódját mutatja be, a szeretet meglepő, zavaró vagy felszabadító eseményét, és annak az embernek az új létmódját, aki rátalál Isten szeretetére, vagy szüntelen keresi azt. Jézus magatartásának és a példabeszédnek ugyanaz a lényege. Jézus azt szeretné elérni, hogy az őáltala rendezett ünnep örömeiben vegyenek részt kortársai is. Vajon egyet fognak-e vele érteni, felfedezik-e, hogy ott áll nyitva előttük az ünnep, amely a tékozlókat az apával és a testvérekkel egyesíti?

Megjegyzés a példabeszéd címéhez

Ha figyelembe vesszük azt az összefüggést, amelyben a példabeszéd található, természetesnek tűnik, hogy a példabeszéd éppen ezt az általánosan használatos címet kapta: „a tékozló fiú” (németül: az elveszett fiú). Mivel az „elveszett” bárányról és az „elveszett” drachmáról szóló történetek előzik meg, úgy tűnik, hogy három párhuzamos példabeszéd áll előttünk, amelyet Lukács teljes joggal helyez egymás mellé, mint amelyek ugyanazon alkalommal, ugyanazon körülmények között hangzottak el. De vajon bizonyos az, hogy közhasználatú címek pontosan fogalmazzák meg a példabeszédek lényegi mondanivalóját? Nem szólnak ezek éppúgy a szerencsés megtalálóról? Igaz, mindegyikben elvesz valaki, valami, de mindhárom történet azzal zárul, hogy elhangzik a hívás, hogy örvendezzünk, mert megkerült, ami elveszett (Lk 15,6.9.32).

A most tárgyalt példabeszéden kezdettől fogva végigvonul mindkét gondolat: az elvesztés és a megtalálás, a meghívottak öröme. A két gondolat mindvégig lendületessé, feszültté teszi a történetet, és végül ez a feszültség eredményezi, hogy ünnepelnek a szereplők, hogy mi is ünnepelünk. Nem olyan ünnep ez, amely nem vesz tudomást az élet ellentétes tapasztalatairól, – inkább összekapcsolja azokat; nem kendőzi el a feszültségeket, hanem túllép azokon. A két fiúnak olyan apa rendez ünnepet, aki szembenéz az ellentmondásokkal, aki nem hátrál meg a feszültségek előtt. A cím tehát így is hangozhatna: „az ünnep, amelyet az apa fiainak rendez”.

Biblióra

A. óravázlat (egy alkalomra)

1. Téma: Azonosulási lehetőségeket keresni (30 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
A példabeszédet dramatizálva felolvassuk	egész közösség	esetleg magnetofon
Melyik szereplő érdekelt engem közelebről?	páros beszélgetés	

2. Téma: Felfedezni a példabeszédben a meglepő fordulatokat (60 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Párhuzamos csoportfeladatok	csoportonként	munkalap a Lk 15,11-32-höz
a. Az apa naplója két időpontban:	kerekasztal-beszélgetés az apa magatartásáról	
– miután hazatért a fiatalabb fiú	naplózás	

– miután beszélt az idősebbel	felolvasás	
b. Megfigyelések a példabeszéddel kapcsolatban	csoportbeszélgetés	nagy ívpapír, rostirón
– Milyen jelenetek különülnek el?	esetleg papírból kivágott alakokkal	
– Milyen úton járnak a szereplők?		
– Hogyan változik meg a fiúk helyzete az apa magatartása következtében?		
c. Új címeket írunk a példabeszédhez	1. egyénileg 2. kerekasztal 3. csoportmegbeszélés	nagy ívpapír, rostirón
d. A refrén tanulmányozása (24. és 32. v.) és elmélkedés a jelenetet ábrázoló képről	három-lépés módszer és elmélkedés képről	diavetítő, diakép

3. Téma: Ismertetni a példabeszédben rejlő meglepetéseket (30 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Ismertetjük és értékeljük a csoportmunkák eredményeit:	egész közösség	
a. naplók felolvasása		az ívpapír
b. megfigyelések a példabeszéddel kapcsolatban		
c. új címek		az ívpapír
d. elmélkedések képről		kép, vetítő

Útmutatás az óravázlathoz

Ebben a feldolgozásban a példabeszéd meglepő fordulatai különös hangsúlyt kapnak. A meglepetések elsősorban az apa magatartásában találhatók, és abban, ahogy ezáltal a fiúk helyzete megváltozik (vö. a magyarázó részben mondottakat).

1. Téma

A példabeszéd mozgalmas cselekményét, amely több beszélgetést is tartalmaz, jól érzékeltethetjük dramatizált felolvasással. Négy résztvevő magára vállalja sorban az apa, a fiatalabb, az idősebb fiú, az elbeszélő szerepét. Valamelyik csoport előre készül ezzel. Fölvehetik a szöveget magnóra is. Ha szükséges, apró változtatásokat eszközölhetnek a szövegen, de minél kevesebbet.

A páros beszélgetés azt jelenti, hogy a résztvevők közül mindenki választ magának egy társat, akivel szívesen beszélgetne a témáról: mi az, ami a példabeszédben különösen fontos, és hogy ezzel kapcsolatban milyen meglátások, gondolatok ébrednek bennünk?

2. Téma

Itt több párhuzamos feladat végzésére adunk lehetőséget.

a. Az apa naplója: a kerekasztal-beszélgetés során (amikor a csoport minden egyes résztvevője egymás után közli észrevételeit a történettel kapcsolatban, anélkül, hogy kérdéseket tennének fel egymásnak vagy a mondottakat megvitatnák) a csoporttagok az apa magatartásával foglalkoznak. Miután mindenki beszélt, egyedül vagy kettesével (ennek célszerűségét a tapasztalat mutatja meg) megfogalmazzák az apa naplójegyzetét.

Utána a csoporton belül ismertetik a leírtakat, és eldöntik, hogy mit fognak felolvasni az egész közösség előtt.

b. Megfigyelések a példabeszédhez: mindenekelőtt a megadott kérdés (Milyen utat járnak az egyes személyek?) alapján beszélnek meg a történetet. Hasznos, ha (előbb) keménypapírból kivágják a megfelelő személyek alakját, tehát legalább hármat. Az alakok tologatása, áthelyezése által szemléltethetik a szereplők útját, és ez a beszélgetést élénkebbé teszi (papírfigurák).

A beszélgetés során (után) a legfontosabb meglátásokat felírják egy nagy ívpapírra, amelyet a befejezéskor a közösség előtt ismertetnek.

c. A példabeszéd közismert címe: „A tékozló fiú”. Igen tanulságos, ha új címeket találunk ki, amelyek más szempontokat emelnek ki, főként a meglepő mozzanatokot. A legtalálhatóbb címeket felírják az ívre, és a végén a közösségnek bemutatják.

d. A három-lépés módszer a következő: 5 résztvevő közül mindenki kap egy lapot, amelyre felírták a történet visszatérő refrénjét (= 24. és 32. v.). Első fázisként mindenki egyedül dolgozik: lejegyzi a lapra a mondattal kapcsolatos meglátásait, ötleteit, problémáit. Ezt követi a kerekasztal-beszélgetés, ahol mindenki – vita, megbeszélés nélkül – elmondja gondolatait; végül a csoportmegbeszélés, ahol az elhangzottakat megbeszéljük, megvitatjuk.

Gondolataikat végül írásban összefoglalják. A befejező elmélkedéshez, amelyet a közösség a jelenetet ábrázoló képet szemlélve végez, ez fogja képezni a kísérő szöveget.

3. Téma

A befejező szakasz vezérgondolata a következő kérdés lehet: Mi lep meg bennünket leginkább ebben a történetben? A csoportok ismertetik munkájuk eredményét. Végül az elmélkedés zárja a bibliaórát.

B. óravázlat (két-három alkalomra)

1. Téma: Azonosulási lehetőségeket keresni (30 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
A példabeszédet dramatizálva felolvassuk	egész közösség	esetleg magnetofonnal
Melyik szereplő érdekel engem közelebből?	páros beszélgetés	

2. Téma: Azonosulni a szereplőknek önmaguktól való elidegenedésével (60 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Párhuzamos csoportfeladatok	csoportokban	munkalap a Lk 15,11-32-höz

Mely képek számomra a leginkább kifejezőek?		
a. a fiatalabb fiú útjával kapcsolatban	a-b-c: fényképsor vagy diasor	a-b-c: fényképek vagy diák, diavetítő
b. az apa magatartásával kapcsolatban		
c. az idősebb fiú magatartásával kapcsolatban		
d. új címek keresése a példabeszédhez	három-lépés (1. egyedül 2. kerekasztal 3. csoportos)	nagy ívpapír, rostirón

3. Téma: Közölni és értékelni a meglátásokat az azonosulási lehetőségekről (30 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
2-3 kép	egész közösség előtt	fényképek kitéve, diák, diavetítő
a. az ifjabb fiú útjához	bemutatjuk és értékeljük	
b. az apa magatartásához		
c. az idősebb fiú magatartásához		
d. új címek felolvasása		ívpapír

4. Téma: Tanulmányozni a példabeszéd felépítését, lendületét (60 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Megjegyzések a példabeszédhez	csoportos beszélgetés	munkalap a Lk 15,11-32-höz
– Milyen jeleneteket különböztethetünk meg?		
– Hogyan változtatja meg a fiúk helyzetét az apa magatartása?		ívpapír, rostirón
– Milyen utat járnak végig a szereplők?	papír-figurákkal	papír-figurák
– Miért marad nyitva a példabeszéd?		

5. Téma: Meghatározni és ábrázolni, milyen meglepetésekkel találkozunk a példabeszédben (60 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Párhuzamos csoportfeladatok	csoportmunka	színtelen vagy feketére exponált filmszalag
a. Diafestés az ifjabb fiú útjának ábrázolására	egyedül vagy kettesével csoportbeszélgetés a diákról	tollak, tűk, vetítők, diakeretek

b. Levelet írni az idősebb fiúnak	– kerekasztal-beszélgetés, – egyedül vagy kettesével írunk, – csoportbeszélgetés a levelekről	íróeszközök
c. Megírni az apa naplóját két lépésben: – az ifjabb fiú hazatérése után	– kerekasztal-beszélgetés az apa magatartásáról – megírni a naplókat	íróeszközök
– miután beszélt az idősebb fiával	– felolvasni a csoportban	
d. A refrén tanulmányozása (23. 32. v.) a jelenetet ábrázoló kép alapján	három-lépés módszer, elmélkedés képről	nagy ívpapír, irónok, kép a jelenetről, vetítő

6. Téma: Bemutatni az eredményeket, és megbeszélni (30 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
A csoportok ismertetik, amit alkottak	egész közösség	diák, vetítő
a. a diákat, amit festettek		
b. a leveleket		
c. a naplókat		
d. elmélkedés képről		kép a jelenetről, vetítő

Útmutatás az óravázlathoz

Ezen munka során ki kell domborodni annak, ami minden példabeszédre egyaránt érvényes: a hallgató maga is részt vesz a történet cselekményében. Azonosul az egyik vagy másik (vagy több) szereplővel, magatartással, felfogással, amellyel a történetben találkozik. A résztvevő ugyanakkor saját életében is felismerheti, milyen vonatkozásban nincs összhangban önmagával, miben idegenedett el, és megláthatja a kivezető utat. Az óravázlat ebben a felismerésben akar a résztvevők segítségére lenni. Előbb az azonosulási lehetőségeket keressük és megfogalmazzuk azokat (1-3. Téma). Utána céltudatosan a megfelelő részletekre összpontosítjuk figyelmünket: a példabeszéd cselekményében mutatkozó fejlődésre, lendületre (4. Téma). Végül tanulmányozzuk a cselekményének meglepő mozzanatait, hogy az új út elénk táruljon (5. és 6. Téma).

1. Téma

A magyarázatot lásd fenn, az A. óravázlatnál. A 2. és amennyiben lehetséges, a 4. és 5. Téma csoportjait ajánlatos aszerint kialakítani, hogy a résztvevők az 1. Téma kidolgozása során melyik szereplővel foglalkoztak: a fiatalabb fiúval, az idősebb fiúval vagy az apa alakjával. Aki nem egy szereplővel foglalkozott, hanem az elbeszélés összefüggéseit vizsgálta, a 2. Téma kidolgozása során inkább a d. feladattal foglalkozzék. – Ha a csoportokat így állítjuk össze, a résztvevők jobban látni fogják az összefüggést a belehelyezkedő szakasz (= az 1. és a 2. Téma, ahol azzal foglalkozunk, hogy a szöveg milyen elképzeléseket ébreszt bennünk, mennyiben helyezkedhetünk bele mi magunk az illetők helyzetébe), továbbá az elemző szakasz (= a 4. Téma, ahol a szöveget elemezzük), és végül a befogadó szakasz között

(= az 5. és 6. Téma, ahol az a cél, hogy a szöveg minket is megmozdítsen).

2. Téma

Az a-b-c csoportok feladata fényképsor vagy diasor összeállítása. Ha fényképsort készítünk, a csoportmunka során fokozottabb az átélés. A diasor viszont jobb lehetőséget ad arra, hogy munkánk eredményét a közösségnek bemutassuk. Használhatunk bármilyen diákat, amelyekből a résztvevők kiválasztják azt a néhányat, amelyre elmélkedő gondolatsort építhetnek.

Fényképsort a következő módon készíthetünk: a csoport kitesz maga elé jó néhány (10-30) fényképet, amelyen személyek, tájak, események láthatók. Először mindenki csöndben átnézi őket, és egyet-kettőt kiválaszt közülük, amelyet kifejezőnek tart a példabeszéd mondanivalójával kapcsolatban (azaz a fiatalabb fiú útjával, az idősebb fiú vagy az apa magatartásával kapcsolatban). Amikor mindenki választott, a többi képet félreteszik, és mindenki megmutatja az általa választott kép(ek)et, hozzáfűzve gondolatait, hogy hogyan hozza kapcsolatba a példabeszéddel. Ha mindenki beszélt, közösen mérlegelik, megbeszélik a mondottakat, a témát a képek alapján. Végül kiválasztanak 2-5 képet, felragasztják egy ívre és felfüggesztik. Az eredmények ismertetése alkalmával a csoportból valaki elmondja a csoport gondolatait a kiválasztott képekkel kapcsolatban.

A diasor összeállítása: Előkészítünk 10-30 diaképet, amelyek lehetőség szerint minél többféle típusúak (események, személyek, tájak, stb.). Sorban mindegyik résztvevő végignézi a diákat (jó, ha kézi diánézők is rendelkezésre állnak), és mérlegeli, melyik képet tudja felhasználni valamilyen gondolat, mozzanat kifejezésére a példabeszéddel kapcsolatban (természetesen csoportonként a megfelelő részlettel, azaz az egyik vagy másik fiúval, vagy az apával foglalkoznak). Mindenki kiválaszt egy-két képet. Utána az egyes résztvevők a kiválasztott képekről elmondják gondolataikat. Miután minden diát bemutattak, a csoport közösen megbeszéli azokat, kiválaszt néhány (2-10) diát, amelyre elmélkedő gondolatsort tudnak építeni, vagy amelyek találóan érzékeltetik a feldolgozandó témát. Mindegyik képhez rövid kísérő szöveget írnak (közösen vagy egyesével, kettesével; diánként). Megállapítják a sorrendet, összeállítják a kísérő szöveget.

A d. csoporthoz: lásd fent a 2. Témát.

3. Téma

A csoportmunka eredményeinek bemutatása során az értékelés a következő kérdés alapján történhet: Mi az, amit ezek a képek (címek) különösen kidomborítanak a történetből?

4. Téma

Ha ezzel kezdjük a második bibliaórát, ajánlatos felidézni az előző alkalommal készített új címeket. A megfelelő útmutatás fentebb az A. óravázlat 2. Témájánál található.

5. Téma

Ebben a szakaszban leginkább arra figyelünk, hogy mi lep meg bennünket, mi mozgat meg a példabeszédben, hogy a példabeszéd alakítani kezdje a mi saját életünket is. Ezért javasolunk különböző feladatokat, amelyek szemléltetik a példabeszéd gondolatait.

a. A fiatalabb fiú útjának festése (karcolása) diaképre: a fiú útjának egyes szakaszait ábrázoljuk (lehet nonfiguratív, szimbolikus is). Az óravezető gondoskodik a csoport munkájához olyan diafilmszalagokról, amelyet (feketére) túlexponáltak, vagy amely szintelen

maradt előhívás után. A fekete szalagra túvel karcoljuk a képet (jeleket), a színtelenre színes rostirónnal festjük. Amikor a képek készen vannak, a csoport eldönti, melyek azok, amelyeket a közösség előtt bemutatnak. Ezeket kivágják és bekeretezik.

b. Levélírás az idősebb fiúhoz: A kerekasztal-beszélgetés során előkerülnek a megfelelő gondolatok, és az is kialakul, hogy ki kivel ír párban egy-egy levelet (vagy ki ír egyedül). Végül elolvassák a kész leveleket, eldöntik, hogy melyiket olvassák fel a közösség előtt.

c. Az apa naplója: lásd fentebb az A. óravázlat 2. Témájánál.

d. Háromlépés-módszer, elmélkedés: lásd fentebb az A. óravázlatnál, 2. Téma.

6. Téma

Az eredményeket ismertetik a közösség előtt és közösen megbeszélik, értékelik.

Szemponatok: Mire jöttünk rá a példabeszéd alapján? Milyen felismerésekkel gazdagodtunk saját életünkkel, világunkkal kapcsolatban?

III. Jézus hív, hogy bontakozzunk ki – Konkoly a búza között (Máté 13,24-30)

Alapgondolatok

Minden élőnek élettérre van szüksége. Minden élőnek idő kell a növekedéshez. Sokszor úgy érezzük, korlátok vesznek körül bennünket, nincs időnk a kibontakozásra, elítélnek, akadályoznak bennünket, megfosztanak a lehetőségektől.

Az élet csak akkor lehetséges, ha döntések születnek, ha az ember nem menekül el az elhatározások elől, ha van bátorsága ahhoz, hogy az életét így és ne másként élje. – A kibontakozás lehetősége és a döntés, a szabadság és a határozottság – alapfeltételei az életnek. Ezt főként akkor érezzük, amikor elítélnek, akadályoznak bennünket, megfosztanak lehetőségeinktől.

Jézus elmond egy történetet a növekvő, kibontakozó életről, amely egészen másként hangzik. Az az idő, amely vele elkezdődik, az Isten uralma, olyan időszak, amikor mindenkinek elegendő ideje van, amikor mindenki növekedhet. Ezt a lehetőséget Jézus azzal nyitja meg, hogy Ő új, sajátos módon viszonyul az időhöz. Ez az új mód az, amit szavakkal behelyez a világ történetébe. Bár jól tudja, mennyi veszély fenyegeti az életet, mégis elutasít minden kísérletet, hogy az egyik élet védelmében a másik életet fenyegezzük. Az élet ajándék, nem termék. Nem a vetélkedés, inkább az élni hagyás teszi lehetővé az életet.

Amikor a konkolyról, búzáról szóló példabeszéddel foglalkozunk, ezt szeretnénk érzékeltetni: Jézus története új módon közelíti meg az életet. Szavaival bátorítva igyekszik teret adni a kibontakozáshoz. Máté a példabeszédet a növekedésről szóló példabeszédek közé sorolja. Ezek mindegyikében növekedésről, Isten uralmának növekedéséről van szó. Van időm, adok időt, növekedhetsz, legyen idő a növekedéshez – ezek az alapvetően új távlatai annak, amit Jézus Isten uralmának fogalma alatt ért. A történet tanulmányozása során szeretnénk kidomborítani azt a ténytet, és annak bátorító erejét érzékeltetni, hogy Jézus ezzel a történettel az időt-adás útját nyitja meg.

Szöveg: Máté 13,24b-30

^{24b} Hasonlít a mennyek országa egy emberhez, aki jó magot vetett szántóföldjébe. ²⁵ Amíg aludtak az emberek, eljött az ellensége, konkolyt vetett a búza közé és elment. ²⁶ Amikor kisarjadt a gabona és kalászba szökkent, előtűnt a konkoly is. ²⁷ Odamentek a szolgák a gazdához és azt mondták neki: „Uram! Ugye, te jó magot vetettél a szántóföldedbe? Honnan van hát benne a konkoly?” ²⁸ Azt felelte nekik: „Ellenséges ember cselekedte ezt.” A szolgák erre megkérdezték tőle: „Akarod-e, hogy elmenjünk és kiszedjük belőle?” ²⁹ Ő azonban azt felelte: „Nem, nehogy a konkolyt kiszedve kitépjétek vele együtt a búzát is. ³⁰ Hagyjátok együtt felnőni mindkettőt az aratásig. Aratáskor majd megmondom az aratóknak: Gyűjtsétek először össze a konkolyt és kössétek kévékbe, hogy elégezzék. A búzát pedig gyűjtsétek össze a magtáramba.”

Adatok

Az „ártó” Az eredeti görög szövegben szereplő szó vonatkozhat bármiféle ellenségre. A kifejezés hangsúlyozottan általános. Nyilvánvaló tehát, hogy a példabeszédben Jézus nem „az” ellenségről, a Sátánról beszél. Közelebbi meghatározás nélkül

egyszerűen feltételezi, hogy valaki ártani akar a tulajdonosnak. A példabeszéd magyarázata viszont már (39. v.) tudatosan a Sátánt érti alatta, aki megszemélyesítve, mint ördög szerepel. Az a különbség, amely a példabeszéd és magyarázata közt fennáll, a példabeszéd értelmezése szempontjából igen fontos.

Isten uralma Máté szövegében „az ég (egek) uralma” szerepel, ahogy egyébként Evangéliumában majdnem mindenütt. Ezt a kifejezést az evangélista „az Isten uralma” helyett használja, azaz valószínűleg a zsidó beszédmódot követi. A zsidók – Isten iránti tiszteletből – nem szívesen mondták ki az „Isten” szót, helyette körülírást alkalmaztak. A kifejezés tehát azt jelenti, mint az „Isten uralma”. A görög szöveg szó szerint lefordítja az eredeti héber (vagy arám) kifejezést. Egyébként nagyon valószínű, hogy Jézus is inkább ezt a formát használta, ami Máté szövegében található.

Szövegmagyarázat

A példabeszéd dinamizmusa

Jézus itt egy egyszerű, három mozzanatból álló történetet mond el. Egy ember elveti a gabonát. A vetés felnő – de benne a konkoly is. Aratáskor a búzát elválasztják a konkolytól. Nyilvánvaló, hogy a példabeszéd lényegi mondanivalója e három mozzanat körül forog, és ezeknek egymáshoz való viszonyáról szól. Az aratás olyan biztos, ahogyan a vetés megtörtént. Ez a két biztos pont határozza meg a történetet. Bármilyen történet is közben, ez a két pont meggingathatatlan. De a két pont között a történetben lejátszódik egy dráma. A vetés, az aratás nem kétséges, ezek „biztos” események. Az viszont probléma, ami közben történik.

Tanulmányozásunk alapjául a példabeszédnek Máténál található teljes szövegét vesszük, nem leszünk azonban tekintettel a példabeszéd jelenlegi magyarázatára, amelyet egyébként maga Máté is külön helyen közöl (13,36-43).

A példabeszédben a döntő fordulatot az a beszélgetés képezi, amely a konkollyal kapcsolatban lejátszódik az úr és szolgálai között. Ebben kétféle, egymástól alapvetően különböző magatartás, felfogás szembenállása, feszültsége válik nyilvánvalóvá. A magyarázat során elsősorban ezt a feszültséget tartjuk szem előtt, ezt vizsgáljuk, a benne rejlő lehetőségekkel együtt.

Valamit tenni kell!

A vetés és az aratás közötti idő a hallgató ideje. Tud a vetésről, bízik az aratásban. De a konkoly megzavarja a dolgokat, megkérdőjelezheti az aratást is. Szeretné biztosítani, hogy az aratás jó legyen. Nem tudja elviselni, hogy itt is, ott is felüti fejét a konkoly. Úgy látja, veszélyben van a vetés. Tudja, hogy a jó gazda időről-időre kiszedi a konkolyt, hogy a vetés békében növekedhessék. Gyakorlati ember ő, szerezhetett már életében elég tapasztalatot. Tudja jól, hogy a konkolyban nem lehet megbízni, erősebb, mint amilyennek látszik. Csak az lehet biztos az eredményben, aki kitepi a konkolyt. Csak úgy lehet a növekedéshez szükséges teret biztosítani, ha mindjárt a kezdetben védekezünk. Ha a konkoly egyszer megvetette gyökerét, hiábavaló minden fáradozás. Így azután érthető a hallgató nyugtalansága, kérdései jogosak.

A szolgák kérdései, javaslatai a példabeszédben is pontosan ebből, a tapasztalat által igazolt aggodalomból fakadnak. Ki ne tartaná helyénvalónak aggódó megjegyzésüket: „Uram, te jó magot vetettél a földedbe, honnan van benne a konkoly?” Ki ne értene egyet

értelmes javaslatukkal, amely élettapasztalatukról tanúskodik: „Akarod, hogy elmenjünk és kigyomláljuk a konkolyt?”

A gazda válasza azonban meglepő. Nem is illik egészen a szolgák egyoldalú aggodalmaskodásához: „Nem, hagyjátok, hadd nőjön mind a kettő az aratásig” – hangzik válasza. „Hagyjátok, hadd nőjön mindkettő”, jöllehet – és ezt maga is jól tudja – ez a konkoly nem véletlenül került földjébe, hanem ellensége tudatosan, szándékosan vetette a búza közé.

A gazda válaszából látszik, hogy a szolgák aggodalmát komolyan veszi, de egyben meg is kérdőjelezi: válaszával lehetőséget ad nekik arra, hogy új módon lássák a kérdést. Igen, eljön majd az aratás ideje, amikor a konkolyt elválasztják a búzától, de ennek az ideje most még nem érkezett el. Most a növekedés idejében vagyunk, a szabad növekedés idejében, amikor nincs szükség aggodalmaskodó közbelépésre, szorongó döntésre.

Egyrészt tehát természetes, hogy a növekedés ideje alatt ez a helyzet, ugyanakkor az is érthető, hogy a hallgatók nyugtalankodnak, azok, akiknek fontos a jó aratás, akik szívükön viselik a szántóföld sorsát. Miért ne tenné meg valaki a magáét azért, hogy jó legyen a termés? Nem érzi a gazda szükségét annak, hogy a vetést fenyegető veszélyt elhárítsa, bátran kitépje a konkolyt, és így biztosítsa a jó aratást?

Ez a drámai feszültség uralkodik a példabeszédben a szolgák aggodalma és a gazda nyugalma között. Közben pedig én magam is része vagyok ennek a drámának, ide-oda ingok a hallgató természetes nyugtalansága és a gazda békés nyugalma között. Természetesen igaza van, az aratás ideje el fog érkezni, a búzának nőni kell. Jól tudom ezt én is. De a konkoly! Nem elég fontos a vetés? Eltűrhetjük ezt a konkolyt a szántóföldön? Miért hagynám tétlenül, hogy a veszély egyre növekedjék? Hisz tisztában vagyok azzal, hogy a konkoly sokkal hatalmasabb, nagyobb életerővel növekszik, mint a gyöngye vetés, amely éppen csak kikelt?

Vagy talán nem értem igazán magát a gazdát? Bizonyára félreértésről van szó, amikor azt gondolom, hogy nem veszi komolyan a veszélyt. Nem rejtőzik némi ironia a válaszában? Hogy tulajdonképpen azt várja tőlem, hogy igenis, cselekedjek csak bátran saját felelősségemre?

Ki is tépem a konkolyt, most azonnal, saját kezemmel. Akkor legalább tettem valamit azért, hogy jó legyen a termés. Nincs időm megvárni az idő befejező szakaszát, az aratást. Jobb tenni valamit, mint végül rémülten látni az érett konkolyt, és kitenni magamat mindenféle jogos szemrehányásnak. Hisz én okos szolga vagyok. Az okos ember pedig előre gondolkodik. Nem hagyatkozom a növekedés bizonytalanságára, magam gondoskodom a rendről. Megteszek minden tőlem telhetőt.

A gazda válasza bosszantó

Nem. Nem ironizált. Valóban úgy gondolja, ahogyan mondta. De akkor már végképp nem értem, hogyan érhettük meg ezt. Mindazok után, ami nyomorúságot átéltünk már az életben. Nem kifizetődő jóságosnak lenni. Ha elnézők vagyunk, kezünk meg van kötve, az engedékenynek fát is vágnak a hátán. Minél tovább gondolkodom a gazda válaszán, annál elviselhetlenebbnek tűnik számomra. Bosszúságom egyre fokozódik. Nem érnének semmit élettapasztalataim? Akármilyen nyugalommal beszél is a gazda, amit mond, nem sok élettapasztalatról árulkodik. Az élet más módon írja a történelmet. Az élet nem olyan, mint amilyennek ő szeretné. Milyen bosszantó dolog! Mire megyünk az elbeszélőnek ezzel a nyugalomával, ezzel az elviselhetetlen közömbösségével? Mintha valóban olyan biztos lenne az a termés. Ezer példát tudnék felsorolni, hogy a vetés nem hozott termést, hogy hiába bíztak abban, hogy magától szépen felnő. „Ne, ne menjetek ki, ne tépjétek ki a konkolyt... Hagyjátok, hadd nőjön mindkettő az aratásig.” Ezt mondja az úr a példabeszédben. Akármennyit is töprengek szavain, sehogy sem tetszik ez nekem.

Az elbeszélő tudatosan hozza létre ezt a feszültséget, amely a szolgák és a gazda szavai

nyomán fakad. Nyilvánvalóan az a célja, hogy a bennem lévő aggodalmakkal szembeállítsa azt a nyugalmat, amely biztosan néz az aratás elébe. A példabeszéd a gazda szavaival szándékosan idézi fel bennem ezt a feszült lelkiállapotot, izgalmat. Jézus szava megérint. Két malomkő közt őrlődöm: a félelem között, amely bennem él, de amelyet szavai semmibe vesznek, és a remény között, hogy szavai meghozzák gyümölcsüket. Jézus egyszerű története ezt a feszültséget hozza felszínre bennem, és lehetőséget ad arra, hogy a bennem viaskodó aggodással és reménnyel szembenézzek.

Az aggodalmat felváltja a nyugalom

Mivel az aratás biztos, és nem attól függ, amit közben teszek, lehetőséget kapok arra, hogy nyugodtan teret adjak a növekedésnek bennem és körülöttem. Mivel a dolog nem tőlem függ, és a jelen szépen bele fog nőni a végső döntés időszakába, ezért több figyelmet szentelhetek a növekedésnek. Nem kell, hogy aggodalmaim úrrá legyenek rajtam. A példabeszéd mozgásba hoz. Rámutat szorongásaimra, arra indít, hogy bizakodjam. Hogy másvalaki legyek. A példabeszéd jó útra vezet.

A példabeszéd teret ad a növekedéshez, szabadságot, hogy mindenki az legyen, ami. Ráébreszt, hogy Isten uralma nem olyan valami, amelyet ki kell harcolnom magamnak, nem egyszerűen az én és embertársaim erőfeszítésének következménye. Nem én vagyok Isten uralmának az alanya. Isten uralma sokkal inkább olyan valóság, amelyet felajánlanak nekem, amelybe bekerülhetek. Isten uralma – nekem felajánlott lehetőség.

A termést én nem hozhatom létre: nem is nekem kell létrehozni – egyszerűen beérik nekem. Isten országában egyáltalán nincs helye a konkolytól való félelemnek, a számító szorgalomnak, a vetéssel kapcsolatban a földműves erőfeszítéseinek. Isten országában ugyanis a termés nem a termelőmunka eredménye, hanem ajándék. Ez a lehetőség tárul elém a történet által aggodalmaim, szorongásaim közepette. Pontosan ott szólít meg, ahol aggodalmaskodom, hogy elmulasztom valami jónak a lehetőségét, ahol a félelem gyötör, hogy az emberek között kialakuló kapcsolataim hogyan sikerülnek. Rátapint arra az aggódó sietségre, amellyel mindenütt, mindjárt, minden által veszélyeztetve látom életemet, és azonnal mentőakcióba kezdek. Ezzel szemben felajánlja a kivárási kockázatát, amely szabad teret ad a növekedésnek. Rámutat arra, hogy más megoldás is van, mint a holtbiztos védekező eljárások.

A megszokott, értelmesnek tűnő magatartással Jézus szembeállítja a védelemről való lemondást, a növekedés csodálatos szabadságát, a növekedésben való bizalmat, az aratás idejét váró nyugalmat, véleményünkről, ítéleteünkről való lemondást. Természetesen ez nem prométeuszi önbecsülésből származik. A nyugalom oka nem saját tapasztalatom, saját számításom, ravaszságom. Nem is hősiiesen, fogcsikorgató arccal, „csak azért is” fékezem aggodalmamat. Félelmemtől nem azon igazságok felismerése szabadított meg, amelyek mindig is igazak voltak, de rejtve voltak szemeim előtt; nem az, hogy megismertem a természet törvényeit, amelyeket évezredek igazoltak. Nem, a bizalmat úgy ajándékozzák nekem, a szorongástól pedig valaki más megszabadít engem. Az aratásban való bizalom nem az én művem, hanem a találkozásból fakad, amely lejátszódik köztem és az elbeszélő Jézus között. Más szóval: bizalmam az élő Krisztusra épül a hitben. Nem életbölcesség, amely önmagában is érthető – hiszen ellentmond természetes életbölcességünknek.

Példabeszéd, amely bátorságot ad

A példabeszéd életünket Isten uralma történetének távlatába állítja, amelyet Jézus nyitott meg az emberek számára. Ez egyben újfajta szabadságot is jelent. De a példabeszéd nemcsak leírni akarja nekünk ezt az új lehetőséget, hanem el akarja érni azt is, hogy Isten uralma

megkezdődjék bennünk. A történetet mindenekelőtt maga a növekedés érdekli, az új életnek növekedése. A vetés és az aratás között olyan szoros kapcsolat áll fenn, hogy a csírázó életet a leghatározottabban meg kell védeni a buzgó védnökök mindenféle számító, ítélkező közbelépésétől, olyannyira, hogy az együtt növekvő konkolyt is hagyni kell megnőni. Az Úr bizalma olyan nagy, hogy nem tudja megingatni azt az ellenséges, ártó gaz jelenléte sem. Bármennyire tudatában van is a konkoly gonosz eredetének, bármennyire hangsúlyozzák is ezt a szolgák, nem engedi, hogy cselekedeteit a konkoly diktálja. Azáltal, hogy a konkoly szükségszerű megsemmisítésének időpontját az aratás idejére helyezi, megteremti a szabadságot, amelyre minden növekvőnek szüksége van. A példabeszéd mindezzel életemhez olyan új viszonyulást hoz létre bennem, amely felborítja mindazt, ami magától értetődő, természetes. Megszűnik bennem a szorongás, hogy tévútra tévedek a valóság legmélyebb vonatkozásai tekintetében, nevezük azokat akár igazságnak, értelemnek, akár szeretetnek, reménynek vagy hitnek.

Ha valamiben, ami növekszik, romboló erő jelenlétét fedezem fel, ez a felfedezés hirtelen elvakíthatja figyelmemet. Aki szorong, erőszak hatása alatt áll, a szorongás arra ösztönzi, hogy mindent ennek igézte alatt lásson. Gyakran a legkisebb veszély is teljesen tönkreteszi a nyugalmat, igénybe veszi minden energiánkat, és lehetetlenné teszi a további növekedést. Sokszor előfordul, hogy nem a konkoly teszi tönkre a búzát, hanem a szolgák buzgólkodása. Kezünk gyakran bénul meg a legkisebb fenyegetésre is. Ha magamban valami ártalmas jelenséggel találkozom, ez sokszor úgy lefoglal, hogy egyedül azzal törődöm, hogyan tudnám ezt elfelejteni, relativizálni, hogyan tudnék napirendre térni fölötte – vagy egészen lebénít, teljesen úrrá lesz rajtam. A példabeszéd elénk tár másik lehetőséget is: korlátlan teret biztosít az élet folyamatának, a növekedésnek. Az életnek – a jó és rossz zavaró összefonódása ellenére – akadálytalan lehetőséget ad. Már most szabadon használhatjuk kezünket, szabadon élhetünk és cselekedhetünk, akkor is, ha a veszély itt van közöttünk. A szorongató dolgok miatt nem kell megkövülten rémületbe esnünk.

Az elbeszélő nem tagadja le, hogy léteznek ártalmas, pusztító dolgok. Tudja ezt a gazda is, de szemében a gaz csak a maga helyét foglalja el, nem kerül előtérbe, nem ez a legfontosabb a szántóföldön. A szolgák ideges, zavaró gyakorlatiasságával szembeállítja saját bizalmát, reményét. A bizalmat fölébe helyezi a veszélynek. Nem mintha nem venne róla tudomást. Nagyon is komolyan veszi, hisz beszél arról, hogy az aratáskor elégetik a konkolyt. De a növekedésben jobban bízik. Érdekes az is, hogy ezt a bizalmat sajátos módon – meg sem indokolja. Látszik, hogy ő maga, az ő szava a bizalom egyedüli alapja. Olyan tapasztalatra épül, amely különbözik ezer szántó-vető tapasztalatától, akik előtte és utána éltek. A szolgáknak nem receptet ad, csak szavát, amely bizalomban gyökerezik és bizalmat sugall. Nem szolgál bizonyítékokkal, nem befolyásolja csodálatosan a növekedést, csak kinyilvánítja bizalmát. Búza és konkoly együtt fog nőni az aratásig, minden nyitva marad addig. Megmarad a jó és a rossz sajnálatos keveredése, de a remény adott, a bizalmat felajánlja, hogy higgyük: a búza be fog érni.

Ha növekvő vetést látunk, gyakran átcsap örömünk a termésért való aggodásba. A magvető nagylelkűen lendülő keze gyakran remegni kezd, és üvegházat épít a vetésnek, korlátokat szab az életnek.

A történetek, amelyeket az élet így ír, gyakran a vetés szabad növekedésétől való félelem történetei. A történetek, amelyeket Jézus elbeszél, arra bátorítanak, hogy engedjük szabadjára a növekedést önmagunkban és körülöttünk. Így az Ő története a világ felfogásával szembeállít egy másik lehetőséget. A romlott alma történetével („egy rossz körül a többi is elromlik”) szembeállítja a búza történetét, amely nőni tud a konkoly között is.

A zelóták, a példabeszéd lehetséges hallgatói

Példabeszédünk az emberi élet egyik alapvető problémáját oldja meg. Ahogyan a szolgálk viselkednek, úgy viselkednek sokan az emberek közül is a történelem során. Az ilyen emberek más-más lobogó alatt újra meg újra egymásra találnak. A jóért, az eszmékért való következetes harc állandó jelenség az emberiség életében. Ki vonná kétségbe ennek helyességét? A példabeszéd feldolgozása kapcsán, amikor ezt az alapvető emberi magatartást tekintetbe vesszük, érdemes itt megemlékeznünk egy olyan jelenségről, amelynek kapcsán maga Jézus is szembeszáll ezzel a magatartásmóddal. Ha Jézus valószínű hallgatóival megismerkedünk, ez megkönnyítheti számunkra, hogy hozzájuk hasonlóan mi is a példabeszéd hallgatói legyünk, és rádöbbenjünk, hogy bennünk is megtalálhatók a zelóta buzgóság jellemző vonásai.

Jézus korában az egész népben az a meggyőződés élt, hogy a Messiás hamarosan el fog érkezni. Különösen az ún. zelóták voltak meggyőződve arról, hogy a Messiás jövetelének közvetlen előzményei, az üldözések megkezdődtek a római uralommal, azzal, hogy a rómaiak ismételtelen akadályokat állítanak a zsidó vallás alapvető elemeinek gyakorlása elé. Máról-holnapra várható tehát, hogy a szorongattatások ideje átcsap a szabadulás, az üdvösség idejébe. Ennek már csak az a feltétele, hogy Izrael végre elismerje az egyedül igaz Isten uralmát. Ki kell tehát hirdetni, hogy Isten az egyedüli Úr, és ezt akár erőszakkal is meg kell valósítani. „Tekintettel a küszöbön álló szabadulásra – szükséges, hogy az emberek alapmagatartása az ügybuzgóság (zelóta = buzgó, ügybuzgó) legyen, azaz, hogy az ember Isten dicsőségéért minden energiájával küzdjön. Ennek érdekében az erőszak alkalmazása is megengedhető. Az ügybuzgóságból az a bizonyosság fakadt, hogy győzedelmeskednek az ellenségek fölött, az ügybuzgóság ösztönzött a szent harcra, ha pedig valaki a harcban elesett, ez kezeskedett az égi jutalomért.” (M. Hengel, *Die Zeloten*, 318. o.) A zelóták partizánharcot vívtak a kisebb római egységek ellen, orvul gyilkoltak (Csel 23,13-15), állandóan nyugtalanították az ellenfelet. Mindezzel tevékenyen hozzá akartak járulni Isten országának megvalósulásához.

A zelóták mozgalma Jézus működésének és az Evangéliumok keletkezésének idején nagy visszhangra talált a zsidó nép körében egészen Jeruzsálem pusztulásáig (Kr. u. 70). A zelótáknak sikerült megfogalmazniuk és tettekre váltaniuk azt, amit valamiképpen minden zsidó érzett, akkor is, ha nem volt olyan következetes, nem kezdett a nemzeti érzésnek megfelelően cselekedni, mint a zelóták. A zelóta-mozgalom volt az, amely végül szinte az egész nemzetet belesodorta a rómaiak elleni nyílt harcba, amely azután Jeruzsálem lerombolásával végződött. Valószínű, hogy Jézus tanítványai között is voltak olyanok, akik korábban ehhez a mozgalomhoz tartoztak. Bár a szövegek kifejezetten nem emlegetik a mozgalmat, Jézus igehirdetése több olyan kijelentést tartalmaz, amely a zelóta nézetek ellen irányul. Sőt, egyik egzegéta ezt állítja: „Jézus és az első keresztények igehirdetése nem más, mint cáfolata a zelóták azon kísérletének, hogy Isten uralmát a földön erőszakkal meg lehet valósítani.” (Hengel, *im*, 386.)

Valószínűleg jogos tehát a példabeszédeket úgy olvasnunk, mint amelynek a zelóták a címzettjei, bár Jézus kifejezetten nem nevezi meg őket.

A példabeszéd kialakulása

Vizsgáljuk meg a szöveget közelebbről. A magyarázat (36-43.v.) értelme eltér a példabeszédétől (24-30.v.), ezért nem valószínű, hogy a kettő egyszerre keletkezett volna. De maga a példabeszéd is több részre osztható. Az egyes részek nem illenek pontosan egymáshoz. Alaposabb vizsgálat különböző rétegeket fedezhet fel benne.

– A 25. vers nem illeszkedik a 24b-hez. Ezzel a gondolattal majd csak a magyarázat

foglalkozik később (38c-39a v.).

– A 27- 28a versekben váratlanul megjelennek a munkások, akik a konkoly eredete felől kérdezősködnek. A gazda válasza a 25. versre vonatkozik.

– A 28b-30a versek nem illeszkednek a 26. vershez. A 26. vers az érésről beszél, a 28-30. viszont váratlanul ismét a vetés növekedésével foglalkozik.

Ezek a tények indokolják, hogy (H. Weder elemzését követve) három réteget különböztessünk meg a szövegben, amelyek más-más időpontban keletkeztek.

1. Az eredeti kép három lépésben: a vetés (24b), az érés (26) és az aratás ideje (30b).

2. Az ellenség konkolyt vet, a szolgák kérdezik, honnan a konkoly (25 és 27- 28a).

3. A szolgák kérdezik, ki kell-e tépni a konkolyt (28b-30a).

Egyébként az a magyarázat is széteső, amelyet Máté közöl a példabeszédhez (36-43.v.), tehát itt is különböző korú részeket különböztethetünk meg. A magyarázat így szól:

³⁶ Akkor elbocsátotta a tömeget és hazament. Tanítványai odamentek hozzá és azt mondták: „Magyarázd meg nekünk a példabeszédet a szántóföldben lévő konkolyról!” ³⁷ Ő azt felelte nekik: „Aki a jó magot veti, az az Emberfia. ³⁸ A szántóföld a világ, a jó mag az ország fiai, a konkoly pedig a gonosz fiai. ³⁹ Az ellenség, aki elvetette, az ördög, az aratás a világ vége, az aratók pedig az angyalok. ⁴⁰ Ahogy a konkolyt összeszedik és tűzben elégetik, úgy lesz a világ végén is: ⁴¹ az Emberfia elküldi angyalait, azok összeszednek az ő országában minden botrányt, és azokat, akik gonoszságot cselekszenek, ⁴² és bedobják őket a tüzes kemencébe. Lesz majd ott sírás és fogcsikorgatás. ⁴³ Akkor az igazak ragyogni fognak Atyjuk országában, mint a nap. Akinek füle van, hallja meg!”

A 37-39. versek allegorikus magyarázatot adnak a példabeszédben szereplő részletekhez. Feltűnő viszont, hogy a 28b, 29 és 30a versekre a magyarázat nincs tekintettel.

A 40-43. verseket rövid apokalipszisnek (apokaliptikus jövendölésnek) is tekinthetjük. Nem veszi figyelembe a 37-39. verseket, és szemben azokkal, több kifejezést tartalmaz, amely Máténál gyakori.

A magyarázat szövegében tehát a 37-39. versek a példabeszéd második rétegével állnak kapcsolatban. A 40-43. pedig Máté alkotása lehet.

A példabeszéd szövege, ahogyan előttünk áll, fokozatosan alakult ki. Más-más körülmények között élő emberek saját problémáikra kerestek benne választ, és a mai szövegben mindez lecsapódott. Az alábbiakban különválasztva közöljük az egyes rétegeket. Ezzel azt szeretnénk bemutatni, hogy különböző időszakokban hogyan értették, illetőleg módosították a példabeszéd alap gondolatát. Mindez bátorítást adhat számunkra ahhoz, hogy a mi helyzetünket is kapcsolatba hozzuk a példabeszéddel, illetőleg a mi életünk is a példabeszéd hatása alá kerüljön.

Az alábbi táblázat bemutatja a különböző korban keletkezett rétegeket. Ezt követően megkíséreljük közelebbről ismertetni az egyes rétegek konkrét keletkezési körülményeit, amelyek a szöveget végül létrehozták.

Jézus szavai	1. átdolgozás	2. átdolgozás	Máté
			^{24a} Más példabeszédet is mondott nekik:
^{24b} Hasonlít a mennyek országa egy emberhez, aki jó magot vetett szántóföldjébe.			
	²⁵ Amíg aludtak az emberek, eljött az ellensége, konkolyt vetett a búza közé és elment.		
²⁶ Amikor kisarjadt a gabona és kalászba szökkent, előtűnt a konkoly is.			
	²⁷ Odamentek a szolgák a gazdához és azt mondták neki: „Uram! Ugye, te jó magot vetettél a szántóföldedbe? Honnan van hát benne a konkoly?” ^{28a} Azt felelte nekik: „Ellenséges ember cselekedte ezt.”		
		^{28a} A szolgák erre megkérdezték tőle: „Akarod-e, hogy elmenjünk és kiszedjük belőle?” ²⁹ Ő azonban azt felelte: „Nem, nehogy a konkolyt kiszedve kitépjétek vele együtt a búzát is. ^{30a} Hagyjátok együtt felnőni mindkettőt az aratásig.”	
^{30b} Aratáskor majd megmondom az aratóknak: „Gyűjtsétek először össze a konkolyt és kössétek kékbe,			

<p>hogy elégessék. A búzát pedig gyűjtsétek össze a magtáramba.”</p>			
			<p>³⁶ Akkor elbocsátotta a tömeget és hazament. Tanítványai odamentek hozzá és azt mondták: „Magyarázd meg nekünk a példabeszédet a szántóföldben lévő konkolyról!”</p>
	<p>³⁷ Ő azt felelte nekik: „Aki a jó magot veti, az az Emberfia. ³⁸ A szántóföld a világ, a jó mag az ország fiai, a konkoly pedig a gonosz fiai. ³⁹ Az ellenség, aki elvetette, az ördög, az aratás a világ vége, az aratók pedig az angyalok.”</p>		
			<p>⁴⁰ „Ahogy a konkolyt összeszedik és tűzben elégetik, úgy lesz a világ végén is: ⁴¹ az Emberfia elküldi angyalait, azok összeszednek az ő országában minden botrányt, és azokat, akik gonoszsgot cselekszenek, ⁴² és bedobják őket a tüzes kemencébe. Lesz majd ott sírás és fogcsikorgatás. ⁴³ Akkor az igazak ragyogni fognak Atyjuk országában, mint a nap. Akinek</p>

			füle van, hallja meg!”
--	--	--	------------------------

Jézus szavai

Jézus három időszakot különböztet meg, megfelelő sorrendbe állítva ezeket. Most van a vetés ideje. Ezt az aratás ideje szükségszerűen követni fogja. A kettő közé illeszkedik az az idő, amikor bárki szabadon beléphet Isten országába, amikor senkitől sem vonják meg a lehetőséget, amelyben a megtérés, a visszatalálás önmagunkhoz mindvégig, mindenki számára lehetséges marad.

Mindezzel Jézus a zelóták elképzelései ellen fordul, akik Isten uralmát politikai véres küzdelmek árán szeretnék kikényszeríteni. Elutasítja annak lehetőségét, hogy Isten uralmának közösségét már most tisztán meg lehetne és meg kellene valósítani. Ez az idő nem a szétválasztás ideje, hanem a folyamatos lehetőség ideje. Nem az emberre van bízva, hogy elválassza a konkolyt a búzától, és nem most történik a szétválasztás, hanem a világ végén. Jézus szerint Isten uralmát nem lehet zászlóra írni, sem titkon falakra festeni. Isten uralma nem csatakiáltás, amelyre teljes bevetéssel indulni kell, nem felvonulás, amelyből ki kell zárni mindazokat, akik nem hajlandók minden csepp véruket érte ontani. Isten uralma nem fanatikus, szent ünnepre hívó szó. A példabeszéd sugallja ugyan az örömet afelett, hogy a vetés növekszik, az örömet, hogy biztos a jövő aratás, azt viszont meg akarja akadályozni, hogy ez az öröm az ellentmondásos jelen miatt átcsapjon olyan fanatizmusba, amely a szántóföldből üvegházat akar csinálni, és a termést kiszolgáltatja a kertészek kénye-kedvének.

*Első átdolgozás: Miért marad sok minden a régiben?
(25.27-28a és 37-39.v.)*

Amikor az első keresztény közösség hirdeti Jézus példabeszédét, az embereket a következő kérdés foglalkoztatja: Honnan van a konkoly? Egyre késik Jézus második eljövetele. A figyelem a mindennapokra, a mindennapok ellentmondásaira irányul. Isten uralma mégsem valósult meg mindjárt, így a konkoly jelenléte nagyon veszélyes. Ha az ítélet várat magára, ha számolni kell a növekedés bizonyos időszakával, akkor nem lehet elhanyagolni a konkoly jelenlétét, mert veszedelmesen burjánzik.

A közösség átéli a keresztény lét elő próbatételeit. Múlóban az első lelkesedés. Az Úr várat magára, lassan peregnek a hétköznapiak. A konkoly itt is, ott is felüti fejét, az új hívek első lendülete visszaesik a régi középszerűségbe, a közösség rádöbben, hogy a világban minden marad a régiben, de nemcsak a világban, hanem magában a keresztény emberben is. Végül pedig az a kérdés is súlyosan nehezedik a keresztényekre, hogy Jézus Krisztusnak ezen új örömhíréért miért nem lelkesedik mindenki a világon. Hogyan lehetséges az, hogy a názáreti Jézus felszabadító örömmüzenete nem győz meg minden embert? Miért működnek továbbra is azok az erők, amelyek Jézust a keresztre juttatták, ha egyszer Ő tovább él? A Feltámadott miért nem változtatja a világot Isten országává mindent elsöprő erejével? Miért olyan nehéz időnként Jézusban hinni? Honnan van, hogy olyan sokan elutasítják Őt, kételkednek benne, sőt az Ő ellenségeivé válnak?

Valószínű, hogy ilyen és hasonló kérdések hamarosan felmerültek, és szorongatták a keresztények lelkét. És e kérdésektől hanyattatva maguk előtt találták a növekvő vetésről szóló példabeszédet. Úgy érezték, ez a történet figyelembe veszi ezeket a problémákat, tekintettel van azokra. A példabeszédet tehát a kérdések megválaszolására alkalmazták, kiegészítve, újjáteremtve annak szövegét a 25., 27. és 28a versekkel, valamint allegorikus magyarázatban kifejtve annak legfontosabb részleteit (37-39. v.).

E kérdésekkel foglalkozva a keresztény közösség megmarad önmaga és a világ apokaliptikus szemléleténél: a világtörténelemben meglátja a szabályosságot, a ritmust. E szemlélet szerint a történelem a jó és a rossz küzdelmének színtere, amelynek kimenetele biztos. Az Emberfia eljött a világba, meghívta az ország fiait. Harcolniuk kell a „gonoszság fiai” ellen, akiket az ördög, a Gonosz szüntelen támogat. A harc kímélet nélküli, a gonoszság fiai erősek, erejük megsokszorozódik, amint vesztük közeledtét érzik. Az idők végén azonban eljönnek az angyalok, és az ország fiait elviszik az Emberfia országába. Ez a tudat harcuk során erőt és bátorságot ad az Ország fiainak. Mivel tudják, hogyan fog mindez végződni, van erejük a kitartásra.

Hogyan kell tehát értékelnünk a keresztény közösségnek a példabeszédhez való viszonyát? Az Egyház megérti a jézusi történetben rejlő feszültséget, felfogja azt és saját problémáival hozza kapcsolatba. Rámutat arra, ki felelős a konkoly jelenléteért, egyben arra is, hogy erről a tényről az emberek nem tehetnek. A sátán tettét úgy fogják fel, mint vitathatatlan, elkerülhetetlen dolgot, adottságot. Egyben értelmezik is azt: Igen, a gaz együtt nő, de nő a búza is. Beszélnek a gonoszság fiairól is, de olyan tárgyilagosan, hogy lehetlenné válik a megbélyegző azonosítás az Egyház adott helyzetében. Nem akarnak elszabadítani semmiféle boszorkányüldözést a gonoszság fiaival kapcsolatban, hanem a gazda jóságát hirdetik, amely szabadon, minden lehetőséget megadva biztosítja a teret a növekedéshez. Nincs hallgató, aki az így értelmezett példabeszédet hallva azt érezhetné, hogy megtagadták tőle, hogy a jó mag közé tartozzék, és békében növekedjék. Ugyanakkor mindenki szembesül a helyzet komolyságával, hogy az ellenség elvetette a rossz magot.

Második átdolgozás: Mi miért vagyunk felelősek? (28b. 29. és 30a v.)

A közösség válasza világos: Nem a konkollyal kell törődni. Fontosabb ennél az, hogy bízzunk az Úrban, aki a búza számára biztosította a növekedés lehetőségét. Ez a válasz azonban nem szabadít meg attól az állandó fenyegetéstől, hogy a konkoly jelenléte tény. Mi történik, ha a konkoly mégis erősebbnek bizonyul? Ha elburjánozva elfojtja a búzát, elrabolja annak életterét?

Minél inkább fenyegetve érezte hitét a keresztény ember, mennél zavaróbb dolgokat látott maga körül a közösségben, annál határozottabban fölmerülhetett benne a kérdés: Nem szent kötelességünk-e a jó mag védelme? Nem kellene a szolgáltnak már most megkezdeni az aratók munkáját, hogy a termésnek legalább egy részét megmentsék? A gondolat egészen nyilvánvaló volt, s azóta is vissza-visszatér, mint lelki gyakorlatos alapelv, néha még úgy is, mint az Egyház tevékenységének gyakorlati vonala.

A keresztény közösség e kérdés kapcsán is a Jézus szavaiban rejlő feszültséggel találkozik. Ekkor, a második átdolgozás során születtek a 28b, 29. és 30a versek. Isten művét és az ember tevékenységét nem szabad összekeverni, meg kell hagyni a szolga és az arató különbségét, a vetés, a növekedés és az aratás határvonalait nem szabad elmosni. A feszültséget, amely Jézus példabeszédében érezhető, még azok a válaszok sem szüntetik meg, amelyeket az Egyház ad a gazda ajkára, hogy választ adjon a hívőt foglalkoztató igen komoly kérdésekre. Ellenkezőleg: a Jézus szavaiban rejlő ígéretet, hogy időt fog adni a növekedésre, a közösség nem hagyja figyelmen kívül, hanem egyértelműen és világosan saját helyzetére, a veszélyeztetettség állapotára alkalmazza. Jézus az Egyház ezen aggodalmakkal teli kérdésére is válaszolja: a jelenben nyugodtan együtt lehet minden, a jót és a rosszat most még nem kell állandóan elkülöníteni egymástól (Weder, 127. o.).

A korabeli Egyház ebben találja meg Jézus üzenetének saját korára vonatkozó, aktuális, alkalmazott értelmét. Az örömhír nem választóvíz. Bár Jézus döntésre szólít fel szavaival, abszolút komolyságot követel az embertől, mégis, a hallgató számára mindvégig adott a lehetőség a kegyelem befogadására, a magába szállásra, a növekedésre. A kereszténynek tehát

nem az a feladata, hogy ítélkezzék, hogy elválassza a jót és a rosszat, hogy méregessen, hogy értékeljen. Az Egyháznak is kötelessége, hogy időt adjon a kibontakozáshoz, az életre való beéréshez.

Emellett az is feltűnik, milyen józan tárgyilagossággal beszélnek a szétválasztás idejéről. Csak ennyit olvashatunk erről: „Előbb gyűjtsétek össze a konkolyt, kössétek kévébe, és égessétek el.” (30. v.) Még itt is kiérezhető az, hogy a példabeszéd milyen nagy jelentőséget tulajdonít az élet lehetőségének. Az aratás ideje nem a bosszú ideje, amikor elszabadul a régóta visszatartott leszámolás, nem az a pillanat, amikor a szolgák mindent visszafizethetnek az ellenségnek. Semmi helye sincs itt az olyan elképzeléseknek, amelyek akörül forognának, hogy egyszer méltányosan megbüntetjük életünk rossz szellemeit, akik annyi kellemetlenséget okoztak nekünk.

Máté szövege: Intelem, nem lehetőség

A példabeszéd azáltal kapta meg jelenlegi, végleges alakját, hogy az Evangélium szerkesztője további kiegészítésekkel ellátva illesztette Evangéliumába. Kiegészítései arról tanúskodnak, hogy őt elsősorban az a kérdés foglalkoztatja, mi lesz a sorsa a világ végén a gonoszoknak. A 40-43. versekben ecseteli ezt a rendelkezésére álló apokaliptikus kifejező eszközök segítségével. A 43. vers alapján mindenestre megállapíthatjuk, hogy őt sem a káröröm mozgatja, hanem mint gondos lelkipásztor, inteni, bátorítani akar. Még az ő átdolgozása után is világosan érezhető, hogy a példabeszéd nem ítélkezésre akar indítani, hanem olyan történet akar lenni, amely biztosítani kívánja a szabad lehetőségeket. A példabeszéd engem is részévé akar tenni a növekedésnek, amelynek során Isten uralma megvalósul. A főként Máténak tulajdonítható magyarázat mindenestre új részletre helyezi a hangsúlyt. Figyelmen kívül hagyja az intelmet, hogy a jók legyenek türelmesek, ne törekedjenek a jók és rosszak idő előtti szétválasztására. Ehelyett részletesen foglalkozik a világ végén történő szétválasztással, és figyelmét a gonoszok sorsára összpontosítja, azzal a céllal, hogy kiemelje, mennyire fontos a hívő döntés már a jelenben. „Akinek van füle, hallja meg!” (43b. v.). Az ítélethirdetés komolysága arra szólít fel, hogy már most döntünk. Szemben azzal, hogy Jézus szövegében főként a békében való növekedésre érzünk lehetőséget és hívást, Máté ezt leszűkíti, és intő cézzal inkább a lehetséges bűnhődésre utal. A szó, amely feltárja az élet lehetőségét, átalakul erkölcsi buzdítássá. Kevésbé érezhető a történet eredeti, bátorító ereje.

Összefoglalás

A példabeszéd merész látomás az Egyházzal, arról, hogy mi lehetne és minek kellene lennie az Egyháznak. Az Egyház ideje az az idő, amikor a jónak tulajdonképpen békében növekednie kellene, anélkül, hogy szüntelenül a rossznak maga körül való kiirtásán fáradoznék. Olyan növekedésnek, amelynek során a hívő nem bélyegzi meg a nemhívót, nem nézi le, nem igyekszik elhatárolni magát tőle. Az Egyház ideje nem a végső szétválasztás ideje, hanem olyan időszak, amely a még kívülállóknak is az utolsó pillanatig szabad lehetőséget ad a döntésre. A gazda szava az Egyházat féltő vezetőhöz is szól, aki tisztává, szentté, minden más bírójává akarja tenni Egyházát. A példabeszéd kiveszi a kardot az Egyháznak, mint ítélkező bírónak a kezéből, és a kitzításra érdemeseknek is lehetőséget ad. A példabeszéd bátorítás mindazok számára, akik a vetés és az aratás időszaka között a buzgó szolgák áldozatai lettek. Az Egyház nem tévesztheti össze a szolgák feladatát az aratómunkásokéval.

Bibliaóra

Célunk az, hogy felismerjük, kidomborítsuk a példabeszédben rejlő felszabadító, bátorító erőt, és életünk ennek hatása alá kerüljön. A következő gondolatmenetet javasoljuk:

Egy alkalomra:

Kiindulási alapul azt a felfogást vesszük, amely összefoglalható az alábbi közmondás segítségével: „Egy romlott almától megromlik a többi.” A példabeszéd szövegét ennek a gondolatnak a fényében tanulmányozzuk. Előbb igyekszünk egyszerűen a hatása alá kerülni, majd a mondanivalót pontosabban megfogalmazni. A bibliaóra befejezéseként azt szeretnénk elérni, hogy a példabeszéd tanítása befolyásolja tetteinket, inkább, mint a fent említett tapasztalati igazság.

Két alkalomra:

Közvetlenül a példabeszéddel kezdünk foglalkozni. Igyekszünk minél világosabban felismerni, kidomborítani az Úr és a szolgák felfogása közti különbséget, feszültséget. Ugyanezt vizsgáljuk a zelóta-mozgalom figyelembevételével is. Végül a befejező kérdés: Mi melyik oldalon állunk életfelfogásunkkal?

A. óravázlat (egy alkalomra)

1. Téma: elképzelni, bemutatni egy aktuális helyzetet, amelyre a példabeszéd alkalmazható. (35 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Valaki ismertet egy adott helyzetet, amelyre alkalmazhatjuk a közmondást: „Egy romlott almától megromlik a többi.”	egész közösség (5 p.)	
b. A résztvevők megbeszélik tapasztalataikat: – Mi történik a „romlott almával”? Hogyan viselkedünk azokkal az emberekkel, akik veszélyeztetnek bennünket?	kerekasztal-beszélgetés kis csoportban (30 p.)	

2. Téma: Megérteni a példabeszéd mondanivalóját. (55 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Elolvassuk a példabeszédet		
b. Megfigyeljük a szöveg alapján: – Hogyan viselkedik a	csoportosan (35 p.)	Munkalap a Mt 13,24-30-hoz nagy ívpapír, rostirón

gazda a példabeszédben? – Hogyan gondolkoznak a szolgák? – Milyen feszültséget hoz létre a kétféle felfogás? Kulcsszavakat írunk erről az ívre		
c. A csoportok beszámolója: Ismertetjük, összevetjük a kulcsszavakat (gondolatokat) a gazda és a szolgák magatartásával kapcsolatban	egész közösség (20 p.)	

3. Téma: Törekedni arra, hogy a példabeszéd befolyásolja a konkrét élethelyzeteket. (30 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Összehasonlítani a példabeszéd mondanivalóját az „Egy romlott almától megromlik a többi” közmondás igazságával	csoportos megbeszélés (25 p.)	
b. Mi következik a példabeszédből saját konkrét élethelyzeteinkre vonatkozóan? (az 1. Téma, b. alapján)		
c. Elmélkedő befejezés: közösen elmélkedünk egy kép előtt, amely vetést ábrázol (szó nélkül, esetleg kísérő zenével)	egész közösség (5 p.)	diakép, vetítő

Útmutatás az óravázlathoz

1. Téma

Ennek kidolgozása során az a célunk, hogy olyan helyzeteket, eseményeket találjunk saját életünkben vagy környezetünkben, amelyben viselkedésünk hasonló, mint a példabeszédben szereplő szolgáké, azaz igyekszünk (túl) gyorsan, (túl) buzgón kiküszöbölni a minket veszélyeztető dolgokat (személyeket). Az alma-közmondás segíthet ebben. A téma bevezetéseként az óravezető ismertethet egy ilyen helyzetet (mindenesetre befejezetlenül), amikor egy rossz elrontja a többiét. Utána a résztvevők saját példákat keresnek.

2. Téma

Itt figyelmünket egészen a példabeszéd szövegének szenteljük, alaposan megvizsgáljuk, megfontoljuk a történet egyes kijelentéseit. Cél a példabeszéd részletes elemzése.

3. Téma

Előbb a szöveget elemezzük. Itt az a feladatunk, hogy a példabeszédben ábrázolt helyzetet átvigyük saját életünkre. Alapul az 1. Téma b. pontjában talált példákat gondoljuk át újra.

A bibliaóra befejezése közös elmélkedés, amelyet olyan kép előtt végzünk, amely sugallja a példabeszéd alap gondolatait, vagyis a növekedés lehetőségét, a növekedésbe vetett bizalmat. Moralizáló kommentárra nincs szükség.

Változat az A. óravázlathoz

A téma feldolgozását azzal is kezdhethetjük, hogy előbb egy elmélkedő diasorozatot vetítünk a példabeszéd alap gondolatával kapcsolatban. Ilyen elmélkedő diasorozatot ez esetben előre el kell készíteni (órávezető, vö. „diasor” feladatok). Ez természetesen jóval megnyújtja az órához szükséges időt.

B. óravázlat (két alkalomra)

1. óra

1. Téma: Megismerni a példabeszédet. (20 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Elolvasni a példabeszédet	egész közösség (5 p.)	munkalap a Mt 13,24-30-hoz
b. Ötlettársítások a példabeszédhez	66-módszer (15 p.)	

2. Téma: Belehelyezkedni a példabeszéd feszültségébe. (60 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. A példabeszédben szereplő szolgák felfogását, magatartását különböző módokon bemutatni (feladatváltozatok):	csoporthmunka (30 p.)	munkalap a Mt 13,24-30-hoz
– kulcsszavakkal jellemezni	kulcsszógyűjtés	nagy ívpapír, rostirón
– képekkel jellemezni	fényképsor	fényképek (képesújságok)
– „szómező”-gyűjtéssel	szómező	
b. A gazda felfogását (magatartását) bemutatni (mint fent)	csoporthmunka (30 p.; mint fent)	

3. Téma: Bemutatni, kiértékelni, amit alkottunk. (40 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
– A csoportok bemutatják, felolvassák, amit alkottak	egész közösség	
– A résztvevők összevetik, ill. szembeállítják egymással az alkotásokat		

2. óra

4. Téma: Jézusnak és a zelótáknak Isten országával kapcsolatos elképzeléseit összehasonlítani egymással; a kettő feszültségét önmagunkban felismerni. (80 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Megismerkedni a zelótamozgalomnak az Isten országára vonatkozó elképzeléseivel	rövid előadás az egész közösség előtt (10 p.)	
b. Vitabeszédet alkotni, amely Jézus tanítványai közt játszódik le, akik közül egyesek a zelótákkal rokonszenveznek, mások Jézus álláspontját képviselik	csoportmunka (25 p.)	munkalap: „Zelóta vagyok”
– két csoportban (zelótákkal rokonszenvezők – többiek) előkészíteni kérdéseket és érveket a vitához;		
– mindkét oldalon egy-egy megbízott lebonyolítja a vitát	egész közösség (15 p.)	
– értékelés: közölni a benyomásokat; pontosan megfogalmazni, körülhatárolni Jézus és a zelóták felfogását Isten országával kapcsolatban	egész közösség (30 p.)	

5. Téma: Megfogalmazni, milyen felfedezésre segít a példabeszéd. (40 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Mint földműves, levelet írni a gazdának	egyedül vagy kis csoportban (30 p.)	papír, írószer
b. felolvasni a levelekből néhányat	egész közösség (10 p.)	

Útmutatás az óravázlathoz

Az a tény, hogy két alkalommal foglalkozunk a példabeszéddel, lehetővé teszi a történet mondanivalójának behatóbb tanulmányozását, sőt foglalkozhatunk a példabeszéd valószínű hallgatóival is. Ezáltal módunk nyílik arra, hogy magunkban is meglássuk a zelóta vonásokat, és ezekkel szembeállítsuk a példabeszédben elhangzó jézusi tanítást.

1. Téma

66-módszer: A résztvevőket hatos csoportokra osztjuk. A csoportokban mindenki sorra elmondja, mi jut eszébe a példabeszéddel kapcsolatban az életből (asszociációk).

2. Téma

A példabeszéd szövegével foglalkozunk, tehát a csoportmunka során ajánlatos a szöveghez ragaszkodni, illetőleg mindig visszatérni hozzá.

„Szómező”: ez alatt azt értjük, hogy egy témával kapcsolatban találó szavakat, kifejezéseket, mondatokat keresünk, összeírjuk azokat lehetőleg úgy, hogy ha a közösség előtt elmondjuk (felolvassuk), ütemesen hangozzék. Lebonyolítás: Először mindent összeírunk, ami eszünkbe jut, például a gazda magatartásával kapcsolatban a következőket: „türelem”, „bizalom”, „nyugalom” stb., ami találóan megfogalmazza a kérdéses magatartást. Utána mindebből kiválogatjuk a legtalálóbakat, legkifejezőbbeket. Ezután elrendezzük őket, így megszületik a „szómező”. Egy része például ilyen lesz: „van ideje”, „ad időt” stb. A harmadik lépés: a megfelelő szavakat, mondatokat – a megállapított sorrendben felírjuk az ívpapírra. A feliratok elhelyezését szerkeszthetjük, színekkel, aláhúzásokkal szemléletessé tehetjük.

Ha van rá idő, az egyes „szómezőket” ütemes olvasással előadjuk a közösségnek (egy valaki vagy az egész csoport).

3. Téma

A bemutatottakkal kapcsolatban a résztvevők vagy az óravezető rámutathat bizonyos hangsúlyosabb dolgokra, esetleg további új meglátásokra, összefüggésekre.

4. Téma

Először tájékozódunk a zelóta mozgalomról (pl. fentebb a szövegmagyarázatból). A készítendő vitának ki kell domborítania azt a tényt, hogy egy és ugyanazon csoportban, egy és ugyanazon emberben is létrejöhet a példabeszédben ábrázolt feszültség. Ezért nem a zelóták vitáznak a tanítványokkal, hanem a tanítványok egymás között.

A vita előkészítését, lebonyolítását három lépésben végezzük: A csoport tagjai két alcsoportra oszlanak, egyik a zelótákkal, másik Jézussal ért egyet. Először mindkét csoport igyekszik megfelelő érveket, a másik állásponttal szembeni kritikát előkészíteni. Ehhez segítséget nyújt a „Zelóta vagyok” munkalap. A vita tényleges lebonyolításához kiválasztanak mindkét részről egy vagy több képviselőt. A harmadik lépés az értékelés, amelynek során igyekszünk felismerni, hogy az a feszültség, amely Jézus és a zelóták felfogása között érvényesült, mibennünk is kialakulhat.

5. Téma

A levelek írása során arra törekszünk, hogy a példabeszéd témájával új módon, egészen személyesen szembesüljünk. Ezért fontos, hogy a feladatot úgy állítsuk be, hogy a levélírók szembe álljanak Jézus felfogásával, ne fogadják el azt minden további nélkül.

IV. Jézus hív, hogy sorsközösséget vállaljunk – Az irgalmas szamaritánus (Lukács 10,25-37)

Szemponatok a példabeszéd feldolgozásához

Gyakran tapasztaljuk, hogy nem könnyű megértetni magunkat. Ennek nemcsak nyelvi okai vannak, hanem alapvető beállítottságunkból is következik. Állítunk valamit – és szeretnénk, ha véleményünket elfogadnák; tanítunk – azért, hogy megmondjuk másoknak, mi a fontos; vitatkozunk – mert meg szeretnénk mutatni, hogy nézeteinket milyen jól be tudjuk bizonyítani; megkérdőjelezünk dolgokat – mert meg akarjuk mutatni: mi vagyunk az okosabbak; belevágunk mások szavába – mert el akarjuk őket hallgattatni. Beszélgetéseink során nehezen tudunk megmaradni a témánál, amelyről szó van, hogy azzal kapcsolatban mi is új ismereteket szerezhessünk.

A Lk 10,25-37-ben egy törvénytudó alapvető teológiai kérdéstről beszélget Jézussal. Vizsgáztatni akarja Őt. De Jézus azáltal, ahogyan vele beszélget, a törvénytudót kimozdítja a kimért távolságból, a beszélgetést közvetlenül arra a dologra irányítja, amiről az vele beszélgetni kezdett. Ezt azáltal éri el, hogy elmondja neki az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédet.

A beszélgetés „tárgya”, amelyhez Jézus elvezeti a törvénytudót, nem más, mint az embertárs meglátása, aki a bajban, a szükségben igényli a felebaráti szeretetet. Sem megfontolás, mérlegelés, sem teológiai bizonyítás vagy vita nem homályosíthatja el a felebarát meglátását, és nem kendőzheti el a megfelelő cselekvést.

Szöveg: Lukács 10,25-37

²⁵ Ekkor fölállt egy törvénytudó, hogy próbára tegye, és így szólt: „Mester! Mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?” ²⁶ Ő ezt válaszolta neki: „Mi van írva a törvényben? Hogyan olvasod?” ²⁷ Az így felelt: „*Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből és teljes lelkedből, minden erődből és egész elmédből (MTörv 6,5); felebarátodat pedig, mint önmagadat*” (Lev 19,18). ²⁸ Erre Ő így szólt: „Helyesen feleltél! Tedd ezt, és élni fogsz.” ²⁹ De az igazolni akarta magát, ezért megkérdezte Jézust: „De ki az én felebarátom?”

³⁰ Jézus akkor így kezdett beszélni: „Egy ember Jeruzsálemből Jerikóba ment, és rablók kezébe került. Azok kifosztották, véresre verték, majd félholtan otthagyták és eltávoztak. ³¹ Történetesen egy pap ment azon az úton lefelé; látta, de továbbment. ³² Hasonlóképpen egy levita is, amikor ahhoz a helyhez ért és látta őt, elment mellette. ³³ Arra ment egy szamaritánus is. Amikor odaért hozzá és meglátta, megérett rajta a szíve. ³⁴ Odalépett hozzá, olajat és bort öntött a sebeire, és bekötözte; azután föltette teherhordó állatára, elvitte egy fogadóba és ápolta. ³⁵ Másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadónak, és ezt mondta: ‘Viseld gondját neki, és ha többet költenél, amikor visszatérek, megadom neked.’ ³⁶ Mit gondolsz, e három közül melyik lett a felebarátja annak, aki a rablók kezébe került?” ³⁷ Az így felelt: „Az, aki irgalmasságot cselekedett vele.” Jézus erre azt mondta neki: „Menj, és te is hasonlóképpen cselekedjél!”

Adatok

Vita, érvelés a zsidó teológusoknál Jézus idejében a zsidó teológusok gyakori és kedvelt időtöltése volt a teológiai kérdésekről folytatott

	<p>vitatkozás. Eközben arra törekedtek, hogy a felvetett kérdéseket a Szentírásból vett szavakra, kijelentésekre való utalással oldják meg, vagy legalábbis ilyen utalásokkal alátámasszák saját érvelésüket. Gyakran hivatkoztak neves törvénytudók kijelentéseire is, akik a maguk részéről szintén bibliai szövegekre hivatkozva fejtették ki nézeteiket. A vita tehát tekintélyi alapon folyt. Az nem volt szokásban, hogy valaki a teológiai vita során egyszerűen egy történetet mondjon el, és így adja meg a másiknak a lehetőséget, hogy a történet alapján maga vonja le a megfelelő következtetéseket (vö. Bevezetés).</p>
A szeretet kettős parancsa	<p>Nincs bizonyítékunk arra, hogy a Jézus-korabeli zsidóság a Törvény ezen két parancsát (MTörv 6,5 és Lev 19,18) Isten akarata lényegi összefoglalásának tartotta volna. „Néhány távoli zsidó párhuzam ellenére Jézus szellemi műve, hogy összekapcsolta ezt a két Törvény-idézetet, amely eredetileg egymástól független volt” (J. Ernst, Das Evangelium nach Lukas, 346. o.). Mindenesetre az Evangélium már a törvénytudó szájába adja együtt a két idézetet.</p>
A Jeruzsálemből Jerikóba vezető út	<p>Ez az út 27 km hosszú. A tenger színe felett 750 m magasan fekvő Jeruzsálemből sivatagi területen vezet a Jordán torkolatánál lévő oázis-városba, Jerikóba, amely a tenger szintje alatt 250 m-re fekszik. Olyan útvonal, amelyen az utas a legutóbbi időkig ki volt téve annak a veszélynek, hogy rablók, útonállók megtámadják.</p>
Pap, levita	<p>A jeruzsálemi zsidó Templom tisztségviselői. Közülük sokan Jerikóban laktak, és Jeruzsálemben csak szolgálatuk idejére mentek fel (a három nagy ünnepre és még további két hétre). A papok, akik Árontól származtatták magukat, az áldozatok bemutatását végezték. A leviták képviselték a klérus alsóbb osztályát: az alacsonyabb rendű feladatokat végezték a Templomban és zenéltek az istentiszteletek alkalmával.</p>
Szamaritánus	<p>Szamaritai, Szamariából (a mai Nablus és környéke) származó ember. Szamaria lakói eredetileg zsidók voltak, de Kr.e. a 4. sz. körül elszakadtak a judeai és galileai zsidóktól, akik azután szakadóroknak, eretnekeknek tartották őket. Nem fogadták el a jeruzsálemi Templomot, ehelyett külön templomot építettek maguknak. Az Ószövetség könyveiből csak Mózes öt könyvét (= Törvény) tartották szentnek, kánoninak. A két népcsoport kapcsolatát politikai nézeteltérések is nehezítették.</p>
Dénár	<p>Ezüstpénz. Kb. a munkás egy napi bérének felelt meg.</p>

Szövegmagyarázat

A szöveg egysége

A bibliakutatók már régóta vizsgálják annak lehetőségét, hogy a mai szöveg két hagyomány-elemből tevődött össze: egyrészt a beszélgetésből, amely Jézus és a törvénytudó között lejátszódik, másrészt az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédből. A kérdés feltevését a másik két szinoptikus Evangéliumnak, Márknak és Máténak a szövege indokolja. Mindkettő közöl ugyanis egy beszélgetést, amely Jézus és egy törvénytudó közt hangzik el (a példabeszéd nélkül; Mk 12,28-34; Mt 22,34-40), és amely a Lukács által közölt beszélgetés első felével esetleg azonosítható. Egy törvénytudó megkérdezi Jézust: melyik a legfontosabb parancs a Törvényben. Jézus a szeretet kettős parancsával válaszol a kérdésre. Válaszában ugyanazt a két részletet idézi a Második Törvénykönyvből (6,5) és a Leviták könyvéből (19,18), amelyet Lukácsnál a törvénytudó. Márk szerint Jézus elismeréssel fogadja a törvénytudó válaszát, kifejti, megerősíti azt (12,32-33). A felebaráti szeretet további megvilágítására szolgáló példabeszéd viszont hiányzik mind Márknál, mind Máténál.

Lehetséges, hogy Lukács a Márk és Máté által is közölt hagyományrészletet egybeötövelte az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszéddel, és abból egy egységes beszélgetést alkotott. Ez esetben a példabeszéd jelenlegi beállítása (szöveg-környezete) Lukácstól származik. Bizonyos dolgok alátámasztják ezt. Ugyanakkor az a tény, hogy Lukácsnál másként hangzik el a kérdés (nem a törvénytudó, hanem Jézus teszi fel a kérdést), és az, hogy a jelenlegi szövegben az összeillesztés nyomát nem lehet felfedezni, inkább arra utalnak, hogy Lukács Evangéliumának ez a részlete önálló, eredetileg is egységes hagyományrészletet őriz. A kérdést itt nem kívánjuk tovább részletezni. A magunk részéről az a meggyőződésünk, hogy helyesebb, ha Lukács beállítását úgy tekintjük, mint a beszélgetés eredeti hátterét, az eredeti körülményeket, amelyek között a példabeszéd elhangzott. Tárgyalásunk során ezt feltételezzük, anélkül, hogy biztosan állítanánk.

A szöveg felépítése

Szemben szinte minden újszövetségi példabeszéddel, az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédet Lukács úgy közli, mint amely konkrét körülmények között hangzott el. Jézus válaszul mondja egy kérdésre, amelyet egy beszélgetés során egy zsidó teológus tett fel neki. A példabeszéd tehát kerettörténetbe illeszkedik, amely egyértelműbbé és kifejezőbbé teszi.

Hogy a törvénytudó és Jézus között lejátszódó beszélgetést még szemléletesebben magunk előtt lássuk, az alábbiakban közöljük a példabeszéd forgatókönyvét, azaz a szöveget színdarabok mintájára felbontjuk és rövid rendezői utasításokkal látjuk el:

Törvénytudó (gyanakodva, vizsgáztatva): Mit tegyek, hogy eljussak az örök életre? (25)

Jézus (visszakérdez): Mi van megírva a törvényben? Hogyan olvasod? (26)

Törvénytudó (idézve): Szeresd Uradat, Istenedet, teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes erődből és teljes elmédből, embertársadat pedig, mint saját magadat! (27)

Jézus (helyeselve): Helyesen feleltél! Tégy így, és élni fogsz. (28)

Törvénytudó (igazolja kérdését): De ki az én embertársam? (29)

Jézus (elbeszélve): Egy ember Jeruzsálemből Jerikóba ment. Rablók kezébe került. Ezek kifosztották, véresre verték és félholtan otthagyták. Történetesen egy pap tartott lefelé az úton. Észrevette, de elment mellette. Ugyanígy közeledett egy levita is. Láta, de továbbment. Végül egy szamariainak is arra vitt az útja. Amikor meglátta, megesett rajta a szíve. Odament hozzá, olajat és bort öntött a sebeire és bekötözte, magát az embert pedig felültette teherhordó állatára, elvitte egy fogadóba és ápolta. Másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadósna

ezzel a kéréssel: Viseld gondját, és ha többet költenél, visszatérve megadom neked.

Jézus (visszakérdezve): Mit gondolsz, e három közül ki volt az igazi embertársa annak, aki a rablók kezébe került? (36)

Törvénytudó (következtetést levonva): Az, aki irgalmas szívű volt iránta. (37)

Jézus (a beszélgetést lezárva, de egyben távlatokat nyitva): Menj, és tégy te is hasonlóképpen. (37)

Érdekes beszélgetés áll előttünk. Jól megfontolt kérdések és válaszok követik egymást. A kijelentések és kérdések pontosan illenek egymáshoz. Jézus úgy áll előttünk, mint aki ki tudja használni a beszélgetés adta lehetőségeit. A törvénytudó, aki kérdésével próbára akarta tenni Jézust, maga kénytelen megadni a választ. Válasza, amit az Írás alapján ad, pontosan az, ami megfelel Jézus elképzeléseinek, és végül a törvénytudó érzi magát kényelmetlen helyzetben. Ezért újabb kérdést tesz fel, hogy eredeti kérdésének jogosságát bizonyítsa. Ekkor Jézus elmond egy történetet, amelyből a törvénytudó ismét levonhatja a megfelelő következtetést. Jézus nem tesz mást, mint hogy a törvénytudó számára megadja a lehetőséget, hogy kérdezzen. Kérdései azonban éppen oda vezetnek, amit Jézus válaszolni akar: „Tégy te is hasonlóképpen és élni fogsz.”

A beszélgetés részletei

A kezdő kérdés

Azzal a kérdéssel, hogy „Mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?“, a törvénytudó a gyakorlati zsidó teológia alapvető kérdését veti fel (vö. ugyanez a kérdés a gazdag ifjú esetében, Mk 10,17). Ez a kérdés volt a zsidóknál a Törvény kutatásának alapvető mozgató rugója. A kérdező réges-rég megtalálta erre a választ. Mégis érdekli, mit fog kiemelni a kérdezett. Melyik iskolához kell őt sorolni? Melyik irányzattal rokonszenvez?

Ugyanakkor a törvénytudó egyben mű-kérdést, „beugrató” kérdést is tesz fel, amikor a zsidó teológia alapkérdését felveti. A kérdést kiemeli az élet természetes háttéréből és elméleti problémaként veti fel. Nem a kérdező, hanem a kérdezett tanulhat belőle. Válasza bizonyára felszínre hozza álláspontjának helytelenségét.

Jézus visszakérdez

Jézus nem megy be a csapdába, nem hajlandó ilyen csalóka játéokra. Komolyan veszi a törvénytudó kérdését, és egy csapásra arra kényszeríti őt, hogy maga is komolyan vegye azt, és így tegye fel önmagának. A Törvényre utal, amelyet a törvénytudó nálánál talán sokkal jobban ismer. Ezzel kifejezésre juttatja, hogy erre a kérdésre ő maga is ott keresi a választ, ahol az egész zsidó teológia: Isten tanításában.

Jézus komolyan veszi a törvénytudót, és az kénytelen színt vallani. Az írástudó két helyet idéz a mózesi Törvényből, a Tórából. Válaszának első részét, amely az istenszeretetre vonatkozik, a „Sema, Izrael”-ből veszi, a Második Törvénykönyv egyik helyéről (MTörv 6,49), amelyet minden hívő zsidó kívülről tud, és naponta kétszer elimádkozik. A második rész a Leviták könyve 19,10-ből való, és összefoglalja a szociális jellegű parancsokat. Ha az ember ezeket megtartja, az Isten és a felebaráti szeretet által elnyeri az életet. Jézus elismeréssel fogadja a törvénytudó ismereteit. De a helyes ismeret még semmi Jézus szemében. Vajon érti-e a törvénytudó azt, amit mondott? Jézus későbbi kijelentése: „Tégy hasonlóképpen és élni fogsz” értésére adja, hogy a „helyes tanítás” csak a megfelelő gyakorlat által válik valóban igazzá, csak ezáltal lesz az élet forrása. Nem elég ismerni az életre vezető utat, járni is kell rajta. Az élet távlatait, amelyre ezek a mondatok utalnak, csak az fedezheti fel, aki a mindennapi életben valóban Istenre hagyatkozik, mint kísérőre, társra,

elismeri Őt urának, ugyanakkor tekintettel van embertársai jogaira, igényeire is.

A törvénytudó újból próbálkozik

A törvénytudónak nem sikerült Jézust levizsgáztatnia. Ehelyett máris fel kellett adnia valamit akadémiai távolságából, neki magának kellett állást foglalnia. Jézus befejező utalása: „tégy hasonlóképpen és élni fogsz” – tulajdonképpen igen kényelmetlen helyzetbe hozta. Érthető, hogy a beszélgetés eddigi menetével távolról sincs megelégedve. Egyrészt Jézus helyeslése után veszélyben érzi magát, szeretné visszanyerni a tisztas távolságot a felvetett problémától. Másrészt nevetségessé is vált, hiszen az embernek az lehet a benyomása, hogy csak látszat-kérdést tett fel, mert ő maga is meg tudta válaszolni azt. Észrevehetjük, hogy őt pillanatnyilag már nem a kérdezett dolog érdekli, hanem saját helyzete: önmagát akarja igazolni ahelyett, hogy saját kimondott válaszát megszívlelné. Ezért tesz fel újabb kérdést. Ehhez támpontot saját válaszában talál. Az Írás mondata – ha önmagában, mint teológiai alapvetet tekintjük – túl általános. Ezért kérdezi: „Ki az én embertársam?” Az is figyelemreméltó egyébként, hogy nem az Isten iránti szeretetre vonatkozóan teszi fel kérdését. Itt ugyanis nyilvánvalóan sokkal több probléma merülhet fel. Mennyit lehet ezen vitázni, ha közelebről szemügyre vesszük emberi kapcsolatainkat, és osztályozni igyekszünk azokat!

Válaszul egy történet

Jézus a kérdésre válaszul elmond egy történetet: az irgalmas szamaritánus történetét. Szó van ebben rablóról, egy ismeretlenről, aki áldozatul esett a rablóknak, úton-járókról, akik továbbmennek, és valakiről, aki segít. Első látásra a történetnek semmi köze a feltett kérdéshez. Mindenesetre a törvénytudót meglepi Jézus története. De annál élénkebben figyeli, hallgatja.

Hogyan éri el ezt a hatást a törvénytudónál? E látszólag közömbös, de érdekes történet előadásával alkalmat ad neki arra, hogy fellélegezzék, feloldódjék görcsös védekező álláspontjából. A lebilincselő történetnek óhatatlanul az a következménye, hogy egy pillanatra megfeledkezik önmagáról. Eltávolodhat saját magától, saját kérdésétől, szabadabbá, mozgékonyabbá, figyelmessé válik. Az elbeszélés által valami történik kettőjük között: olyan világ, olyan esemény áll előttük, amely egyikükhöz sem tartozik egészen, és így betöltheti a híd szerepét. A hallgatót képzelete, érzésvilága belopja a történetben ábrázolt világba, sőt ahhoz is kedvet kap, hogy a leírt eseményben maga is új felfedezéseket tegyen.

Természetesen Jézus eljárhatott volna másként is. Elmondhatta volna például, hogy ki mindenkit tart Ő embertársának, és azt, hogy az emberek mely csoportját nem tekinti annak. Elméleti síkon is kifejthette volna, hogy alapvetően kit tart embertársának. Állításait azután mérlegelni lehetett volna a bölcs teológusok tanításának fényében. Idézhetett volna szentírási helyeket is, hogy megvilágítsa, bizonyítsa saját véleményét. De kezdhette volna válaszát azzal is, hogy leszögezi véleményét, mint tan-tételt, és ennek szemléltetéseként elmondja az irgalmas szamaritánus történetét. De ezek közül egyiket sem teszi. Nem kezd sem akadémiai szintű fejtegetésekbe, sem lelkipásztori útmutatásokat nem ad, hanem elmond egy történetet, amelyet még egy hatéves kisgyerek is feszülten hallgat – éspedig minden bevezetés, előzetes magyarázat nélkül.

De mit is akar Jézus ezzel az elbeszéléssel? Miért mondja el? Mi köze ennek az eddigi beszélgetéshez?

Az irgalmas szamaritánus története

Sem a korabeli, sem a mai hallgató nem veszi észre az első pillanatban azt, ami végső soron leginkább kiváltja a megfelelő reakciót: az elbeszélő tulajdonképpen szükséztlenül, tartózkodóan mondja el a történetet. Ecsetelhetné az eseményeket élénkebben, színesebben is. Hisz durva rablótámadásról van szó, amelynek az ártatlan úton-járó áldozatul esik. A rablók kíméletlenül leütik, összeverik. Tetőtől-talpig kifosztják, semmit sem hagynak meg neki. A magányos puszta helyen ezzel tulajdonképpen kiszolgáltatják a halálnak. Borzalmas jelenet, amely például újsághírként egészen másként festene. Az elbeszélő nem aknázza ki a tragikus eseményben rejlő lehetőséget, bár nem is szépíti a bűntényt. A hallgató egyszerűen, minden kitérő nélkül szembesül az élet kegyetlenségével.

A tartózkodó tárgyilagosság megmarad az elbeszélés további részében is. Az elbeszélő csak megmondja, mi történik, ezután nem értékeli az eseményeket, nem kelt hangulatot megfelelő jelzőkkel, indulatszókkal. De éppen ebben rejlik a történet kifejező ereje. (Jellemző, hogy az eredeti görög szövegben 29 ige fordul elő, és összesen csak két jelző.)

Az elbeszélő álláspontja

Hogyan viszonyul az elbeszélő ahhoz, amiről beszél? Olyan tartózkodóan beszél, hogy észre sem venni, mi a véleménye a dolgokról. De ha jól figyelünk, rájövünk, hogy azt az embert követi, akit a rablók megtámadtak. Vele megy az úton Jeruzsálemből Jerikóba, elmondja, hogyan ütöttek rajta, felsorolja azokat, akik elmentek mellette, elkíséri őt a fogadóba, végül megemlíti, hogy a szamaritánus hogyan intézkedik ápolása felől a fogadónál. Az elbeszélő más részleteket is kiemelhetett volna. Elmondhatná a történetet a rablók, az úton-járók, a szamaritánus vagy a fogadós szemszögéből is. A történet hatása természetesen egészen más lenne.

Bár Jézus az elbeszélés során a történet szenvedő alanyát követi, mégsem úgy beszél róla, mintha annak sorsát egészen a szívében viselné. Nem beszél annak jajkiáltásairól, segítségkéréséről, fájdmairól, szomjúságáról, kétségbeeséséről. Nem igyekszik szánalmat kelteni a kárvalott iránt, nem akar együttérzést kelteni. Az elbeszélő beszélhetne az illetőről úgy is, hogy minden hallgató tiszta szívéből együtt érezzen vele. Az érzéketlen úton-járókat megbélyegezhetné, hogy mindenki alávaló gazembereknek, vagy akár gyilkosoknak tartsa őket. A történetmondó azonban szűken bánik az érzelmekkel. A hallgató figyelmét szabadon akarja hagyni, hogy lássa azt, ami történik, és szabadon foglalhasson állást, szabadon dönthessen. Ehhez a tényeket kell ismernie, nem érzelmes beszámolót hallgatnia. Így Jézus beszélgető társa, a törvénytudó is kiléphet tartózkodó távolságából, személyesen közeledhet a dologhoz. Ez az elbeszélés módja lehetővé teszi, hogy a hallgatóknak az legyen a benyomása, hogy itt egy „akárki”-ről van szó, bárki emberfiáról, akihez nincs köze senkinek, akiért tulajdonképpen eredendően egyikünk sem felelős. Nem ismerjük sem nevét, sem származását, eredetét, nemzetiségét. „Valaki” ő, rang és kapcsolatok nélkül.

A szamaritánus

Annál meglepőbb a samariai magatartása, aki – jóllehet maga is megvetett idegen ezen a földön – nem megy el szó nélkül az út szélén fekvő ember mellett. Pedig ő is csak azt látja, amit előtte a pap és a levita látott, akik mint az igaz vallás képviselői, a társadalom mérvadó személyiségei közé tartoztak.

A szamaritánusban azonban együttérzést, szánalmat ébreszt az ott fekvő ismeretlen ember látványa. Az az „együttérzés” szó az egyetlen a történetben, amely érzelmre utal. Az elbeszélő szándékosan használja, mert ezzel indokolja, magyarázza meg a szamaritánus

további magatartását, ahogy odalép és segítségére siet a kifosztottnak. Amikor megpillantja, ez a látvány mindjárt megindítja és segítségnyújtásra ösztönzi őt minden különösebb töprengés nélkül. Az együttérzés cselekvésre ösztönöz. Teljesen nyilvánvaló, hogy cselekvésének indítóoka nem az, hogy ismeri Isten törvényeit, mint a törvénytudó, és nem is a szent Templomhoz való különleges viszony, mint a pap és a levita esetében lehetne. Ezek közül őt egyik sem segíti, ösztönzi, nem ezek cselekvésének rugói. Bárkit, még egy szamaritánust is komolyan érinthet más valakinek a szenvedése, bárkit együttérzésre, megfelelő tettekre serkenthet.

Az elbeszélő minden hősi pátoz nélkül beszél a samariáiról. Egyszerűen közli, hogy odalép és megteszi, ami módjában áll, hogy segítsen a szenvedőn. Ellátja sebeit, fölteszi az állatra, amelyen maga utazott, elviszi a legközelebbi szálláshelyre és gondoskodik róla. Az elbeszélő mindent pontosan elmond, amit a samaritánus tesz, de az alakját nem magasztosítja hőssé. Nem utal olyan személyes jó tulajdonságaira, amelyekből tettei következhetnének. Nem említi a veszélyt sem, ami rá leselkedik, amikor ilyen helyen megáll, leszáll samaráról (hisz a rablók még a közelben lehetnek, új áldozatra lesve!). Nem szól az elvesztegetett időről sem, nem értékeli az áldozatot, amelyeket a betegre fordított kiadással vállal, amelyek egyébként még tovább fognak növekedni. Csak cselekszik megfontoltan és célszerűen. Pontosán azt teszi, amire a másoknak szüksége van. Az elbeszélő láthatóan nem akar mást, többet mondani.

A másik két utas

Mit kell gondolnunk a másik két utasról, a papról és a levitáról? Nem szívtelen emberek ők, ha szó nélkül továbbmentek a rablók áldozata mellett?

Az ő viselkedésüket is egészen szüksézáúan írja le az elbeszélő, amint elmennek a félholt ember mellett. Csak azt mondja el, amit egy külső szemlélő láthat, nem mond felettük erkölcsi ítéletet. Meglátják a sebesültet -, kikerülnek és továbbmennek. Ez természetesen elég sötét dolog. Nem veszik észre, hogy közük van ehhez a névtelen, összevert emberhez. Viszolyognak látásától, érintésétől, érzéketlenek iránta, közömbösek maradnak. Éppen ezáltal válik visszataszítóvá a viselkedésük. Miféle emberek ezek, akik képesek úgy tenni, mintha nem is látták volna a szenvedőt? Foglalkozásszerűen közeli kapcsolatban állnak a Szentéllyel, ez azonban egyáltalán nem teszi őket érzékenyebbé embertársuk baja iránt.

Ez a rövid leírás elég ahhoz, hogy a hallgató feltegye magának a kérdést: Éltem-e már át én is hasonlót, sőt velem történt-e ilyesmi? Ezekhez hasonlóan nem fér-e meg bennem is a buzgó istenszeretet az emberek iránti ijesztő érzéketlenséggel, azok iránt, akiknek szükségük volna segítségemre?

Mivel azonosuljunk?

Bár nem fellengzős, érzelmekre ható az elbeszélés (vagy talán éppen ezért), a hallgató mindvégig feszülten várakozik. Az elbeszélés folyamán már kezdettől fogva öntudatlanul is kereste, hogy melyik szereplővel azonosuljon, kereste azt a résztvevőt, akiben önmagára ismerhetne. Az elbeszélő azonban nem könnyíti meg számára a választást, nem sugall neki egyetlen kézenfekvő azonosulási lehetőséget sem. A törvénytudónak eszébe sem jut, hogy az áldozattal azonosítsa önmagát. Névtelen szerencsétlen az, semmi több. Nyilván nincs kedve ahhoz sem, hogy a pappal vagy a levitával azonosítsa önmagát. Magatartásuk kifogásolható, öhozzájuk nem hasonlíthatja önmagát, bár ennek gondolatától nem tud egészen megmenekülni. Az eretnek samariáinak a magatartása, aki gondjába veszi a sebesültet, önmagában példamutató és rokonszenves számára. De vajon a vele való azonosuláshoz szolgálhat-e az elbeszélés elegendő támpontot? Nem túl nagy a belső távolság közte és a

törvénytudó között? Az elbeszélés végén talán azt kérdezné legszívesebben: Tulajdonképpen mit is akarsz mondani ezzel az elbeszéléssel nekem, aki konkrét teológiai kérdést tettem fel?

Látható, hogy Jézus nem szándékozik lehetőséget adni semmiféle elhamarkodott azonosulásra. Inkább el akarja távolítani hallgatóját saját álláspontjától, amelyből kérdését föltette, és azt igyekszik elérni, hogy új álláspontra helyezkedjék. Ezért beszél el a pórul járt ember történetét ilyen emberközben. A törvénytudó megszokta, hogy önmagáról úgy gondolkodják, mint aki Isten törvényének és az embereknek el van kötelezve. Tudja magáról, hogy közbe tud lépni és segíteni tud, ahol és akinek felelősséggel tartozik. Ezt mutatja kérdése is: „Ki az én embertársam?” Ezért természetesnek tartja annak vizsgálatát, hogy a történetben szereplő pap, levita és szamaritánus mennyiben teljesítette kötelességét.

Új kérdés, új alapon

A történet azonban arra ösztönzi, hogy új kérdést tegyen fel új alapon. Az elbeszélés tudatosan az áldozat bajára irányította a törvénytudó figyelmét. Arra, hogy vegye észre az áldozat baját, a másikat, „egy valakiét”. Erre először talán nem is gondolt. De Jézus éppen erre akarja őt rávezetni. Az elbeszélés tartózkodóan, de egészen világosan szeme elé tárta a kifosztott ember helyzetét. Mindez előkészítette Jézus új kérdését: „Melyikük volt az embertársa annak, akit kiraboltak?” A kérdés ellenkező irányba fordítja a törvénytudó figyelmét. A hallgatót arra vezeti rá, hogy ne a lehetséges segítő szemével nézze a dolgot, hanem a segítségre szoruló szemével. Ennek az embernek eddig senki sem volt (ember)társa, de azután egy úton-járó, egy szamaritánus embertársaként viselkedett vele, s az ő *embertársa* lett. Azáltal, hogy odament, hogy segített rajta. Mégpedig nem kötelességből, hanem azért, mert felismert valamit.

Azzal, hogy az elbeszélés végén visszakérdez, Jézus azt világítja meg a törvénytudó számára, amit a történettel előkészített. A törvénytudó most felismerheti: Rosszul tettem fel a kérdést. Annak a „valakinek” a szemszögéből kellett volna kiindulnom, akivel találkozom, amikor segítséget szenved. Mégpedig egészen konkrét módon találkozni vele: „Menj és tégy hasonlóképpen!”

A történet „teológiája”

A törvénytudó tulajdonképpen elvont, akadémiai beszélgetést szeretett volna folytatni Jézussal, magas szintű teológiai kérdésekről. Készen állt arra, hogy szentírási idézetekkel, az atyák mondásaival felvértezve hadakozzék, hogy latba vesse éles eszének minden elemző, vitatkozó-készségét. Jézus azonban komolyra fordítja a szót, és a beszélgetésnek váratlan fordulatot adott az elmondott történettel. Olyan tükröt tartott a törvénytudó elé, amely megmutatta, hogy minden további vita és spekuláció – még a teológiai is – fölösleges, sőt hamis lehet. Abból az új szemszögéből, amelyet Jézus sugall, az áldozat, a szükségben, a kiszolgáltatottságban lévő ember kerül előtérbe, legyen az bárki, bárhol. Aki így tud nézni, nincs szüksége semmiféle további teológiai bizonyításra, hogy helyesen cselekedjék. A törvénytudó talán éppen azért tud olyan nehezen erre a nézőpontra helyezkedni, mert teológiai beállítottsága megakadályozza őt abban, hogy az előtte álló szenvedő emberrel foglalkozzék. Jézus mindenesetre elkerüli a vallásos nyelvezetet, a teológiai bizonyítékokat. Az Ő teológiája éppen a profán valóságban igazolódik be. Azáltal, hogy az ember szemét szabadabbá teszi, megmutatja az embernek azt, amivé itt és most lehet, és amivé még válhat. Megmutatja Isten uralmában az emberek összetartozását, egymásrautaltságát.

Társadalmi mondanivaló

Az elbeszélés olyan jelenetet ábrázol, amelyben négy igen gyakori emberi sors, magatartás fordul elő: rablók, áldozat, járókelők, akik elmennek az áldozat mellett, és egy valaki, aki az áldozat segítségére siet. Ezekkel a mindennapi életben, más-más módon, ma is mindig újra találkozunk. Dorothee Sölle írja: „Társadalmunk a rablók és a járókelők társadalma, amelyben egyre több ember válik nézővé. Nézői ők saját életüknek és nézői a másikénak. Mindenben részt vesznek, de csak mint nézők – sportban, játékban, a másik ember szenvedésében. A rablóknak jobb szolgálatot nem is tehetnének.” (Die Gesellschaft der Räuber und Passanten, vö. W. Jens, Der barmherzige Samariter, 172. o.)

Amikor Jézus elbeszélésében kiemeli ezeket a magatartásmódokat, nemcsak azt mutatja meg, hogy jól ismeri a társadalmi élet valóságát, hanem meghatározott szándék szerint cselekszik. „Csökkenteni akarja a nézők számát azok javára, akik együtt-éreznek és együtt-cselekszenek.” (i.m. 172. o.) Történetével arra ösztönöz, hogy változtassuk meg magatartásunkat, cselekedjünk, segítsünk. Ha csupán bírálni akarta volna a társadalmi magatartást, úgy mondta volna el a történetet, hogy abban nemcsak a pap és a levita, hanem a szamaritánus is elment volna a szenvedő mellett, hagyta volna, hogy elvérezzék. Akkor nem lenne senki, aki neki felebarátja volna. Ehelyett az irgalmas szamaritánusról szóló történettel hívja hallgatóit, hogy másként cselekedjenek, lépjenek ki a nézők közül, segítsenek mindenütt, ahol megalázott, megsebesült, szenvedő emberek „embertársai” lehetnek: – „Menj és tégy hasonlóképpen.”

Bibliaóra

A szöveg feldolgozása során a résztvevőknek azt kell felismerniük, hogy Jézus újfajta kérdésfeltevésre és felismerésre vezet (A. óravázlat). Ha több idő is rendelkezésre áll (pl. két alkalom), a résztvevők jobban elmélyíthetik azt a hatást, amelyet az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszéd ránk, mai hallgatókra gyakorol (B. óravázlat).

A. óravázlat (egy alkalomra)

1. Téma: Tanulmányozni a Lk 10,25-37-ben olvasható beszélgetést és annak dramatikai felépítését (35 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Elolvasni a szöveget, esetleg néhány adatot ismertetni	egész közösség (10 p.)	Munkalap a Lk 10,25-37-hez, íróeszközök
b. Rendezői megjegyzésekkel kiegészíteni a törvénytudó és Jézus között elhangzó beszélgetést (Lk 10,25-37)	csoportosan (20 p.)	
c. Dramatizálva előadni a Lk 10,25-37-ben található beszélgetést	csoportosan (5 p.)	

2. Téma: Változatot írni az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédhez (Lk 10,30-35), és azt beilleszteni a törvénytudó és Jézus között lejátszódó beszélgetésbe. (45 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Változat írása (amelynek más a mondanivalója), pl. – elváltoztatni, másként megfogalmazni a példabeszédet – más történetet kitalálni – más bizonyításmódot alkalmazni	csoporthoz, esetleg kiscsoportban (30-40 p.)	
b. Magnetofonra felvenni a változatokat	csoporthoz	(kazettás) magnetofon

3. Téma: A változatok hatását összehasonlítani az eredeti példabeszéd hatásával. (40 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Lejátszani az egyes változatokat	egész közösség	felvételek, magnetofon
b. Megbeszélni, milyen hatással vannak a hallgatóra		Munkalap a Lk 10,25-37-hez
c. Összevetni ezt a Lk 10,30-35-ben található példabeszéd hatásával		

Útmutatás az óravázlathoz

A fenti feladatoknak az a célja, hogy a résztvevők felismerjék, milyen módon tárja fel Jézus a szeretet parancsának tényleges értelmét. Az egyes témák ezt segítik elő. Az első téma feladatkörében a beszélgetés menetét vizsgáljuk. Erről a példabeszéd tanulmányozásánál többnyire meg szokás feledkezni. Pedig nagy jelentősége van a példabeszéd keretét képező beszélgetésnek, amelynek kiegészítéseként a történet elhangzik. A rendezői megjegyzések olyan rövid utasítások, kommentárok, amelyek kifejezik, hogy milyen módon vagy milyen szándékkal szólal meg a beszélő. (vö. Szövegmagyarázat, A szöveg felépítése, 123. o.)

A beszélgetés-változatok alkotásával az a célunk (2. Téma), hogy Jézus beszédmódját és a példabeszéd hatását jobban megismerjük.

2. Téma

Az a pontban felsorolt feladatok különböző mértékben nehezek. Viszonylag könnyű más bizonyításmódot alkalmazni, pl. leszögezni egy tantételt, vagy rávezető kérdéseket alkalmazni (vö. Szövegmagyarázat, Válaszul egy történet, 126. o.). Nem túl nehéz a példabeszéd megváltoztatása sem, amelynek kapcsán végül valószínűleg kiderül, hogy milyen más a hatása egy más módon lejátszódó történetnek. A legnehezebb egészen más, mégis ideillő történetet alkotni.

Ajánlatos, hogy minden csoport csak egy feladatot dolgozzon ki. A csoportok kisebb csoportokra oszolhatnak, hogy így konkrét javaslatokat készítsenek elő. Amelyiket azután a csoport elfogad, kidolgozzák, és szalagra veszik. Az utóbbinak az a célja, hogy a közösség előtt ismételtelen le lehessen játszani, mégpedig függetlenül a szerzőktől, előadóktól, hogy a

közösség figyelme a hatásra összpontosulhasson.

3. Téma

Ajánlatos, hogy a változatokat mindig az egész evangéliumi beszélgetés keretében játsszuk le (ill. adjuk elő). Az óravezető figyeljen arra, hogy elég idő maradjon az eredeti példabeszéd hatásának vizsgálatára.

B. óravázlat (két alkalomra)

1. alkalom

1. Téma: Tudatosítani és összegyűjteni a Lk 10,25-37-tel kapcsolatos gondolatársításokat (asszociációkat) és emlékeket. (25 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Elolvasni a szöveget	egész közösség	
b. Mi jutott eszünkbe a szöveg felolvasása közben (társítások, emlékek)?	66-módszer az egész közösségben	
c. Összegyűjteni, összeírni a mondottakat	közös beszélgetés	nagy ívpapír, rostirón

2. Téma: Tanulmányozni a Lk 10,25-37-ben leírt beszélgetés dramatikáját. (30 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. A törvénytudó és Jézus közt lejátszódó beszélgetés szövegét kiegészíteni rendezői megjegyzésekkel	csoportmunka (25 p.)	Munkalap a Lk 10,25-37-hez, írószer
b. A beszélgetést dramatizálva előadni	csoportmunka (5 p.)	

3. Téma: Tanulmányozni, milyen hatása van az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédnek (Lk 10,30-35) az evangéliumi beszélgetés keretében. (60-65 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Azonosulás a törvénytudóval	csoportmunka (beszéd első személyben) (25-30 p.)	Munkalap a Lk 10,25-37-hez
b. Mire ad lehetőséget Jézus a törvénytudónak?	csoportos beszélgetés (15-20 p.)	nagy ívpapír, rostirón
c. A válaszokat (a kérdésre: „Mire ad lehetőséget Jézus a törvénytudónak?”) megtárgyalni és összevetni az 1. Téma során felírtakkal	egész közösség (20 p.)	megírt ívek az 1. és a 3. Témával

2. alkalom

Bevezetés: felidézni, hogy mire ad lehetőséget Jézus a történettel. (10 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Beszélgetés az előző alkalom 3. Téma kapcsán felírtakról („Mire ad lehetőséget Jézus a történettel?”)	egész közösség	megírt ív az előző alkalomról (3. Téma)

4. Téma: Felismerni, felsorolni olyan helyzeteket, ahol ma mi is nézőként viselkedünk; megfontolni, hogyan kellene cselekednünk. (7 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Beszélgetés a következő három kérdésről:	kiscsoportban	
– Hol és mikor maradok semleges nézője a másik ember szenvedésének?	kerekasztal-beszélgetés	
– Mivel indoklom meg semlegességemet, tétlenségemet?		
– Minek kellene történnie, hogy kilépjek a néző „tisztos” távolságából?		
b. Mindegyik kiscsoport kiválaszt egy ilyen helyzetet, és előkészíti, hogy a közösséggel ismertesse	vázlat, rajz, elbeszélés, újsághír, szerepjáték, naplójegyzet, stb.	nagy ívpapír, fényképek, stb.

5. Téma: A kiválasztott helyzetek ismertetése a közösség előtt, azok megbeszélése

Feladat	Módszer	Eszközök
– előadás – értékelés – befejezésül a Lk 10,25-37-et ismét elolvassuk	közös beszélgetés	

Útmutatás az óravázlathoz

Az 1. feladatkör arra szolgál, hogy számba vegyük azokat a beleérzéseket, amelyeket a szöveg a résztvevőkben kivált. A szöveg elemzése két lépésben történik: először pontosabban megvizsgáljuk a beszélgetés evangéliumi szövegét (Lk 10,25-37; 2. Téma), majd az azonosuló játékkal a törvénytudó helyébe képzeljük magunkat, akihez a példabeszéd elhangzott (3. Téma).

3. Téma

Az azonosuló-játék célja, hogy a törvénytudó helyében érezzük magunkat, és így megtapasztaljuk, hogy Jézus példabeszéde milyen hatást vált ki benne. Legjobb, ha így járunk el: Előbb minden egyes csoport-tag csendben elolvassa a szöveget a törvénytudó szemszögéből. Mindenekelőtt azt próbálja elképzelni, hogy a törvénytudó mit gondolhatott az egyes személyekről, akik a példabeszédben feltűnnek.

Az azonosuló-játékot azután természetesen fennhangon bonyolítjuk le. Mindenki egyes szám első személyben beszél: „Én (mint törvénytudó) úgy érzem, azt hiszem stb.” A résztvevők így egymást segítik abban, hogy mindegyikük minél jobban bele tudjon helyezkedni az írástudó helyzetébe.

4. Téma

A javasolt feladat feltételezi, hogy a résztvevők már felismerték, hogy Jézus mennyire igyekszik kimozdítani az írástudót a tárgyilagos néző távolságából, és segíteni őt abban, hogy személyes kapcsolatba kerüljön a szenvedő emberrel. Ezzel párhuzamosan őszintén, elhamarkodott megoldások nélkül kell tanulmányoznunk saját életünk hasonló helyzetzeit. Ezt kiscsoportban (3-5 személy) végezzük. A megadott kérdésekkel segítjük tudatosítani azokat az érveket, amelyek alapján távol szoktunk maradni, valamint a szükséges teendőket, tényeket, amelyek talán nem is mindig egyedül pusztán akaratunktól függenek; egyben el akarjuk kerülni a fölösleges moralizálást.

A kiscsoportoknak lehetőségük van arra, hogy egyes helyzeteket az egész közösség előtt megfelelő módon ismertessenek. A bemutatás által az egyéni helyzet elidegenedik, így tárgyilagosan tudunk róla beszélni. Természetesen sok minden nyitva maradhat ezután is. A fontos az, hogy gondolkodásunkat megmozgassuk, és a megoldás lehetőségét feltárjuk.

V. Jézus kitartásra hív – A bíró és az özvegy (Lukács 18,1-8)

Szempontra a példabeszéd feldolgozásához

Gyakran küzdünk jogainkért, az igazságért, anyagi javakért, elismerésért. Ez a küzdelem sokszor kilátástalannak tűnik. Ilyenkor megkörményezhet bennünket a reménytelenség, a magunkra hagyatottság, sőt az az érzés is, hogy Isten elhagyott bennünket.

Ilyen tapasztalatok kapcsán szólít meg bennünket ez a példabeszéd. Nem csalóka vigasztalást akar adni, hanem a ténylegesen létező kiutat világítja meg. Egy, az életből ellesett feszült helyzetbe ad betekintést, amikor egy özvegy olyan bírónál keresi igazát, aki ügyét igazságtalanul, elutasítóan kezeli. Tulajdonképpen az a példabeszéd célja, hogy az ismertett történet által bemutassa az ima lehetőségeit. Azokhoz szól, akik feladták azt a törekvésüket, hogy kéréseikkel Istenhez forduljanak. E példabeszéd által felismerhetik annak értelmét, hogy Istenhez szóljanak akkor is, ha úgy érzik, Isten távol van tőlük. Így talán valamely, látszólag megmásíthatatlan tény kapcsán is felfedezhetik, hogy Isten mindig tesz valamit az érdekükben.

Szöveg: Lukács 18,1-8

¹ Arról is mondott nekik egy példabeszédet, hogy szüntelen kell imádkozni és nem szabad belefáradni. ² Így szólt: „Az egyik városban volt egy bíró, aki Istentől nem félt és embertől nem tartott. ³ Volt abban a városban egy özvegyasszony is, aki elment hozzá és kérte: ‘Szolgáltass nekem igazságot ellenfelemmel szemben!’ ⁴ Az egy ideig nem volt rá hajlandó. Azután mégis így szólt magában: ‘Bár Istentől nem félek, és embertől nem tartok, ⁵ mégis, mivel terhemre van ez az özvegyasszony, igazságot szolgáltatok neki, nehogy végül is idejőjjön és arcul üssön.’” ⁶ Azután így szólt az Úr: „Hallottátok, mit mond az igazságtalan bíró? ⁷ Hát Isten nem szolgáltat-e igazságot választottainak, akik éjjel-nappal hozzá kiáltanak? Vajon megvárakoztatja őket? ⁸ Mondom nektek: hamarosan igazságot szolgált nekik. De amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?”

Adatok

Özvegy Keleten általában, így Izraelben is igen hátrányos volt az özvegyek helyzete. Az Ószövetség gyakran említi őket más kiszolgáltatottakkal együtt, az árvákkal, idegenekkel, szegényekkel és napszámosokkal. Az apajogú társadalomban férje elvesztésével az asszony helyzete szociális szempontból reménytelenné válik. Hiszen a nő jogilag teljesen alárendelt szerepet játszik: itt ugyanis a jogokat és érdekeket asszony esetében a férj (leánygyermek esetében az apa) képviseli. A korabeli jog a nőt nem ismerte el önálló jogalannak: személyesen nem pörösködhetett, nem védekezhetett, csak férje által, akinek egyébként ő a tulajdona volt.

Ilyen körülmények között az özvegy jogilag teljesen kiszolgáltatott helyzetben volt. Emellett megbélyegezte őt az „özvegység szégyene” is, azaz elveszítette emberi méltóságát, hiszen többé nem szül gyermeket (a zsidóknál ez a nő emberi méltóságának egyetlen alapja).

Az Ószövetség természetesen védi az özvegyeket. Külön előírások engedélyezik

számára a tizedből való részesedést, valamint aratás és szüret után a böngészést. Emellett dicséretesnek mondja az özvegyek támogatását, mint ahogy Isten is az özvegyek támasza és védőbírája (Zsolt 68,6).

Peres ügy A példabeszédben szereplő asszony nem a hivatalos igazságszolgáltatás képviselőjéhez fordul, hanem magánügyekkel foglalkozó bíróhoz. Az ilyen bírók hatáskörébe a pénzügyi jellegű viták tartoztak. Így az özvegy problémája a következő lehetett: nem kapta vissza kölcsönadott pénzét, visszatartották zálogba adott értékét, vagy megtagadták az őt megillető örökséget. Az ügy természete olyan lehetett, hogy mindenképpen elérje követelését, ha valaki vállalja képviselőjét.

Szövegmagyarázat

Szerkesztéstörténet

A példabeszéd eleje és vége valószínűleg az evangélistától származik. Az első verssel Lukács Jézus szavait az Evangélium összefüggésébe állítja, és megjelöli, hogy mi a példabeszéd tanítása: Jézus a példabeszéddel hallgatóit az imában való kitartásra buzdítja.

Az evangéliumi részlet befejező részének értékelése bonyolultabb feladat. A 7. vers olyan gondolatot érint, amelynek hátterét nem annyira Jézus nyilvános működése idején, hanem az Evangélium megírása időpontjában találhatjuk meg. A „választottak”, akik „éjjel-nappal” Istenhez folyamodnak, valószínűleg a későbbi keresztények, akiket a sorozatos keresztényüldözések alaposan próbára tettek (64-től a század második felében). A 8. vers a megoldás reményét az Emberfia második eljöveteleivel alapozza meg, amely „hamarosan” be fog következni. A paruzia, Jézus második eljövetele állandó reményként élt a kor keresztényeiben, bekövetkezését saját életük idejére várták. Lukács ezzel a két verssel a példabeszéd eredeti, általános témáját (a kitartó ima általánosan) leszűkíti egy konkrét imára (ima az üldözésektől való szabadulásért). Ezzel kapcsolatban buzdít a kitartó imára. A példabeszéd ezen beállításával választ ad a korabeli keresztények problémájára: Miért nem védi meg Isten a híveket a véres üldözésektől? A válasz: ha kitartó a keresztények imája, Isten biztosan segít (Jézus hamarosan eljön), hiszen még az igazságtalan bíró is segített az özvegyen.

Jézus példabeszédének eredeti szövege a következő lehetett: ² „Az egyik városban élt egy bíró. Istentől nem félt, emberektől nem tartott. ³ Élt abban a városban egy szegény özvegyasszony is. Elment hozzá és kérte: Szolgáltass nekem igazságot ellenfelemmel szemben. ⁴ Egy ideig vonakodott, aztán mégis így szólt magában: Igaz, Istentől nem félek, embertől nem tartok, ⁵ de annyira terhemre van ez az özvegy, hogy igazságot szolgáltatok neki, nehogy végül nekem jöjjön és arcul üssön.” ⁶ Majd hozzáfűzte: „Hallottátok, hogy mit mond az igazságtalan bíró. ⁷ Hát Isten ne hallgatna meg benneteket, ha Őt kéritek?”

Magyarázat

Az özvegy és a bíró

Jézus példabeszéde teljesen kiszolgáltató személyt állít elénk az özvegy alakjában. Az a néhány rövid mondat, amellyel Jézus elmondja az esetét, elegendő ahhoz, hogy az asszony helyzetét megértsük. Számára rendkívül sokat jelent az a peres ügy, amelynek kapcsán a bíróhoz fordult. Valószínűleg nem először tapasztalja már, hogy a legszükségesebbekért is keményen kell küzdenie. Míg Izraelben sok szó esik Isten áldásairól, ő inkább a keserves

küzdelmekről mesélhetne. Megélhetésének forrásai rendkívül szűkösek abban a patriarkális társadalomban, ahol a családok létbiztonsága az apa jogaira, tekintélyére épül. Most egy összeget tartanak vissza, amely őt jogosan megilletné. Talán valaki tartozik neki, vissza kellene kapnia egy zálogot, vagy hozzá kellene jutnia örökségéhez. De az ismeretlen adós nem teljesíti kötelességét. Itt mutatkozik meg az özvegy mély emberi nyomorúsága. Éreztetik vele, hogy ő „csak” egy egyedülálló nő, akinek jogait senki sem veszi komolyan. Nincs hatalma, tekintélye, befolyása, kapcsolata, hogy érvényre juttassa követelését. Vele szemben bárki megengedheti magának, hogy tartozását megtagadja. Talán még a szegénységnél is kegyetlenebb ez a tapasztalat. Hiába küzd a létért, nem ismerik el, alapvető jogait lábbal tiporják.

De mindez tovább éleződik, amikor a város bírójához fordul, hogy az szerezzen érvényt követelésének. Tulajdonképpen minden esélye megvan arra, hogy kérését támogassák, és hamar visszakapja pénzét. De még a bíró sem hajlandó kézbe venni ügyét. (Hisz fizetni úgysem fog érte!) „Egy ideig vonakodott” – olvassuk a példabeszédben. Miféle bíró az ilyen, aki az ügyet nem vállalja el, és nem áll az özvegy mellé? Olyan, „aki Istent nem féli, és emberektől sem tart”. Mi jót várhatna az ember az olyan bírótól, aki Istennel sem törődik? Hiszen minden jog és igazság alapja – Jézus hallgatósága szerint – Isten igazságossága. Maga Isten adta népének, Izraelnek a különböző előírásokat, törvényeket. Így minden emberi igazságszolgáltatásnak alapja közvetlenül Isten igazságossága. Az özvegy esetében ez különösen fontos. Izraelben a bírónak alapvető feladata, hogy Isten nevében igazságot szolgáltatson, különösen az özvegyeknek – a többi kiszolgáltatottal együtt. De ennek a városnak bírója nem féli Istent.

Magatartását az özvegygel szemben még az is indokolja, hogy „emberektől sem tart”. Nincs tekintettel az emberi méltóságra és az ember jogaira. Számára nem alapvető, emberi kötelesség az igazságszolgáltatás. Gátlástalan, nem érdekli az, ha az emberek igazságtalanok. Még akkor sem törődik ezzel, ha segítségért folyamodnak hozzá.

Igy az asszonynak kevés reménye van arra, hogy jogait kiharcolja. Mint özvegy, eleve azok közé tartozik, akik gyakran húzzák a rövidebbet. Helyzete a bíróval szemben még ennél is reménytelenebb.

Hasonló egyéni tapasztalatok

A példabeszédben élénk tárt kilátástalan helyzet nem kivételes eset. A történetet hallva, olvasva önkéntelenül is sok hasonló élmény jut eszünkbe környezetünkben, saját életünkben. Igen gyakran tapasztalhatjuk, hogy az ember hiába küzd jogaiért, hiába szomjazza az igazságot. Már az anyagiak terén is igen sokan vannak, akik ehhez az özvegyhez hasonlóan hátrányos helyzetbe kerülnek. Olyan esetekben is, amikor ennek oka távolról sem saját ügytelenségük vagy lustaságuk. Vannak, akik például a munkában éppoly ügyesek és szorgalmasak, mint mások, mégsem viszik semmire. Rajtuk kívül álló okok egyszerűen lehetetlenné teszik boldogulásukat. Fokozottan lesújtó az ember helyzete, ha nemcsak az anyagiak terén, hanem egész emberi mivoltában háttérbe szorul, mint a példabeszédben szereplő özvegyasszony.

A történet kapcsán ilyen jellegű tapasztalatok is eszünkbe juthatnak. Hiszen érdekeink legtöbbször távolról sem anyagi jellegű. Van, aki keményen dolgozik, hogy elismerjék, értékeljék – és mégsem veszik semmibe. Pedig az embernek joga van az elismeréshez. A feleség nyitott lélekkel közeledik férje felé – a férj viszont észre sem veszi, nem válaszol hasonló nyitottsággal. Ki segíthet az asszonyon, hogy szeretetére választ kapjon?

Jézus hallgatói a példabeszéd kapcsán saját beteljesületlen várakozásaikat idézik fel lelkükben. Azt a keserű tapasztalatot, hogy nincs senki, aki keresésüket felkarolná, és jogos igényüknek érvényt szerezne. Valójában Isten távollétének mély megtapasztalása ez. Hol az

Isten, ha nincs senki, aki kilátástalan helyzetében segítségére sietne az embernek? Hol az Isten, ha az ember szeretne igazságosan részesülni a javakban, sikerben, elismerésben, megértésben, – és képtelen ezt elérni?

Kitartó ragaszkodás Istenhez

Jézus példabeszédének bevezetését az evangélista fogalmazta meg. Eszerint Jézus a tanítványoknak a példabeszéddel „rá akart mutatni, hogy mindig imádkozniuk kell, azt sohasem szabad abba hagyniuk” (1. v.). Lukács szerint tehát a példabeszéd legfigyelemreméltóbb mozzanata az özvegy kitartó kérése, vagyis, hogy az asszony újra meg újra elmegy a bíróhoz, és követeli, hogy szolgáltasson neki igazságot. Az evangélista szemében a kérésnek ez a módja szemléletes képe, mintapéldája az imádságnak, az ember Istenhez intézett kérésének. Így a bevezetés végeredményben buzdítás: imádkozzatok ilyen kitartóan és állhatatosan.

Valószínű viszont, hogy a példabeszédben Jézus eredetileg nem buzdítani akart, hanem közölni valamit: az özvegy és a bíró között lejátszódó folyamat kapcsán rámutatni valamely mélyebb igazságra.

Alapjában véve meglepő, hogy az asszony olyan kitartóan kéri a segítséget. Mennyire természetes és érthető lenne, ha az özvegy a bíró első visszautasítása után feladná a reményt, tudomásul venné, hogy ügyének kedvező megoldása lehetetlen. Hiszen egyáltalán nem is valószínű, hogy ez a hírhedt bíró segíteni fog. Az asszony mégis kitart kérése mellett, jóllehet közben egyre inkább terhére van a bírónak. A bíró nem teljesíti kötelességét, ő mégis hozzá fordul ismét és ismét. A bíró elutasítja; ő újból segítségét kéri annak, aki őt elutasította. Ebben áll kérésének meglepő ereje. Közben átéli azt, hogy ő tehetetlen, kiszolgáltatott, hogy ő csak kérni tud. A bíróval szemben semmi hatalma, semmi kényszerítő befolyása nincs. Csak kérni tud, egyébként teljesen tehetetlenül áll a bíró előtt. Csak azt tudja bizonygatni, mennyire rá van szorulva a bíró segítségére. Közben tapasztalja és kifejezi saját teljes függőségét.

Az özvegy kérésének ereje az özvegy tehetetlenségében rejlik. A példabeszéd eredeti értelmé szerint róla vehet példát mindaz, aki imádkozik. Jól imádkozik, aki konokul küzd az igazságért, beteljesedésért, boldogságért, az értékes életért. Ez a példabeszéd más képet fest az imáról, mint sok jámbor utasítás. Őva int bennünket attól, hogy belenyugodjunk abba, ami megváltoztathatatlanak látszik. Kilátástalan helyzetben nem helyesli a tűrő megadást. Arra ösztönöz, hogy makacsul küzdjünk egy igazságosabb világért. Természetes, hogy aki így kér, közben fájón tapasztalja a jelen igazságtalanságát és kilátástalanságát. Az igazságért való szenvedélyes küzdelem és a tehetetlenség fájdalma együtt járnak, egymásba fonódnak. Minél határozottabban küzd valaki a beteljesedett életért, annál inkább szenvedni fog a meglévő korlátok miatt. És fordítva: minél inkább megtapasztalja valaki a kiszolgáltatottságot, annál erősebben él benne a megoldás vágya. Ezt a szenvedést és ezt a szenvedélyt együtt hordozza az, aki a példabeszéd szellemében imádkozik.

Az özvegy olyan bírót akar megnyerni ügyének, aki őt újból és újból elutasítja. Olyan emberhez fordul, akivel nem tud találkozni, mert valójában távol van tőle. A példabeszéd legkeservesebb tapasztalatainkat idézi, amellyel az életben találkozunk. Mi is kerülünk olyan helyzetbe, amikor minden ellenünk fordul, látszólag még Isten is. Mi is ismerjük azt a félelmetes csendet, azt az ijesztő némaságot, amikor egyetlen kiutat, megoldást jelentő szó sem csendül fel lelkünkben. A példabeszéd segít bennünket, hogy szembenézzünk ezzel a sötétséggel, és megtaláljuk a megoldást. Arra int bennünket, hogy ragaszkodjunk ahhoz az Istenhez, akinek jelenlétét adott esetben egyáltalán nem tapasztaljuk. Mondjuk el kérésünket akkor is, ha csak sötétséget látunk magunk előtt; hogy megszólítsuk azt az Istent, akinek közelségét, jelenlétét éppen nem tapasztaljuk. Nyilvánvaló, hogy a példabeszéd szerint nem „nagy imádkozók” azok, akik „éjjel-nappal Istenhez kiáltanak”. Inkább olyan emberek, akik

látszólag reménytelen, kétségbeejtő helyzetükben is ragaszkodnak Istenhez.

Így a példabeszéd özvegyén, imádkozó választottain keresztül elérkeztünk a kereszten imádkozó Jézushoz: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” (Mt 27,46) Miközben ellenfelei győzedelmeskednek, Jézus a szégyen és a halálos szenvedés mellett megtapasztalja azt az érzést is, hogy elhagyta Őt az Isten. De ha Isten távol van is, azt mondja: „Istenem”, kifejezve ezzel, hogy változatlanul ragaszkodik Istenhez. Jézus tehát az igazságtalan bíróról és az özvegyről szóló példabeszédben arról a teljes elhagyatottságról beszél hallgatóinak, amelyet később neki is meg kellett tapasztalnia a kereszten.

Isten kész segíteni

Végül enged a példabeszédben szereplő bíró: segít az özvegyen. Ezzel a meglepő fordulattal zárul a bíró és az asszony története. A bíró enged a követelésnek, bár az özvegy nem tett mást, mint kért kitaróan, kérte a bírói tekintély közbelépését. A példabeszéd igyekszik is aláhúzni e fordulat váratlan jellegét azzal, hogy a bíró megismétli igazságtalan életelvét: „Istentől nem félek, embertől nem tartok.” Nem együttérzés, nem részvét indítja őt a cselekvésre, nem is az Isten előtti felelősség. Egyszerűen elege van a zaklatásból. Azért enged az asszony követelésének, hogy ismét nyugta legyen. Nem fél senkitől, legfeljebb attól, hogy az asszony felpofozza. Ezt is el szeretné kerülni. De milyen meglepő, hogy még ez a tekintélyes bíró is képtelen ellenállni az özvegy kitaró kérésének!

Jézus a példabeszéd végén a hallgatók figyelmét külön felhívja erre a váratlan fordulatra: „Halljátok, mit mond az igazságtalan bíró! Hát az Isten ne szolgáltatna igazságot azoknak, akik éjjel-nappal hozzá fordulnak?” (7. v.) A „halljátok!” felszólítás a Bibliában kb. ennyit jelent: „figyeljétek és értsétek meg!” A hallgatóknak meg kell érteniük, milyen utalást tartalmaz a példabeszéd Istennel kapcsolatban. Meg kell nyílniuk Isten felé, aki, bár egészen másként, sokkal megértőbb, mint ez az emberi bíró. Hiszen még ez a bíró is engedett, aki egyébként elutasító álláspontra helyezkedett. Cinikus életelve ellenére arra kényszerült, hogy hivatását teljesítse, és legalább ebben az egy esetben segítségére legyen az özvegynek. Ő csak azért segített, hogy végre megszabaduljon az özvegytől és nyugta legyen. De a hallgatónak éreznie kell a különbséget, amely közte és Isten között fennáll. Isten – szemben a bíróval – készséges szeretettel fogadja a hozzá fordulókat, „bírói” tisztét örömmel gyakorolja –, mert közel van hozzánk. Isteni természete éppen abban áll, hogy nem kényszeredetten fogadja a rászorulókat. A bíró alakja ellentétes kép, szemben Istennel, aki azt szeretné, ha nem lenne nyugta tőlünk.

Végző soron derülnünk kell az igazságtalan bíró történetén, aki meghátrál a gyöngy özvegy előtt. Nevetséges alak ő, hiszen minden hatalma, tekintélye ellenére kénytelen engedni az asszonynak. És amikor meglepődéssel nevetünk ezen az emberen, valami megváltozik bennünk. Eloszlik az a szorongató érzés, hogy egyedül, tehetetlenül állunk a kegyetlen sors előtt. Talán nem is csak ezen a bírón, hanem magunkon is nevetünk. Hát nem nevetséges, hogy elhagyatva érezzük magunkat, és oly hamar feladjuk a küzdelmet az életért, a teljességért, jogainkért? Aki hajlamos erre a nevetésre, az már kezd megnyílni Isten előtt, aki nem úgy, mint a bíró, hanem készségesen fogad minket.

A példabeszéd áthagyományozása

Jézus példabeszédének eredeti szövegét már az őskeresztény közösség átformálta, kiegészítette. Nem hamisították meg Jézus tanítását, hanem a jézusi üzenetnek új körülmények között, az új körülményeknek megfelelően fogalmazták meg mondanivalóját. Valószínűleg ekkor egészítették ki a jelenlegi befejezéssel: „...Megvárhatja őket? Mondom nektek, hamarosan igazságot szolgáltat nekik. Csak az a kérdés, hogy amikor az Emberfia

eljön, talál-e hitet a földön?” (7c-8. v.) Minden jel arra mutat, hogy az ősegyház a példabeszédben is saját kora problémáira keresett választ. A keresztények Jézus követői, kiválasztottai. Érzik tehát, hogy a példabeszéd hozzájuk szól, Isten új népéhez. Az isteni segítséget nekik ígéri meg a példabeszéd. Ez a segítség Jézus személyéhez kapcsolódik. Nemcsak Isten országának megvalósulása által, hanem mindenekelőtt Jézus második eljövetele idején részesülnek benne.

A jelen az Egyház számára a remény ideje, de egyszersmind a szenvedésé, a szorongatásé is. Az Egyház Isten szeretetének, segítségének meglepő jeleit tapasztalja, de állandó tapasztalat a hitetlenség, igazságtalanság, a szenvedés is. Ilyen körülmények között érthető a keresztények várakozása és türelmetlensége: mikor vet már véget Isten a megpróbáltatásoknak? Jézus példabeszédében az Egyház ezt a választ ismeri fel: Isten nem késlekedik, hamarosan igazságot szolgáltat.

Ugyanakkor azt is felismeri az Egyház, hogy a közbülső időszak legfőbb feladata az Isten országára irányuló hívő várakozás. Amint a példabeszédben az özvegy kitartóan mindig újra kéri a bírót, úgy kell kérnie és várnia az Egyháznak is, amíg Isten uralma meg nem valósul. Vajon amikor az Emberfia eljön, talál-e hitet a földön? A keresztény közösség buzdítást érez a példabeszédben, hogy kitartson a hitben.

Lukács evangélista saját, egyéni módján aláhúzza mindazt, amit az őskeresztény közösség e példabeszédben felismert. Ezt a történetet olyan rész után helyezi el Evangéliumában, amelyben arról beszél Jézus, hogy hogyan és mikor valósul meg Isten uralma (17,20-37). Ezáltal a példabeszédet ő is a Húsvét és a Beteljesedés között küzdő Egyház életére alkalmazza. Emellett arra is rámutat, hogy a példabeszéd buzdít az imára (18,1). Ezzel összhangban áll a következő rész, a farizeus és a vámos imája (18,9-14), ahol szintén az imáról esik szó.

Bibliaóra

Az általunk javasolt feldolgozás célja az, hogy a bibliaóra résztvevői a példabeszéd alapján felismerjék az ima lehetőségeit, megismerjék a reményvesztettségéből kivezető utakat.

A. óravázlat (egy alkalomra)

1. A példabeszéd megismerése
2. Az özvegy tapasztalatainak megfogalmazása
3. A példabeszéd mondanivalójának megfogalmazása
4. A példabeszéd alapján egyéni kérések összeállítása

1. Téma: A példabeszéd megismerése (20 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Elolvassuk a példabeszédet (az eredeti megfogalmazásban)	közösen (5 p.)	
b. Adatok ismertetése, szövegmagyarázat	közösen (15 p.)	

2. Téma: *Megfogalmazzak az özvegy belső élményeit (40 perc)*

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Belehelyezkedünk az özvegy helyzetébe	csoporthoz (30 p.) csoportban megbeszéljük, írásban megfogalmazzuk	Munkalap a Lk 18,1-8-hoz, nagy ívpapír, rostirón
b. Felolvassuk a kidolgozott szövegeket, értékeljük azokat	közösen (10 p.)	

3. Téma: *A példabeszéd megértése (35 perc)*

Feladat	Módszer	Eszközök
a. A 2. Téma során megismert részletek összefoglalása	közösen (5 p.)	
b. Ennek figyelembevételével megbeszéljük a példabeszédet a következő kérdések alapján:	közös beszélgetés (30 p.)	
– Mi teszi rám a legmélyebb benyomást?		
– Milyen hasonló, konkrét helyzeteket ismerünk?		
– A kéréssel, imával kapcsolatban mire ösztönöz bennünket az özvegy esete?		

4. Téma: *Imákat (kéréseket) fogalmazzunk a példabeszéd alapján (25 perc)*

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Imát írunk, amelyet bármikor, bárki elmondhat	egyéni, írásban	papír, toll
– bárki elmondhat a jelenlegi világban		
– én magam bármikor elmondhatok		
– én magam adott helyzetben elmondhatok		
b. Imák felolvasása	az egész közösség előtt	
c. Imák elimádkozása (önkéntesen)		

Útmutató az A. óravázlathoz

Ez rövidebb változat, amelyben viszonylag kisebb helyet kap a példabeszéd tanulmányozása. Ezért, amennyiben az idő engedi, ajánlatos a következő, B. változat szerint dolgozni.

1. Téma

Az ősegyház Jézus szavaiban saját problémáira keresett és kapott választ. Mi is saját életünket, problémáinkat tartjuk szem előtt, és alapul csak azt a részt vesszük, amely valószínűleg Jézustól származik (2-7.v.; id. fentebb). A szöveg elolvasásánál ezt a részt ki kell emelnünk, mint megbeszélésünk alapját. Figyelmünket erre összpontosítsuk, ne térjünk ki más, tudományos-biblikus szempontból vitás kérdésekre.

Az adatszerű információk ismertetése élményszerűbb lehet, ha a vezető úgy közli ezeket, mintha az asszony magában gondolkodnék. Így színesebben bemutathatja az özvegy helyzetét abban a korban, viszonyát az emberekhez, az igazságszolgáltatáshoz. Mindez fokozottabb mértékben előkészítheti a résztvevőket, hogy a 2. Téma során az asszony helyébe képzeljék magukat.

2. Téma

A résztvevők csoportos megbeszélés keretében az özvegy helyébe képzelik magukat. Igyekeznek azonosulni vele, és a szentírási szöveg alapján meghatározni, mit tapasztalt, mit érzett, mint gondolt a bírónál tett látogatásai alkalmával. Milyen érzéssel közeledik a bíróhoz? Hogyan fordul hozzá? Mit érez, amikor kéri? Milyennek ismeri meg a bírót?, stb. Közös megbeszélés alapján a csoportok kidolgozzák az özvegy véleményét a bíróról és az esetről.

Miután az egyes csoportok írásait felolvasták, a vezető összefoglalja, értékeli őket. Ha szükséges, helyesbít is az új szövetségi szöveg figyelembevételével.

3. Téma

A közös megbeszélésnek az a célja, hogy meghatározzuk a példabeszéd mondanivalóját. Szükséges hozzá, hogy a vezető alaposan felkészüljön, valamint képes legyen a beszélgetés során segítő kérdésekkel újabb és újabb szempontokra felhívni a figyelmet. Így a szöveg értelmének alapos ismerete találkozhat a résztvevők elképzeléseivel és tapasztalataival. Ha nehéz is, a kettőt ügyesen össze kell kapcsolni. Amennyiben a példabeszéd az élő ismeretközlés módja, ennél a folyamatnál a hallgatók tapasztalatának is döntő szerepe van. Ezt a szempontot segíti annak vizsgálata, hogy az özvegy helyzete milyen egyéb emberi helyzetekre utal. A továbbiakban a beszélgetés vezérfonala lehet, hogy a példabeszédet az ima szempontjából tárgyaljuk meg. Talán az a legszerencsésebb, ha a vezető újra meg újra visszautal a 2. Témában megfogalmazott gondolatokra, és rákérdez a résztvevők hasonló jellegű, személyes tapasztalataira.

4. Téma

Ehhez a befejező részhez viszonylag sok időre lenne szükség, mert az imák megfogalmazása csak igazi csöndben sikerülhet. Ha az előző beszélgetés elnyúlik, helyesebb, ha az betölti az egész órát, és az imák megfogalmazását elhagyjuk, vagy következő alkalomra halasztjuk. Esetleg otthoni feladat is lehet.

Az imák megfogalmazása egyébként a lehető legtökéletesebb befejezés. Hiszen a példabeszéd elsősorban nem ismereteket akar közölni, hanem új tapasztalatokkal gazdagítani. A kérések megfogalmazásával a résztvevőknek arra kell törekedniük, hogy azokban saját tapasztalataikra, az életben elfoglalt helyzetükre legyenek tekintettel, azt dolgozzák fel. A példabeszédből kiemelhetik azt a szempontot, amely leginkább megragadta őket. A feladatot

közelebről is meghatározhatjuk, pl.: a könyörgésben írjanak le olyan konkrét helyzetet, amikor mindenki ellenük fordul, és teljesen egyedül érzik magukat. Segíthet egy zsoltár-idézet is annak kifejezésében, hogy ilyen esetben is kitartunk Isten mellett: „Én mégis mindig veled maradok” (Zsolt 73,23, ezt mint választ is felhasználhatjuk a könyörgések után).

Még az elején, a feladatok ismertetése alkalmával közölnünk kell, hogy a kérések egészen személyesek is lehetnek, és ha valaki nem akarja, nem kell felolvasnia kérését. Ha a felolvasás megtörténik, ez igen kifejező szemléltetése lehet a példabeszédnek. Talán hasznos, ha a vezető maga bátorítja a többieket a nyitottságra azzal, hogy felolvassa saját egészen személyes jellegű kéréseit. Az is jó, ha a vezető olvassa fel mások kéréseit, amelyet azok személyesen nem akarnak elmondani. Nagyon fontos azonban, hogy senki se érezze, hogy meg kell szólalnia.

Ugyanez érvényes a befejező imára is. Szerencsés esetben az ima egészen közel hozhatja a példabeszédet a résztvevők lelkéhez.

B. óravázlat (két alkalomra)

1. Kilátástalan helyzetek tudatosítása
2. A példabeszéd megismerése
3. Az özvegy tapasztalatainak megfogalmazása
4. A példabeszéd mondanivalójának megfogalmazása
5. Megtaláljuk a kilátástalanságból kivezető utakat

1. óra

1. Téma: A reményvesztettségnek, mint mindennapi tapasztalatnak megismerése (45 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Képek segítségével megismerni, elképzelni reményvesztett helyzeteket	csoportonként	nagyobb számú fénykép, diakép, vetítő
– a megfelelő kép kiválasztása, csendes elmélkedés	fényképes, (diaképes) elmélkedés	
– a képhez kísérő szöveg a reményvesztettségről (írásban)		
– a képek bemutatása kísérő szöveggel	egész közösség	
– beszélgetés a reményvesztettségről		

2. Téma: A példabeszéd megismerése (15 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Elolvassuk a példabeszédet (kiemelve az eredeti részt!)	egész közösség (5 p.)	
b. Adatok ismertetése, szövegmagyarázat	egész közösség (10 p.)	

3. Téma: Megfogalmazzuk az özvegy belső élményeit (45 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Belehelyezkedünk az özvegy helyzetébe	csoportonként (30 p.) megbeszéljük, írásban megfogalmazzuk	Munkalap a Lk 18,1-7-hez
b. Felolvassuk a kidolgozott szövegeket, értékeljük azokat	egész közösség (15 p.)	

2. óra

4. Téma: A példabeszéd megértése (30-40 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Megbeszéljük a példabeszédet a következő kérdések alapján:	közös megbeszélés	
– Mi teszi rám a legmélyebb benyomást?		
– Milyen hasonló, konkrét helyzeteket ismerünk az életben?		
– Milyen felismerésekhez vezet bennünket a példabeszéd?		

5. Téma: A reményvesztettségből kiutakat találni a példabeszéd által (75 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. A példabeszéd mondanivalóját szemléltetni	csoportosan vagy egyénileg (45 p.) választható feladatok: – kísérszöveget írni az 1. Téma során kiválogatott képekhez – imát írni (esetleg ugyanazokhoz) – párhuzamos történetet írni – képet festeni a témáról	írólap, írószer, fényképek, diaképek, diavetítők, tábla, műszaki rajzlap, zsírkréta
b. Bemutatni az elkészült munkákat (esetleg felolvasni a „Próbálkozások”-at, ld. alább)	közösen (30 p.)	

Útmutatás az óravázlathoz

Ez a vázlat annyi feladatot tár elénk, hogy egy alkalommal mindezt semmiképpen sem

végezhetjük el. A lehetőségek szerint tehát legalább két alkalomra elegendő.

1. Téma

A téma feldolgozása szántszándékkal nem a példabeszéddel kezdődik, hanem a mindennapi tapasztalatból indul ki, amelyre a példabeszéd válaszol. Reményvesztettségrel kapcsolatos tapasztalataink felidézése felkelti érdeklődésünket, nyitottá tehet a példabeszéd mondanivalójának befogadására. A fényképekkel, diákkal kapcsolatos feladat során lehetőleg ne csak mások reményvesztettségével foglalkozunk, hanem saját tapasztalatainkkal is.

2. és 3. Téma

Az ide vonatkozó megjegyzéseket ld. az a. változat 1-2. Témánál.

4. Téma

A beszélgetésben arra törekszünk, hogy megértsük a példabeszéd mondanivalóját. Nem ismereteket, tanítást keresünk, hanem olyan beszélgetést folytatunk, amelyben a résztvevők tapasztalatai fontos szerepet játszanak. Ajánlatos a 3. Téma során felismert dolgok szem előtt tartása is. A konkrét helyzetek kérdésénél felhasználhatjuk azokat, amelyek az 1. Téma során felmerültek. Az új felismerések, tapasztalatok kérdését tárgyalva a vezető legyen figyelemmel mind a párbeszéd szövegére, mind a résztvevők megfigyeléseire, megjegyzéseire.

5. Téma

A különböző feladatok arra szolgálnak, hogy a csoportosan vagy egyénileg dolgozó résztvevők magukévá tegyék a példabeszéd mondanivalóját. A feladatokat úgy kell elvégezni, hogy az a résztvevők értelmi szintjének és kifejezési készségének megfelelően. Éppen ezért mindenki szabadon választhat, melyik feladatot végzi. Fontos azonban, hogy ennek során mindenki tudatosan figyeljen a bevezető témára, a reményvesztettségre. Végezetül világossá fog válni, hogy milyen kivezető utak vannak.

A kész feladatok ismertetése sok olyan tapasztalatot fog feltárni, amelyekben láthatóvá válik, hogy a példabeszédnek milyen pozitív mondanivalója van életünkkel kapcsolatban.

Ha szükséges, ebbe a részbe beilleszthetjük a következő történetet is:

Próbálkozások

Sok baja volt gyermekkorától. Gyakran voltak görcsös bénulásai, sokat betegeskedett. Mégis sikerült elvégeznie iskoláit. Most dolgozni készült. Egyszerű, gyári állást keresett.

A törvény lehetővé tette, hogy az ilyen hátrányos helyzetűek a számukra megfelelő állást betöltsék. Sőt az üzemeket kötelezték is, hogy a fogyatékosokat alkalmazzák. Barátai mindent megtettek érte, de az ő érdekében való bátor fellépésük idegesítette a különböző hivatalok alkalmazottait. Iskolái elvégzése után ez a nyomorék kislány segítőkész barátai közelében telepedett le. Munkát azonban nem kapott. Talán szántszándékkal utasították vissza? Büntetésül az erőszakos emberekkel való kapcsolata miatt? De az is lehet, hogy más szerencsétlen körülmények összejátszása volt, hogy legjobb akarata, kitartó keresése ellenére sem talált munkahelyet. Barátai türelemre intették, mellette álltak, amiben csak tudtak. De a beteg leány mindig későn érkezett, vagy az állást – érthetetlen okokból – már betöltötték. A keresés kimerítette, elfogyott a bátorsága. Kezdte hatalmába keríteni a fásultság. Napok teltek, hetek, hónapok. De mindenekelőtt barátai voltak szomorúak, akik szüntelen kutattak,

hol itt, hol ott jártak közben érte. Valóban kilátástalan volt a helyzet.

Az utolsó helyen felírt állás a szomszéd faluban volt, de az autóbusz már kora reggel elment, autó pedig nem volt. És a leány másként nem utazhatott. Barátai számára ez volt az utolsó lehetőség, az ő számára szinte lehetetlen lehetőség: elindulni a kis falu hivatalaiba, ahol nem is köszöntek neki, sőt, ha lehet, elkerülték, figyelemre sem méltatták.

Barátnője mégis elment a beteggel a kis községházra, és bebocsátást kért a polgármesternő elé. Tudta, hogy nem szívesen látják. Talán be sem engedik őket. És biztosan el fogják utasítani. Mégis – meg kellett próbálni!

Beengedték őket, helyet foglaltak. A polgármesternő némán meghallgatta őket. Arca kifejezéstelen volt. Szó nélkül hallgatta a kérést, a fennálló törvényekre való hivatkozást. Elutasítóan felállt, az ablakhoz lépett. A két kérelmező is felállhatott, elmehetett volna. De ülve maradtak.

„Lent áll a szolgálati kocsim” – hallatszott csöndesen, de határozottan a polgármesternő hangja. Nem is fordult vissza, mozdulatlanul meredt az utcára. „A szolgálattevő rendőr elviszi önöket a gyárba. Ki fogok állni önért a törvény mellett. Mehetnek.”

A két nő csodálkozva, boldogan tekintett rá. Felálltak, és néhány perc múlva a rendőrség csíkos kocsijában hajtottak a gyárhoz, ahol a beteg leány megkapta a régen várt munkahelyet.

VI. Jézus terhektől mentes életre hív – Munkások a szőlőben (Máté 20,1-15)

Szemponatok a példabeszéd feldolgozásához

Az emberek között vannak olyanok, akik teljesítmény, siker, tekintély szempontjából elmaradnak a többiektől. Mások viszont élen járnak a hivatali előmenetel, a teljesítmények területén. Az ilyen értékítéletek mögött mélyen gyökerező életérzés és magatartás rejtőzik. Így is fogalmazhatnánk: „Annyit érek, amennyi a teljesítményem”, vagy: „Én mindig, mindenben az utolsó vagyok”.

A szőlőmunkásokról szóló példabeszédben az utolsók meglepő módon az első helyre kerülnek. A napidíjas munkásokat munkaadójuk messze teljesítményük felett fizeti meg. E fizetség által olyan értékeléssel, elismeréssel találkoznak, amelyre munkájukkal nem szolgáltak rá. A példabeszéd ennek megtapasztalására hívja azokat a hallgatóit, akik valamilyen formában utolsók. Éppen az ilyenek előtt nyílik meg a lehetőség. A példabeszéd természetesen szól az ügyesekhez, a sikeresekhez is. Tudnak-e örülni annak, amikor látják, hogy Isten a hátrányos helyzetű emberek iránt olyan jóságot gyakorol, amelyre azok nem szolgáltak rá? Megértik-e, hogy a dolgok legmélyén ők sem abból élnek, amit megszolgáltak, kiérdemeltek, hanem Isten nagylelkű jóságából? A példabeszéd a legmélyebb emberi kérdéseket érinti. Ezért nem is érthető másképpen, mint alapvető emberi tapasztalataink fényében, és célja, hogy új tapasztalatokkal gazdagítson.

Szöveg: Máté 20,1-15

¹ Mert hasonló a mennyek országa a házigazdához, aki korán reggel kiment munkásokat fogadni a szőlőjébe. ² Miután napi egy dénárban megegyezett a munkásokkal, elküldte őket a szőlőjébe. ³ Amikor a harmadik óra körül is kiment, látott másokat ott ácsorogni tétlenül a piactéren. ⁴ Azt mondta nekik: „Menjetek ki ti is a szőlőbe, és ami igazságos, megadom majd nektek.” ⁵ Azok elmentek. Azután a hatodik és a kilencedik óra körül ismét kiment és ugyanígy tett. ⁶ Mikor a tizenegyedik óra körül kiment és megint talált ott ácsorgókat, azt mondta nekik: „Miért álltok itt egész nap tétlenül?” ⁷ Azt felelték neki; „Mert senki sem fogadott fel minket.” Erre azt mondta nekik: „Menjetek ki ti is a szőlőbe.”

⁸ Amikor beesteledett, a szőlő ura így szólt intézőjéhez: „Hívd a munkásokat, és add ki nekik a bérüket, kezdve az utolsóktól az elsőig.” ⁹ Jöttek azok, akik a tizenegyedik óra körül kezdtek, és kaptak egy-egy dénárt. ¹⁰ Mikor az első sorra kerültek, azt gondolták, hogy többet kapnak, de ők is csak egy-egy dénárt kaptak. ¹¹ Amikor megkapták, zúgolódni kezdtek a gazda ellen: ¹² Ezek az utolsók csak egy órát dolgoztak, és egyformán kezelted őket velünk, akik viseltük a nap terhét és hevét.” ¹³ Ő azonban így válaszolt az egyiküknek: „Barátom! Nem vagyok hozzád igazságtalan. Nem egy dénárban egyeztél meg velem? ¹⁴ Fogd, ami a tiéd, és menj! Én ennek az utolsóknak is annyit akarok adni, mint neked. ¹⁵ Vagy nem szabad azt tennem az enyémmel, amit akarok? Rossz szemmel nézed talán, hogy én jó vagyok?”

Adatok

Órabeosztás

Jézus korában csak a nappalt osztották órákra, az éjszakát nem (itt inkább „őrváltás”-ról beszéltek). Így három óra kb. a mai kilencnek, 6 óra délnek, 9 óra délután háromnak, 11 óra pedig kb. 5 órának felel

Munkaviszonyok meg. Az órák hossza egyébként a nappal hosszával együtt változott. Jézus korában sokan azzal keresték kenyerüket, hogy napidíjért mezőgazdasági munkát vállaltak (napszámosok). Ha nem volt rendszeres munkaadójuk, a piacon várták, hogy valamelyik gazda megfogadja őket. A teljes munkanap 12 óra volt, napfelkeltétől a csillagok feljöttéig. A dénár (= „ezüst”) kb. 30 g súlyú római ezüstpénz volt. Ez a szokásos, vagy annál kissé nagyobb munkadíj egy napra. A munkadíjat (napszámot) a munka befejeztével, még aznap ki kellett fizetni.

Szövegmagyarázat

„Hasonlít a mennyek országa...”

Máté ezt a példabeszédet készen kapta a hagyományból, szövegét nem változtatta meg (bár azzal az összefüggéssel, amelybe állítja, némileg módosítja értelmét, ld. alább). Maga a példabeszéd semmilyen adatot nem tartalmaz arra vonatkozóan, hogy Jézus milyen körülmények között, milyen összefüggésben mondta el. Legfeljebb a példabeszéd tartalmáról, a benne ábrázolt élethelyzetről következtethetünk erre.

A példabeszéd az Isten országára vonatkozó hasonlatok esetén szokásos bevezető szavakkal kezdődik: „Hasonlít a mennyek országa a gazdához...” Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az Isten országa egy emberhez hasonlít, vagy a felhasznált kép más részletéhez. Az egész kép (történés) szemlélteti Isten országát, nem a képnek egy mozzanata. (Ez a bevezető formula a héber nyelvből származik, a megfelelő héber formula szó szerinti fordítása.) Isten országában is hasonló dolog történik, mint a szőlőmunkások és a gazda esetében, a napi kereset kiosztása során.

Az a tény, hogy Isten országa összehasonlítható, párhuzamba állítható a munkások megfogadásával és a bér kifizetésével, felhívja figyelmünket arra az alapvető, mély összefüggésre, amely Isten és az ember tevékenysége között fennáll. Jézus környezete abban a hitben, meggyőződésben él, hogy Isten az embert szolgálatába fogadta. Isten szeme előtt játszódik az ember munkálkodása, sőt egész élete, minden tette. Egykor majd éppen ezen tettek alapján ítéli meg és jutalmazza Isten az embert: a tettek alapján, amelyeket a Törvény előír. Így a tettek a zsidók szemében gyakran érdemeknek tűnnek, amelyek feljogosítanak az isteni kárpótlásra, „fizetségre”.

A mai elvilágiasodott közfelfogásban nem él már ez a meggyőződés. De az ember ma is a siker és a sikertelenség mércéjével méri életének értékét. Ha tudatosan nem is, titokban mégis gyakran fizetségnek, vagy büntetésnek tekintjük a szerencsét és a sikert, a szerencsétlenséget és a sikertelenséget. Titkon úgy érezzük, megszolgáltuk ezeket.

A napszámosok megfogadása

A történet olyan eseménnyel kezdődik, amely Jézus hallgatói számára közismert saját, mindennapi életükből vagy közvetlen környezetükből. Egy szőlősgazda kora hajnalban kimegy a piacra, hogy napszámosokat fogadjon a szőlőjében esedékes munkára. Viszonylag kevés szó esik arról, hogy később többször is visszatér a piactérre. Ezeknél a részleteknél a beszélő inkább a fizetéssel kapcsolatos megjegyzésre irányítja a figyelmet. A szokásos bért, egy ezüstdénárt ígér azoknak, akiket elsőként fogad meg. Később a többieknek azt ígéri meg, „ami igazságos”. Nyilvánvaló számunkra, hogy a munkaadó minden ember munkáját elismeri és azért igazságosan meg akar fizetni. De az „ami igazságos” kitétel a hallgató figyelmét

kezdettől fogva a fizetség és az igazságosság kérdésére összepontosítja.

A szőlőtulajdonos estefelé, 11 órakor (= délután ötkor), vagyis a munkaidő befejezése előtt egy órával is fogad munkásokat. Bár ez önmagában nem lehetetlen pl. szüret idején, mégis eléggé szokatlan eljárás. Amikor róluk esik szó, a példabeszéd burkoltan kifejezésre juttatja, hogy ez az utolsó csoport fontos szerepet játszik a történetben. A példabeszéd külön párbeszéd közlésével időzik ennél a csoportnál. A gazda kérdésére, hogy miért álldogálnak tétlenül, azt felelik: „Senki nem fogadott meg minket.” Ezzel az elbeszélő utalhat a napszámosokat fenyegető veszélyre, hogy aznap munka és fizetség nélkül maradnak. De az is lehetséges, hogy nem is törték magukat különösebben a munka után, és most, saját lustaságuk miatt alig van már reményük, hogy keressenek valamit. A példabeszéd nem tisztázza, hogy valóban az ő mulasztásukról van-e szó.

Meglepő fizetség

Fizetéskor azok kerülnek először sorra, akik utolsóként álltak munkába, azaz csak egy órát dolgoztak. Olyan napszámot kapnak, amire nem is számítottak: teljes napi díjat, egy egész dénárt. Most majd – váratlanul – nagyobb lehetőségeik lesznek szűkös anyagi helyzetükben. Természetesen valami fontosabbról is szó van itt, mint pusztán anyagiakról. Hisz a kapott bér nagyobb részét meg sem szolgálták, hanem ajándékba kapták. Ez a tény életükben egészen új távlatot nyit meg. Életük menete eddig szabályszerű volt: semmit sem kaptak ellenszolgáltatás nélkül. Mint napszámosoknak, elég lehetőségük volt, hogy ezt a szabályt a maga kegyetlenségében megtapasztalják. Egyébként a termelés rendje megköveteli, hogy a teljesítmény és a munkabér arányos legyen. Így régóta él már bennük a meggyőződés: annyit érek, amennyit végzek. Ezzel a meggyőződéssel, ezzel az érzéssel szöges ellentétben áll ez a mostani, váratlan fizetség. A munkások rádöbbennek, hogy a munkaadó számára ők maguk sokkal értékesebbek, mint a teljesítményük. A tulajdonos az elvégzett munkától függetlenül, ahhoz képest aránytalanul többre értékeli őket.

Ezek a napszámosok utolsókból elsőkké válnak. Ez a bérezés ebből a szempontból is meghazudtolja eddigi, negatív önértékelésüket. Azt szokták meg, hogy mindenben az utolsó. Gyakran érkeztek későn vagy utolsóként, többnyire igen kevésre vagy semmire sem jutottak. Mindez rányomja bélyegét arra, aki gyakran átéli ezt. Aki néhányszor utolsó volt, lelke mélyén már nem is vár mást, mint hogy utolsó legyen. Most meginog bennük ez az érzés, ez a meggyőződés, amely már szinte végzetükké vált.

Ennél a pontnál érinti meg a példabeszéd a hallgatók lelkét. Amikor a történetet hallgatják, sokukban tudatosul, hogy ők is gyöngék és utolsó, mint ezek a napszámosok. Talán olyan a foglalkozásuk, amelyet mások lenéznek. Talán piszkos a kezük, foltos a ruhájuk, így tisztelet és megbecsülés tekintetében hátul járnak. Vagy egyszerűen csak azok közé tartoznak, akiknek az élete nem úgy alakult, mint kellett volna. Jézus zsidó hallgatói között például sokan lehettek, akik soha nem boldogultak eléggé a mózesi Törvény teljesítésében. Egyszerűen képtelenek megtartani a szigorú farizeusok számtalan előírását. Mit várhat az ilyen ember Istentől? Jézus példabeszéde éppen ezekhez a hallgatókhoz szól: nevelésesen kis teljesítményük ellenére Isten megbecsüli őket. Egyáltalán: meg fogják-e érteni, hogy Isten első helyre teszi őket, éppen őket, az elégteleneket és gyöngéket?

Jó felfigyelnünk arra is, hogy mindez mennyire összhangban áll Jézus tetteivel, hányszor cselekszik ő annak értelmében, amit itt Istenről kijelent. Amikor pl. vámosokkal étkezik, vámosokat is hív tanítványai közé, akiket a közvélemény elítél foglalkozásuk miatt, nem tesz mást, mint amit elmondott a szőlőtulajdonosról. Amikor bűnösöket, utcanőket fogad barátai közé, nincs tekintettel a bennük lévő erkölcsi hiányosságokra, hanem elsőkké teszi őket, az utolsókat. Jézus magatartása és a példabeszédben elmondott tanítás teljesen megfelel egymásnak. A vámosok, a bűnösök és az utcanők értik meg igazán, mit tanít Jézus a

példabeszédben.

„Rossz szemmel nézed, hogy jó vagyok?”

A szőlőtulajdonos jósága kemény ellenállásba ütközik. Akik kora hajnaltól keményen dolgoztak, méltatlankodnak, hogy a későn jövők ugyanannyit kaptak, mint ők. Ha a gazda nem lett volna nagylelkű, mindenkinek megadta volna, amiért megdolgozott, – elégedetten mentek volna haza. Érezték volna azt a megnyugtató tudatot, hogy munkájukat becsületesen elvégezték, és megkapták az érte járó jogos bért. Így azonban munkájuknak és a bérnek már nem is tudnak örülni. Lázadoznak, jogtalanságról, igazságtalanságról beszélnek, igazságos elszámolást követelnek, – éppen akkor, amikor a tulajdonos önzetlen jóságról tett tanúságot. Eddig szorgalmasan dolgoztak, megelégedetteknek látszottak. Talán a mélyben titkos problémát hordoztak?

Érdekes, hogy a munkaadó előtt nem is kell szégyenkezniük, amikor problémájukat elmondják. Inkább az a feltűnő, hogy a tulajdonos mennyire igyekszik megnyugtadni a békétlenkedőket. A példabeszéd további, befejező részében a velük való beszélgetés hangzik el. Ennek során a gazda azon fáradozik, hogy az elégedetleneket megnyerje, és arra bírja, hogy örülni tudjanak az ő jóságának. Emlékezteti őket az eredeti megállapodásra, és arra, hogy ezt ő teljesítette is: megfizette, amiben megegyeztek. Igazat ad nekik abban, hogy hosszú, fáradságos munkájuk komoly teljesítmény és komoly érték. De becsülettel meg is fizette a munkájukért járó bért. A munka és az érte járó bér aránya valóban lényeges szempont. A munkavégzéssel, bérezéssel kapcsolatos szabályokra szükség van, hogy visszaélések ne forduljanak elő.

De a kérdéses munkások életében ezek a szabályok életelvekké váltak. Keményen dolgoznak, mert munkájukkal mérik saját emberi értéküket. Életük teljesen a teljesítménytől és a fizetségtől függ. E függés mélyén titkon az a félelem rejtőzik, hogy figyelemreméltó munkabírásuk és a küzdelemmel elért eredmények ellenére egyszer mégis csődöt mondanak. Amikor a szőlősgazda rendhagyó módon osztja ki a béreket, ez a félelem lesz úrrá rajtuk. Méltatlankodásukkal elárulják, hogy önmaguk értékét csak a másokkal való összehasonlítás fényében képesek meglátni. A másik ember meg nem szolgált szerencséje biztonságukat fenyegeti, mert számításaikban nem kaphat helyet a kiszámíthatatlan; mert aki úgy gondolja, hogy neki is, másoknak is mindent meg kell szolgálni, az a jóságot nem tudja megérteni, elviselni.

A szőlősgazda szeretné megnyerni a munkásokat, akik így gondolkodnak. „Rossz a te szemedben, hogy én jó vagyok?” – kérdezi egyiküket. Lehet-e erre a kérdésre nyugodt szívvel igennel válaszolni? Visszás dolog lenne az ilyen jóságban rosszat látni. Helyesebb, ha az ember saját felfogását teszi mérlegre. Így tehát a munkásoknak nemcsak az a feladatuk, hogy elismerjék: a szőlősgazda szabadon teheti a sajátjával, ami neki tetszik. Nekik is meg kell szabadulniuk saját eddigi életfelfogásuktól. Talán észre sem veszik, de a szabadulás öbennük éppoly nagy dolog, mint az ajándék, amit a későn jövők érdem nélkül kaptak. Bárcsak felismernék, hogy a szőlősgazda rájuk éppúgy pazarolja jóságát, amíg velük beszélget, hogy zárt életszemléletükből kiszabadítsa őket! A példabeszéd nem közli, vajon ezek az emberek megértették-e urukat, észrevették-e irántuk való jóságát. Nyitva hagyja a kérdést, és így szól nemcsak a szorgalmas munkásokhoz, hanem a hallgatóság soraiban is mindazokhoz, akik hasonlóképpen gondolkodnak.

Ezt a példabeszédet sokan hallgatják ugyanis úgy, hogy igazat adnak a méltatlankodó munkásoknak. Az ilyenek hasonlóképpen éreznek Jézussal kapcsolatban, mint a szőlőmunkások a gazda eljárásával. Ezek az erősek, az igazságszeretők, a szorgalmasak, a jó és lelkiismeretes emberek, akik hűségesen teljesítik Isten parancsait. A példabeszéd átvilágítja életfelfogásukat. Talán ők is éppen úgy élnek, hogy a jóban kitartó munkával elért

eredményeiket állandóan másokhoz viszonyítják, mérlegelik. Talán lelkük legmélyén nem is hagyatkoznak másra, mint saját jóságukra és teljesítményeikre. Nem rejtőzik-e az ő lelkükben is az a titkos félelem, hogy erőfeszítéseik, eredményeik ellenére mégis kevés jutalmat kapnak?

Vajon ők képesek-e megszabadulni azáltal, hogy elfogadják azt az Istent, akit a példabeszéd elének állít? Ha megszabadulnak, szabadon új kapcsolatba kerülhetnek embertársaikkal. Ahelyett, hogy összehasonlításokkal válaszfalakat építenének, közel kerülhetnek azokhoz, akik részesülnek Isten ajándékozó szeretetében. Közel lehetnek hozzájuk, ha örülni tudnak azokkal, akik érdem nélkül kaptak meg valamit. De közel lehetnek úgy is, hogy együttműködnek Isten ajándékozó jóságával, aki a kérőnek ad, a gyöngét megerősíti, az utolsót elsővé teszi.

Szabadok lehetnek önmagukkal szemben is. Szabadabban élhetnek, ha teljesítményeiket nem kell aggódva mérlegelniük, hogy a jogos fizetésre számíthassanak. Alapvető feszültségtől szabadulnak meg, ha – értékes tetteik mellett és ellenére – Isten ajándékozó jóságából élnek. Mert ezt a jóságot ők sem érdemelték ki. Így tetteik ismét azzá lennének, amik valójában: csodálatos emberi értékek, amelyek azonban nem szabják meg az ember létét és értékét.

Jézus e tekintetben is konkrét embereket szólít meg hallgatói sorában. Ezzel a gondolattal azokhoz szól, akik mindenki másnál fontosabbnak tartják a parancsok teljesítését, a Törvény előírásainak megtartását; vagyis a farizeusokhoz és az írástudókhoz. Amint a példabeszédben a munkások lázadoznak a gazda nagylelkűsége miatt, úgy a farizeusok is megbotránkoznak azon, hogy Jézus barátaivá fogadja a vámosokat és a bűnösöket. A példabeszéddel Jézus el szeretné érni, hogy a farizeusok megértsék ezt és egyetértsenek ezzel a magatartással. Ők elítélik Jézust, mert feltétel nélkül közeledik mindenkihez, – Jézus hívja őket, hogy ők is fogadják el és éljenek Isten ajándékozó szeretetéből.

Hagyománytörténet

Jézus példabeszédének eredeti szövegét, értelmét vizsgálva kitűnik, hogy a példabeszéd önmagában is érthető, bár nem ismerjük a konkrét körülményeket, amelyek között először elhangzott. Sőt, magából a példabeszédből tulajdonképpen következtetni tudunk arra, hogy Jézus milyen jellegű hallgatósághoz szólt, tanításával milyen felfogású embereknek sietett segítségére. A munkások megfogadásának, kifizetésének története olyan hallgatókat tart szem előtt, akik nap mint nap fáradoznak azon, hogy kitartó erőfeszítéssel, „tettekkel” megszolgálják Isten jótéteményeit. A példabeszéd viszont bemutatja, hogy hogyan valósul meg Isten országa. Jézus közvetlen környezetében, a hallgatók soraiban természetesen adódik az első konkrét alkalmazás: a példabeszéd egyrészt a vámosokra és bűnösökre, másrészt a farizeusokra és írástudókra vonatkozik. Ez az első alkalmazás valószínűleg már Jézus esetében szándékos és tudatos volt, ha nem is kifejezett. Ebből az is következik, hogy a példabeszéd alkalmazható más esetekre is. A történet Isten jóságáról beszél; Isten jóságát viszont más és más élethelyzetekben más és más módon lehet felismerni és szemléltetni. A példabeszéd végeredményben nem tanítást közöl, hanem olyan tényről, történésről beszél, amely más-más körülmények között mindig újra megvalósul.

Ezért nem meglepő, hogy már Máté is új szempontokat tár elének. Ezt mutatja mindenekelőtt az a szöveggörnyezet, amelybe az evangélista ezt a példabeszédet állítja. Közvetlenül előtte a gazdag ifjú történetét olvashatjuk, akit Jézus arra bátorít, hogy határozza el magát a döntő lépésre, kövesse őt (19,16-26). Utána kérdés hangzik el, hogy mi lesz a jutalma (fizetsége) a tanítványoknak, akik Jézusért mindent elhagytak (19,27-30). Ez a rész ígéretet tartalmaz, hogy a tanítványok elnyerik jutalmukat, majd ezzel a mondattal fejeződik be: „Sokan lesznek elsőkből utolsók és utolsókból első” (19,30). Ezt a mondatot követi –

mintegy magyarázatként – a szőlőmunkásokról szóló példabeszéd: „Mert hasonlít a mennyek országa...” A példabeszéd végén Máté megismétli az előző mondatot („Sokan lesznek...”, 20,16). Többféle meggondolás alapján valószínűnek tarthatjuk, hogy ezt a mondatot Máté illesztette a példabeszéd végére. Ez szó szerinti megisméltése a 19,30-nak, és így – mint a többi ismétlődő mondás az Evangéliumban – valószínűleg önállóan fennmaradt jézusi mondás. Emellett ez a mondat itt nem is áll egészen összhangban a példabeszéddel. Igaz, a példabeszédben az utolsókból első lesznek, de az elsőkből nem lesznek utolsók! Ők is megkapják az igazságos és megérdemelt fizetséget. Mindez arra mutat, hogy Máté másként érti és másra vonatkoztatja a példabeszédet.

Máté szerint a szőlőmunkásokról szóló példabeszéd a tanítványokhoz, a keresztény közösséghez szól. A keresztények döntöttek: követik Jézust. Ez együtt jár azzal, hogy le kellett mondaniuk a világban elért eredményekről (Mt 19,27- 30). Az Egyház részt vesz Jézus áldozatában és szenvedésében is (Mt 20,17-28). Jézus követői, a keresztények utolsók a világban, ahol a hatalom és a siker tör az élre. Máté szerint Jézus azt ígéri meg a példabeszédben, hogy Isten elsőkké teszi a keresztényeket, akik a világban utolsók (és Isten országában utolsókká azokat, akik a világban elsőek). Ez az egyik gondolat, amit Máté ki akar fejezni a példabeszéddel. Mindez olyan háttérrel feltételez, amikor a keresztények hivatalból háttérbe szorultak, azaz a húsvét utáni Egyház küzdelmes korszakát.

De a 16. versben szereplő mondással: „az elsőkből utolsók (lesznek)” Máté egyes keresztényeket figyelmeztetni is akar. (Eredetileg ez a gondolat sem szerepelt a példabeszédben.) Az evangélista szerint ugyanis a keresztények soraiban vannak olyanok, akik a példabeszéd munkásaihoz hasonlóan méltatlankodnak, ha azt látják, hogy mások érdemtelenül részesülnek Isten jótéteményeiben. Talán a zsidó-keresztényekre gondolhatunk itt, akik a pogányokból lett keresztényekkel szemben kiváltságos helyzetükkel kérkedtek. De még valószínűbb, hogy azokat tartja szem előtt, akik erősek a hitben. Az ilyenek sokszor elítélik, megvetik a gyöngéket, ingadozókat. Őket figyelmezteti az evangélista, hogy belőlük, az elsőkből lehetnek megint utolsók. Látjuk tehát, hogy a példabeszéd eredeti mondanivalója (Isten jósága szeretné megnyerni a méltatlankodókat) eléggé háttérbe szorult.

A jelen feldolgozás feladata, hogy a példabeszéd alapgondolatait a mai életre alkalmazzuk. (Az eredeti, Jézusnál található gondolatokat tartjuk szem előtt.) Arra törekszünk, hogy a példabeszéd két fő szempontjának megfelelően értékeljük mindennapi életünket. Az egyik szempont: Milyen körülmények között tapasztaljuk Istennek ezt az ingyenes jóságát? Mikor vagyunk gyöngék, sikertelenek, üresek? Milyen helyzetben érzi magát minden ember utolsóknak? Vannak-e ma is embercsoportok (foglalkozások), amelyek utolsóknak számítanak? A másik szempont: Mikor vagyunk ma erősek, ügyesek, eredményesek, igazságosak, jók? Milyen körülmények között esik nehezünkre, hogy elfogadjuk Isten ingyenes jóságát, és mikor esik rosszul, ha mások részesülnek ebben?

Biblióra

A javasolt feladatokkal az a szándékunk, hogy a példabeszédet a mai életkörülmények összefüggésében értsük meg.

A. óraváltozat (egy alkalomra)

1. A példabeszéd megértése azonosuló-játék segítségével
2. A példabeszéd igazságát felismerni jelenlegi életkörülményeink között

1. Téma: A példabeszéd megismerése szerepjáttékkal (80 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. A vezető elmondja vagy felolvassa a példabeszédet és ismerteti azt (adatok, magyarázat)	egész közösség (5 p.)	Munkalap a Mt 20,1-25-höz
b. Szerepjáttékkal feldolgozzuk a munkások érzéseit, gondolatait	csoporthoz (25 p.)	
A munkások este a vendéglőben megbeszélnek az elmúlt napot		
– előkészület: 3 csoportban kidolgozzák a munkások három csoportjának gondolatait, véleményét:		
– akik egy órát dolgoztak		
Mit gondoltak, amikor dolgoztak, amikor pénzért mentek?		
Mit gondoltak utána?		
Változott-e életfelfogásuk, és miben?		
– akik fél napot dolgoztak		
Mi a véleményük arról, hogy mindenki egyenlő bért kapott?		
– akik egész nap dolgoztak		
Mi az alapvető felfogásuk a munkáról, berről, az ember értékéről (amelynek alapján méltatlankodnak)?		
Hogyan bánik velük a gazda? Mit akar elérni?		
c. A szerepjáték bemutatása Ha nagyok a csoportok, kevesebben játszanak. A vezető a vendéglős szerepében irányítja a beszélgetést.	egész közösség (20 p.)	
d. A szerepjáték alapján megbeszélnek, megérteni a példabeszédet Kérdések: – Milyen érzések, gondolatok, vélemények uralkodnak a különböző csoportok lelkében?	egész közösség (30 p.)	

– Milyen felfogást igyekeznek sugallni a példabeszéd?		
---	--	--

2. Téma: A példabeszéd alkalmazása a mai életben (45 perc)

I. változat: Kép segítségével bemutatni egy ilyen helyzetet a mai életben

Feladat	Módszer	Eszközök
a. egy képet kiválasztani a példabeszéd egy gondolatához és magyarázni, ismertetni a megfelelő élethelyzetet	egyénenként v. csoportonként fotó-beszélgetés, dia-beszélgetés	fényképek, diaképek
b. a képek bemutatása magyarázó szöveggel	egész közösség	

II. változat: Részletesen ismertetni egy ilyen élethelyzetet

Feladat	Módszer	Eszközök
vagy: Mai történetet írni, amelyben a példabeszéd megoldást jelenthet	egyénenként v. csoportosan	írólap, írószer
vagy: Rövid történetet írni, amelyben a példabeszédhez hasonló magatartások fordulnak elő		
A történetek felolvasása, értékelése (összehasonlítása a példabeszéddel)	egész közösség	

Útmutatás az óravázlathoz

1. Téma

A szerepjáték feladata, hogy a szereplők tevékenyen foglalkozzanak a példabeszédben ábrázolt személyes élményekkel. A szerepek kiválasztása, kiosztása által megtörténik a konkrét azonosulás, az azonosuló behelyezkedés.

A szerepjáték előadása során a résztvevők egyes szám első személyben beszéljenek. A játék színessége, élénksége folytán új szempontokat fedezhetünk fel. A játék fordulatai, a többi szereplő szavai, gondolatai arra készítik a szereplőket, hogy a példabeszéd hatása alatt új meg új részleteket ismerjenek fel, fogalmazzanak meg. A játék vezetőjének e hatások fokozása, elmélyítése a feladata a vendéglős szerepében. Egyrészt elő kell segítenie a játék lendületét, figyelmesen meg kell ragadnia a csoport játéka során felbukkanó, használható fordulatokat. Emellett az ő feladata, hogy a játék animátora, lelke legyen. Kérdéseivel, ellenvetéseivel segítenie kell a beszélgetőket, hogy kitérjenek azokra a szempontokra is, amelyek elkerülték figyelmüket, hogy a mellékesen említett részleteket, ha fontosak, közelebbről megtárgyalják; hogy a vitatott kérdéseket a jobb megértés érdekében tisztázzák.

A játékban a figyelmet elsősorban a fizetésre kell összpontosítani. Ennek behatóbb

tanulmányozása azonban olyan egyéni tapasztalatokra irányíthatja a figyelmet, amelyekkel kapcsolatban a példabeszéd segítséget kíván nyújtani az embernek. Ennek megvilágítása éppúgy fontos, mint a fizetés kérdése. Ez a két szempont állhat a középpontban a játék értékelése során. A vezetőnek alaposan ismernie kell a szöveget és magyarázatát, hogy ha szükséges, megfelelő információkkal tudjon szolgálni.

2. Téma

A szerepjáték elemzése, közös megbeszélése során arra törekszünk, hogy a szerepjátékból kiindulva a példabeszéd gondolatait átvigyük a mai életre, azaz mai tapasztalatainkat vizsgáljuk a példabeszéd fényében. A beszélgetés kötetlen. Megtárgyalhatjuk a szerepjátékban felmerült gondolatokat, felvethetünk mai élethelyzeteket, kitérhetünk a példabeszéd bármely szempontjára.

Az I. változat feladatai kisebb felkészültséget kívánnak meg a résztvevőktől. Megfelelő képek segíthetik őket, hogy a mai élet különböző helyzeteit megragadják és a példabeszéd értelmében megtárgyalják. Emellett ennél a feladatnál nincs szükség túlságosan nagy kifejezőkészségre.

A II. változathoz tevékenyebb munkára, jobb kifejezőkészségre van szükség. Ezért jó, ha a vezető ismeri csoportját, képes-e ezt a változatot megoldani. Természetesen maguk a résztvevők is dönthetnek arról, melyik változat szerint kívánnak dolgozni.

Ha szükség van rá, az óra befejezéseként felolvashatjuk az alábbi mai történetet:

Nem fogadott meg senki

Azok közé tartozott, akik inkább lődörögnek, mint dolgoznak. „Vihette volna valamire, ha rendes szülei lettek volna” – mondták az emberek. Másokat ez nem nyugtatott meg. Végül is jó intézetben volt, és ami elég ritka, még szakmát is szerezhett. Ezért hát dolgozhatna ahelyett, hogy az utcán csavarogjon. Talán lehetne még valami belőle. Ő azonban nagyon szeretett a napon üldögélni az öreg templom falai tövében. Neki magának eszébe sem volt, hogy vigye valamire. Kivéve, ha ez a valami jólét, boldogság, nevetés. De mindezt hiába kereste mindazok életében, akik „vitték valamire”. Egyszer egy egész hónapig „kulizott”, ahogy mondani szokta. A főnök csak ráncigálta, semmi sem volt jó neki, amit csinált. Az ilyet nem lehet kibírni. Ezért ül most ismét a napon, nézi a homokban játszó gyermekeket, hogyan építik váraikat. Hallatszik a haverok halk gitározása. A változatosság kedvéért szív egy kis füvet, és álmodozva néz a délelőttbe. Tudja, jöhetnek a zsaruk, és megint elhajszolják a meleg napról.

Sokszor gondol az édesanyjára. Néha magával vitte őt, amikor munkába ment. Akkor még semmi baj sem volt, senki sem macerálta, hogy kezdjen végre valamihez. Ő akkor még ő volt...

Aztán karácsonykor hirtelen meghalt az édesanyja. Attól kezdve az apja intézetbe küldte őt meg az öccsét. Egyiket a másik után, számtalanba. Akkoriban, ha a sarki gyümölcsösnél eltűnt valami, mindenki tudta, hogy az intézeti gyerekek a tettesek. Semmi értelme sem volt már, hogy dolgozni kezdjen. Nem is fogott hozzá. Hiszen a felnőttek mindig biztosan tudták, hogy ő a tettes, és hogy ő semmi tisztességes dologra nem képes.

Ezért ül ő most a napon, az intézet, a tanulás után. Néhány helyen próbálkozott még, hisz élni csak kell valamiből. Az apja tudni sem akar róla. Még ő sem! Így aztán mindig az lett a vége, hogy elment, és a napon üldögélt, vagy drogot keresett.

Jól tudja, hogy ő senkit sem érdekel, senkinek sem fontos. Nem támasza senkinek, nem vár rá senki. Dolgozni is csak azért dolgozott néha, hogy senkinek ne legyen a terhére. Egyszer azután elutazott az ország túlsó felébe. Levelek jöttek tőle. Írt a napfelkeltéről, a

pusztáról. Később ő maga is visszajött, barnára lesülve, viruló egészségben, vidáman. Rögtön vissza kell mennie, közölte mindjárt barátaival. Ott ugyanis megkérdezték, akar-e dolgozni, és ő igent mondott. Hol van ez a munkahely, és mit dolgozik? – érdeklődtek társai. Egy gyermekotthonban, – válaszolt egészen röviden, sugárzó arccal. De hát – mondták némelyek –, ehhez képesítésre van szükség. Ő csak mosolygott. Csak nem lehet valaki nevelő, aki rendes nevelésben nem is részesült, tették hozzá mások. Ő meg vállat vont. Mennyit keres, kérdezték a többiek. Ő nem is tudja, válaszolt mosolyogva. Ez mind csak merő butaság, amiket beszélnek. Neki egyébként is mennie kell. Valaki várja őt az otthonban, akinek megígért valamit.

„Milyen fura” – néztek utána barátai, amikor elment. „Hogyan kaphatott meg egy ilyen helyet ez a jöttment, amikor sokkal alkalmasabbak sem jutnak álláshoz?” „Ugyan ki volt képes alkalmazni ezt az alakot, akinek se képzettsége, se tudása, se akarata, se kitartása?” – ócsárolták mások.

Tőle meg levél jött:

„Nagyon jól érzem magam. Sok a dolgom a házban és a konyhában. Amikor a nap lemegy, mesélek a gyerekeknek. Vasárnap meg festünk. Fűvet sem szívok már, mert a gyerekeknek szükségük van rám. Első fizetésemén gitárt vettem. A közeljövőben nem nagyon tudom szabaddá tenni magam, ne várjatok. Itt nagy szükség van rám. Remélem, jól vagytok. Szeretettel köszönt benneteket: Albert.”

B. óravázlat (két alkalomra)

1. A példabeszéd vizsgálata az erővel és gyöngeséggel kapcsolatos tapasztalataink fényében
2. A példabeszéd mondanivalójának részletes vizsgálata
3. A példabeszéd újbóli vizsgálata az erővel és gyöngeséggel kapcsolatos tapasztalataink fényében
4. További megfontolások a mai életkörülmények fényében

1. Téma: A példabeszéd az alkotóerő és tehetetlenség fényében (50-60 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. A vezető ismerteti az alkotóerővel, tehetetlenséggel kapcsolatos emberi tapasztalatokat	egész közösség (10 p.)	
b. Az emberi alkotóerővel, tehetetlenséggel kapcsolatos tapasztalatok tudatosítása	egész közösség (10 p.)	fényképek, diaképek, diavetítő
vagy: embertársaink ilyen irányú tapasztalatairól beszélgetünk		
– Mit jelent az ember számára saját lehetőségeinek, korlátainak megtapasztalása	mindenki választ 1-2 képet a képek bemutatása páros beszélgetés keretében	
vagy: saját tapasztalatainkról beszélünk az alábbi kérdések alapján:	rövid egyéni megfontolás	

– Hol, mikor érzem magam erősnek, valamire képesnek? Mikor tudok alkotni?	páros beszélgetés (előkészítés)	
– Hol, mikor érzem magam gyengének, mikor nem tudok tenni semmit?		
c. A példabeszéd meghallgatása, benyomásaink megfogalmazása – a vezető felolvassa a példabeszédet	egész közösség (20 p.)	
– megfogalmazzuk benyomásainkat	nyilvános páros beszélgetés (azonos társsal)	

2. Téma: A párbeszéd alap gondolatainak pontosabb megfogalmazása (40 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
A példabeszéd szövegének elemzése.	csoporthoz	Munkalap a Mt 20,1-15-höz
Kérdések: – Mit éreznek, gondolnak azok, akik utoljára kezdenek dolgozni? – Mit éreznek, gondolnak azok, akik egész nap dolgoztak? – Hogy érinti ez a két vélemény a példabeszéd hallgatóját?		

3. Téma: A példabeszéd ismételt vizsgálata az alkotóerő és a tehetetlenség fényében (20-30 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Milyen új felismerésekhez jutottunk a szöveg vizsgálata során?	csoporthoz	
– vagy: mások élményeivel kapcsolatban (az előző órán bemutatott képek segítségével)	1. kerekasztal-beszélgetés 2. néhány konkrét kérdéstről behatóbban	
– vagy: az erővel, gyöngeséggel kapcsolatos saját tapasztalataink segítségével		

4. Téma: A példabeszéd vizsgálata a mai életben előforduló helyzetek kapcsán (120 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Az előző két téma eredményeinek összefoglalása	a vezető az egész közösség előtt (10 p.)	
b. A példabeszéd jelentőségének meghatározása, kifejezése különböző módokon	<p>egyénileg vagy csoportosan (70 p.)</p> <ul style="list-style-type: none"> – diasorozat összeállítása kísérőszöveggel – plakátkészítés az „Utolsókból elsők” témához – a példabeszéd egy gondolatát rövid színdarabban bemutatni – egy gondolatot költői szöveggel megfogalmazni 	fényképek, diaképek, vetítő, képes-újság, ragasztó, olló, műszaki rajzlap, írólap, írószer
c. Bemutatás, esetleg értékelés	egész közösség (30 p.)	

Útmutatás az óravázlathoz

1. Téma

A feladatoknak az a célja, hogy felismerjük, milyen eligazítást ad a példabeszéd valamely mai, konkrét emberi helyzetben. Ezért magát az evangéliumi szöveget egyelőre nem vizsgáljuk részletesebben. A példabeszéddel kapcsolatban inkább az első, spontán benyomások megszerzésére törekszünk.

Hogy feltárhassuk ide vonatkozó tapasztalatainkat, szükséges, hogy a vezető pontosabban körülhatárolja a témát. Ez nagyon fontos az egész további munka szempontjából. Helyesnek látszik, ha a vezető valamely konkrét élményt el tud mesélni saját életéből, amikor megtapasztalta önmaga lehetőségeit vagy tehetetlenségét.

Az alkotóerővel és a gyöngeséggel kapcsolatos tapasztalatok vizsgálatához két lehetséges eljárást ajánlunk:

– Foglalkozhatunk mások tapasztalataival (fényképek segítségével). Ez akkor ajánlatos, ha a közösség tagjai nem eléggé ismerik még egymást és nehéz lenne a személyes megnyílás. Ugyanez a helyzet, ha a résztvevők számára nehéz még a gondolatok megfogalmazása, főként a belső élmények területén. Egy-két kép segítségével viszont aránylag könnyebb valamely élményt megközelíteni, leírni. Mindegyik résztvevő választ egy-két képet, maga elé teszi, és igyekszik megfogalmazni az erő, ill. gyengeség megtapasztalását. Ugyanazt a képet természetesen többen is használhatják.

Ezt követi a páros beszélgetés. Mindenki választ egy társat, és képeik alapján kicserélik gondolataikat. Ez a beszélgetés elősegíti a dolgok tudatosítását, tágítja a látókört.

– Ha saját tapasztalatainkkal foglalkozunk, a dolog érdekesebbé, személyesebbé válik. Ez akkor ajánlatos, ha a résztvevők hosszabb ideje együtt dolgoznak. A vezetőnek kell megítélnie, hogy a résztvevők alkalmasak-e erre. Mindenesetre, amennyiben lehetséges, ezt a megoldást kövessük, mert így a résztvevők személyesen érdekeltebbek. A kérdéseket felírhatjuk a táblára, vagy nagyobb ívre. A résztvevők maguk döntsék el, hogy csak az egyik vagy mindkét kérdéssel kapcsolatos élményeikkel foglalkoznak-e. Végül mindenki választ

egy párt, akivel átbeszéli gondolatait.

A példabeszéd felolvasása ezután következik. Ezzel a fordított sorrenddel elérjük, hogy a résztvevők úgy hallgatják a példabeszédet, hogy lelkükben már eleve tudatosak azok a tapasztalatok, amelyekhez a példabeszéd szól. Közben meg kell figyelniük, milyen hatással van rájuk a példabeszéd, milyen gondolatokat kelt bennük. Ezt meg kell fogalmazniuk és elmondaniuk anélkül, hogy a példabeszéd (pontos) értelmezését ismernék.

A nyilvános páros beszélgetésben a közösség előtt páronként, egymással beszélgetve elmondják élményeiket, gondolataikat. (A párok természetesen azonosak, mint az előző pontnál.)

2. Téma

A példabeszéddel kapcsolatos első benyomásainkat kiegészítjük, helyesbítjük, tudatosítjuk, elmélyítjük a példabeszéd szövegének beható elemzése által. Itt az evangéliumi szövegnek kell a középpontban állnia. A beszélgetést minden csoportban valaki irányítja. Ennek a résztvevőnek alaposan elő kell készülnie erre a beszélgetésre, és ügyesen közben tartani a beszélgetés menetét. Jobbnak tűnik, ha a megbeszélést a két végllettel, a korán jött és a későn érkezett munkásokkal kezdjük. Ennek kapcsán természetesen ki kell tértünk arra is, mit jelentett mindez a példabeszéd hallgatói számára.

3. Téma

A csoportos munka most visszatér az első témához. Újból előszedjük az ott felmerült tapasztalatokat, szembesítjük azokat a példabeszéddel, amelyet most már pontosabban értünk. Ha az 1. Téma kapcsán mások tapasztalataival foglalkoztunk, természetesen ugyanazokat a képeket használjuk most is. Amennyiben saját élményeinkkel dolgoztunk, most megkíséreljük elérni, hogy a példabeszéd még inkább megszólítson bennünket saját élményeink területén.

A csoportos megbeszélés két részből állhat. Az első a kerekasztal-beszélgetés, ahol mindenki elmondhat bármit a témával kapcsolatban. Lehetséges egy második rész, ahol az első rész fontosabb gondolatai közül egyiket-másikat alaposabban elmélyítjük.

4. Téma

Ennek a résznek az a feladata, hogy a példabeszédnek jelen életünk közepette egészen hatása alá kerüljünk. A munka megkezdése előtt szükséges, hogy az előző témák lényegesebb eredményeit, meglátásait összefoglaljuk.

Többféle feladatot soroltunk fel. Ezek mind az egyéni, mind a csoportos munkához alkalmasak. A résztvevők kezdeményezőkétségének, önállóságának mértéke szerint a vezető eligazítást adhat a résztvevők számára. A párhuzamos történet, még inkább a költői szöveg elkészítéséhez fokozottabb kifejezőképességre van szükség.

VII. Jézus ünnepelni hív – Példabeszéd az ünnepi lakomáról (Lukács 14,15-24)

Szemponatok a példabeszéd feldolgozásához

Aki másokat meg akar győzni saját ügyéről, saját nézeteiről, különböző módszerekhez folyamodhat. Tarthat programbeszédet, bemutatkozó esteket. A kereskedelemben az eladó reklámozza áruját. Az Egyház ünnepi istentiszteletekkel, konferenciabeszédekkel, templomi rendezvényekkel igyekszik megmozgatni a híveket.

Jézus egészen másként jár el. Történeteket mond. Történeteket Isten országáról, hogy érthetővé, vonzóvá tegye azt, amire hívja az embereket, és ami személyében megjelent e világon. Más is tehetett volna. Történetek helyett tudományosan, tételesen is bizonyíthatna volna mondanivalóját. Ő mégis a történeteknél marad, mert a történet megkapó, magával ragad. Megindítja a hallgatót, részvételre ösztönzi. Az általa használt képek, történetek nagyon érdekesek, igen alkalmasak arra, hogy mondanivalóját érthetővé, vonzóvá tegyék. Ilyen az ünnepi vacsorára szóló meghívás története is.

Amikor Jézus elbeszéli az ünnepi lakoma történetét, a hallgatók közben máris szeretnének részt venni egy ilyen ebéden. Olyan képet használ tehát, amely eleve vonzó, és így alkalmas arra, hogy a jézusi hívást közvetítse.

Szöveg: Lukács 14,15-24

¹⁵ Az egyik vendég ennek hallatára így szólt hozzá: „Boldog, aki asztalhoz ülhet az Isten országában!” ¹⁶ Ő pedig ezt válaszolta: „Egy ember nagy vendégséget rendezett és sokakat meghívott. ¹⁷ A vacsora órájában elküldte szolgáját, hogy szóljon a meghívottaknak: ‘Jöjjetek, mert már minden el van készítve!’ ¹⁸ De azok közül sorra mindegyik kezdte magát kimenteni. Az első azt mondta neki: ‘Földet vettem, el kell mennem megnézni; kérlek, ments ki engem!’ ¹⁹ A másik meg azt mondta: ‘Öt pár ökröt vettem, megyek kipróbálni őket; kérlek, ments ki engem!’ ²⁰ Egy másik azt mondta: ‘Most nősültem, azért nem mehetek!’ ²¹ Amikor a szolga visszatért, jelentette mindezt urának. Erre a házigazda megharagudott, és ezt mondta szolgájának: ‘Menj ki gyorsan a város tereire és utcáira, és hozd be ide a szegényeket, bénákat, vakokat és sántákat!’ ²² A szolga jelentette: ‘Uram! Megtörtént, amit parancsoltál, de még mindig van hely.’ ²³ Akkor az Úr ezt mondta a szolgájának: ‘Menj ki az utakra és a sövényekhez! Kényszerítsd bejönni az embereket, hogy megteljen a házam.’ ²⁴ Mondom azonban nektek, hogy azok közül, akik hivatalosak voltak, senki sem ízleli meg a lakomámat.”

Adatok

Meghívás lakomára

A szövegben szereplő lakoma: vacsora. Ez volt régen a főétkezés. Más forrásból is tudjuk, hogy szokásban volt a kétszeres meghívás. Az első, korábbi időpontban történő meghívás után másik is következett. Amikor az ünnepi asztalt megterítették, és a lakoma készen állt, az előkelő házaknál szokás volt újból elküldeni a szolgákat a meghívottakhoz. Ez az udvariasság

Isten országa – lakoma	<p>megkülönböztetett jele volt. Lukács a példabeszédet összefüggésbe hozza olyan alkalommal, amikor Jézus és tanítványai maguk is részt vesznek valamely ünnepi étkezésen. Ez alkalommal az egyik résztvevő említést tesz az Isten országában elköltendő lakomáról (15. v.). A közös étkezésnek keleten mélyebb emberi közösségi jellege, jelentése volt. Akik együtt étkeztek, egyenrangúaknak, társaknak, testvéreknek ismerték el egymást. A próféták korábbi, ide vonatkozó megnyilatkozásai óta a zsidóság elképzeléseiben élénken él a gondolat, hogy Isten uralma idején, az idők végén, Isten országában ünnepi étkezés lesz. Ezen az étkezésen minden jámbor zsidó szeretett volna részt venni. Az étkezés Jézus életében is fontos szerepet játszik. Asztaltársai a legkülönbözőbb emberek: farizeusok, vámosok, bűnösök, tanítványok. Ezzel Jézus kifejezésre juttatja, hogy sorsközösséget vállal mindazokkal, akikkel együtt étkeznek, és életét meg akarja osztani velük. Így étkezései jelzik Isten uralmának megvalósulását.</p>
Ökörfogata	<p>Egy átlagos földművesnek csak egy, legfeljebb két ökörfogata volt. A példabeszédben szereplő ember tehát nagyon jómódú.</p>
Házasság	<p>Lakomára csak férfiakat hívtak. Aki röviddel ezelőtt házasodott, nem akarja még egyedül hagyni feleségét, ezért nem vehet részt az ünnepségen.</p>
Betegek, mozgássérültek, vakok, bénák	<p>Keleten az ilyenek mind kéregetnek, koldulnak. Istentiszteleten, ünnepségeken nem vehetnek részt. Ilyen környezetben a koldusok meghívása felkelti a hallgatók megütközését. Még inkább szokatlan, hogy előkelő ember hívja őket asztalához. A hallgatók számára fokozottabb megütközést, botrányt jelent, hogy Jézus arra utal: Isten országában ők is részt vesznek az ünnepi lakomán.</p>
Sövények	<p>Keleten a szőlőket, gyakran a szántóföldet is sövény, kerítés vagy összefüggő kőhalmaz övezi. A szőlő közepén vagy a kerítés mentén őrtorony áll. A koldusok meghúzódhattak ezek tövében.</p>
Szegények	<p>A keleti ember udvarias és szerény, még ha szegény, nincstelen is. Az egyszerű meghívás nem elég, egy szóra nem illik elfogadni. A szolgának erőltetni kell a dolgot, hogy vele tartsanak és részt vegyenek a lakomán.</p>

Szövegmagyarázat

Szerkesztéstörténet

Lukács evangéliumán kívül a példabeszédet megtaláljuk Máténál is (22,1-10), valamint az ún. Tamás-Evangéliumban (64. mondás). A Jézus által elmondott eredeti példabeszéd szövegét és tartalmát mindhárom helyen kiegészítették, módosították. Hogy Jézus milyen szöveggel, milyen értelemben mondta el, azt pontosan nem is tudjuk. A bibliakutatók véleménye az, hogy Lukács szövege áll legközelebb az eredetihez.

Lukács a példabeszédet más hasonló témájú beszédekkel együtt közli, amelyek szintén lakomáról szólnak. Nem valószínű azonban, hogy Jézus a példabeszédet ilyen összefüggésben mondta volna el. Lukács Evangéliumában Jézus vendégségben jár és étkezés közben az egyik vendég így kiált fel: „Boldog, aki részt vehet a lakomán Isten országában!” (15. v.) Lukács ezzel a kiegészítéssel megteremti az átmenetet a következő példabeszédhez, másrészt az itt szereplő Isten országa kifejezéssel a példabeszédet az Isten országáról szóló példabeszédek nagyobb összefüggésébe állítja. A lakoma-téma Lukácsnál a 14,24-ben zárul: „Mondom nektek, azok közül, akik hivatalosak voltak, senki sem eszik lakomámon.”

Mint más esetekben is sokszor, a húsvét utáni Egyház Jézus szavaiban választ keres saját időszerű problémáira, és Jézus tanítását úgy adja tovább – szövegében, mondanivalójában kissé átformálva, módosítva –, hogy választ adjon a korabeli hallgatók, keresztények kérdéseire. Ezeket a kiegészítéseket egyelőre figyelmen kívül hagyjuk: majd a hagyománytörténetről szóló részben visszatérünk rá.

Magyarázat

Meghívásról, ünnepi étkezésről van szó a példabeszédben. A meghívásnak a meghívottak nem tettek eleget, az ünnepi lakomát mégis megtartották.

Jézus példabeszédei azért érdekesek, mert Ő olyan történeteket mond el, amelyek nem sablonosak, hanem mindig új, váratlan fordulatokat tartalmaznak. Meglepő távlatok nyílnak bennük. Így ezek a történetek lekötik a figyelmet, megragadják az ember érdeklődését, sőt magukkal ragadják az egész embert. Pusztá szavak – képek nélkül – sohasem érhetnék el ezt a hatást.

Jézus példabeszéde egy emberről szól, aki vendégeket hív egy ünnepi lakomára. A szolga megy és hívja a meghívottakat, amint ez akkoriban szokás volt. De azok váratlanul mind kimentik magukat – tulajdonképpen elfogadható indokokkal. Senki sem jön tehát; a történet itt be is fejeződhetne. De Jézus nem fejezi be. Sőt az igazi történet még csak most kezdődik! A vendéglátó úgy dönt, hogy az ünnepnek mégis meg kell lennie. Ha a meghívottak nem jöttek, hát másoknak kell jönni helyettük. Ezzel új lendületet kap a példabeszéd. A háziúr új vendégeket hív tehát, egészen másokat, mint akiket a hallgatóság várna. Olyan vendégek jönnek, akik nem vendégségbe indultak, nincs rajtuk ünnepi ruha („menyegzős köntös”): azok, akiket kutasztott a társadalom. Ezen a ponton ismét befejeződhetne a történet. Jézus azonban folytatja, újabb szempontot, távlatot nyit meg: a ház nincs már tele. Menjen el újra a szolga, vigye a meghívást tovább, addig és olyan messzire, míg meg nem telik a ház.

A példabeszéd dinamizmusa, lendülete átáramlik a hallgató lelkébe és ott működik tovább. A beszélővel ő is végigjárja az utat a történet befejezéséig, de teljesen szabad marad. Neki kell levonni a példabeszédből eredő következtetéseket. Azáltal, hogy a példabeszéd lendülete átragad a hallgatóra, sőt a történetet tulajdonképpen a hallgató fejezi be, amikor levonja a megfelelő következtetéseket – nagyon alkalmas arra, hogy általa Jézus hívása hatékonyan elérkezzék a hallgatóhoz.

A beszélő és a hallgató dinamikus kapcsolata fordított irányban is érvényesül. Miközben a beszélő a történet során új meg új mozzanatokkal egészíti ki a történetet, valójában önmagát nyitja meg fokozatosan a hallgató előtt, aki talán még zárt, de éppen a beszélő megnyílása indíthatja, bátoríthatja őt is a fokozatos megnyílásra.

Ünnepi meghívás

A példabeszéd nagyszabású ünnepi lakomáról szól. „Egy ember nagy vendégséget rendezett. Sokakat meghívott.” Miközben Jézus ezekkel a szavakkal megkezdi a történetet, hallgatóiban jól ismert képeket, emlékeket idéz fel. Az ünnepi étkezés mindenki számára társul az öröm, az ünnep, a kellemes együttlét fogalmával. A meghívás módjának részletes leírása értésére adja a korabeli hallgatónak, hogy rendkívüli alkalomról, kivételes ünnepről van szó. Nem néhány jóbarát alkalmi összejövele ez, nem is egyszerű zsúr vagy baráti beszélgetés egy pohár bor mellett. Nem, a történetben fényűző ünnep szerepel, ahol ünnepi teríték várja a vendégeket, a felvirágozott asztalok finom ételektől, italoktól roskadoznak. Mindez feszült várakozást ébreszt a hallgatóban. Lélekben maga is kíváncsian várja az ünnepet, érdeklődéssel hallgatja a történet folytatását, hogy amikor már készen áll minden, hogyan jár a szolgál házról-házra a megtisztelő szokásnak megfelelően, hogyan közli, hogy mindez kész, várják a vendégeket. A hallgató önkéntelenül is azonosítja magát a meghívottakkal (hisz maga is szeretne részt venni az ünnepen).

Kifogások

Annál meglepőbb, váratlanabb az, ahogyan a hívottak a hívásra válaszolnak. A hallgató nem érti, hogyan lehet lemaradni az ilyen ünnepről. Milyen együgyű emberek ezek, akik semmibe vesznek egy ilyen lehetőséget, rá se hederítenek, mintha ilyen alkalom minden nap adódnék az életben.

„Egyszerre mind elkezdett mentegetőzni” – folytatja a példabeszéd. „Sokakat” hívtak: ez le nem határolt létszámot jelent. Ennek pontosan megfelel a „mind”. Mind kimentti magát. Természetesen a továbbiakban nem értesülünk minden egyes kifogásról, csak háromról.

Hogyan lehetséges ez? Hiszen már régóta tudomásuk volt az ünnepről. Az első meghívást régen megkapták. A lakoma helye és ideje mindegyik előtt ismeretes volt, a második meghívásnak nincs is különösebb jelentősége, csak az ünnepélyességet növeli. A hallgatók jól tudják, hogy a meghívottak régóta tudtak az ünnepségről. Ezért a hallgatóban – a csodálkozás mellett – velük szemben az elutasítás érzése születik meg. Ezért az, amit a háziúr mindezek után tesz, önkéntelenül is megnyugtatja őket, vagy legalábbis teljesen érthetőnek találják.

Ugyanakkor az is igaz, hogy a felhozott mentségek bármely korabeli ember számára valóban elfogadható, komoly indokok. Nem arról van szó, hogy semmibe vennék az ünnepséget, a meghívót, a meghívást, és ezért maradnának távol. Egyáltalán nem. Valóban halaszthatatlan, komoly akadályok teszik lehetetlenné, hogy részt vegyenek. Így tehát a hallgató, aki eddig lélekben készült az ünnepre, várta azt: Szeretnék én is ott lenni!, most, abban a pillanatban, amikor lelke már nyitott az ünnep felé, hirtelen arról értesül, hogy a példabeszéd meghívottai váratlanul másként döntenek. Miért utasítják vissza az ünnepet az utolsó pillanatban? A hallgató elbizonytalanodik, lelkében feszültség támad. Felrémlik benne a kérdés: Nem tartozom-e én is azokhoz a vendégekhez, akik itt – látszólag teljesen érthető okokból – visszautasítanak egy fontos, csábító meghívást?

Az egyik ezt mondja: „Földet vettem, el kell mennem megnézni. Kérlek, ments ki!” Természetesen nagy dolog, ha az ember földet vásárol. Ezt magának kell intéznie, másra nem bízhatja. Sok időre, pénzre van hozzá szükség, s az ilyen vásár időpontját nem változtathatja meg, nem halogathatja. Nagyon megértem őt – gondolja magában a hallgató –, tudom, hogy

nem tehet másként. Mert ez a földvétele a kenyerét, megélhetését jelenti, életbevágóan fontos mind a maga, mind családja számára. Bízunk abban, hogy az udvariasan közölt mentséget az úr meg fogja érteni, és ennek ellenére máskor is meghívja. Akkor mindenképpen eleget is tesz neki.

A második így igazolja magát: „Öt iga ökröt vettem, éppen indulok, hogy kipróbáljam őket. Kérlek, ments ki!” Látjuk, hogy ez a mentség is teljesen indokolt. A meghívott kényszerhelyzetben van, öt pár ökör mégiscsak drága dolog. Aki megveszi, nagyon kíváncsi, érnek-e valamit, vagy a sok pénzt kidobja az ablakon. Ki ne értené meg őt? A próbát természetesen nem lehet máskorra halasztani, mert az eladó nem vár. Ökröket szórakozásból nem vesz az ember, hanem azért, hogy dolgozzék velük, előteremtse a megélhetést. Ki tehetne hát neki szemrehányást? Sajnálatos, hogy az idő így egybeesik (az adásvételt is este szokás lebonyolítani). Csak abban reménykedhetünk – gondolja a hallgató –, hogy a meghívó emiatt nem sértődik meg, megérti a lehetetlen helyzetet, és később más alkalommal megismétli meghívását. Hiszen van még rá idő!

A harmadik meghívott kevésbé udvariasan fogalmaz, de az ő mentsége is elfogadható. Nem tud jönni az ünnepre, mert éppen most házasodott: ilyenkor nem szívesen megy a férfi egyedül vendégségbe, nem is illenék otthagyni feleségét. Ez teljesen érthető. A gépiesen ismétlődő kérés, „kérlek, ments ki!”, a hallgató szerint is indokolt. Majd később örömmel részt vesz ő is a hasonló ünnepségen.

A háziúr haragja

„Visszatért a szolga, és átadta urának az üzeneteket.” A szolga egyszerűen, tárgyilagosan közli urával, mit mondtak a meghívottak. Ő csak küldött, üzenetet visz és hoz, feladata mögött saját személye háttérben van. Az erről szóló rövid beszámolót egy másik, még rövidebb mondat követi, amely elmondja, hogyan reagál a házigazda a kapott visszautasító üzenetekre: „Megharagudott a házigazda.” A szöveg csak ennyit mond. Nem beszél arról, hogy csodálkoznék a meghívó, s arról sem, vajon megérti-e, elfogadja-e a mentségeket. Nem töpreng, nem mérlegeli, vajon későbbre halassza-e az ünnepet. Vitatkozni sem kezd. Nem mondja: Megértem őket, talán máskor majd jobban sikerül. Nem, a házigazda többé nem foglalkozik ezekkel a meghívottakkal, akiket pedig körültekintően, a társadalmi szokások, az udvariasság pontos megtartásával hívott meg. Szóra sem méltatja többé őket. Ez meglepheti a hallgatóságot, miután magukban indokoltnak ítélték a meghívottak távolmaradását. Itt derül ki, hogy az elbeszélés középpontjában nem a mentségek állnak, hanem maga az ünnep és a házigazda. Szó sincs mérlegelésről, újabb döntésről: az ünnep tényét nem befolyásolhatja a meghívottak magatartása.

„Megharagudott a házigazda.” Miért is haragszik tulajdonképpen? Nyilván nemcsak azért, mert a meghívottak nem jönnek. Ha csak róluk lenne szó, lemondaná az ünnepet. De ez a harag nem tagad meg, nem zár be semmit, hanem inkább felnyit és még bővebben ad. Isten haragjára emlékeztet, aki Izraellel szemben érzett haragjában még több kegyelmet, szabadítást, üdvöt ad. Olyan „mégis!” ez, amely még nagyobb ajándékozásra készítet, további hívásra. Nem csoda, ha alaposan meglepi azt, akire irányul. Ezt látjuk itt is. Mintha az elbeszélő kilépne önmagából, szinte akarata ellenére még jobban kinyílna. Új módon, új lehetőségeket kínál azoknak, akik nem is álmodták, hogy valaha is meghívást kapnak.

A házigazdának eszébe sem jut, hogy ne tartsa meg, vagy elhalassza az ünnepet. Ellenkezőleg! Az ünnepnek meg kell lennie, ez eldöntött tény. De új megoldást kell találnia, hogy ebben a helyzetben mit lehet tenni, hol találhat vendégeket. Ma, most van itt az ünnep ideje, nem holnap, nem később. A lakoma kész, most kell ünnepelni.

A történet itt is befejeződhetett volna. A házigazda ezt is gondolhatná: „Ha nektek nem kell az ünnep, hát ne is legyen ünnep!” Megsértődhetett volna, elintézhette volna a dolgot

elutasító vállvonogatással. Hiszen nem az ő baja, hogy a meghívottak nem kívánnak részt venni a nekik készített örömnepén. De – érdekes módon – éppen az ő haragja mutatja, hogy az ünnep számára is nagyon fontos. Haragja nem ártó harag, hanem szomorúságot fejez ki. Nem tudja megérteni, miért veszik semmibe, miért utasítják vissza meghívását. Ugyanakkor az a tény, hogy mindezek után más megoldáshoz folyamodik, szeretetről, közeledésről, kérésről tanúskodik. Az ünnepet változatlanul meg akarja tartani. Továbbra is hívni akar, vendégeket akar, hogy megvendégelje, megajándékozza őket. Társakat keres, akikkel együtt ehet, ihat és örülhet.

Az ünnepet megtartják

A fordulat, és egyben az új hívás azáltal valósul meg, hogy megparancsolja a szolganak: „Menj gyorsan a város utcáira és tereire! Hívd ide a szegényeket, bénákat, vakokat és sántákat!” Abban a korban a testileg fogyatékos emberek kitzítottként éltek a társadalom peremén. Ki voltak zárva a mindennapi életből, nem vehettek részt az istentiszteleteken sem. Ezért Jézus hallgatói első pillanatban nyilván megütköznek azon, hogy az ilyenek nyilvános ünnepre meghívást kapnak. De megütközhetnek azért is, mert rájönnek, hogy itt nem is csak a meghívottak a fontosak, hanem sokkal inkább maga az ünnep.

A hallgatók önmagukban talán kimentették a meghívottakat, most mégis azt kell látniuk, hogy a házigazda számára az ünnep olyan fontos, hogy más vendégekről gondoskodik, akik hajlandók vele ünnepelni. A példabeszéd így új lehetőséget ad a hallgató számára, hogy lélekben a most meghívottak oldalára álljon.

Hisz lehet, hogy a példabeszéd hallgatója éppoly szegény, vagy más hasonló problémával küszködik. Talán éppen vak, mert nem ismeri fel a felajánlott üdvösséget. Sánta és béna, mert nem tud határozni. Íme most azt sem tudja eldönteni, hogy ő maga részt venne-e a lakomán; nem tudja felismerni a házigazda haragjából fakadó új lehetőséget. Azt azonban láthatja a példabeszédből, hogy vannak, akik elfogadják a meghívást, és habozás nélkül jönnek az ünnepre. Mégpedig a kitzítottek: a szegények, a sánták, a vakok, a bénák. Képzeljük csak el ezt az ünnepi fényárban úszó házat, tele olyan vendégekkel, akik soha életükben nem vettek még részt ilyen ünnepén, akik még legmerészebb álmaikban sem gondolhattak erre. Körülveszik a bőségesen megterített asztalokat, jóllehet arra sem volt idejük, hogy megmosakodjanak, tiszta ruhát öltsenek, ha egyáltalán van nekik, természetesen ajándékot sem hoztak. Semmit sem tudnak felmutatni. Nincs másuk, mint az, hogy meghívták őket, és ők késlekedés nélkül eljöttek. Ezt ugyan nem mondja el a példabeszéd kifejezetten, de burkoltan kifejezésre juttatja a szolga szavai által: „Uram, parancsod teljesült. De még mindig van hely.”

Még mindig van hely

Még nincs tele a ház, van még üres hely. A házigazda ismét elküldhetné a szolgát azokhoz, akiket eredetileg meghívott: „Nem akartok mégis eljönni? Nem gondoltátok meg magatokat?” Nem, ezt nem teszi. Tovább megy a megkezdett úton, nem tárgyal többé azokkal, akik egyszer visszautasították. Az ünnep a fontos, nem a meghívottak ügyei.

Nagyon elgondolkoztató az, amit a szolga mond: „Még mindig van hely!” Vonzó ajánlat ez: „Gondold meg jól, te, aki hallgatsz engem. Még mindig van hely.” Olyan ez, mintha a visszatérő szolga szavai nyomán a feldíszített terem kitágulna, az ajtók feltárulnának, mintha a házigazda öröme, amely új lehetőségek láttán fakadt szívében, túlradna eredeti elképzeléseiben, elsöpörné azokat.

Hogy házam tele legyen

A szolga szavaira a házigazda újabb parancsot ad: „Menj ki a városkapuk elé, az országutakra, a sövények mentére, és hozz ide mindenkit, hogy tele legyen házam.”

Amíg a szegényeket, a sántákat, vakokat és bénákat a város utcáiról gyűjtötték össze, most az újabb hívás azoknak szól, akik a városon kívül a szabadban lézengenek, az országutak, sövények mentén üldögélnek, és koldulással tengetik életüket. A szolgának nemcsak hívnia, hanem hoznia, „kényszerítenie” kell őket. Mivel ők szegénységük, kitzsítottságuk miatt vonakodni fognak, a szolga azt a megbízást kapja, hogy legyen erőszakos, szeretettel, de határozottan erőltesse őket, „hogy megteljen a ház”.

Nem azért hívják ezeket, mert az először hívtak nem jöttek, hanem azért, mert a háznak meg kell telnie.

Sok ember számára van még hely, mindenki elfér, aki csak jönni akar. És erőltetni éppen azokat erőltetik, akik magukat leginkább méltatlannak tartják, akik kívül rekedtek a város biztonságos falain, a normális emberi közösségben. Őket sokkal inkább hívják, nagyon szívesen, szeretettel. Ők semmiképpen sem maradhatnak el, róluk nem szabad megfeledkezni.

A hallgatónak ezenközben döntenie kell, melyik oldalra áll: az először hívtakéra, vagy az utóbbiakéra. A hívást a hallgató most is érzi, sőt most még erőteljesebben, határozottabban. A házigazda megváltoztatta álláspontját: célja az, hogy mindenképpen tele legyen a ház. A kapuk, az ajtók szélesre tárva, a ház fényárban úszik, az asztalokat megterítették, száll az ételek kellemes illata. S íme a vendégek szokatlan kórusa: a szegények szakadozott, piszkos ruhában, a sánták mankóikon egyensúlyozva, a vakok tétován tapogatózva, a bénák derékjaikra fektetve. Mind itt vannak, s helyet foglalnak az asztalnál. Felcsendül a zene, kezdődik az ünnep.

De egyre csak újabbak jönnek, csodálkozó tekintettel, óvatosan körülkémlelnek. Cím és rang nélküli senkik, akik soha nem ültek még ilyen gazdagon terített asztalnál. S hozzák eléjük a finomabbnál-finomabb ételeket, a legnemesebb borokat. A meghívás nagy ünnepre szól, és az utolsóknak is ugyanazt szolgálják fel, amit az elmaradt elsőeknek szántak. A házigazda szerint csak a legjobb lehet elég jó vendégei számára. Hadd legyen részük a bőségben, amivel egy ilyen ünnep szolgál.

A hívogatásnak azonban még mindig nincs vége. Az ajtó tárva van, még mindig van hely, még ezek sem a legutolsó. A példabeszéd nem említi, hogy megtelt volna a ház. Nyitva marad az ünnep, a történet, jöhetnek még újabb vendégek.

A házigazda

De ki ez az ember, aki ilyen ünnepre hív? Minél inkább magával ragadja a hallgatót a példabeszéd lendülete, annál személyesebben érinti őt a meghívottak két ellentétes csoportjának problematikája, annál erőteljesebben ébred fel benne az érdeklődés a meghívó alakja iránt. Ki ez, akinek ennyire fontos, hogy létrejöjjön az ünnepi lakoma, hogy megteljen a háza? És ki az, aki a példabeszédet ilyen élénk képekkel mondja el, aki ilyen komolyan hívja a hallgatót, szinte kezét megfogva vezeti, hívja az ünnepre, amelyet elhalasztani nem lehet?

Jézus nem erőlteti a döntést, nem fenyegeti a hallgatót, hanem úgy közeledik hozzá, hogy a példabeszéddel szabad választást enged számára. A hallgató értelmére épít, reményeire, várakozásaira, amellyel Isten országának eljövendő ünnepi lakomáját várja. Az első meghívottak és velük együtt Jézus zsidó hallgatói – tekintettel Isten országának eljövendő tényére – most valóban szabadok, kimenthetik magukat ez alól a meghívás alól. Mivel ez a mostani, jelen alkalom még nem a végleges, utolsó alkalom, mivel Isten országa még nem

érkezett el, most még intézhetik saját ügyeiket.

Ugyanakkor azonban a példabeszéddel Jézus azt is értésükre adja, hogy helytelen az ő elképzelésük Isten országával kapcsolatban. Kimozdítja őket téves elképzeléseikből, hogy elvezesse őket odáig, ahol megérthetik a jelen pillanat lehetőségét, jelentőségét: hogy részt vehetnek az Isten nagy, ünnepi lakomáján.

A hallgatók az első meghívottakkal azonosíthatják magukat, ha nem veszik észre, hogy Jézus, aki elmondja a példabeszédet, közben számukra kínálja fel az Isten országában való részvétel lehetőségét. Neki valójában az a fontos, hogy a hallgatókat segítse abban, hogy maguk vegyék észre: „rossz kocsira szálltak”; most, a jelenben érkezett el az idő, amikor az ünnep elkezdődik.

Közben Jézus mindig szélesebbre tárja előttünk a kaput. Azt akarja elérni, hogy hallgatói az utcák-terek járókelőiben, az utak és sövények lakóiban önmagukat ismerjék fel, és fogadják örömmel ők is a meghívást. Az először és az utoljára meghívottak a hallgatóban a kétféle felfogást tükrözik: azt, ahogyan eddig vélekedett Isten uralmának jövőben várható lakomájáról, másrészt azt az új felismerést, annak belátását, hogy itt az idő: Jézus jelenlétével, itt és most kezdődik az ünnep. Vele érkezett az Isten országa. Az, aki az ünnepi lakoma létrejöttét annyira szívén viseli, nem más, mint aki előttük áll, és a példabeszéd által szeretettel hívja őket. Ő az, aki a környezetében lévő „utolsókkal” asztalhoz ül, aki a szegényekkel, sántákkal, bénákkal és vakokkal törődik, segítségükre siet. És hívását olyan szavakkal, képekkel mondja el, amelyeket hallgatói is jól ismernek. Igyekszik megmozgatni őket, bátorítani, hogy ők is olyan szegényeknek, sántáknak, vakoknak és bénáknak érezzék magukat, akiknek a meghívás szól; hogy ők is induljanak el és vegyenek részt az ünnepi lakomán – hogy a ház megteljen vendégekkel.

A mai hallgató

Mi a helyzet velem, aki ma hallgatom a példabeszédet? Nincs-e nekem is jobbnál-jobb elképzelésem arról, milyennek kell lennie Isten országának, hogyan fog kinézni, hol és mikor fog megvalósulni? Nyitott vagyok-e, megvan-e bennem a készség arra, hogy meglepődjem, rácsodálkozzam az újra, a váratlanra, amely előttem áll és arra vár, hogy figyelmem ráirányuljon? Hányszor adom fel, hányszor vagyok reményvesztett mind magánéletemben, mind az emberekkel való kapcsolataimban! Milyen szegényesek az Isten országával kapcsolatos elképzeléseim! A példabeszédben előttem áll Isten országának konkrét képe, Jézusban előttem áll a részvétel lehetősége. Vajon megmozdulok-e, engedek-e a hívásnak, megbízom-e abban, aki a példabeszéddel hívogat engem? Adok-e neki magamból legalább egy morzsányit? Vagy inkább ülve maradok, tétlenül és némán, arra figyelve, azzal foglalkozva, ami fontosabbnak tűnik: a megszokott, a kötelesség, a feladat? Mikor utasítok vissza meghívásokat, mikor megyek el mellettük? Mikor mulasztom el, hogy ünnepelek emberekkel, akik arra várnak, hogy velük örüljek? Ma az a példabeszéd célja, hogy hívjon bennünket: hívjon arra, hogy sorsközösséget vállaljunk az utolsókkal, a megsebzettekkel, az elnémítottakkal; hogy együtt érezzünk azokkal, akiket az élet tervszerűen tönkretesz, mert nem boldogulnak az életben, nincs senkinél menedékük. Ha melléjük állunk, ha törődünk velük és bajaikkal, akkor sikerül ünnepelni, velük együtt részt venni az ünnepen, amelyre mindannyian hivatalosak vagyunk.

Hagyománytörténet

Mint már említettük, a példabeszéd Lukács Evangéliumán kívül megtalálható még Máténál (22,1-10), és a Tamás-Evangéliumban (TamEv 64). Mindhárom helyen más és más szöveget találunk, mégis valószínű, hogy egy közös szövegre lehet visszavezetni őket,

amelyet a keresztény közösség különböző körülmények között, különböző célokkal többféle módon átfogalmazott (ld. fentebb).

Az első húsvét után a példabeszédet nem Jézus, hanem Jézus tanítványai adják tovább, megváltozott körülmények között. A továbbadás során a példabeszéd mind szövegében, mind tartalmában módosul, formálódik. A keresztény igehirdetők és az evangélisták célja az, hogy a fennmaradt történetekkel, példabeszédekkel magát a feltámadott Jézust hirdessék, és az Ő követésére buzdítsák az embereket. Természetes tehát, hogy a példabeszédek mondanivalója, hangsúlya eltolódik, hiszen mások a hallgatók, mások az életkörülmények. Az alábbiakban ezeket a változásokat, hangsúlyeltolódásokat vizsgáljuk meg előbb Lukácsnál, majd Máténál.

Változások Lukácsnál

Lukács valószínűleg keveset változtat a példabeszéd szövegén. Új összefüggésbe állítja. A szolgát nála kétszer (15.24. v.) küldi a háziúr. Lukács hallgatói az első századi keresztények, akik túlnyomóan pogány környezetben, „misszióban” élnek. Milyen jelentősége van a példabeszédnek abban a keresztény közösségben, amelyben hirdetik, továbbadják? Mire bátorít, buzdít ekkor? Mi a mondanivalója ebben a helyzetben? Az alábbiakat emelhetjük ki:

a. Nyilvánvaló, hogy Lukács a házigazda alakjában Jézust ismeri fel, aki hívja az embereket magához. Azok, akik eleget tesznek a hívásnak, a keresztény közösség tagjai, és így már most részük van a végidő nagy lakomájában. A példabeszéd a keresztényekhez szól, nem másféle hallgatókhoz.

b. A példabeszéd hallgatói (= a keresztények) azonosak a szolgálával; őket küldi a háziúr (Jézus), hogy a meghívást továbbítsák. Mivel azok, akik elsőként kaptak meghívást (Izrael népe) elutasították a hívást, a szolgát (hittérítőket) most másokhoz küldik. Ezek a „mások” a pogányok. Most ők is megkapják a lehetőséget, hogy Jézushoz csatlakozzanak, belépjenek a keresztény közösségbe. A példabeszéd hallgatói tehát a hit terjesztői, akiket hívnak és akik hívnak.

c. A 24. vers világossá teszi, hogy Lukács döntést vár a hallgatóktól. A meghívás folyamatosan érvényes, és mindig újakhoz szól, amíg meg nem telik a ház. Ezzel azt akarja mondani: Vegyétek komolyan, ami itt elhangzik, mert elszalasztjátok a lehetőséget. Lukács tehát a példabeszédet saját intelmével, buzdításával egészíti ki.

Változások Máténál

Hogy jól láthassuk a különbséget, olvassuk el Máté szövegét (22,2-10):

¹ Ezután Jézus újra beszélni kezdett, és ismét példabeszédekben szólt hozzájuk: ² „Hasonló a mennyek országa egy királyhoz, aki menyegzőt készített fiának. ³ Elküldte szolgálait, hogy hívják el a meghívottakat a menyegzőre, de azok nem akartak eljönni. ⁴ Ekkor más szolgálakat küldött ezekkel a szavakkal: ‘Mondjátok meg a meghívottaknak: Íme, a lakomát elkészítettem, ökreimet és hizlalt állataimat levágtam, minden készen van. Jöjjetek a menyegzőre.’ ⁵ De azok nem törődtek vele. Elmentek, egyik a földjére, a másik az üzlete után, ⁶ a többiek pedig megragadták a szolgálait, gyalázatokkal illették és megölték.

⁷ Haragra gerjedt erre a király, s elküldte hadseregét. A gyilkosokat elpusztította, a városukat pedig felégette. ⁸ Aztán azt mondta a szolgálainak: ‘A menyegző ugyan kész, de a meghívottak nem voltak rá méltók. ⁹ Menjetek hát ki a bekötő utakra, s akit csak találtok, hívjátok a menyegzőre.’ ¹⁰ A szolgálak kimentek az utakra és összegyűjtöttek mindenkit, akit csak találtak, gonoszokat és jókat egyaránt, s a menyegzős ház megtelt vendégekkel.”

Láthatjuk, hogy Máténál a példabeszéd csupa allegória, azaz minden mozzanatnak átvitt értelme van. A „házigazda”-ból „király” lett (= Isten). Az „ünnepi lakoma”, ahová a meghívás szól, „a fia menyegzője” (fiú = Jézus). Egy szolga helyett itt több szerepel (= próféták,

igehirdetők), akiket bántalmaznak, megölnék. A „házigazda haragja”, ill. a királyé büntető hadjáratához vezet (= Jeruzsálemet elpusztítják a rómaiak 70-ben). Az új meghívottak, akik megtöltik a lakodalmas házat, a pogányokat jelentik (= keresztények Máté idejében).

Máté azzal a céllal beszéli el a példabeszédet kora keresztényeinek, hogy az átélte történelmet értelmezze, magyarázza számukra. A hatvanas évek második felében a zsidók fellázadtak a rómaiak ellen, hogy elűzzék őket országukból. 70-ben a rómaiak visszafoglalták Jeruzsálemet és lerombolták. A népet újból leigázták. Ebben az időben az idegen uralom még nagyobb félelemmel tölti el az akkori zsidókat, de a keresztényeket is. Nekik mondja el Máté a példabeszédet. A következőket akarja kifejezni: Izrael nem fogadta el Isten üzenetét, amelyet Jézus hozott. Sőt Isten küldöttét a zsidók meg is ölték. Ezért kellett bűnhődniük, ezért pusztult el városuk (Jeruzsálem) is. Isten így ítélkezett Izrael fölött. De Isten tovább küldi küldöttét, ezúttal a pogányokhoz (az utak kereszteszédéséhez). A küldöttek maguk a keresztények. Nekik szól a példabeszéd. Közli a feladatot, hogy terjesszék a hitet, a pogányokat is vezessék az Egyházba. Egyben megkapják azt az ígéretet is, hogy küldetésük eredményes lesz, a lakodalmas ház megtelik vendégekkel. Feltűnő itt, hogy Máté a jókról beszél, de a gonoszokról is, akiknek szintén szól a meghívás.

Az ítélet kapcsán, amelyet Máté beteljesedni lát Izraelben, újabb kérdések merülnek fel a korábbi keresztényekkel kapcsolatban: Bizonyos az, hogy miközben ünnepeltek, nem kerültek ellentétbe az ünneppel? Ezért a példabeszéddel Máté figyelmeztetni is akarja kora keresztényeit. Így, miközben az evangélista értelmezi a történelmet, leszűkíti a példabeszéd eredetileg tág horizontját, rászabja az adott helyzetre, ezzel kapcsolatban konkrét jelentést tulajdonít neki, és konkrét buzdítást ad általa.

A mai hallgató számára talán meglepő, hogy az őskeresztény közösség milyen szabadon kezelte Jézus szavait, milyen nyugodtan módosította, hogy megfeleljen a kor igényeinek. Jogos a kérdés, hogy mennyiben megengedett ez. Ugyanakkor az a tény, hogy Jézus példabeszédeit ilyen szabadon kezelték, minket is felbátoríthat arra, hogy a szöveget saját élethelyzetünkre alkalmazzuk. Korunkban a keresztények közösségét kívülről és belülről sok-sok veszély fenyegeti. Ezért fokozottabb mértékben szükséges, hogy a példabeszéd szóljon hozzánk is, választ adjon a mai hallgató problémáira is. Bele kell helyezkednünk Jézus hallgatóinak helyzetébe, hogy megértsük, mire hív minket, milyen feladatot ad számunkra.

Bibliaóra

A példabeszéd feldolgozása során a résztvevőknek fel kell ismerniük, milyen őszintén, milyen szeretettel hív Jézus. A vele való közösség inkább ünnepi étkezéshez hasonlít, nem előírásoktól terhes kötelezettség.

Meg kell vizsgálnunk, hogy a mai életben mi milyen ünnepi alkalmakra szoktunk hivatalosak lenni, milyen természetűek ezek az ünnepek, és hogyan viszonyulunk mi ezekhez; örömmel veszünk-e részt a közös ünnepeken? Az első változatban javasolt feladatok célja, hogy a példabeszédben megfigyeljük a hívót, hogyan viszonyul ő a meghívottak és résztvevők különböző csoportjaihoz. Emellett közelebbről foglalkozunk azzal is, milyenek a mi mai ünnepi meghívásaink.

A második változat első részében összehasonlítjuk a példabeszéd két különböző változatát Lukácsnál és Máténál. A cél az, hogy a hívó magatartását összevessük a kétféle leírásban.

A második rész tulajdonképpen maga is ünnep, amelyben érvényre juttatjuk a tárgyalás során felismert pozitív mozzanatok; szentmisével, ünnepi vacsorával magunk is ünnepeünk.

A. óravázlat (egy alkalomra)

1. Téma: *Tanulmányozzuk a házigazda magatartását (60 perc)*

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Olvassuk el a példabeszéd szövegét	közösen	Munkalap a Lk 14,16-23-hoz
b. Osszuk fel a példabeszédet jelenetekre	páros beszélgetés, egész közösség	
c. Beszélgetés a példabeszédről Kérdések: – A házigazda és a meghívottak magatartása – Mi a fontos a házigazda számára? – Miért haragszik a házigazda?	csoportosan	

2. Téma: *Tanulmányozzuk a nekünk szóló ünnepi hívást (60 perc)*

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Egy kiállítás képeit nézegetve keressük életünkben azokat a helyzeteket, ahol ünnepre kapunk meghívást	közösen a kiállításon a résztvevők csöndben körbejárnak, nézegetik a kiállított képeket és gondolkoznak azon, hogy ők személyesen hol fedeznek fel ünnepre szóló hívást aki akar, beszélhet erről másokkal a résztvevők kiválasztják (csoportonként v. egyénileg) azokat a képeket, amelyek a beszélgetés alapját képezhetik	fényképek, festmények, plakátok, feliratok, újsághirdetések, stb.
b. Beszélgetés az „ünnepre szóló hívás”-ról a mai életben Összefoglaljuk a fontosabb meglátásokat	egész közösség	

Útmutatás az óravázlathoz

1. Téma

Lukács szövegéből csak a 14,16-23-at vesszük alapul.

A szöveg jelenetekre való osztása után a résztvevők lépésről-lépésre tanulmányozzák a házigazda magatartását. Ennek során ki kell domborodni annak, hogy a házigazda haragja nem bezárulás, hanem megnyílás: mégis meglesz az ünnep, mindenképpen meg fogja tartani.

2. Téma

A cél az, hogy életünkben a sokféle hívás közül kiválasszuk az ünnepre szóló hívásokat. Szükséges, hogy néhányan elkészítsenek egy kis kiállítást fényképek, újságképek, plakátok felhasználásával. Óra előtt a teremben hozzáférhető módon elhelyezik a változatos képeket. A résztvevők körbejárnak, megnézik a képeket, feliratokat, és kiválasztják azokat a képeket, szövegeket, amelyekben ünnepre szóló hívást fedeznek fel. A nézelődés közben ötleteiket egymással meg is beszélnek.

A feladat második része közös beszélgetés. Ennek során megtárgyaljuk a kiállításon felfedezett ünnepre szóló hívásokat. A vezető aláhúzza a lényeges gondolatokat, amelyek a beszélgetés során felmerülnek. A beszélgetés után közös elmélkedés következhet olyan kép előtt, amely a legtöbb résztvevő számára ünnepre szóló hívást fejez ki.

B. óravázlat (két alkalomra)

1. Téma: Figyeljük meg a házigazda magatartását Mt és Lk változatában (45 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. felolvassuk a két szöveget: Lk 14,16-23–Mt 22,1-10	közösen	munkalapok a Mt 22,1-10 és Lk 14,16-23-hoz
b. a háziúr haragja Lukácsnál, Máténál	páros beszélgetés	
c. a meglátások kicserélése	közösen	

2. Téma: Szemléltetjük a házigazda magatartását a két változat szerint (40 p.)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Diaképet festünk a hívogató házigazdáról mindkét változat szerint: Lk 14,16-23; Mt 22,1-10	csoportonként, egyénileg v. kettesével mindenki fest egy diát a két szöveghez	rostirón, tű, üres diafilm, feketére előhívott diafilm
b. Csoportonként kiválasztunk 1-2 pár diaképet	csoportonként	festett v. karcolt diák, vetítő
Vagy:		
a. Levelet írunk a Lk 14,16-23, ill. a Mt 22,1-10 házigazdájához	egyénenként v. kettesével a résztvevők levelet írnak a Lk 14,16-23 vagy a Mt 22,1-10 házigazdájához	papír, írószer
b. 2-4 levél kiválasztása csoportonként	csoportonként mindkét szöveghez két levelet kiválasztunk	

3. Téma: Beszélgetés a házigazda magatartásáról a kétféle változat szerint (30 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Beszélgetés a házigazda magatartásáról a kész diák, ill. levelek alapján	egész közösség bemutatjuk, kommentáljuk a diákat vagy a leveleket közösen megbeszéljük	diák, vetítő

4. Téma: Saját magunkban felismerni a vendégek magatartásmódját (40 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Elmélkedés a festmény v. diakép előtt Téma: „Kérlek, ments ki engem...” Felolvassuk a Lk 14,16-23-at, + elmélkedő gondolatok	egész közösség (10 p.)	lakomáról v. lakodalomról festmény v. diakép, vetítő
b. Beszélgetés – Mi akadályozza a meghívottakat, hogy eleget tegyenek a meghívásnak? – Mi tenné lehetővé, hogy eleget tegyenek annak?	egész közösség (30 p.)	

5. Téma: Kreatív módon kifejezzük az örömet, hogy ünnepre hívtak bennünket (80 perc)
Mottó: „Még mindig van hely...”

Feladat	Módszer	Eszközök
a. Megfontoljuk: – Hol kapok én meghívást ünnepre?	csoportonként, szó nélkül (10 p.)	Munkalap a Lk 14,16-23-hoz
b. Megbeszéljük felismeréseinket	csoportonként kerekasztal-beszélgetés (15 p.)	
c. Kreatív módon ábrázoljuk a helyzeteket, amelyekben ma meghívást kapunk	csoportonként (55 p.)	
Feladatok az egyes csoportok számára: – Megfogalmazunk egy beszélgetést, amely a meghívást visszautasító és elfogadó meghívottak között elhangzik	csoportokban: szerepjáték	papír, írószer
– Megfogalmazzuk valamely meghívott naplójegyzetét: „Ma meghívást kaptam...”	egyenként v. kettesével	papír, írószer
– Diasorozatot állítunk	kiscsoportokban	diaképek, vetítő

össze a témához: „Meghívták egy...” (nőről is lehet szó!)		
– Némajáték: szavak nélkül bemutatjuk a jelenetet, amint a szegények, sánták, bénák, vakok részt vesznek az ünnepen	kiscsoportban	
– Hálaadó éneket tanulunk	kiscsoportban	megfelelő ifjúsági ének
– Hálaadó éneket költünk (esetleg ismert dallamra)	kiscsoportban v. egyedül	
– Hanghatásokkal érzékeltetjük a meghívást, a különböző szereplők jellemét, magatartását	kiscsoportban	csengő-bongó eszközök

6. Téma: Kifejezzük, megéljük az örömet, hogy meghívottak vagyunk (60 perc)

Feladat	Módszer	Eszközök
Bemutatjuk az előző óra alkotásait	egész közösség	
– szerepjáték		
– naplójegyzetek		diasorozat, diavetítő, énekek
– diasorozat + elmélkedés		
– némajáték		
– hálaadó énekek		gitár, zengő eszközök
– hangjáték		
Utána agapé vagy szentmise		terített asztal

Útmutatás az óravázlathoz

1. Téma

A házigazda haragját, amelyből az újabb meghívások fakadnak, leginkább a két szöveg, a Lk 14,16-23 és a Mt 22,1-10 összehasonlítása alapján tanulmányozhatjuk. A közös beszélgetés során megfogalmazhatunk egy páros beszélgetést, amelyet két résztvevő nyilvánosan előad. Az ezt követő beszélgetés során a vezetőnek alkalma nyílik arra, hogy a szövegekhez megfelelő eligazítást, magyarázatot adjon az Adatok és Szövegmagyarázat alapján. Rá kell mutatni a két szöveg sajátosságaira, valamint arra, hogy a korai kereszténység hogyan alkalmazta a példabeszédet saját igényeinek, szükségleteinek megfelelően.

2. Téma

Diaképek készítése során lehetőségünk nyílik arra, hogy képileg juttassuk kifejezésre a kétféle leírás szerint a házigazda alakját.

A résztvevők – egyénenként vagy kettesével – üres diafilmre lerajzolják a példabeszéd két változatának egyik, megfelelő mozzanatát. A rajz karcollással is készülhet (feketére exponált

diafilme). Üres filmet és diakeretet megfelelő mennyiségben elő kell készíteni. Nem az a cél, hogy művészi képeket készítsünk. Ezért a képek lehetnek részben vagy teljesen szimbolikusak, jelképesek is. A színek, formák érzékeltethetik a házigazda különböző magatartását. Tanácsos, hogy a képeket előbb rendes papíron ceruzával, ill. színes tollal tervezzük meg. Az egyénileg elkészített diákat a csoport megbeszéli, közben, aki készítette, elmondja elképzeléseit. Azután a csoport eldönti, hogy melyik képeket mutatják be a közösség előtt, és milyen kísérő szöveget adnak hozzá.

Más csoport leveleket ír a házigazdához – egyénenként vagy kettesével. Külön levelet a Lk-féle, és külön levelet a Mt-féle házigazdához. Egy-egy csoport megbeszélheti, hogy ki ír levelet az egyiknek és ki a másiknak. Amikor a levelek elkészültek, a csoport elolvassa, megbeszéli. Majd a résztvevők kiválasztanak egy-két pár levelet, amelyet bemutatnak a közösségnek.

3. Téma

A diák ill. a levelek alapján közösen megbeszéljük a házigazda magatartását a kétféle változat szerint.

2. este

A 4-6. Témák feladata, hogy a résztvevők saját életükben felismerjék a hozzájuk szóló hívásokat, megtanuljanak örülni azoknak, és ezen öröm szellemében közös ünneppel fejezzék be a példabeszéd feldolgozását.

4. Téma

A 4. Témához megfelelő festményt, fényképet vagy diát kell keresnünk, amelyről közösen elmélkedünk. Közben elolvashatjuk a Lk 14,16-23 szövegét, vagy felolvashatunk, elmondhatunk valamely alkalmas rövid elmélkedést. Utána a résztvevők megbeszélnek a különböző meghívottak magatartását.

5. Téma

„Még mindig van hely...” (Lk 14,22c) E mondat szellemében a résztvevők arra törekszenek, hogy szemléletesen kifejezzék azokat a hívásokat, amelyeket ők kapnak, saját életükben. Előbb röviden, csöndben elmélkednek, gondolkoznak erről. Ezután körben mindenki elmondja saját felismerését, meglátásait. Végül mindenki választ, hogy a felsorolt módszerek közül melyiknek kidolgozásában kíván részt venni. Eszerint csoportosulnak, és a megfelelő feladat kidolgozásával szemléltetik kapott meghívásukat. A munkát kisebb (3-4 fős) csoportokban végezhetik.

Módszerek:

– Szerepjáték: Beszélgetés a meghívást visszautasító és elfogadó meghívottak között. A résztvevők megfogalmazzák az egyes meghívottak érveit, amelyek alapján a meghívást visszautasítják, ill. elfogadják. A gondolatokat írásban, előadható beszélgetés, vita formájában rögzítik.

– Napló: „Ma meghívást kaptam...” – kezdettel a résztvevők napló-jegyzetet írnak saját életükből, olyan részletről, amikor a hívás hozzájuk szólt.

– Diasorozat: „Meghívták őt (nő is lehet)...” mottóval diaképeket válogatnak, belőlük sorozatot állítanak össze, annak szemléltetésére, hogy mikor hangzik el ma a hívás. Közösen válogatnak, közben mindenki elmondja a többieknek, hogy valamely képet miért tart alkalmasnak. Végül kiválasztanak 3-10 képet, az egyes képekhez rövid kísérőszöveget írnak.

– Némajáték: A résztvevők mimikával, mozdulatokkal, testtartással bemutatják az egyes

szereplőket. Jól ki kell dolgozni a haragjában megnyíló házigazda alakját. A bemutatás történetyszerűen is lehetséges.

– Hálaadó ének: A csoport a kiválasztott éneket a záróünnepen előadja, lehetőleg (gitár) kísérettel.

– Hangjáték: Ehhez a feladathoz elő kell készíteni számos olyan dolgot, amelyet ütögetve különböző hangokat kapunk (poharak, üvegek, dobozok, fadarabok, de lehet közöttük zeneszerszám is, pl. furulya). A résztvevők előbb kipróbálják a lehetséges hangokat, hangszíneket. Utána megbeszélik, milyen részleteket szeretnének kifejezésre juttatni a hangokkal. Elsősorban benyomásokat, hangulatokat, érzéseket kell érzékeltetniük, amelyek a példabeszédben szerepelnek. Azután kidolgozzák a megfelelő hanghatásokat, begyakorolják azokat.

6. Téma

A témát közös ünnep zárja, szeretetlakomával, esetleg szentmisével. Az egyes csoportok ennek keretében bemutatják alkotásaikat.

Levél a szerzőkhöz és a kiadókhöz

Kedves Szerzők és Kiadók!

Engedjék meg, hogy őszinte köszönetet mondjak az Önök által írt, ill. kiadott sorozat első kötetéért, a Találkozások c. írásért. Nagy lelki élményt jelentett az olvasása, és életem sok nehéz pillanatában eligazítást, bátorítást adott.

Bizonyára örömeikre fog szolgálni, ha az egyik ilyen esetről beszámolok Önöknek.

Évekig jártam egy ifjúsági hittanos közösségbe. Testvéreként összekovácsolódtunk az igazság keresésében, a sok közös ima élményében, a krisztusi együttlétben.

Egy idő után azonban fokozatosan romlani kezdett a légkör. Azzal kezdődött, hogy a résztvevők egyre nagyobb része elmaradozott. Elkerült tőlünk a közösség lelkipásztorvezetője, az újonnan jöttek pedig mások voltak az elképzelései, és a hangot sem találta meg a résztvevőkkel.

Mind többen úgy láttuk, hogy nincs értelme folytatni a dolgot. Magam is erre hajlottam már, és éppen pontot akartam tenni részemről is az egészre, amikor a „Találkozások” egyik gondolata másféle útbaigazítást adott:

„A kereszt is a találkozás jele. Egy fájdalmas, kifeszített alak függ rajta, kitárt karral, kínlódva, valaki, aki az ellentéteket nem tudja megszüntetni, sem egyszerűen elsimítani, csak szenvedve elviselni. De éppen így győzi le a régit és teremti új életet.” (21. o.)

Aznap este hosszú idő után ismét elmentem a közösségbe. A Zakeus-történettel volt tele a lelkem, és nagyon szerettem volna a többiekkel is megosztani ezt. Mégis belenyugodtam, hogy most „szenvedve elviselem” ezt az állapotot, mert valószínűleg nem lesz módomban megszólalni. De úgy alakult a beszélgetés, hogy elmondhattam mindazt, amit az Önök írásából megértettem. Mindenkit nagyon érdekelt, sokan hozzászóltak. Nagyon jó, oldott hangulat alakult ki.

Azt hiszem, nem én voltam az egyetlen, aki úgy mentem haza, hogy a jövőben a találkozás jele és eszköze akarok lenni, mint Jézus keresztje.

Hálás szeretettel

egy olvasójuk

Ajánlott irodalom

- G. Lohfink, Jetzt verstehe ich die Bibel. Ein Sachbuch zur Formkritik. KBW-Verlag, Stuttgart, 1973.
- G. Bornkamm, Bibel – Das Neue Testament. Eine Einführung in seine Schriften im Rahmen der Geschichte des Urchristentums. Kreuz-Verlag, Stuttgart, 1971.

Kommentárok

- Dóka Zoltán, Márk Evangéliuma. Magy. Ev. Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1977.
- R. Pesch, Das Markusevangelium. (Herders Theol. Kommentar zum NT II/1). Herder, Freiburg, 1976-78.
- E. Schweizer, Das Evangelium nach Markus. (NTD 1) Vandenhoeck u. Ruprecht, Göttingen, 1967.
- W. Grundmann, Das Evangelium nach Lukas. (Theol. Handkommentar zum NT 3). Evang. Verlagsanstalt, Berlin.
- H. Schürmann, Das Lukasevangelium. (Herders Theol. Kommentar zum NT III/1). Herder, Freiburg, 1969.
- K. Schäfer, Zu Gast bei Simon. Eine biblische Geschichte, langsam gelesen. Patmos, Düsseldorf, 1973.
- J. Jeremias, Die Gleichnisse Jesu. Vandenhoeck u. Ruprecht, Göttingen, 1977.
- E. Jüngel, Paulus und Jesus. Eine Untersuchung zur Präzisierung der Frage nach dem Ursprung der Christologie. Hermeneutische Untersuchungen zur Theologie, 2. köt. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1972.
- E. Linnemann, Gleichnisse Jesu. Einführung und Auslegung. Vandenhoeck u. Ruprecht, Göttingen, 1975.
- W. Neidhart- H. Eggenberger (kiadók), Erzählbuch zur Bibel. Benziger-Kaufmann-TVZ, Zürich-Lahr, 1975.
- R. Pesch – R. Kratz, So liest man synoptisch. Anleitung und Kommentar zum Studium der Synoptischen Evangelien, 4-5. kötet: Gleichnisse und Bildreden. J. Knecht, Frankfurt/M, 1978.
- P. Ricoeur- E. Jüngel, Metapher, Zur Hermeneutik religiöser Sprache. Mit einer Einführung von Pierre Gisel. Zeitschrift Evangelische Theologie, Sonderheft. Chr. Kaiser, München, 1974.
- H. Weder, Die Gleichnisse Jesu als Metaphern. Traditions- und redaktionsgeschichtliche Analysen und Interpretationen. Forschungen zur Religion des Alten und Neuen Testaments, 120. füzet. Vandenhoeck u. Ruprecht, Göttingen, 1978.
- G. Theissen, Urchristliche Wundergeschichten. Ein Beitrag zur formgeschichtlichen Erforschung der synoptischen Evangelien. Gütersloher Verlagshaus G.Mohn, Gütersloh, 1974.
- A. Weiser, Was die Bibel Wunder nennt. Ein Sachbuch zu den Berichten der Evangelien. KBW-Verlag, Stuttgart, 1977.

Módszertan

- Praktische Bibelarbeit heute. KBW-Verlag, Stuttgart, 1973.
- W. Erl – F. Gaiser, Neue Methoden der Bibelarbeit. Katzmann Verlag, Tübingen, 1969.
- B. Dörig, Kreativität- praktisch. Impulse zur Methodik der Gruppenarbeit. F. Reinhardt

- Verlag, Basel, 1974.
- Evangelische Erwachsenenbildung. Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft für ev. Erwachsenenbildung in der Schweiz AGEB, 24/25. szám (1978. ápr.)
- Das Gruppengespräch. Methodikblätter für Gruppenleiter. AGEB, KAGEB és SVEB, Zürich-Luzern, 1977.
- Találkozások – Evangéliummagyarázatok. Szt. Jeromos Bibliatársulat, 1997.
- Csodák – Evangéliummagyarázatok. Szt. Jeromos Bibliatársulat, 1998.

Munkalapok

A szántóföldbe rejtett kincs (Mt 13,44). VI. Munkalap

Jézus példabeszéde

Hasonló a mennyek országa a szántóföldbe rejtett kincshez. Egy ember megtalálta, újra elrejtette, aztán örömeiben elment, eladta mindenét, amije csak volt, és megvette a szántóföldet.

A. változat

A mennyek országa hasonlít a szántóföldben elrejtett kincshez. Egy ember megtalálta, körülnézett, látja-e valaki. Amikor látta, hogy senki sem nézi, gyorsan magához vette a kincset. Otthon elrejtette a ház földjébe, mert félt, hogy az emberek szájukra veszik, ha kincseiből gazdagon él.

B. változat

A mennyek országa hasonlít a szántóföldben elrejtett kincshez. Egy ember véletlenül megtalálta. Bár először öröm fogta el, később mégis gondolkodni kezdett. Végül megvonta a vállát és így szólt magában: Ez a kincs csak bajt hozna rám. Valójában nincs is szükségem többre, mint amim van. Azután szépen visszatemette a kincset, hazament, és igyekezett elfelejteni a dolgot.

C. változat

A mennyek országa hasonlít a szántóföldben elrejtett kincshez. Egy ember, aki jól tudta, hogy az életben semmihez sem juthat ingyen, véletlenül rábukkant. Mivel figyelme egyedül a napi bérré irányult, amelyet este le fognak számolni neki, nem nézte meg jobban. Azt gondolta, hogy valami értéktelen kacat. Csak robotolt tovább vakon, a kincs pedig a földben maradt.

Az apa és két fia (Lk 15,11-32). VII. Munkalap

¹¹ Jézus így szólt: „Egy embernek volt két fia. ¹² A fiatalabb azt mondta apjának: ‘Apám! Add ki nekem az örökség rám eső részét!’ Erre szétosztotta köztük vagyonát. ¹³ Nem sokkal ezután a fiatalabb fiú összeszedte mindenét, elment egy távoli országba, és ott léha étellel eltékozolta vagyonát. ¹⁴ Miután mindent elpazarolt, nagy éhínség támadt azon a vidéken, és nélkülözni kezdett. ¹⁵ Erre elment és elszegődött egy ottani gazdához, aki kiküldte a tanyájára, hogy őrizze a disznókat. ¹⁶ Szeretett volna jóllakni a disznók eledelével, de abból sem adtak neki. ¹⁷ Ekkor magába szállt, és azt mondta: ‘Apámnak hány bérese bővelkedik kenyérben, én meg itt éhen halok. ¹⁸ Fölkelek, elmegyek apámhoz, és azt mondom neki: Apám! Vétkeztem az ég ellen és teellened! ¹⁹ Már nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezz, csak béreseid közé fogadj be engem!’ ²⁰ Föl is kerekedett, és elment apjához.

Apja már messziről meglátta és megesett rajta a szíve. Eléje sietett, a nyakába borult és megcsókolta. ²¹ A fiú így szólt hozzá: ‘Apám! Vétkeztem az ég ellen és teellened; már nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezz.’ ²² Az apa azonban ezt mondta szolgáinak: ‘Hozzátok hamar a legdrágább ruhát és adjátok rá, húzzatok gyűrűt az ujjára és sarut a lábára! ²³ Azután hozzátok elő a hizlalt borjút, vágjátok le, együnk és vigadjunk, ²⁴ mert ez a fiam meghalt, és föltámadt, elveszett, és megtaláltatott.’ Aztán elkezdtek vigadozni.

²⁵ Az idősebb fiú pedig a mezőn volt, és amikor hazatérőben a házhoz közeledett, meghallotta a zeneszót és táncot. ²⁶ Odahívott egyet a szolgák közül, és megkérdezte, hogy mi történt. ²⁷ Az így válaszolt neki: ‘Megjött az öcséd, és apád levágta a hizlalt borjút, mivel egészségben kapta őt vissza.’ ²⁸ Erre ő megharagudott, és nem akart bemenni. Ezért az apja kijött, és kérlelte. ²⁹ Ő azonban ezt mondta apjának: ‘Lásd, hány esztendeje szolgállok neked, soha meg nem szegtem parancsodat, mégsem adtál nekem soha egy kecskét sem, hogy mulathassak barátaimmal. ³⁰ De amikor megjött ez a te fiad, aki a vagyonodat parázna nőkre költötte, levágattad neki a hizlalt borjút.’ ³¹ Ő azonban azt mondta neki: ‘Fiam! te mindig velem vagy, és mindenem a tiéd. ³² De vigadozni és örvendezni kellett, mert ez az öcséd meghalt, és föltámadt, elveszett, és megtaláltatott.’”

Kérdés: Milyen címeket adhatunk a példabeszédnek?

Megjegyzés: A 24. és a 32. vers refrénszerűen ismétlődik.

Konkoly a búza között (Mt 13,24-30). VIII. Munkalap

^{24b} Hasonlít a mennyek országa egy emberhez, aki jó magot vetett szántóföldjébe. ²⁵ Amíg aludtak az emberek, eljött az ellensége, konkolyt vetett a búza közé és elment.

²⁶ Amikor kisarjadt a gabona és kalászba szökkent, előtűnt a konkoly is. ²⁷ Odamentek a szolgák a gazdához és azt mondták neki: „Uram! Ugye, te jó magot vetettél a szántóföldedbe? Honnan van hát benne a konkoly?” ²⁸ Azt felelte nekik: „Ellenséges ember cselekedte ezt.” A szolgák erre megkérdezték tőle: „Akarod-e, hogy elmenjünk és kiszedjük belőle?” ²⁹ Ő azonban azt felelte: „Nem, nehogy a konkolyt kiszedve kitépjétek vele együtt a búzát is.

³⁰ Hagyjátok együtt felnőni mindkettőt az aratásig. Aratáskor majd megmondom az aratóknak: Gyűjtsétek először össze a konkolyt és kössétek kékébe, hogy elégessék. A búzát pedig gyűjtsétek össze a magtáramba.”

Zelóta vagyok

Nem tudom elviselni az atyáim Istenének földjén fennálló politikai, vallási helyzetet. Ezek a rómaiak lábbal tiporják szent törvényeinket. Elnyomják a népet, szüntelenül provokálnak bennünket.

Az a céлом, hogy egyedül Isten uralkodjék. Senki más nem lehet urunk, csak Istenünk, az Egyetlen. Más törvény nem lehet érvényben, mint Isten törvénye. Izrael földjén csak azok élhetnek, akik körül vannak metélve Isten parancsa szerint, és így nem sértik meg Izrael tisztaságát.

Minden erőmet annak szentelem, hogy helyreállítsuk Isten dicsőségét. Minden energiámmal azon fáradozom, hogy minden zsidó a Törvény szerint élhessen. Egyetlen alkalmat sem fogok elmulasztani, semmitől sem fogok visszariadni, míg a tengerbe nem űztük az utolsó szál rómaid is.

E téren el is értünk már némi eredményt. Röviddel ezelőtt sikerült megölnünk a Jordán völgyében négy római katonát. Ezzel a megszállók körében nyugtalanságot okoztunk, népünk pedig újra reménykedni kezdett. Ilyen és más hasonló tettekkel érvényre fogjuk juttatni Isten törvényeit. Kiirtunk mindenkit, aki feltétel nélkül alá nem veti magát a Törvénynek. Mert ha mi nem vívunk elszánt harcot az Istennek nem tetsző helyzet ellen, Isten országa nem jön el. Amíg a zsidó lányokat római katonák zaklatják, és amíg pogány iratokat adnak-vesznek a piacokon, elszántságunkat nem mérsékelhetjük.

Meg vagyok győződve arról, hogy minél határozottabban és elszántabban harcolunk a Törvény semmibevétele ellen, a rómaiak és csatlósaik ellen, annál hamarabb elérkezik Isten országa Izraelben. Szent háborút kell vívnunk: Isten országa csak így jön el.

Az irgalmas szamaritánus (Lk 10,25-37). IX. Munkalap

²⁵ Ekkor fölállt egy törvénytudó, hogy próbára tegye, és így szólt:

„Mester! Mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?”

²⁶ Ő ezt válaszolta neki:

„Mi van írva a törvényben? Hogyan olvasod?”

²⁷ Az így felelt:

„*Szeresd Uradat, Istenedet teljes szivedből és teljes lelkedből, minden erődből és egész elmédből (MTörv 6,5); felebarátodat pedig, mint önmagadat*” (Lev 19,18).

²⁸ Erre Ő így szólt:

„Helyesen feleltél! Tedd ezt, és élni fogsz.”

²⁹ De az igazolni akarta magát, ezért megkérdezte Jézust:

„De ki az én felebarátom?”

³⁰ Jézus akkor így kezdett beszélni:

„Egy ember Jeruzsálemből Jerikóba ment, és rablók kezébe került. Azok kifosztották, véresre verték, majd félholtan otthagyták és eltávoztak. ³¹ Történetesen egy pap ment azon az úton lefelé; látta, de továbbment. ³² Hasonlóképpen egy levita is, amikor ahhoz a helyhez ért és látta őt, elment mellette. ³³ Arra ment egy szamaritánus is. Amikor odaért hozzá és meglátta, megesejt rajta a szíve. ³⁴ Odalépett hozzá, olajat és bort öntött a sebeire, és bekötözte; azután föltette teherhordó állatára, elvitte egy fogadóba és ápolta. ³⁵ Másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadónak, és ezt mondta: ‘Viseld gondját neki, és ha többet költenél, amikor visszatérek, megadom neked.’

³⁶ Mit gondolsz, e három közül melyik lett a felebarátja annak, aki a rablók kezébe került?”

³⁷ Az így felelt:

„Az, aki irgalmasságot cselekedett vele.”

Jézus erre azt mondta neki:

„Menj, és te is hasonlóképpen cselekedjél!”

Kérdés: Hogyan hat a törvénytudóra az elbeszélés (30-35.v.)?

A bíró és az özvegy (Lk 18,1-7). X. Munkalap

¹ Arról is mondott nekik egy példabeszédet, hogy szüntelen kell imádkozni és nem szabad belefáradni. ² Így szólt:

„Az egyik városban volt egy bíró, aki Istentől nem félt és embertől nem tartott. ³ Volt abban a városban egy özvegyasszony is, aki elment hozzá és kérte: ‘Szolgáltass nekem igazságot ellenfelemmel szemben!’ ⁴ Az egy ideig nem volt rá hajlandó. Azután mégis így szólt magában: ‘Bár Istentől nem félek, és embertől nem tartok, ⁵ mégis, mivel terhemre van ez az özvegyasszony, igazságot szolgáltatok neki, nehogy végül is idejőjön és arcul üssön.’

⁶ Azután így szólt az Úr:

„Hallottátok, mit mond az igazságtalan bíró? ⁷ Hát Isten nem szolgált-e igazságot választottainak, akik éjjel-nappal hozzá kiáltanak? Vajon megvárakoztatja őket?”

Munkások a szőlőben (Mt 20,1-15). XI. Munkalap

¹ Mert hasonló a mennyek országa a házigazdához, aki korán reggel kiment munkásokat fogadni a szőlőjébe. ² Miután napi egy dénárban megegyezett a munkásokkal, elküldte őket a szőlőjébe. ³ Amikor a harmadik óra körül is kiment, látott másokat ott ácsorogni tétlenül a piactéren. ⁴ Azt mondta nekik: „Menjetek ki ti is a szőlőbe, és ami igazságos, megadom majd nektek.” ⁵ Azok elmentek. Azután a hatodik és a kilencedik óra körül ismét kiment és ugyanígy tett. ⁶ Mikor a tizenegyedik óra körül kiment és megint talált ott ácsorgókat, azt mondta nekik: „Miért álltok itt egész nap tétlenül?” ⁷ Azt felelték neki: „Mert senki sem fogadott fel minket.” Erre azt mondta nekik: „Menjetek ki ti is a szőlőbe.”

⁸ Amikor beesteledett, a szőlő ura így szólt intézőjéhez: „Hívd a munkásokat, és add ki nekik a bérüket, kezdve az utolsóktól az elsőig.” ⁹ Jöttek azok, akik a tizenegyedik óra körül kezdtek, és kaptak egy-egy dénárt. ¹⁰ Mikor az első sorra kerültek, azt gondolták, hogy többet kapnak, de ők is csak egy-egy dénárt kaptak. ¹¹ Amikor megkapták, zúgolódni kezdtek a gazda ellen: ¹² „Ezek az utolsó csak egy órát dolgoztak, és egyformán kezelted őket velünk, akik viseltük a nap terhét és hevét.” ¹³ Ő azonban így válaszolt az egyiküknek: „Barátom! Nem vagyok hozzád igazságtalan. Nem egy dénárban egyeztél meg velem? ¹⁴ Fogd, ami a tiéd, és menj! Én ennek az utolsóknak is annyit akarok adni, mint neked. ¹⁵ Vagy nem szabad azt tennem az enyémmel, amit akarok? Rossz szemmel nézed talán, hogy én jó vagyok?”

Szerepjáték:

A munkások este a vendéglőben megbeszélnek a fizetés módját, és kifejtik véleményüket.

Kérdések:

– *azokhoz, akik csak egy órát dolgoztak*

Milyen gondolatokkal jönnek a fizetésért ezek a munkások?

Hogyan változik a hangulatuk, életfelfogásuk, amikor olyan összeget kapnak, amit nem szolgáltak meg?

– *azokhoz, akik fél napot dolgoztak*

Hogyan vélekednek a bérezésről, melynek során mindenki egész napi bért kapott?

– *azokhoz, akik egész nap dolgoztak*

Milyen a felfogásuk, amelynek alapján méltatlankodnak?

Mit mond nekik a gazda? Mit akar elérni náluk?

Meghívás az ünnepi lakomára (Lk 14,15-24). XII. Munkalap

Lukács 14,15-24	Máté 22,1-10
¹⁵ Az egyik vendég ennek hallatára így szólt hozzá: „Boldog, aki asztalhoz ülhet az Isten országában!”	¹ Ezután Jézus újra beszélni kezdett, és ismét példabeszédekben szólt hozzájuk:
¹⁶ Ő pedig ezt válaszolta: „Egy ember nagy vendégséget rendezett és sokakat meghívott. ¹⁷ A vacsora órájában elküldte szolgáját, hogy szóljon a meghívottaknak: ‘Jöjjetek, mert már minden el van készítve!’	² „Hasonló a mennyek országa egy királyhoz, aki menyegzőt készített fiának. ³ Elküldte szolgálait, hogy hívják el a meghívottakat a menyegzőre,
¹⁸ De azok közül sorra mindegyik kezdte magát kimenteni. Az első azt mondta neki: ‘Földet vettem, el kell mennem megnézni; kérlek, ments ki engem!’ ¹⁹ A másik meg azt mondta: ‘Öt pár ökröt vettem, megyek kipróbálni őket; kérlek, ments ki engem!’ ²⁰ Egy másik azt mondta: ‘Most nősültem, azért nem mehetek!’	de azok nem akartak eljönni. ⁴ Ekkor más szolgálakat küldött ezekkel a szavakkal: ‘Mondjátok meg a meghívottaknak: Íme, a lakomát elkészítettem, ökreimet és hizlalt állataimat levágtam, minden készen van. Jöjjetek a menyegzőre. ⁵ De azok nem törődtek velem. Elmentek, egyik a földjére, a másik az üzlete után, ⁶ a többiek pedig megragadták a szolgálait, gyalázatokkal illették és megölték.
²¹ Amikor a szolga visszatért, jelentette mindezt urának. Erre a házigazda megharagudott, és ezt mondta szolgájának:	⁷ Haragra gerjedt erre a király, s elküldte hadseregét. A gyilkosokat elpusztította, a városukat pedig felégette.
‘Menj ki gyorsan a város tereire és utcáira, és hozd be ide a szegényeket, bénákat, vakokat és sántákat!’ ²² A szolga jelentette: ‘Uram! Megtörtént, amit parancsoltál, de még mindig van hely.’ ²³ Akkor az Úr ezt mondta a szolgájának: ‘Menj ki az utakra és a sövényekhez! Kényszerítsd bejönni az embereket, hogy megteljen a házam.’	⁸ Azután azt mondta a szolgálainak: ‘A menyegző ugyan kész, de a meghívottak nem voltak rá méltók. ⁹ Menjetek hát ki a bekötő utakra, s akit csak találtok, hívjátok a menyegzőre.’ ¹⁰ A szolgálak kimentek az utakra és összegyűjtöttek mindenkit, akit csak találtak, gonoszokat és jókat egyaránt, s a menyegzős ház megtelt vendégekkel.”
²⁴ Mondom azonban nektek, hogy azok közül, akik hivatalosak voltak, senki sem ízleli meg a lakomámat.”	